

Büyük Klasikler

LUCRETİUS
EVRENİN
YAPISI

Hayatın
Vaynları

AYRILASIK

HÜRRİYET YAYINLARI :	91
BÜYÜK KLASİKLER	13
LATİN KLASİKLERİ	3

EVRENİN YAPISI

Yayın hakkı (Copyright)	Hürriyet Yayınları
Birinci baskı	Kasım, 1974
Dizgi - baskı	Murat Mat. Koll. Şti.
Kapak baskısı	Tem Ofset Matbaası
Cilt	HÜRRİYET OFSET

LUCRETİUS

EVRENİN

YAPISI

Çevirenler

TOMRİS UYAR — TURGUT UYAR

SELCOEPUB

Hürriyet Yayınları, Nuruosmaniye Cad. 3, Cağaloğlu /

Ö N S Ö Z

Dört ayrı dalda (Yunan, Latin, Islâm, Doğu) yayımladığımız Büyük Klasikler, dünya uygarlıklarının temel taşları olan kültür eserlerini Türk okuruna iletmek amacını güdüyor. Herhangi bir uygarlığı kavramanın, onun temel değerlerini benimsemenin biricik yolu: bu uygarlığı meydana getiren bilim, felsefe ve edebiyat ürünlerini yakından tanımak, bu kaynaklardan doğrudan doğruya yararlanmaktır. Bundan ötürü, aslında bir bütün meydana getiren dünya uygarlığının içindeki yerimizi daha iyi belirlemek, bu uygarlığa yaratıcı bir şekilde katılmak için temel ve klasik eserlerle kendi dilimiz aracılığıyla ilişki kurmamız zorunludur. Altı yüz yıllık geçmişimizde, son iki yüz yıla gelinceye kadar tam anlamıyla içinde bulunduğumuz Islâm ve Doğu uygarlıklarının temel eserleri'ni dilimize yeterince kazandırdığımız, halk kitlelerine mal ettiğimiz söylenemez. Öte yandan, son iki yüzyıldır yoneldiğimiz Batı uygarlığını da sadece teknik bir uygarlık olarak ele aldığımız ve bundan ötürü çoğunlukla yanılgıya düştüğümüz biliniyor. Ne Tanzimat döneminde, ne de daha sonra Cumhuriyet çağına gelene kadar, Batı kültürünün doğrudan doğruya temeli olan Yunan - Latin düşüncesinin ana ürünleri, yani bilim, felsefe, edebiyat ve sanat eserleri üzerinde gerektiği gibi duruldu. Bu dönemlerde teknik ve pratik bilimlerin dışında, temel ve klasik Batı eserlerinin dilimize kazandırılması için hemen hiç bir şey yapılmadı. Cumhuriyet çağında bu ihtiyacın duyulmaya başladığını ve tek tek kişilerin sistemli olmayan bazı çalışmalar yap-

tığını, ayrıca devletin, önce düzenli bir şekilde başlayan, sonra tavsayan ve en sonunda bir yana bırakılan geniş bir çeviri ve aktarma işine girdiğini görüyoruz.

Hürriyet Yayınları, Yunan, Latin, İslâm ve Doğu uygarlıklarının temel bilim, felsefe, edebiyat ve sanat ürünlerini Türk okuruna verirken, gerektiği gibi karşılanmayan bu büyük ihtiyacı gidermek ve gerçek bir kültür hizmeti yapmak bilinci ve amacıyle hareket ediyor. Hürriyet Yayınları'nın Büyük Klasikler dizisinde, Yunan, Latin, İslâm ve Doğu Klasik eserlerinden on iki cilt yayımlandı. Şimdi de Latin Klasiklerinin yeni kitabı olarak Lucretius'un Evrenin Yapısı'nı sunuyoruz.

HÜRRİYET YAYINLARI

GİRİŞ

Lucretius'un hayatı hakkında hemen hiç bir şey bilmiyoruz. Bazıları onun soylu bir Romalı olduğunu söylüyorlar. Ölüm ve doğum tarihlerinin İ.Ö. 95 ve 55 olduğu kabul ediliyor. Kişiliği hakkındaki bu bilgisizliğimize rağmen, Lucretius'un, Roma edebiyatı ve düşüncesi içinde oynamış olduğu rolü, ortaya koyduğu eserin değerini ve daha sonra yaptığı etkiyi açıkça görüyoruz.

Altı kitaptan oluşan yedi bin dört yüz dizelik eseri *Evrenin Yapısı*, dünya şiirinin en büyük örneklerinden biridir. Eserin orjinal adı *De Rerum Natura*'dır ve kelime kelime çevrilecek olursa *Eşyanın Tabiatı Üzerine* ya da *Evrenin Tabiatı Üzerine* anlamına gelir. Lucretius, bu göz kamaştırıcı uzun şiirinde, varlıkların özünü ve yapısını, evrenin temel niteliklerini anlatmak istemiştir. Bundan ötürü, eserin çevirisinin başlığı olarak, bugünkü dilimize en uygun olduğunu düşündüğümüz *Evrenin Yapısı* adını seçtik.

Eski çağların şiiri, genellikle öğretici, bilgi verici ve yol gösterici bir şiirdir. Özellikle *didaktik* şiir diye tanınan tür, felsefe, bilim, ahlak ya da belli bir sanat ya da zanaat konusunda bilgi veren bir kültür ürünüdür. Bugün bize hayli garip gelmesine rağmen, eski çağlarda, şiirin böyle bir görev yüklenmiş ve yerine getirmiş olduğu besbellidir. Eski Doğu şiiri ve etkisinde kaldığımız İslâm şiiri de, bilgi vermeyi, yol göstermeyi, doğruları açıklamayı önemli bir görev olarak yüklenmiştir. Eski şiirimizde, tarih, bilgelik, felsefe, ahlak gibi konuların sık sık ele alındığını ve en önemli şiir yaratışlarının bu alanlarda gerçekleştirildiğini biliyoruz. Eskiden, şairin eğitici ve aydınlatıcı bir görevi olduğu, bugünkünden çok daha kesinlikle ve kuşkuyla yer

vermeyecek biçimde kabul ediliyordu. Bundan ötürü, şairlerin, didaktik eserler vermeleri, yani öğretici ve eğitici konuları ele almaları da kimseyi şaşırtmıyordu. Batı dünyasının kültür kaynağını oluşturan Yunan edebiyatında, bu tür eserlerin ilk örnekleri verilmişti. Hesiodos'un, ahlâk öğütlerini ve tarım işlerini açıklayan *İşler ve Günler*'i; tanrıların nereden ve nasıl doğduğunu, evrenin kaynağının ne olduğunu açıklayan *Theogonia* adlı uzun şiirleri yazdığını biliyoruz. Ünlü Yunan filozofu Empedokles de (İ.Ö. 493—433), felsefesini açıklamak amacıyla bir didaktik şiir yazmıştı.

Yunan kültürünün Roma üzerindeki etkisi, bu ülkenin edebiyatında da didaktik şiirin ön plana geçmesine yol açtı. Latin şiirinin babası olarak kabul edilen Ennius, günümüze ancak ufak bölümleri kalan birçok didaktik şiir yazmıştı. Ama, İ.Ö.İ. yüzyılda, Lucretius, *Evrenin Yapısı*'yla bu türün en büyük örneğini verdi.

Lucretius, felsefe konularını ele aldığı eserinde, her şeyden önce, maddeci Yunan filozofu Epikuros'un (İ.Ö. 341—271) öğretilisini açıklamak amacını güdüyordu. Bilindiği gibi, Epikuros, daha önceki Yunan filozoflarından Leukippos ve Demokritos'un etkisinde kalmıştı. Bu iki düşünür, evrenin maddî bir yapısı olduğunu ve atomlardan meydana geldiğini ileri sürüyorlardı. Epikuros'a göre, bütün varlıklar, maddî olan ve sürekli devinim halinde bulunan atomlardan oluşmuştu. Maddenin yanı sıra bir de boşluk ya da boş uzay (mekân) vardı. Atomlar, uzay içinde düşüp duran dopdolu, som, bölünmez ve ortadan kaldırılmaz varlıklardı. Bizimkine benzer başka dünyalar vardı ve evren sonsuzdu. Atomların sadece belli bir boyutu, belli bir biçimi ve kütlesi vardı. Lucretius'un, *ilk tohumlar, kurucu parçacıklar* diye de adlandırdığı atomlar, sınırsız devinimleriyle, bir bileşimden bir başkasına geçerek, çeşitli ve sayısız varlıkları oluşturuyordu.

Bütün bu açıklamaları yaparken, Epikuros ve Lucretius, her şeyden önce, ahlâkla yani insanın doğru yaşamasıyla ilgili bir amacı ortaya koymak istiyorlardı. Bu amaç, insanlığın, batıl inançlardan ve ölüm korkusundan sıyrılarak gönül rahatlığına kavuşması ve mutlu olmasıdır. Bundan ötürü, Epikurosçular ve Lucretius, fiziğe ilişkin konuları, sadece, insanı batıl inançlardan ve öteki dünya korkusundan kurtarmak, gönül rahatlığına kavuşturmak ve mutluluğa ulaştırmak amacıyla ele alır ve in-

celerler. Lucretius, insanoğlunun mutlu olmayışının temel nedenlerini, dinle ilgili batıl inançlarda ve yükselme ya da toplum içinde kendini gösterme hırısında buluyordu. Bu önyargılardan kurtulması için de, düşüncesine ve aklına güvenmesinin; mad. deci felsefeyi kabul etmesinin gerekli olduğunu düşünüyordu. Başka bir deyişle, tanrıların dünya işlerine karışmadığını; ruhun ölümlü olduğunu ve bundan ötürü bir öteki dünya bulunmadığını ve orada ceza görmek diye bir şeyin söz konusu olmadığını kabul etmesi, insanoğlunun mutlu olması için yeterliydi. Lucretius, insana ve onun özgürlüğüne de güveniyordu. İnsanoğlunun özgür olarak davranabileceğini kabul ediyordu. İrade özgürlüğü dediğimiz bu durumu da, atomların düz bir çizgi izleyerek şaşmaz bir biçimde düşmemeleri (devrinmemeleri); kimi zaman bu düz çizgiden şaşarak ya da saparak beklenmedik devinimler göstermeleri ile açıklıyordu. Böylece, temeli madde ve zorunluk olan bir dünyada, özgürlüğün de yer aldığını açıklıyordu.

Çağının bütün bilgilerini, akıl ve gözlem süzgecinden geçirerek bir ansiklopedi ortaya koymak isteyen Lucretius, bunu şiirin ve hayalgücünün etkileyici havasıyla de pekiştirmek istemiş ve bugüne kadar benzerini görmediğimiz bir sanat eseri ortaya koymuştu. Lucretius, şiir sanatının bütün araçlarını büyük yük bir ustalık ve yaratıcılıkla uygulamış; duygu dünyasını, akilyürütmenin ve kanıtlamanın yardımcısı olarak kullanmıştı (1). Onun şiiri, bilimin ve duyularımızla tanıdığımız somut dünyanın şiiridir. Başka bir deyişle, kavrayış gücünün, duygunun ve duyumun eşine rastlanmadık bir kaynaşmasıdır (2) Lucretius, iki bin yıl önce, *Evrenin Yapısı*'nda, bugünkü bilimin çeşitli doğrularını bir öngörü halinde açıkladığı gibi; bilimle şiirin, doğru ile güzelin nasıl kaynaştırılabileceğini de hayranlık verecek biçimde ortaya koymuştur. Çevirin titizliği ve şiirsel gücü, eserin bu özelliklerinin, Türk okurunca kavranmasını sağlayacaktır.

Selâhattin Hilâv

-
- 1 Roman Literature, Michael Grant, s. 144, Penguin Books, - 1967.
 - 2 Bu konu için bakınız: The Imagery and Poetry of Lucretius, David West, University Press, Edinburg, 1969.

EVRENİN YAPISI

BİRİNCİ KİTAP

Aeneas'ın anası ve onun soyunun anası.
İnsan ve tanrı sevinci, can dağitan Venus!
Gökyüzünde dönüp duran yıldızlar altında
Doğanın canlılarla dolup taşması senin,
Denizin gemilerimizi yüzdürmesi senin,
Toprağın bizi doyurması senin kayırışındandır.
Seninle oluşur canlılar, günışığını görürler.
Rüzgâr önünsıra koşar, bulut çekilir gelişinle,
Deniz güler, gök yatıştır, doygun parıltıyla yanar.

Gün bahar kılığını kuşandığında, Favonius'un¹
Dölleyici soluğu estiğinde, ey ulu tanrıça,
O zaman havanın kuşları muştular gelişinil
Çünkü yürekleri delen güç sendedir
Ve deliye döner sürüler, sulak çayırlarda,
Tez-akışlı ırmaklarda yüzerler. Delice
Gelirler ardından. tılsımınla gözleri bağlı.
Denizde, dağda, coşkun çavlanlarda, yeşil otlakta
Kuşların yapraklı gölgeliklerinde, hepsinin,
Her birinin göğsüne akıtırsın usulca
Önüne durulmaz çiftleşme itisini ve onlar
Üretirler soylarını amansız bir tutkuyla.

10

15

20

1. *Batı rüzgârı*

Tek sensin mademki kılavuz gücü evrenin
 Ve sensiz bir şey çıkamaz güneş-ışıklı dünyaya,
 Sevinç ve güzellik içinde serpilmek amacıyla,
 Sana başvuruyorum, soylu Memmius'umuza adadığım
 Bu dizeleri yazmaya çabalarken *evren üstüne*
 -Ki ona her alanda olağanüstü bir yetkinlik
 Ve sonsuz bir ün vermişsin- Öyleyse yine
 Sonsuz çekicilikle donat şiirimi, onun adına.

Kayırcılığını da esirgeme bu arada:
 Denizde ve karada süren kıyıci savaş bitsin!
 Çünkü dingin barışı ölümlülere bağışlayan güç
 Yalnız sendedir. Senin kucağında Mars¹ kendisi,
 Bu işin başbuğu bile yüz sürer yere
 Ve aşkın onulmaz yarasıyla yıkılır;
 Devrilmiş bir sütun sanki, aç gözlerini dike yüzüne,
 Tıka basa doyurur aşkla. Uzanmış yatarken öyle
 Asılı kalır senin dudaklarına soluğu.
 İmdi, tanrıçaların en görkemlisi,
 Tatlı dualar fısılda, kucağında sarmala onu,
 Bozulmaz barışı iste ondan Roma halkı için!
 Yurdumun bu kötü günlerinde sakın kafayla
 Sürdüremiyorum görevimi, nasıl ki Memmius soyu da
 Esirgemez hizmetini böyle bir bunalımda kamudan.

Şimdi sevgili Memmius, dinle söyleyeceklerimi,
 Kaygılarını at, kulak ver, duy gerçeğin sesini;
 Horgörme sakın, yadsımaya kalkma anlamadan,
 Ateşli bir sevgiyle sıraladığım bu armağanları.
 Gökyüzünün, tanrıların gerçeklerini anlatmakla

1. *Savaş tanrısı*

Başlayacağım işe. Sana *atomları* açıklayacağım, ki Doğa herseyi onlarla yaratır, besler, onlara Ayırıştırır tükenince -onlara *ham madde* ya da Genellikle *doğurgan gövdeler* derim, yerine göre- Nesnelerin *tohumları* diye de adlandıracağım; *İlksel tozanlar*¹ da diyebilirim. Çünkü önce Onlar vardır, her şey onlardan oluşur aslında.

Gerçekten de tanrılar yaradılışları gereği
Büyük bir dinginlikte tadarlar ölümsüzlüklerini,
Yaşadıklarımızın dışında, dünyamızdan uzak,
Acıdan yoksun, tehlikenin dışında,
Bizden bağımsızdırlar, yeterler kendilerine,
Ne erdemlerimize kulak asar ne öfkeyi tanırırlar.

Göz göre göre sürünürken insan yaşamı
Ezici ağırlığı altında batıl inançların,
Asık suratlı bağnazlık, göğün
Dört bir yanından kuşatmışken ölümlüleri,
İlk bir Yunanlı dirençle kafa tuttu,
İlk o dimdik durdu ve meydan okudu.
Ne şimşek yıldırıldı onu, ne tanrı efsaneleri,
Ne göğün homurdanan öfkesi; hattâ tam tersi
Mertliği pekişti bu engellerle ve o, ilk kez o
Açmayı diledi doğa kapılarına vurulmuş kilidi.
Ve utku, güçlü ruhunun oldu sonunda.
Aştı ötelere doğru dünyanın alevli surlarını,
Ruhunda bütün bir sonsuzluğu dolaştı
Ve utkuyla döndüğünde, neyin oluşabileceğini
Anlattı bize, neyin doğamıyacağını: her gücün
Bir sınırı olduğunu, geçilmez bir kalesi.

1. Yani varlıkların temelindeki parçacıklar, zerreler.

Böylece tepelendi bağnazlık, alındı ayak altına.
Bizse utkuyla yükseldik göklere böylece.

80

Dinden sapacağımı sanmandır, tek kaygım, Memmius.
Bil, çoğu kez bağnazlıktır günahların nedeni.

Unutma, tanrıça Diana'nın¹ tapınağını, Aulis'te,²

Nasıl lekeledi Yunanlı önderler,

O soylu beyzadeler, İphigeneia'nın kanıyla.

85

Yanaklarına iniyordu iki yandan kızcağızın

El değmemiş lülelerini sarmalayan saçbağı.

Sunağın önünde duran üzgün babası

İlişiverdi birdenbire gözüne

Ve rahipler gizlediler bıçağı

90

Ve gözyaşlarına boğuldu halk, onu görünce.

Dili tutuldu korkudan

Yalvarırcasına diz çöktü yere

Zavallı! Avutur muydu onu, o anda

Bir krala ilk kendisinin baba demesi.

95

Kaldırdılar titreyen bedenini, götürdüler sunağa.

Hymenaios'un³ tatlı ezgilerini duysun diye değil

Günahkâr bir töre uyarınca düğün gününde,

Daha da acısı, özbabasının elleriyle

Öldürülmekti onun kara yazgısı. Elverişli

100

Rüzgârla yola çıksın diye Yunan donanması.

Kötülüğün bu kertesine bağnazlık götürür kişiyi.

Ve senin de yargın, bir gün yalvaçların

O ürkünç masallarına tutsak düşerse,

Ayrılacaksın bizim saflarımızdan.

105

1. Apollon'un kardeşi, ısığ tanrıçası.

2. Yunanistan'da, Boiotia'da bir liman.

3. Düğün tanrısı.

Neler uydurabilir onlar, bir düşün,
Yaşamın uyumunu bozmak,
Mutluluğu dönüştürmek için korkuya!
Haklıdırlar üstelik; insanoğlu, acılarının
Anladı mı bir sonu olduğunu, ne yapıp yapar, güçlenir, 110
Karşı koyar bağnazlığa ve zulmüne yalvaçların.
Oysa şu anda direnci yoktur, çünkü
Ölümden sonraki ceza yıldırılmaktadır gözüünü.
Canının niteliği konusunda insan bilgisizdir.
Bedenle birlik mi doğar can, sonra mı yerleşir? 115
Ölümlü çözümlü yok mu olur bizimle, yoksa
Kara, korkunç bataklığında mı dolaşır Orkus'un? ¹
Başka yaratıklara mı aktarılır tanrısal güçle?
Şiirlerinde anlattığı gibi Ennius'umuzun.
İlk o, güzelim Helikon'dan, 120
Onü bütün İtalyan budunlarını tutan
Yemyeşil yapraklardan bir çelenk derlemişti,
Ölümsüz dizelerinde o da söz eder Akheron'dan, ²
Bizim canlarımızla, bedenlerimizle değil de
Korkutucu ve soluk imgelerle doludur orası. 125
Solmayan anısıyla Homeros ordadır. Görünür ona
Ve acı gözyaşlarıyla evreni açıklar.

() yüzden göksel olayları ele almalıyız önce:
Devinimlerini, güneşin ve ayın
Ve güçleri, yeryüzündeki olaylara yön veren. 130
Daha önemlisi kavramaya çalışmalıyız iyice
Niteliğini insan ruhunun ve canının.
Gün boyunca ruhumuzu etkileyen
Gece uykudayken ya da hasta düşünce,

1. *Cinler ya da ölümler ülkesi.*

2. *Cehennem ırmaklarından biri.*

Nedir o ansızın beliren düşler? Ki 135
Toprak olmuş kişiler görürüz, seslerini duyarız.

Kolay değil biliyorum Latin şiirinde,
Karmaşık bulgularını sergilemek Yunanın.
Dilimizin yoksulluğu, konunun yeniliği,
Uygun sözcükler türetmeye zorluyor beni. 140
Ama senin erdemlerin ve benim

Güzel dostluğumuzdan alacağım tat itiyor
Böylesine zor bir işi üstlenmeye beni.
Budur beni uykudan eden gecenin ıssızlığında.
Hangi sözcüklerle, nasıl bir ozan ustalığıyla 145
Duru bir ışık düşürebilirim gözlerinin önüne,
Gizli yüreğini gör diye nesnelerin o ışıktaki?
Parlak gün altememez karanlığı, korkuyu; doğanın
Görünümünü, işlemesini çözmek başarabilir.

İlkemiz şu olacak konuya girerken: 150
Hiçten, hiçbir şey yaratılamaz tanrısal güçle.
Ölümlülerin bunca korkuya kapılmaları,
Yerde ve gökte tanık oldukları olaylara
Gözle görülür bir neden bulamamalarındandır.
Kolaydır tanrının istemiyle açıklamak bunları. 155
Hiçten, bir şey yaratılamayacağını kavrayınca
Daha açık seçik göreceğiz önümüzdeki yolu;
Tanrıların eli olmadan varlıkların
Nasıl oluştuğunu ve varolduğunu.

Bir kere, hiçten yaratılmış olsaydı varlıklar, 160
Her tür, her kaynaktan doğardı: tohum olmazdı.
İnsan denizden çıkardı, pullu balık topraktan
Ve kuşlar gökten türerlerdi durup dururken.

Sürüler, kuytularda üreyen yabanıl hayvanlar,
Ekili ya da çorak toprakları doldururlardı.
Aynı ağaçlarda bitmezdi hep aynı yemişler,
Elbet değişirlerdi, her ağaç her yemişi verirdi.
Kendine özgü doğurgan gövdelerden oluşmasaydı
Neden her varlık doğsundu aynı tür anadan?
İmdi, her varlık özel tohumundan oluştuğundan
Ancak uygun dokunun, uygun atomların bulunduğu
Yerden doğar güneş-ışıklı dünyaya.
Bu yüzden her şey rasgele doğamaz her şeyden,
Özel gücü özündedir doğumunu hazırlayan.

Neden baharda açar gül, ekin olgunlaşır yazın?
Ve üzüm neden büyüüne kapılır güzün?
Özel tohumları elverişli anda toparlanmayınca
Ortaya çıkıp, varlıklar gelişmeseydi,
Dirim bağışlayan toprak en uygun mevsimde,
Onları korunmasız sürer miydi ışıklı dünyaya?
Hiçlikten doğsalardı, zaman gözetmeden
Olmadık aylarda ürerlerdi elbet, ansızın;
Mevsimlerin hışımıyla doğurgan bileşimleri önlenen
İlksel gövdeleri olmadığından.

Dahası, serpilmeleri de belli bir süreyle
Belirlenemezdi, tohumun birikimi için gereken.
Bebekler birdenbire büyüyüverir,
Ağaçlar dilediklerinde bitiverirdi topraktan.
Ama böyle değil doğanın yasası, biliyoruz.
Doğada usul usul gelişir varlık,
Kendine özgü yapıyı taşıyarak tohumundan,
Kendine özgü maddesiyle çoğalır ve beslenir.
Dahası da var: Çıkagelmezse mevsim sağanakları,
Veremez yüzgüldüren ekini toprak,

Besinsiz kalınca da üreyemez hayvanlar 195
 Ve sürdüremezler dirimlerini.
 Atomları yadsıyan kuramın tersine,
 Ortaktır çoğu öğeler varlıkların çoğunda,
 Tıpkı ayrı sözcüklerdeki harfler gibi.

Düşünelim: Neden öylesine kocaman yaratmamış doğa, 200
 Ki yürüyerek geçememiş insanlar okyanusu,
 Elleriyle devirememişler dağları,
 Ve sürdürememişler yaşamlarını kuşaklar boyu?
 Çünkü varlık, doğumu için özel bir doku ister
 Kendi yapısının niteliğini belirleyen. 205
 Demek ki hiç bir şey oluşamaz hiçlikten.
 Çünkü her varlık, dayanıksız havaya çıkmadan,
 Kendi özel tohumundan döllenmelidir.

Son olarak görüyoruz ki işlenmemişten 210
 Daha yetkindir işlenmiş topraklar ve
 Emegin değdiği yer, tatlı yemişlerden geçilmez.
 Çünkü öyle tohumlar gizlidir ki toprakta
 -Sabanla alt üst ettiğimizde-
 Uyarırız verimliliklerini onların. Yoksa
 Çabamıza gereksinmeden ulaşırlardı yetkinliğe. 215

ikinci ilke: *kurucu atomlarına ayırır bileşikleri*
Doğa ve hiç bir şeyi indirgemez hiçliğe.
 Öğeler yok edilir nitelikle olsalardı
 Yitip giderdi nesneler de birdenbire;
 Bağlantıları koparmak, ayırmak için parçaları 220
 Güç harcamaya bile gerek kalmazdı. Ne ki,
 Yok edilmez tohumlardan oluştuğundan herşey,
 Hiç birinin yitmesine göz yummaz doğa;

Çatlaklardan içeri sızıp çözüştüren Ya da bir vuruşta yıkan bir güç olmadıkça	225
Öz dokuları tükenen varlıklar, yeryüzünden Silinebilseydi hepten, hangi kaynaktan, türetirdi Venus, bunca çeşit canlıyı? Nasıl Sürerdi yaşam ışığına? Kendisine döndüklerinde, Nasıl bulurdu her keresinde toprak, türlerinin Gelişmesi için gereken özel besinleri? Nerden tazelenirdi deniz, ona kavuşan ırmak? Esir ¹ nereden beslerdi yıldızları? Zamanın uzun dilimi, karanlık geçmiş, elbet Tüketebilirdi ölümlü gövdeleri, oysa Sonsuz geçmişte, evreni durmaksızın venileyen Gövdeler süregelmışse, demek ölümsüzdür onlar; Hiç bir varlık hiçliğe indirgenemez o zaman.	230 235
Tek neden, sürekli yok etmeye yeterdi varlıkları, Yok edilmez maddeden bir dokuları olmasaydı. Bileşimleri ancak özel bir güçle çözülebilen Yok edilmez gövdeler bulunmasa Yıkım getirirdi en ufak dokunuş bile. Türlü biçimlerde birleştiği halde atomları, Dokunulmazdır bileşik varlıklar, Yok edilmez kaldığı için maddeleri. Ta ki içlerinden biri özel yapıyı bozacak Etkili bir güçle karşılaşınca kadar. Yani hiç bir varlık hiçliğe dönüşemez, Kendini oluşturan öğelere ayrışır yalnızca.	240 245 250

1. Gökyüzüyle yer arasında, üst tabakalarda, güneşin, gezegenlerin, yıldızların dolaştığı alan.

Esir babanın yağdırdığı sağanaklar,
 Yitip gider bağrında toprak ananın.
 Ama yeni ve sevinçli ekinler fışkırır yerden,
 Yaprğa boğulur ağaçlar; serpilir,
 Dalları çöker yemiştten, insanlar ve hayvanlar
 Besine kavuşurlar. Çocuklarla dolup taşar,
 Şenlikli kentler. Yeni kuşlarla cınlar korular.
 Yorgun davar yere atar ağırlaşmış bedenini
 Çayırılarda. Dolu memelerden ak bir sıvı sızar.
 Böylece sıçrar titrek bacaklarıyla çimende
 Dupduru sütle esrik yeni kuşak.
 Demek hepten yok olamaz gözle görülür varlıklar,
 Birbirlerinden onarır onları çünkü doğa
 Ve bir ölümün yardımı olmadan
 Kesinlikle izin vermez bir doğuma.

260

Varlıklar hiçlikten doğamaz. Memmius!
 Ve, hiçliğe dönmeyeceklerdir doğduktan sonra.
 Belki kuşkulanıyorsun dediklerimden
 Çünkü gözle görülmez sözünü ettiğim atomlar.
 Sana bir kanıt daha: *görülmedikleri halde*
Varlıklarını kabulleneneğin gövdeler üstüne.

270

Önce rüzgârı düşün, bir patlamaya görsün!
 Dalgaları nasıl kamçılar, batırır gemileri,
 Bulutları darmadağın eder, ulu ağaçları
 Söker yerinden ve burgaçlanarak tarar vadiyi,
 Ormanlarda bir kasırğa olur, çarpar doruklara.
 Böyledir rüzgârın öfkesi, delice dolandığında.
 Kuşkusuz. görünmez tozanları var rüzgârın da,
 Gökteki bulutları, denizi ve toprağı süpüren.
 Çarpa çarpa sürükleyen onları, doludizgin.
 Bu akış, bu büyük kasırğa, dağların tepesinden

275

280

Çağılıyla inen selleri hatırlatır insana;
 Ormanı kökünden söküp ağaçları üstüste yığan,
 Sürekli yağmurlardan kabarmış bir çağlayanı.
 Yapıca yumuşak da olsa, akan suyun coşkusu
 Sağlam köprülerin dayanamayacağı güçtedir.
 O fırtına-kardeşi su öyle yüklenir kemerlerine,
 Bir kükreyişle yıkar, koca taşları sürükler
 Ve bütün engelleri aşar bütün, yoluna çıkan.
 Böyle olması gerekir rüzgârın devinimlerinin de.
 Hızlı bir ırmak gibi gelip vururken esinti,
 Vuruşlarıyla hırpalar, kaldırır engelleri
 Ve döne döne yaklaşır bazan, içine aldığı gibi
 Yine döne döne halkalanarak uzaklaşır.
 İşte görünmez gövdelere sahiptir rüzgârlar.
 Kanıtının ne olduğunu sorarsan:
 Hem edimleriyle, hem davranışlarıyla
 Açık seçik görülen ırmaklara benzer onlar.

Dahası, duyabiliriz varlıkların kokularını
 Görmesek de, burun deliklerimize yaklaştığında.
 Seçemez sıcaklığı ve soğukluğu da gözlerimiz,
 Sesleri de görmeyiz. Ama bütün bunlar,
 Etkileyebildiklerine göre duyularımızı,
 Gövdeleri olsa gerektir, çünkü gövdeden başka
 Bir şey ne dokunabilir, ne de dokunulabilir ona.

Kıyıya serilen giysiler nasıl nemlenir, düşün.
 Oysa biz göremeyiz nemin içlerine işlediğini,
 Sonra da nasıl uçup gittiğini ısıyla.
 Demek görünmeyen tozanlara bölünüyor nem.
 Ve düşün, güneş yıllar boyu dönüp dururken
 Parmağımızdaki halka, sürtüşmeyle nasıl
 İncelir? Damlayan su nasıl deler taşı,

Nasıl aşınır kıraçta demir saban kulağı?
 Kaldırım taşları çiğnenmekten nasıl eskir?
 Gelip geçenlerin dokunuşuyla, kent kapılarında 315
 Tunçtan yontuların elleri nasıl incelmıştır?
 Bu eksilmeleri hep yıpranmaya bağlarız biz.
 Ne var ki belli bir anda hangi
 Tozanların azaldığını görebilme gücü
 Dışındadır, kısıtlı görme duyumuzun. 320
 Özetlersek: en dikkatli gözlerden bile kaçır
 Usulca gerçekleştirdikleri nicel çoğalma
 Varlıklarda, doğanın ve geçen zamanın.
 Ayrıca zamanın etkisiyle varlıkların
 Neler yitirdiklerini de gözle göremezsin 325
 -Sözgelimi denizin keskin tuzuyla
 Durmadan yıpranan sarp kayaların-
 Ve saptayamazsın bu yitirişin anını: demek ki
 Görülmez gövdeler aracılığıyla işliyor doğa

Sanma ki varlıklar, katı gövdelerin basıncıyla, 330
 Som bir kütle halinde toparlanmıştır.
 Çünkü onların yapısında da boşluk vardır.
 Çok yardım edecek sana bu gerçeği kavramak:
 Evren şaşırtmayacak, sözlerim kuşkulandırmayacak,
 Kastettiğim elle dokunulmayan boş uzaydır, ¹ 335
 Yerinden kıpırdayamazdı varlıklar, o olmasaydı
 Her zaman ve her yerde geçerli olurdu çünkü
 Maddenin edimleri: karşı devinim ve engelleme.
 İlerleyemezdi hiç bir varlık, yoksunken
 Gerileyişle sağlanacak başlangıç noktasından. 340
 Oysa görüyoruz denizde, toprakta ve gökte
 Türlü biçimlerde devinimlerde türlü varlıklar.
 Boş uzay olmasaydı, hepsi

1. Uzay, burada «mekân» anlamındadır.

Bu sürekli devinim gücünden yoksun olacaklar,
Sıkışıp kalacaklarından devinimsiz maddeye.
Dahası, varolamayacaklardı bile.

345

Kesin ipuçları var üstelik, kaskatı sanılan
Varlıkların da gözenekli olduğu konusunda.
Su, sarp kayalardan bile sızar mağaralara,
Her yerden yol bulur su damlacıkları,
Her yanma yayılır besin hayvan bedeninin,
Ağaçlar büyür, verir yemişlerini mevsiminde.
Çünkü besinler dal uçlarına kadar, köklerinin
Dibinden boylamasına dağılır gövdelerine,
Duvardan geçer sesler, kapalı yapılara girer,
Soğuk buz gibi işler insanın iliklerine.
Bütün bunlar açıklanabilir mi boşluklar olmasa,
İçinde çeşitli gövdelerin yol aldığı?

350

Oylumlar eşken neden değişir ağırlıklar?
Bir kursun külçesine kitlece eşitse ölçüsü
Bir yumak yünün sözgelimi? İkisinin de
Eş ağırlıkta olması gerekirdi. Çünkü
Varlıkları aşağıya çekmektir maddenin işlevi,
Uzayın işleviyse ağırlıksız kalmaktır.
Ve demek ki, değilken kalıpça daha az iri,
Bir cisim öbüründen daha hafifse,
Daha çok boşluk var demektir onda, oysa
Azdır boşluk, daha çok yer tutar madde ağırda.
Varlıklara katışması var demek boşluğun:
İlginç sorumuzun amacına ulaştık öyleyse.

355

370

Seni yanıltmasın, Memmius, bazı tembel kuramcılar!
Suyu yarararak ilerleyen allı pullu balıklara,

Suyun kendiliğinden yol verdiğini sanır onlar.
 Balıkların artlarında bıraktıkları boşluğa
 Yeniden dolarmış çekilen su! Ve sınırlar ki
 Her yer dopdolu olduğu halde,
 Yer değiştirerek devinir varlıklar.

375

Bu temelsiz bir kuramdır, nerden baksan, çünkü
 Su yol vermese nasıl ilerleyebilir balıklar?
 Ve nasıl çekilebilir su, balıklar devinmemişse?
 İki durum kalıyor demek; ya varlıkların tümü
 Yoksundur diyeceğiz devinme yetisinden,
 Bir katışması var diyeceğiz boşluğun ya da
 İlk adımını atmasını sağlayan, her varlığa.

380

Son olarak: ansızın koparlarsa birbirlerinden
 Bitişik iki cisim, geniş bir düzlemde,
 Boş kalır araları hava doldurmadan önce.
 Aynı anda dolduramaz boşluğun tümünü
 Ne kadar çabuk akıp gelse de hava,
 Önce bir noktayı tutar çünkü
 Çevreye giderek yayılır sonra.

385

390

Havanın yoğunluğuna bağlayanlar yanılır bunu.
 Çünkü önceden dolu olan bir şeyin boşaldığı
 Anlamı vardır yoğunluk kavramında-ya da tersi-
 Bu sonucu sağlayabilmek için, ben derim ki
 Boşluk olmasaydı hava çekilemezdi geri,
 Sonra toplayamazdı bir bütünde parçalarını.
 Gönlünce kanıtlar sür ileriye
 Tartışmayı daha da uzatmak için. Sonunda
 Boşluğu benimseyeceksin varlıklarda.
 İnancını pekiştirmek için daha sürüyle kanıt

395

400

Gösterebilirim sana, ama keskin bir zekâ
 Bu ipuçlarından çıkıp yola bulabilir gerisini.
 Dağı bayırı, tarayan av köpekleri, nasıl ki
 Doğru izi sürmeye başladılar mı bir kere,
 Yabanıl hayvanların inini kokuyla bulursa,
 Böylesi sorularda da bir konu, açılır öbürüne
 Ve kendin sürüp bulursun izini,
 Çekip çıkarırsın gerçeği gizlendiği yerden.
 Yorulup da avdan çekilmek istersen, 410
 Gönül erinciyle söz verebilirim sana, Memmius,
 Tükenmez kaynaklardan güç alan yüreğimden
 Öyle cömert tatlar akıtacak ki dilim,
 Ağır adımlarla gelen yaşlılık
 Yürüyecek diye kollarıma korkuyorum, 415
 Çevirecek diye kilidini yaşamımın;
 Kanıtlarımın çağlayanı, eksiksiz her konuda
 Şiirleşip ulaşmadan önce senin kulaklarına.

Sürdürelim konuyu kaldığımız yerden:
 Doğa iki ögeden oluşur, kendi başına varolan, 420
 Gövdelerden ve bu gövdelerin yerleştiği,
 İçinde değişik yönlerde devindikleri boşluktan.
 -Duyularımız gövdelerin varlığına tanık nasılsa-
 Sağlam değilse bu temele dayanan inanç,
 Karmaşık sorularla ilgili kuşkularımızı 425
 Akıl yoluyla sınavabileceğimiz
 Güvenilir bir ölçüt kalmaz başkaca.
 Olmasaydı uzay dediğimiz ara ve alan,
 Yerleşemezdi hiçbir yere bu gövdeler
 Ve hiçbir yöne kıpırdayamazlardı. 430

Şunu kanıtlamalıyım şimdi: *gövdenin ve boşluğun*
Dışında hiç bir şey varolamaz doğada.

Üçüncü bir töz diye yer 'alamaz onların yanında,
Varolmak için birine katılır bunların.

Direnç gösteriyorsa -az da olsa- dokunmaya,
Gövdenin kütlesini o oranda arttıracak.

435

O ölçüde katılacaktır ona.

Öte yandan elle tutulamamazlıksa niteliği,

İçinden geçenlere direnç göstermiyorsa,

Boşluk diye adlandıracağız onu.

440

Hem aslı ne olursa olsun, bildiğimiz varlıkların

Ya kendileri etkindir, ya tepki gösterirler

Öbür varlıkların etkisine ya da barınır

İçlerinde başka varlıklar, bir şeyler olup biter.

Varlık, etki ve tepki gösteremez gövde yoksa,

Boşluk dışında da, hiç bir şey barınak sunamaz.

Demek madde ve boşluktan başka üçüncü bir töz

-Duyularımızla algılayabileceğimiz- yok doğada

Ve kavrayabileceğimiz, usumuzu çalıştırsak da.

Doğada varolan bütün varlıklarda,

450

Bulacaksın bu iki tözün özelliklerini mutlaka

Ya da onlara özgü geçici belirtileri.

Özelik ayrılamaz varlık yitip gitmeden;

Ağırlık nasıl özeliğiye kayanın, ısı ateşin,

Akışkanlık suyun, gövdenin dokunulabilirlik

455

Ve dokunulamazlık boşluğun.

Oysa tutsaklıkla özgürlük, yoksullukla zenginlik,

Savaşla barış gibi, varlıkların özüne değmeyen

Şeylere geçici belirtiler diyoruz.

Bunun gibi, zaman da var değildir kendi başına,

460

Gövdelerin varlığından doğar kavramı,

Olmuş olanın, oluşanın ve olacak olanın.
Demek kimse algılayamaz zamanı, varlıkların
Deviniminden ve durağanlığından ayrı tutunca.

Öyleyse güzel Helena kaçırıldı, Troya yenildi 465
Denildiğinde; olayları nesneden bağımsız sanma,
Bu geçici belirtileri taşıyan kuşaklar,
Zamanın akışıyla, çoktan silinip süprüldüler diye
Ya bir toprak parçasına ilişkin
Geçici bir belirtidir eskiden olanlar, 470
Ya da uzaya, toprak parçasının kapladığı.

Madde olmasaydı ve olayların geçeceği boşluk,
Giremezdi Phrygia'lı Paris'in yüreğine
Tyndareos'un kızının yaktığı aşk kıvılcımı,
Köreltici ateşini çatamazdı o amansız savaşın. 475
Troyalıları aldatan tahta at,
Ateşe veremezdi Pergamos kulelerini,
Rahminden dışarı çıkan Yunanlılarla.
Olaylar kendi başlarına varolamıyor demek
Madde ya da boşluğun varolduğu anlamda. 480
Maddenin geçici belirtileri diye
Ya da olayların geçtiği alanın ilinekleri
Olarak ele alıyoruz onları biz de.

*Öyleyse iki türdür bütün nesneler:
Atomlar ve onlardan oluşan bileşikler
Çünkü hiç bir güç yıkamaz atomları
Saltık somluk sonsuza dek korur onları.*

İnanmak güçtür saltık somluğa, biliyoruz:
 Gökten kopup yapılara işliyor yıldırım,
 Sesler de giriyor, başka gürültüler de. 490
 Akkor kesiliyor örneğin demir ateşte,
 Kavurucu sıcakla çatlıyor kayalar,
 Saf altın eriyor, ergiyor buzu andıran tunç.
 Isı işliyor, keskin soğuk da işliyor gümüşe,
 İkisini de duyuyoruz, suyun ansızın 495
 Dolduruluşuyla tuttuğumuz kadehe.
 Bütün bunlar gösteriyor ki
 Saltık değildir hiçbir şeyin somluğu.

Oysa doğanın kendisi ve akılyürütme
 Karşıt bir duruma sürüklüyor bizi, öyleyse 500
 Dikkatle dinle, sana birkaç dizede gösteririm
 Som ve yok edilmez olduğunu bazı gövdelerin:
 Evreni oluşturan tohumların, ilksel birimlerin.

Önce şu: çift yanlıdır doğa, biliyoruz
 Birbirinden apayrı iki şeyden oluşmuştur: 505
 Maddeden ve olayların geçtiği uzaydan.
 Demek varolmalıdır bunların her biri
 Öbürünün katışması olmadan. Çünkü yoktur
 Boşluk denilen alanın olduğu yerde madde,
 Boşluksa yoktur maddenin bulunduğu yerde. 510
 Öyleyse boşluksuzdur madde ve ilksel birimleri somdur.

Bileşik varlıklarda boşluk olduğuna göre,
 Som olsa gerektir onu kuşatan madde.
 Çünkü sağduyuya göre, gizleyemez boşluğu,
 Gövdesinde barındıramaz varlık, 515
 Somluğu bir zırh gibi düşünmezsek çevresinde.

Ve varlıklarda boşluğu tutan, ancak
 Sımsıkı örgüsü olabilir maddenin. Yani
 Saltık somluğuyla madde öncesiz-sonrasızdır.
 Çözülüp yok olurken öbürleri.
 Som bir kütlede birleşirdi her şey boşluk olmasa.
 Ve tuttuğu yeri doldurmasaydı cisimler,
 Bomboş kalacaktı uzayın tümü.
 Apaçık; birbirini izliyor maddeyle boşluk
 Kesin bir biçimde, çünkü ne dolu tamtamına
 Ne de tamtamına boş evrenin bütünü.
 Demek som gövdeler var belirleyen
 Boşlukla doluluk arasındaki ayrımı.

Ve bu ilksel gövdeler ne dıştan vuruşlarla
 Çözülebilir, ne kuşatılıp dağıtılabılır içerden
 Ne de yok edilebilir bir başka tür saldırıyla.
 Çünkü parçalara ayırlamaz boşluksuz varlık
 Ne yırtılır, ne bölünebilir iki parçaya,
 Ne nem sızdırır içine, ne de buz gibi soğuğu
 Ve ne yakıcı ateşi. Yani dayanır kolayca
 Yıkımın evrensel etkenlerine.
 İçindeki boşluğun çokluğu oranında
 Madde dayanıksızdır saldırı karşısında.
 Öncesiz-sonrasızdır, gösterdiğim gibi,
 Boşluksuzsa maddenin birimleri, somsa.

Şimdiye kadar hiçliğe gömülmüştü dünya, düşün,
 Öncesiz-sonrasız olmasaydı varlıklardaki madde,
 Hiçlikten yeniden doğardı gördüklerimiz.
 Oysa hiçbir şeyin yaratılamıyacağını hiçlikten
 Ve vardan yoğa gitmeyeceğini hiç bir şeyin
 Gösterdim sana. Öyleyse yok edilmez
 Bir maddeden oluşmuştur atomlar-her şeyin

Sonunda ona ayrıştığı ve yeniden yaratılacak
 Dünyaya kaynaklık eden maddeden-
 Demek atomlar salt somdur yoksa sonsuz zaman içre 550
 Nasıl arta kalırlardı var etmek için dünyayı?
 Düşün, bir sınır koymasaydı doğa
 Varlıkların bölünmesine, maddenin tozanları
 Çağlar boyu öyle ufalanmış olurdu ki
 Hiçbir hayat doğamazdı onlardan, serpilemezdi, 555
 Erişemezdi doruğuna gelişiminin günü gelince.
 Çünkü biliyoruz dağılıp bozulma,
 Yaratmadan çok daha hızlıdır.
 Ve uzun geçmişte, sonsuz eskide, zamanın eliyle
 Sarsılmış, hırpalanmış varlıklar 560
 Onarılamazdı yeniden, kalan kısa sürede.
 Demek bir sınır koymuş bölünmeye doğa,
 Çünkü görüyoruz yenileniyor
 Her şey yenileniyor ve
 Kendine özgü sürede erişiyor baharına. 565

Bir de şu: maddenin tozanlarını
 Saltık somdur diye kabul edersek
 Seyrek dokulu öbür öğelerin
 -Havanın, toprağın, suyun, ateşin-davranışını.
 Boşlukla birleşmeleriyle açıklayabiliriz yine de. 570
 Oysa atomların yapısını da seyrek düşünürsek
 Nasıl açıklayabiliriz katı çakmaktaşını?
 Ve demirin kaynağını nasıl açıklarız?
 Ve o zaman bir temel olmaz çatısına doğanın.
 Maddenin öğeleri arıdır ve somdur öyleyse 575
 Ve sıkı ya da gevşek kümelenişleriyle,
 Direnci belirlenir varlıkların.

Ustelik her varlığa, doğa,
 Bir özel büyüme sınırı tanır,
 Bir özel hak etme süresi.
 Ve yasalarıyla buyurur
 Neyi yapıp neyi yapamayacağını.
 Türler değişmez hiç, öyle aynı kalır ki
 Her kuş bedeninde taşır kendi özel imlerini
 Öğeler de değişmezdir demek, türler gibi.
 Çünkü değişmeye uğrayabilseydi atomlar
 Kestirilemezdi ortaya neyin çıkabileceği,
 Neyin çıkamıyacağını bilmezdi kimse;
 Hangi kımıldamaz sınır taşıyla durdurulduğunu
 Her varlıktaki gücün. Birbirini izleyen kuşaklar
 Yapısını, devinimini, davranışını, huyunu
 Böylesine düzenle izleyemezdi bir öncekinin.

580

Son bir temel nokta vardır görülür nesnelerde
 Gözle görülebilir en küçük şeyi belirleyen.
 Duyu sınırları altındakilerde de var demek;
 Bölünmez bir nokta, bir en ufak birimdir o,
 Varolamamıştır tek başına, olamayacaktır da.
 Bir varlığın temel bir parçasıdır yalnızca.
 Sıkı dizilmiş, bu eş temel parçalardan
 Oluşmuştur madde. Varolamadıkları için tek tek,
 Zorunlukla birleşmişlerdir, hiç bir şekilde
 Birbirlerinden kopamıyacakları bir kitlede.
 Atomlar, saltık, som ve katışıksızdırlar kısaca.
 Temel parçalardan oluşurlar sıkıca örgülenmiş.
 Parçaların kaynaşmasından doğan bileşikler değil,
 Saltık, başsız-sonsuz somlukları olan gövdelerdir.
 Yitme, azalma olanağı tanımaz onlara doğa,
 Varlıkların tohumları diye korur onları.

600

605

Sayısızca bölünürdü en küçük gövdeler bile
 Böyle temel parçaları olmasaydı 610
 Sonsuza dek sürüp giderdi bölünme.
 Bütün bir evrenle en ufak
 Temel parçanın ne ayrımı kalırdı?
 Hiç. Çünkü evren her ne kadar sonsuzsa da,
 Sonsuz parçadan oluşacaktır temel parçalar da. 615
 Karşı çıkar bu görüşe sağduyu
 Bizi kendi yoluna çeker ve der ki:
 Temel parçalar vardır bölünemeyen.
 Bunların varlığını benimsersen,
 Benimsiyeceksin ister istemez oluşturdukları 620
 Atomların saltık ve başsız-sonsuz olduğunu.

Doğa bölseydi varlıkları durmadan
 Temel parçalarına, nereden alırdı
 Yeni bir şey yaratma gücünü onlardan?
 Çünkü bulunmaz parçasız nesnelerde 625
 Temel özellikleri doğuran maddenin:
 Bağlantı çeşitleri; ağırlık, hız
 Vuruş ve devinim, her şeyin başı olan.

Ve diyelim ki sınır yok,
 Öğelerin bölünmesine. 630
 Nasıl söyleyebilirsin öyleyse,
 Sonsuz zaman boyunca, zarar görmeden
 Varlığını sürdürebildiğini nesnelerin?
 İnceyse yapıları, seyrekse
 Nasıl direnebilirler yüzyılların açtığı savaşa? 635

Bu nedenlerle, *doğrunun ne kadar uzağındadırlar,*
Evrenin salt ateşten oluştuğunu

Ve varlıkların ham maddesini ateş sananlar!
 Konuşmasının anlaşılmazlığıyla ün salan
 Herakleitos gelir bayrağı açanların başında.
 Gerçeği arayan ciddî Yunanlılardan değil
 Zekâsı kıtlardandır o. Çünkü ancak budalalar
 Bulmacayı andıran sözlerden etkilenir.
 Kulaklarına tatlı bir ezgi gibi hoş gelen
 Süslü sözler budalalarca hemen benimsenir.

v.4.1

Nasıl böylesine çok yanlı olurlardı
 Salt ateşten yaratılsalardı varlıklar?
 Akkorun yoğunlaşması, seyrelmesi neye yarardı,
 Ateşin bütününün niteliğini koruduğu sürece
 Tozanları? Isı artardı yalnızca, parçalar
 Sıkıştıkça; dağılıp yayıldıkça azalırdı.
 Hangi önemli etkinlikler yüklenir bu nedenlere?
 Akıl almaz çeşitliliği varlıkların
 Açıklanır mı hiç ateşin
 Yoğunlaşması ya da seyrelmesiyle?

Üstelik katışması olmasaydı boşluğun varlıklarla,
 Gerçekleşmezdi ateş yoğunluğundaki değişimler.
 Kuramlarına aykırı gerçekle karşılaştıklarında
 Kaytarırlar, görmezlikten gelirler boşluğu,
 Bu kuramcılar. Saparlar doğru yoldan, sarpsa.
 Anlamazlar ki boşluk olmasaydı, yoğunlaşır
 Tek gövdeye dönüşürdü varlıklar, koskocaman.
 Hiç bir şeyi fırlatamazlardı dışlarına hızla
 Kızgın ateş gibi, ışık ve ısı saçan-Parçalarının
 Kaskatı kenetlenmediğini böylece doğrulayan-

İnanıyorlarsa söndüğüne, töz değiştirdiğine
 Parçaları birleştiginde ateşin,

-Kaçınmazlarsa savı sürdürmekten-
 Yanarlığı yok sayıyorlar demektir ki
 Hiçlikten bir yeni dünya doğacaktır sonunda. 670
 Çünkü bir varlık kendi öz sınırlarının
 Dışına taşacak kadar değişti mi,
 Öldü sayılmalıdır artık önceki niteliği.
 Demek kalıcı bir şey sürmeli ki varlıklarda
 Hiçe indirgenmesin, hiçlikten yaratılmasın. 675

İmdi: yaradılış özelliği aynı olan gövdelerin
 Çoğalışı, azalışı, yer değiştirmesiyle
 Cisimler değişime uğrar, özellik değiştirir
 Ve bu ilksel gövdeler yanarlık göstermez asla.
 Yanabilirlik özelliklerine sahip çıktıkları, 680
 Korudukları sürece bu özelliği,
 Bir şey değiştirmezdi, kiminin çözülmesi
 Kiminin eklenmesi, yer değiştirmesi kiminin
 Ne olsa ateştir doğurdıkları mademki.

Şudur doğrusu bence: Öyle gövdeler vardır ki, 685
 Çarpma, devim, düzen durum ve biçimleriyle kurarlar ateşi.
 Nitelikleri de değişir düzenleri değiştiğinde,
 Aslında ne ateşe benzerler ne de
 Duyularımıza tozanlarla yüklenen
 Dokunma yetimize iz bırakan şeylere. 690

Herakleitos gibi her şeyin özünü ateş saymak.
 Ateşten başka gerçek varlık tanımamak
 Çok saçma geliyor bana: duyulara dayanarak
 Yok etme savaşıdır bu başka duyuları,
 Bilgilerimizin temeli olan ve ona ateşi tanıtan. 695
 Herakleitos, ateşin apaçık algılandığına inanır,

Yadsır, açıklıkla algılandığını başka nesnelerin.
 Çılgınlık bu düpedüz, yalnız saçma değil!
 Çünkü nedir başvurduğumuz ölçü?
 Ve hangi ölçü gösterebilir bize
 Gerçekle sahteyi, duyularımız dışında
 Ne hakkımız var herşeyi bırakıp ateşi tutmaya
 Ya da başka bir şey tutup bırakmaya ateşi,
 Salt bir önyargı adına? Eşit ölçüde
 Saçma bu iki çözüm yolu da bence.

705

Evren ateşten oluşur deyip, ateşi
 Varlıkların ham maddesi sayanlar;
 Varlıkların kaynağı olarak görenler;
 Suyun varlıklar biçimlendireceğine inananlar
 Ya da toprak yaratabilir her şeyi
 Ve yarattıklarına dönüşür diyenler,
 Gözle görülür biçimde uzağındadırlar doğrunun.
Daha mı az yanılır peki öğeleri çiftleştirenler?
 Havayla ateşi, toprakla suyu birleştirenler?
 Her şeyin; ateşten, topraktan, rüzgârla yağmurdan
Dört ana öğeden oluştuğunu ileri sürenler?

Sicilyalı Empedokles gelir bunların başında.
 İonia denizinin vurduğu körfezlerde doğmuştur o,
 Boz-yeşil dalgaların tuz bıraktığı kayalarda.
 Dar bir boğaz akar, köpürerek
 Bölgeyi İtalya kıyılarından ayıran deniz.
 İşte öldürücü Kharybdis! Alevlerinin homurtusu
 Etna'nın dirildiğini gösteriyor, eski öfkenin,
 Ta ki eski gücüne kavuşsun dağ, koyversin
 Boğazında zaptettiği öfkeyi,
 Alevlerinin şimşegini göğe yollasın!
 Öyle bir ülkedir bu,

20

İnsanoğlunun tansımayla gözlediği...

Ama işte yetiştirememiş nedense,

Olanca zenginliğine, insanca bolluğuna karşın

730

Empedokles'ten daha görkemli, daha kutsal

Daha değerli, daha inanılmaz bir varlık.

Gerçekten de ölümlüler soyundan sayılmaz o

Usundan fışkıran inanılmaz bulgulara bakılırsa.

Empedokles ve yukarda sözü geçen yoldaşları

735

-Ki onun kat kat altında kalırlar rütbece-

Öylesine yetkin bulgularla giriştiler ki işe,

Öyle özdeyişler çıkardılar ki yüreklerinden,

Delphoi tapınağının esrik bakıcısı Pythia,

Hiç kalırdı onların yanında.

740

Ne yazık ki temelde aksaktı görüşleri,

Düşüşleri de yüce oldu, yücelikleri oranında.

İlk yanılgıları: evrende boşluk yoktur, diyorlar,

Ama devinimi de kabul ediyorlar. Hava, güneş, ateş,

Toprak, hayvan, bitki gibi yumuşak şeyleri de

745

Benimsiyorlar, dokularına boşluğu katmadan.

Bölünmeye sınır tanımıyorlar, bu ikincisi;

Ne ayrışmanın sonu var, ne maddenin temel birimi.

Oysa her nesnenin temel birimi var, görüyoruz

En ufak ve bölünmez diye algıladığımız.

750

Ve buradan giderek göremediklerimizde de,

Son bölünme noktası sayabileceğimiz

Temel bir nokta var diyoruz.

•

Ne doğumsuz ne de ölümsüz olarak algıladığımız

Yumuşak şeylere öge dediklerine göre

755

Şimdiye dek hiçliğe dönmesi gerekirdi evrenin,

Varolanlarsa yeniden doğmuş sayılmalıydı hiçlikten.
 Doğrunun ne denli uzağında olduğunu gördük
 Bu varsayımların daha önce. Dahası:
 Bu öğeleri düşman sayıyorlar birbirlerine,
 Kıyıcı ve öldürücü. Öyle ki bir sürtünüşte
 Ya yok olacak ya da çatlayacaklar şimşek gibi,
 Fırtına önündeki yağmur yüklü bulut gibi.

760

Dört öğeden oluşuyorsa gövdeler, neden
 Bunları varlıkların ilkeleri sayalım; neden
 Varlıklardır demeyelim öğelerin ilkeleri?
 Çünkü bunlar birbirini doğurur hiç durmadan,
 Renklerinde ve özlerinde alış-veriş vardır.
 Ta zamanın başlangıcından beri.

765

Düşün; nitelik değiştirmeden katılsalardı
 Ateş, toprak, hava, su tozanları bileşime,
 Ne devinimli bir varlık doğabilirdi onlardan
 Ne de devinimsiz gövdeler, sözgelimi ağaç gibi.
 Çünkü bir bileşime giren her öğe
 İhanet etmektedir kendi özüne:
 Hava toprağa karışmış görünür, ateş suya.
 Aslında öyle gizli bir nitelik olmalı ki
 Yeni gövdelerin doğumuna yol açan; varlıklarda
 Hiç bir dış etmen çelişkiye düşürmesin;
 O kendini kendi yapan niteliğini
 Yaratılan yitirmesin bu arada.

770

775

780

Gökte ve yıldızlarda aramakta diretiyorlar
 Işın kaynağını bu yazarlar; önce
 İlk öğe dedikleri ateşi rüzgâra dönüştürüyorlar:
 Su çıkıyor ortaya, sudan yaratılıyor toprak.

785

Sonra tersyüz oluyor süreç, su doğuyor topraktan,
 Sonra hava geliyor, ateşse daha sonra.
 Bitmiyor öğelerin geliş-gidişi gökten yere
 O büyük göç, dünyadan tâ yıldızlara varan.
 Ne ki uymuyor bu değişmeler öğelerin yapısına, 790
 Hiç değilse biri değişmez kalmalı temelde
 Her şey hiçliğe indirgenirdi yoksa, çünkü
 Bir varlık kendi öz sınırının
 Dışına taşacak kadar değişti mi,
 Öldü sayılmalıdır artık önceki niteliği. 795
 Sözü geçen tözler girdiğine göre bu değiş-tokuşa,
 Değişmez bir şey olmalı hiçliğe dönüşü önleyen.
 Şu koşul koyulabilir: bir nitelik var gövdelerde
 Ateş yaratmış olsalar da, eksilerek,
 Artarak, düzende ve devinimde değişiklikle, 800
 Bir hava akımı yaratabilirler yeni durumlarıyla.
 Varlıkların birbirine dönüşümü ancak böyle kavranır

Görmüyor musun, diyeceksin, serpiliyor canlılar
 Esintili havaya ve alıyor besinini topraktan
 Ve uğurlu mevsim geldi mi sağanaklarıyla, 805
 Bulut kümeleriyle, ağaçları sallayarak boşalan,
 Güneş de sıcaklığını esirgemezse sırasında:
 Ekin yeşerir, hayvanlar büyür, ağaç boy atar.

Beslenmeseydik biz besinlerle, içeceklerle
 Tükenirdi bedenimiz kuşkusuz. Ne kaslarımızda 810
 Yaşama belirtisi kalırdı, ne kemiklerimizde.
 Özel besinlerle besleniyoruz. Öbür canlılarsa
 Başka besinlere gereksiniyor. Birçok öğe var
 Çeşitli varlıklarda ortaklaşalık gösteren.
 Öyle çeşitli bileşimlere giriyor ki bunlar, 815
 Çeşitli varlıklar çeşitli kaynaktan alıyor besinlerini.

Farklar doğuyor bileşimlerinden ve durumlarından
 Aynı öğelerin! Akıl almaz farklar!
 Çünkü aynı öğelerdir göğü, denizi, güneşi,
 İlayvanları ve ağaçları ve ekinleri oluşturan.
 Ne ki devinimde ve bileşimde başka her biri.
 Bak ki sözgelimi, benim dizelerimde koşturmuş
 Sözcüklerde birçok ortak harfler geçer.
 Öyleyken değişik dizeler, sözcükler bilirsin **ki**
 Özce benzeşmezler birbirlerine, sesçe de.
 Salt sıralarını değiştirmekle ancak
 Bu kadarcık başarılabılır sözcüklerle.
 Oysa dokunun ilkeleri çeşitli etkenler sunarak
 O müthiş çeşitliliği getirir sonuca.

Anaksagoras'ın kuramını ele alalım önce
Homoiomereia diyor Yunanlılar buna.
 Ne yazık ki engel, dilimizin yoksulluğu
 Bu sözcüğün tam bir karşılığını bulmama.
 Kavramı yine de açıklayabilirim kolaylıkla:
 Doğanın *homoiomereia*'sı derken, bu düşünür
 Kemikçiklerden oluştuğunu düşünüyor kemiklerin,
 Etin küçümen et parçacıklarından, kanın
 Süzüyle küçücük kan damlasından, altının
 Küçücük altın tozancıklarından, dünyanınsa
 Küçücük dünyalardan ve ateş ateşlerin, su
 Suların birleşmesinden doğuyor ve her şey
 Eş öğelerin bileşiminden oluşuyor böylece.

830

840

Ne var ki bu düşünür, boşluk hakkı tanımıyor
 Varlıklara ve maddenin bölünmesine
 Bir sınır. Bu iki yanlış, öbür düşünürlerin
 Girdiği çıkmaza sokuyor onu bence.

845

Bir düşün: ne kadar dayanıksız sayıyor öğeleri
 -Varlıklarla eş nitelikteki gövdeleri eğer
 «Öge» diye adlandırabilirsek- varlıklar kadar
 Etkilenen, yıkımdan korunamayan o şeyleri. 850
 Hangisi karşı koyabilir gelecek saldırıya
 -Ölümün dişleriyle öğütülmemek adına-
 Ateş mi, su mu, hava mı? Kan mı artakalır,
 Kemikler mi? Biri kurtulmaz sanıyorum, hiçbiri.
 Göz önünde sıradan bir baskıyla yitip gidebilen 855
 Nesneler kadar kolay yıkıma uğruyorsa bunlar.
 Böylesi bir yokoluşun ve hiçlikten doğuşun
 Olanaksızlığını belgelemiştik önce.

Üstelik besin, yapıp besliyorsa gövdelerimizi;
 Damarlarımız, kanımız, kemik ve kaslarımız da 860
 Kendilerine benzemeyen tozanlardan oluşsa gerek.
 Tüm besinler karmaşık tözdendir deniyorsa
 Küçük kas parçaları, kemikler, damarlar ve kan,
 Kan damlaları vardır içlerinde o zaman.
 Tüm besinlerin katı-sıvı, benzeşmez bir dokudan 865
 Oluştuklarını varsaymak gerekir. Yani
 Kemiklerle kasların, irinle kanın karışımından.

Nitekim topraktan çıkan varlıkların maddesi,
 Yine toprağın kendinde olduğuna göre,
 Benzeşmez maddelerden oluşsa gerektir toprak 870
 Aynı sonuca varırız başka olaylara göz atarsak:
 Alev ve duman odunun özünde gizli yatıyorsa
 Benzeşmez bir madde kapsıyor demek odun da.

Boşuna perde arkasına gizleniyor gerçek, boşuna
 Yararlanıyor Anaksagoras durumdan. Vardır diyor 875

Her gövdede tüm öbür gövdelerin karışımı.
Yalnız, tozanları en çok, en belirgin ve yüzeye
En yakın olanlar dışında, hiç biri gözle
Görünmez diyor. Yanlış bir düşünce bu;
Öyle olsaydı, doğaldı değirmende ezilen tahılın
Kan sızdırması iki taş arasında
Ve gövdelerimizin dokuca ortaklık gösterdiği
Maddeler, kan tükürürlerdi sıkıştırıldıklarında.
Keçilerin kabarık memelerindeki süt kadar
Tatlı bir sıvı sızardı çimenle sudan ve
Toprak yarıldığında başka bitkiler, tohumlar,
Yapraklar... Bu incecik kıyılmış tozanların
Görülmesi gerekirdi, belirmesi hepsinin.

885

Dallar biçildiğinde dalda gizli
Kül ve duman da açığa çıkabilirdi
Ve küçümen gizli ateşler. Gelgelelim
Gözümüzle görüyoruz bunların olmadığını,
Bu tür bir karışıma girmiyor varlıklar demek ki.
Başka türlerle de paylaştıkları
Bir tohumlar karışımı gizli içlerinde yalnızca.

890

895

Diyebilirsin, «sık görülür dağlık bölgelerde:
Fırtınanın hızıyla sürtüşür dalları ağaçların
Ve ansızın ateş alır ortalık.» Haklısın.
Yine de gizli değildir kor, ağacın tohumunda
Sürüyle ısı tohumu vardır olsa olsa
Sürtünmeyle yoğunluğu artıp yalazlanan.
Hazır-alev gizlenebilseydi ağacın özüne,
Saklı duramazdı yangınlar, belli bir süre bile
Ve kor, ağaçları kasıp kavururdu
Kül haline gelirdi bütün koru.

900

905

Şimdi anlıyor musun. ey Memmius,
 Önceki sözlerimin anlamını? Aynı
 Öğelerin katıldıkları bileşim ve durumlarla
 Karşılıklı devinimlerinin farklı sonuçlar doğurduğunu?
 Öyle ki ufacık bir değişmeyle-koruya ya da kora- 910
 Her ikisine de yol açabilir aynı öğeler.
 Tıpkı nasıl oluşturunca iki ayrı sözcüğü;
 «Kor» ile «koru»yu, harflerle oynamakla yalnızca.

Evrende gördüklerini, eksiksiz nesnelere eş
 Madde tozanları düşünmeden açıklayamıyorsan, 915
 Öğelerin sonu gelmiş demektir artık.
 Kahkahadan sarsılarak gülen ya da
 Yanakları acı gözyaşlarıyla sıırıslıklam
 Bize benzer öğeler yaratmalısın bundan böyle.

İyice kulak ver şimdi söyleyeceklerime, 920
 Biliyorum ne denli karmaşık olduğunu düşüncemin.
 Ne var ki utkuya ulaşma umudu
 Öyle bir dürtüyle saplandı ki içime,
 Baktım yüreğime çakılmış Musa'ların¹ aşkı,
 Yoksa daha önce kimselerin ayak basmadığı 925
 Pieria'daki² yurdun dolambaçlı yollarında
 Böylesine bir serüvene atılacak gücü
 Kim verebilirdi bana onlardan başka?
 Erden kaynaklar bulmak ne güzel, sulardan içmek!
 Ne güzel çiçekler toplamak ve yeni çayırlardan, 930
 Daha hiçbir şaire takmadıkları Musa'ların
 Bir çelenk derlemek başıma!
 İnsanı eğitmenin ödülü bu işte, yüce konularda.

1. Zeus'nun kızları ve güzel sanatların esin perileri.

2. Eski Makedonya'da Musa'ların yurdu.

Bağnazlık boyunduruğundan kurtarmaya çalışmanın,
Herşeyi Musa'ların kıvılcımıyla aydınlatan 935
Renkli ışınlarını bu türkünün karanlığa tutmanın.
Evet, amaçsız değil benim şiirim
Hekimler, hintyağı verdiklerinde önce nasıl
Şöyle bir sıvarlar çanağın ağzını duru balla
Acı yudumu içiverir çocuk, kapılıp balın tadına. 940
Kandırılmış olur, ama aldatılmış sayılmaz
Yeniden kavuştuğuna göre sağlığına.
Bizim öğretti de acı geliyor ilk kez tadana
Ve çoğunluk tatmaya hiç yanaşmıyor.
Onu şiirin büyüğü sesiyle sunmam bundandır. 945
Musa'ların tadına doyum olmaz balıyla sıvamam;
İstiyorum ki dizelerim üstünde düşünürken
Oyle bir seziş gelsin ki sana,
Evrenin yaradılışını çözebil, işleyişini kavra.

Sana daha önce söz etmiştim, sonsuz zamanda 950
Uçuşup duran katı madde tozanlarından.
Şimdi sayıca sınırlanmış mı bunlar bakalım,
Boşluktan da haberliyiz artık ayrıca,
-Olayların geçtiği yerden, boş uzaydan-
Bu kocaman boşluk da sınırlı mı, bakalım 955
Ölçülmez derinliklere doğru uzuyor mu yoksa?

Hiç bir bitimi yoktur evrenin evet, olsaydı
Bir sınırı olması gerekirdi bir yerde.
Ama bir şeyin nasıl sınırı olabilir
Dışında onu sınırlandıran bir başka şey yoksa, 960
Gözün takılıp ötesine geçemeyeceği bir nokta?
Evrenin dışında bir şey olamayacağına göre
Ne sınırı vardır demek, ne de sonu ve ölçüsü.
Neresinde durursan dur, neresinde alırsan

Al konumunu evrenin, bak o 965
Dört yanında uzanacaktır sınır tanımadan.

Bir an sınırlandırıldığını düşün uzayın:
Uç sınıra çıksın biri, bir mızrak fırlatsın.
Olanca güçle fırlatılan bu mızrak
Sence nişanlandığı yere doğru mu gider mutlak? 970
Yoksa bir şey çıkıp karşısına durdurur mu onu?
Birini benimsemelisin mutlaka bu iki seçimden
Aynı kaçınılmaz sonuca varacaksın ikisinde de
İkisinde de diyeceksin ki, evet sonsuzmuş evren:
İster hızını kesen bir engel çıksın karşısına 975
Mızrağın sınır çizgisinde, ister aşsın engeli,
Değil mi ki yola çıkmamıştır o çizgiden?
Kanıtımı açayım biraz daha:
Nereye koyarsan koy uç sınırı, sana soracağım
Soru şu: «Peki, aslında ne oluyor mızrağa?» 980
Hiç bir sınır çakılı değildir, sonuçtan kaçma
Önlenmiştir zaten kaçışın sonsuz olanağıyla.

Dahası: kesin sınırlarla kuşatılsaydı
Evrendeki boşluk her yönden,
Dibe çökmüştü bugüne kadar 985
Kendi ağırlığıyla madde yığınağı.
Ve gökkubbenin altında hiç bir şey olmazdı
Ne güneş ışınları, ne de gökyüzü. Çünkü
Kullanılabilir maddenin, tümü, kıpırtısız,
Çökelik, üstüste yığılı dururdu sonsuzluk boyunca 990
Bundandır ki durağanlık hakkı tanınmaz atomlara
Toplanıp yerleşik kalacakları bir taban
Yoktur nasılsa. Her doğrultuda akan o sürekli
Devinim içinde bir şeyler olur durmadan
Ve devingen maddenin atomları 995
Boyuna beslenir sonsuzdan.

Her şey birbiriyle sınırlandırılmış, görüyoruz:
 Hava tepelerle ve tepeler havayla.
 Toprak sınır çiziyor denize, deniz karalara,
 Oysa evreni sınırlayacak bir şey yok dışında. , 1000
 Sınırsız uçurumun boşluğu bundandır
 Öyle ki şimşekler bile geçemez onu
 -Bitimsiz zaman parçasında yarışan şimşekler-
 Alınması gereken yolu kısaltamazlar bile,
 Öyle engindir doğaca varlıklara tanınan çevren; 1005
 Hiç bir boyutla sınırlanmaz uzaklıkta, genişlikte.

Evren, yapısı gereği, sınır koyamaz kendine
 Çünkü gövdenin boşlukla, boşluğun gövdeyle
 Sınırlanması gerekli doğada. Bu yüzden de
 Ya ikisini sonsuzca art arda sıralar, ya da 1010
 -İkisi sınırlanmadıkları sürece birbirleriyle-
 Sınırsız ve katışıksız uzanırlar tek tek.
 Sonsuz olması önemli uzay kadar maddenin de. Yoksa
 Ne deniz olurdu, ne toprak, ne ışıklı bölgeleri
 Göğün, ne ölümlüler, ne de kutsal tanrılar! 1015
 Hangi biri dayanabilirdi bir saatçik, hangisi?
 Madde yığınağı çözüldü bileşiminden ve
 Boşluğa, yalıtlanmış tozanlar halinde saçılırdı;
 Birleşip bir şey de oluşturamazlardı bu parçalar.

Elbet bir amaç güderek almadılar şu düzeni, 1020
 Sağduyularını kullanarak atomlar, ne de
 Tek tek, devinimlerine belli bir koşul koydular.
 Ama o sonsuz boşlukta binlercesi
 Hiç durmamacasına koşuşturduklarından, binlerce
 Değişikliğe uğradıklarından çarpışmalar sonucu, 1025
 Her devinimi, bağlantıyı denedikten sonradır ki
 Şu özel kalıba dökülmüşlerdir, dünyamızı yaratan.
 Yaradılışına uygun çark kurulduktan sonra

Yıllar yılı süregelmiştir dünyamız
 Bu çarkın sonucudur geri kalan herşey. 1030
 Irmaklar susamış denizi tazeler kaynaklardan,
 Güneş ışınıyla döllen toprak yeniler ürününü,
 Ve doğan hayvanlar tutkuyla beslenirler ondan.
 Esirin kaygan alevleri korur dirimini.
 Yitenlerin tümünün yerine sonsuz boşluktan 1035
 Fırlayıveren cömert madde yığmağı olmasaydı,
 Hangi biri gerçekleşebilirdi bunların?
 Besinden yoksun hayvanların eriyip gitmesi gibi
 Madde yığınağı kesilen ya da saptırılan
 Her şey çürüyecektir eninde sonunda. 1040

Dıştan gelen vuruşların basıncıyla her yönden
 Çözölmekten kurtulmaz atomlardan oluşmuş dünya;
 Bu çarpmalar korur maddenin bir bölümünü,
 Gelenedek yokolanların yerine yeni atomlar.
 Sık sık kesileceğinden vuruşlar zorunlukla, 1045
 Yer ve zaman bırakmış olurlar böylelikle
 Dünyayı yenileyecek, özgün öğelere.
 Bu yüzden gerekli sayısız atomların fışkırması
 Aslında sözü geçen vuruşlar bile varolamazdı
 Sınırsız maddeyle beslenmese her yandan. 1050

Bir inanış var, Memmius, özellikle kaçınman gerek:
Her gövde, «dünyanın merkezi» denilen yere
Yönelme eğilimi taşır bu kurama göre. Ve
 Dünya hiçbir vuruşla karşılaşmaksızın dışardan
 Kıpırdamaz, doruğıyla tabanı kopamaz birbirinden. 1055
 Yöneliş, merkeze doğrudur -Düşünebilir misin
 Bir şeyin salt kendine dayanabileceğini? -
 O zaman yeraltındaki ağır gövdeler
 Yukarı yönelip yüzeye yaslanırlardı başaşağı,

Suda yansıyan görüntüler gibi -kuram gereğince- 1060
 Ve tepetaklak dolaşırdı canlılar ortalıkta
 Üstelik dünyanın ölümcül bölgelerine düşmeden,
 Göğe nasıl ağmıyorsa bedenlerimiz kendiliğinden.
 Bu yaratıklar güneşe bakarken biz yıldızları
 Gözleyecektik geceleri, saatleri bölüşecektik, 1065
 Gündüzlerimize denk düşen gecelerini.

Ne var ki gülinç yanılığlardır bunlar
 Konuyu ters açıdan alanların düştüğü.
 Bir merkez olabilirmiş gibi sonsuzlukta.
 Tutam ki var merkez. Varlıklar 1070
 Kaçardı oradan çakılı kalacaklarına yerlerine.
 Yer ve uzay, merkezde de çünkü
 Yol verir ağır gövdelere, öbür yörelerde de.
 Hangi yönde olursa olsun devinimleri
 Ağırlık özeliğini yitirip gövdelerin 1075
 Kıpırdamadan duracakları bir nokta
 Yoktur boşlukta çünkü. Çünkü boşluk
 Durduramaz hiç bir varlığın ilerleyişini,
 Kendi yapısı gereği. Ve varlıkları
 Bir bileşimde tutamayız asla 1080
 Salt merkez tutkusuyla çıkarak yola.

Üstelik bu kuramcılar, bütün gövdelerin
 Bir merkeze yöneldiği savında da değil.
 Sudan ve topraktan gelenleri alıyorlar yalnızca
 -Derin denizleri, dağlardan akan selleri 1085
 Azçok topraksal bir gövdeleri olanları yani-
 Ne ki öğretilerine göre, havanın uçucu soluğu da
 Korlarla merkez dışına sürükleniyor aynı hızla.
 Kuşatıcı Esir neden göz kırpmıyor yıldızlarla?
 Neden güneş, göğün mavi otlaklarından 1090

Emziriyor alevlerini? Güya merkezden kaçarken
 Ateş birikiyormuş oralarda. Nasıl ki,
 En üst dalları ağaçların yapraklanmazmış
 Besinleri köklerden yukarı yürümese.
 Ama kaçmasına izin verirsen maddenin böyle,
 Dünyanın surlarını korunmasız bırakırsın
 Ansızın unufak olmaya, bir alev gibi
 Kanat açmaya sınırsız boşluğa. Gelir gerisi:
 Göğün fırtına bölgeleri bindirecek tepeden,
 Altımızdan çekilecek toprak ve tozanları
 Karışmış yıkıntısında eriyecek gökle yerin.
 Göz açıncayadek uçurumda yitecek dünya
 Görünmez atomlar ve boşluk kalacak.
 İlk azalma hakkı tanıdığın yerde maddeye
 Yıkım yolu açılmıştır ve bu kapıdan
 Bütün madde birleşip koşacaktır yıkıma.

100

105

Biraz çabayla kavrayacaksın ilk doğruları:
 Her biri ışık tutacak öbürüne. Şaşırtamayacak
 Yolunu gece -doğanın gizlerini kavrarsan-
 Gerçekler aydınlatacak gerçekleri kesinlikle.

110

İKİNCİ KİTAP

Ne güzeldir denizi döven fırtına dalgalarını,
Başkalarının çektiği acıyı gözlemek kumsaldan!
Sevinç kaynağı değildir başkalarının derdi, ama
Bambaşka bir sevinçtir, kendinin dertten uzak
Olduğunu düşünmek. Ne güzel, savaş alanında
Düşman orduları gözlemek, sen ölüme atılmıyorsan!
Ama uzak bir yere çekilmektir tatların
En güzeli. Sımsıkı donanıp bilge kuramlarıyla,
Yücelerden, yaşama çıkış yolu arayanları süzmek:
Amaçsızca tartışanları, gece gündüz, akılalmaz
Bir çabayla öncelik kazanmaya çalışanları,
Servetin, zenginliğin doruğuna varmayı
Ve dünyaya söz geçirmeyi kuranları.

Ne yazık mutsuz insan yüreğine! Ne yazık
Düşten yoksun insan kafasına! Ne kadar ufacık
Aştığımız yaşam yolu, ne korkulu, ne karanlık!
Anlamıyor musun ,iki itisi var, iki amacı doğanın:
Bedenin acı çekmemesi, erince varması ruhun,
Tadından korkmaması haz veren duyumların

Gerçekten azdır bedenimizin gereksinimleri,
Tümünün de amacı kaçınmaktır acıdan.

20

Tatları ardarda sıralamak artırabilir
 Yaşamının keyfini kimi zaman. Ne olmuş yani
 Görkemli yontulardan yoksunsa sarayımız
 Meşalelerle gece şölenlerimize ışık tutan! 25
 Ne olmuş yani gümüşle parıldamıyorsa
 Altınla yanıp tutuşmuyorsa soframız,
 Lirin sesiyle çınlamıyorsa tavanımızın süsleri!
 Dostluğu koyultup yayıldı mı insan çimenlere,
 Bir çayın yanıbaşına, duldasına bir ağacın, 30
 Ayaklar altına daha ucuzunu serer aynı güzelliğin doğa.
 Hele bir de havanın yüzü gülüyorsa ve mevsim
 Çiçeklerle beziyorsa yemyeşil çayırları.
 Kaba dokumalarda yatacağına, nakışlı yorganlar,
 Atlaslar altında da çırpınsan hummanın ateşiyle, 35
 Sanma ki, daha çabuk bırakır nöbet seni.
 Nasıl bir katkıda bulunamazsa servet,
 Ün ve taç - taht bedeninin mutluluğuna, inan bunlar
 Doyuramaz kafamızı da. De Memmius, bir alanda
 Askerlerini gördüğünde bir savaş taliminde 40
 Aynı ülkü ateşiyle yanarak -tam donanım-
 Birbirlerine girişirken, tüm bağınazlığı
 Şilip süpürür mü o an duyduğun kıvanç?
 Ölüm korkusu rahat bırakır mı ezik yüreğini
 Savaş gemilerin kol gezerken deniz ufkunda? 45

Ne gülünç ve boş bir umut değil mi?
 Çünkü ne silâh şakırtısından ürker
 Ne de geriler mızrak yağmuru karşısında
 İnsan yüreğine çöken korkular. Dolaşır
 Kaçınmadan, soyluların prenslerin arasında; 50
 Ne altının ışıltısından, ne mor kaftanlardan çekinir.
 Akıl vaksunluğundan doğar temelsiz korkular,
 Akıl yoksa yaşam, karanlıkta bir çabalamadır.

Kör karanlıkta nasıl ürkerse çocuklar,
 Ustlerine bir şeylerin yürüdüğünü sanırlarsa,
 Bizler de bir o kadar temelsiz korkuların
 Pençesinde buluruz kendimizi duru gün ışığında.
 Ne günün ilk ışıkları işler bu kuşkulara
 Ne ergen gün. Alt edilebilir bunlar ancak
 Akıl erdirmekle doğanın işleyişine ve yapısına.

Şimdi bana kulak ver, Memmius, anlatacağım sana.
Maddedeki doğurgan gövdelerin ne gibi
Bir devinim sonucu oluşturduklarını varlıkları,
 Sonra nasıl çözüştürdüklerini, hangi kaçınılmaz
 İtiyle, devinme gücüyle dolaştıklarını boşlukta.

Kımıldamaz, som bir bütün değil elbet madde;
 Eksildiğini gözlerimizle görüyoruz varlıkların
 Ve yitip gittiğini geçen zamanla. Yine de
 Bir eksilme yoktur toplamlarında. Çünkü
 Öğeler yeni bir varlığı irileştirmeye başlar,
 Ayrılmalarıyla azaltırken bir başkasını.
 Birine bitim götürürler, öbürüne baharını.
 Ne var ki hiçbir yerde oyalanmazlar uzun süre,
 Durmaksızın yenilenir varlıklar toplamı böylece.
 Ölümlüler üreyerek çoğalırlar boyuna
 Bir ırkın çöküşü bir yenisini besler
 Kuşaklar birbirini izlerken bu koşuda
 Yaşamın meşalesini geçirirler elden ele.

Maddenin atomlarını durabilir sanıyorsan,
 Durarak yeni devinimler yarattıklarını nesnelerde,
 Uzaklaşırsın doğrudan. Atomlar özgürce
 Devindiklerinden boşlukta, ya kendi ağırlıkları
 Ya da vurması sonucu başka bir atomun

Sürdürülmelidir devinimleri. Sık sık olur:
 Çarpışır, sıçrarlar karşıt yönlere; 85
 Katılıkları, somlukları sonucu ve artlarında
 Önleyici hiç bir engel olmadığından.

Maddenin tozanlarının hep devindiği konusunda
 Bir ipucu daha sana: unutma ki dipsizdir evren,
 Yoksundur atomların durup dinleneceği bir yerden. 90
 Daha önce de türlü kanıtlarla
 Belirttiğim gibi sonsuzdur, sınırsızdır boşluk
 Ölçüsüz uzanır her doğrultuda.

Bu koşu boyunca durup dinlendiklerini
 Sanırsan atomların, aldanırsın. 95
 Durmadan değişen bir devinim içindedirler:
 Kimileri çok uzaklara fırlar.
 Bir vuruştan sonra kimileri
 Azıcık gerilemekle yetinirler.
 Sıkı bir birliğe girer yakın duranlar, 100
 Kendilerine özgü sağlam bir örgü kurar; kökleri
 Dimdik ve sağlam kayaları oluşturur bunlar,
 Çeliğin kırılmaz gücünü
 Ve benzeri kimi öbür tözleri.

Oysa uzaklara fırlayanlar 105
 -Özgürce dolananlar- bize,
 Saydam havayı, kızgın güneş ışığını dokurlar.
 Bunların yanı sıra bileşiklerden kovulmuş
 Nice atom başıboş dolaşır boşlukta.
 Başka bileşiklere alınmadıklarından 110
 Uyumdan yoksundur devinimleri.
 Bunun iyi bir örneğini gözlemleyebiliriz
 Günlük yaşamda. Güneş ışınları girip bir yapıya
 Kuytulara vurunca ne çarpar gözüümüze?
 Işın demeti içinde yüzlerce tozan 115

Yüzlerce kaynaşma türü içindedir.
 Bitmeyecek bir savaşa girmişçesine saf saf
 Başlarlar çatışmaya, bir an duraksamadan,
 Kâh birleşerek, kâh çözülerek öne atılırlar.
 Atomların o bitimsiz boşlukta nasıl dönenip / 120
 Çarpıştıklarını kavrayabiliriz bundan.
 Çoğu kez yararı vardır küçük örneklerin
 Büyük gerçeklerin kavranmasında.

Dahası, güneş ısınında uçuşan bu tozanları
 incelememizin başka bir yararı da olur bize. 125
 Gözle görmediğimiz alt devinimleri olduğunu
 Maddenin, ipuçlarıyla açıklar bu uçuşma:
 O ısıda, görünmez çarpışmaların baskısıyla,
 -Yolunu değiştireni, sağa, sola, geriye döneni-
 Bütün doğrultularda koşuşturur bir sürü tozan. 130
 Atomlardır bu durmaksızlığın kökeni.

Demek, birimlerden oluşan küçük bileşik gövdeler,
 -En yakın duranlar atomların baskısına-
 Görülmez bir vuruşla her karşılaştıklarında,
 Daha iri gövdelere aktarırlar baskıyı. 135
 Böylelikle atomlardan başlamakasına
 Duyularımızın kapsamına yükselir devinim usulca:
 Öyle ki oynadığını görürüz de,
 Devindiğini görürüz de tozanların,
 Bu itiyi sağlayan vuruş gizlidir gözümüzden. 140
 Devinimlerindeki hız oranına gelince, Memmius,
 Belirtileri değerlendirerek varabilirsin sonuca:
 Tan, erkenci ışınlarını serpti mi toprağa,
 Fundalıklarda kanat çırpın kuşlar
 Nasıl kaydırırlar ezgilerini saydam havada! 145
 Güneş doğduğu anda nasıl kurutur birdenbire,

Giydirir pırıltısıyla yeryüzünü, herkes bilir.
 Ne ki güneşin yaydığı ısı ve parlak ışınların
 Boş değildir yol aldığı..uzay. Bu yüzden de
 Yavaş ilerlemek zorundadırlar. Yararcasına,
 Yollarına çıkan hava dalgalarını aşarlar.
 Ve ısıltıyı oluşturan atomlar tek tek
 Bireyler halinde değil, bağlantılı bir kitlede
 Birlikte yol alırlar. Salt dış engeller değil;
 Birbirlerine bağlı devinimleri,
 Çekişmeleri, tökezlemeleri de azaltır hızlarını.
 Oysa tek somlukları içinde ilerlerken atomlar
 Hiç bir dış engel çıkmaz karşılına
 Bağımsız birimler halinde giderler yollarında.
 Kat kat geride bırakırlar böylece
 Devinim hızında güneş ışığını da,
 Ve göğe yayılncaya kadar güneşin ışınları
 Onlar geçer aynı uzay parçasının birkaç katını.
 Kişioğlunun tek tek atomları izleyememesi,
 Akıl erdirememesi hangi etkenle oluştuğuna
 Şeylerin. bize hiç de garip gelmemeli.

150

160

Bu arada maddenin varlığından habersiz
 Birtakım düşünürler, eli olmadan tanrıların.
 İnanmazlar mevsimleri değiştireceğine doğanın.
 Ürün fişkirtacağına topraktan, gereksinmeye göre.
 Ve ölümlülerin yaşama itisiyle yöneldikleri bağışa:
 Venus'un ayartmaları sonucu edindikleri
 Yaşam kılavuzu o tanrısal hazla,
 Tutkuyla üreteceklerine soylarım.
 Tanrıların her şeyi insan adına yarattığına
 İnanınca nasıl sapıyorlar doğrudan!
 Atomlardan habersiz olsaydım bile
 Göksel olaylara dayanarak ve başka kanıtlarla
 Gösterebilirdim evrenin bizler için
 Tanrısal bir güç eliyle yaratılmadığını.

Evren, eksiklerle, kusurlarla dolu ki öylesine
Sana daha sonra açıklayacağım enine boyuna.
Şimdi atomların devinimine döneyim.

Herhangi bir maddenin salt kendi gücüyle
Yukarı yönelemeyeceğini belirtmenin tam sırası:

-Alevi oluşturan tozanlar karıştırmassın aklını-

Tek başlarına alındıklarında tüm ağırlıkların

Yere çekilişleri, göğe fıskırmalarını engellemez

Büyümelerini göğe doğru ekinlerin, ağaçların.

Yine, yangın sardı mıydı kirisleri, bacayı

Obur alevler istekleriyle mı yükselir çatıya

Olmadan hiç bir dış etkenin yardımı?

Hayır! damarlarımızdan ansızın fıskıran kana

Benzetebiliriz alevin yükselişini. Bir düşün,

Nasıl sürükler su, tahtaları, kalasları,

Ne kadar derine bastırırsak bastıralım onları,

Su iter, yüzeye çıkartır daha büyük bir hızla.

Öyle ki gövdelerinin büyük bir bölümü

Suyun üstünde kalır nedense.

Ben derim ki, tek başlarına alındıklarında

Boşlukta aşağı çökeceklerdir.

-Aynı durum söz konusu alevler için de-

Bir basınçla karşılaşınca fıskıracaklardır

Göğe doğru, tek başına kalınca ağırlıkları

Aşağı çekse de onları. Gözlerinin önüne getir,

Nasıl uzun izler bırakır alevden,

Kayarken göğün gece meşaleleri,

Doğanın kararlaştırdığı yere giderken!

Bak nasıl yeryüzüne düşüyor yıldızlar!

Güneş nasıl ısı yayıyor göğün doruğundan

Ve ışııyla sürüyor tarlaları. Onun ışığı da

Yere doğru çekiliyor. Nasıl yağmur bulutlarını

İkiye bölüyor şimşek! Bulutlardan çıkan ateşler

Hızlıca kümeleşiyor şu yana bu yana,

1900

1900

Çoğu kez dünyaya da düşüyor alev topları. 215
 Bir başka gerçek daha var bu doğrultuda
 Kavramanı istediğim: Aşağılara doğru atomlar
Yol alırken ağırlıklarıyla, belirsiz yerlerde
Ve zamanlarda öylesine ufaktır ki sapmaları,
Yön-değişmesi bile güç denir bunlara. 220

Bu sapma da olmasa herşey dökülürdü boşluktan
 Tekdüze bir koşutlukta, yağmur damlaları gibi
 Ne çarpışma, ne vurması atomun üstüne.
 Doğa hiçbir şey yaratamazdı kısaca bunlardan.

Doğrunun ne kadar uzağındadır inananlar, 225
 Ağır çeken atomların, düz bir çizgide
 Daha hızlı yol alacaklarına hafiflerden;
 Hafiflerin üstüne düşeceklerine ve bu çarpışla,
 Doğurgan devinimlere yol açacaklarına!
 Suda çöken saydam havadan geçen cisimlerin 230
 Ağırlıklarına göre hızlarındaki değişikliğin
 Özetlersek şudur nedeni:
 Suyu ya da havayı oluşturan madde eşitçesine
 Direnemez bütün nesnelere, daha çabuk yol verir
 Ağırın karşısında. Oysa boşluk öyle mi? 235
 O direnç göstermez hiç bir zaman, hiçbir cisme
 Geçit vermeden edemez onlara; özünün gereğidir bu.
 Kıpırtısız boşlukta bütün varlıklar demek ki,
 Es hızla giderler farklı olsa da ağırlıkları:
 Ağır hiç bir zaman düşmez hafifin üstüne 240
 Ve vuruşlarıyla hiç bir katkıda bulunamaz.
 Doğanın devingen ve yaratıcı gücüne.

Atomların azıcık saptıklarını kabulleneceğiz
Ama azıcık. Yoksa eğik devinim biçimleri
Varsaymak zorunda kalacağız ki, sonunda 245
Aykırı düşeceğiz sağlıklı felsefeye.
Elle tutulur, gözle görülür bir gerçektir: ağırlıklar
Yoksundur eğik düşme olanağından
Ama kim diyebilir, bu düz çizgiden
Belli belirsiz bir sapma olamaz diye. 250
Üstelik, devinimlerin tümü içten ilintiliyse doğada,
Yeni, belli bir düzenle eski'den doğuyorsa;
Atomlar, kaderin ağlarını koparacak,
Kesecek nedenle-sonuç'un bitimsiz döngüsünü
Ve yepyeni bir devinim yaratacak 255
Esneklikten yoksunsa; canlılarda görülen
Özgür istemin kaynağı, ne olabilirdi ki?
Yineleyelim: nedir kaderin elinden kurtardığımız
İstem gücümüzün kaynağı? Ki hazzın bizi
Yönelitiği yolda ilerlerken ayrı ayrı 260
Değişiyor yaşamımız belirlenmemiş bir yerde
Ya da saatte, yüreğimizin sesine uyduğumuzda.
Böylesi anlarda söz geçiriyor kişioglunun
İstemi, bacaklarındaki kaslara kuşkusuz.
İlk engel kalktığında, yüreklerinin tezliğine 265
Eş bir ivcecnlikle ileri atılamaz yarış atları.
Çünkü madde seferber olmalıdır gövdede önce.
Ancak o zaman, tek bir uyum sağlandığında
Karsılayabilir yüreğin isteklerini gövde.
Yürektedir devinimin kaynağı; ruhun istemiyle 270
Canlanır, yayılır tüm organlara sonra.

Oysa bambaşka bir durum söz konusudur
Dışardan bir vurusun etkisiyle itildiğimizde,
Bedenimizi oluşturan maddenin tümü besbelli
İstemimiz dışında canlanır ve sürüklenir 275
İstemimiz dur diyene kadar organlarımıza.

Büyük ayrımı kavradın mı bilmem aradaki?
 Çoğu kez dış itilere kapılsa da kişioğlu
 İstemedi sürüklense de doludizgin
 Başka bir güç vardır insan yüreğinde; 280
 Bir güç, bu dış itiyile savaşı, ona direnen.
 Ya duralar, eski dinginliğe döner onun komutuyla
 Ya da yeni bir yön alır organlarımızda madde.

Atomlara da tanımamız gerek aynı olanağı,
 Hiçlikten bir şey doğamıyacağına göre, devinimin 285
 Üçüncü bir nedeni olmalı ağırlık ve çarpışmanın
 Yanısıra, bu doğuştan gücümüzün kaynağı.
 Başka atomların çarpışıyla belirlenmemesini
 Sağlar atomun ağırlığı, sonuna dek deviniminin.
 Ama insan kafasında her edimini önceden saptama gibi 290
 İçsel bir zorunluk yoksa, hepten edilgin değilse hele,
 Gösterdikleri sapmaya borçluyuz bunu
 Atomların, belirsiz zamanlarda ve yerlerde.

Evrendeki madde birikimi hiçbir dönemde
Daha sıkı kentlenmiş değildi şimdiye göre 295
Ne de daha geniş bir alana yayılmıştı.
 Çünkü eklenmeler de çıkmalar da olmadı.
 Demek ki geçmiş çağlardakinden farklı değil
 Atomların devinimleri. Gelecekte de olmayacak
 Belli bir düzenle doğan varlıklar, 300
 Doğmayı sürdürecekler aynı biçimde.
 Hiç bir güç değiştiremez varlıklar toplamını,
 Doğacak ve gelişecekler doğa yasaları içinde.
 Çünkü hiç bir yer yok, evrenden kaçan maddeyi
 Barındırabilecek ve yeni bir güç salıp evrene, 305
 Yapısını tümüyle değiştirecek doğanın
 Ve ters yöne çevirecek devinimlerini.

- Bu arada garip bir gerçek çıkıyor karşımıza:
Atomların devinim sürecinde olmalarına karşın,
 Kimi cisimlerin gövdeleriyle yaptıkları devinimler dışında, 310
 Temelde durağan görünür gözümüze evren.
 Çünkü duyularımızın kapsamı dışındadır atomlar.
 Görülmediklerinden, devinimleri de kaçar gözden.
 Görülür nesneler bile belli bir uzaklıkta
 Devinimlerini gizlerler gözlerimizden. 315
 Çoğu kez biliriz, bol yapağılı koyunlar
 Tepelerde, sulak çayırlarda usulca ilerlerler,
 Düşüp taze çiyle parıldayan otların ardına.
 Doygun kuzular keyifle nasıl zıplar, seğirtir!
 Ama biz, uzaktan bakanlar, bir leke görürüz: 320
 Duruk, beyaz bir leke, yeşil çayırdı.
 Bir örnek daha: manevra yapan birlikler
 Doldurmuş ovayı. Kamaştıran parıltısı çeliklerin
 Vurmuş göğe, tunçtan bir ışıltı içinde her yan.
 Bağrışmalar yayılıyor tepeden tepeye, derken 325
 Binlerce ayak sesi yükseliyor aşağılardan,
 Yankılar göğe sınıyor sonra.
 Dört nala atlılar dört dönüyor ovada,
 Her yan zangırdıyor nal sesleriyle.
 Ama öyle bir nokta var ki tepelerin birinde 330
 Bütün bu devinimler görünmüyor oradan:
 Bir ışıltı var ovada yalnızca, kıpırtısız.
- Yeni bir konuya geldik şimdi: bütün *tözlerdeki*
Atomların özellikleri ve biçimce
 Ne denli büyük farklılık gösterdikleri 335
 Ve zengin çeşitliliği bu biçimlerin.
 Atomlar andırsalar da birbirlerini kimi zaman,
 Tıpatıp benzeşmezler asla... Ki buna şaşmamalı!
 Hep birliktelerken -demin de belirttiğim gibi-
 Sınır ya da sayı tanımıyorlarsa 340
 Taslakça ve yapıcı da uymamaları gerekmez mi?

İnsan soyunu getir aklına, sessizlikte yüzen
 Pullu balıkları düşün, delişmen davarı,
 Tüyle bezenmiş kuş sürüsünü, yabanıl hayvanları,
 O sulak yerleri seçenleri -cana can katan 345
 Irmak kıyılarını, gölleri ve kaynakları-
 Çıkmaz ormanlara göçüp kanat çırpınları.
 Hangisini seçersen seç bu türlerden, hiçbirini
 Tıpatıp benzemez kendi türündekilere, yoksa
 Ana yavrusunu, yavru öz anasını nasıl seçerdi? 350
 Onların da bizcileyin ayrım var aralarında.

Kaç kez görkemli bir tapınağın önünde
 Sunak taşındaki tütsü havayı sarar.
 Kurban edilen buzağı yıkılır yere,
 Sıcak kan oluğu boşanır boğazından. Bu arada 355
 Yavrusuz ana yeşil çayırlarda dolandır habire,
 Yavrusunun, çift tırnaklı ayak izini arar.
 Tarar gözleriyle dört yanı, ona bakınır
 Duralar arasına, söyler ağıtını fundalıklara.
 İçti sızlar yitlik yavrunun acısıyla, ağıla döner 360
 Ne söğütler, ne ıslak otlar, ne kıyısı düzeyinde akan
 Sevgili ırmaklar avutabilir onu, acıyı sökebilir,
 Buzağılar da dindiremez yasını, çayırdan dolaşan.
 Besbelli, kesinlikle bildik bir şeydir yitirdiği.
 Küçücük oğlaklar uzun boynuzlu analarını 365
 Nasıl selâmlar o çatlak sesleriyle!
 Kendi analarını hemen nasıl ayırt ederler
 Tez bacaklı kuzular, meleyen sürünün içinde,
 Nasıl koşarlar doğanın sözüne uyup
 Nasıl yapışırlar o süt dolu memeye! 370

Bir başak seç başaklar içinden, göreceksin
 Hiç bir seçtiğin tıpatıp benzemeyecek öbürüne,
 Belirgin bir özelliği olacak her birinin.

Denizin yumuşacık dalgalarla yıkadığı kumsalda
Kıyıda, toprağı süsleyen deniz kabukları için de
Geçerli bu. Saymakla tükenmiyor kanıtlar demek:
Evet, benzeşen binlerce atom var gerçi
Ama insan elinden değil doğadan çıktıklarından,
Belli bir taslağa tıpatıp uymuyor hiç biri
Değişik biçimlere bürünüp yüzüyorlar boşlukta.

Bu ilkeye dayanarak açıklamak oldukça kolay
Neden daha derine işleyebildiğini
Şimşek parıltısının, meşalelere oranla:
Diyebiliriz ki, şimşegin göksel ateşi
Daha ince bir dokudandır -bizim odundan çıkan
Ve yağlarla canlandırılan ateşimizin
Geçemediği incecik deliklere sızabilen-

Peki neden kandilin boynuzdan kabı, ışığı
Geçirir de geri püskürtür suyu? Işık tozanları
Su damlalarından daha küçük olduğu için değil mi?

Süzgece boşalttığımızda, hızla süzülür şarap,
Oysa tembel zeytinyağı oyalanır durur.
Bir açıklama gerektiğinde deriz ki,
Ya daha büyük atomları var yağın şaraptan,
Ya da öylesine kenetlenmiş, içiçe geçmişler ki
Tek tek akamıyorlar süzgeçten,
Birbirlerinden çarçabuk kopamıyorlar.

Ne büyük haz alır damağımız, bir düşün;
Balla sütü şöyle yuvarladığımızda ağızımızda!
Oysa nasıl büzer, kamaştırır dilimizi hintyağı

Acı, buruk, iç bulandırıcı tadıyla.

Şöyle diyebiliriz öyleyse:

Duyularımızı okşayan, haz veren tözler

Yuvarlak atomlardan oluşur: yuvarlak ve düzgün,

Kenetlenmiş, sıkı dokulu tozanlardan,

405

Acı ve sert gelenlerse, yırtarak alırlar

Duyulara giden yolu, hırpalayarak bedenimizi.

Duyularımıza iyi ya da kötü gelen her şey için

Geçerlidir bu iki cins yapı arasındaki çatışma.

Kulak tırmalayan sesini gıcırdayan testerenin

410

Eş öğelerden oluşmuş sayabilir miyiz,

Usta parmaklarıyla uyardığı lirin tellerinde

Karıp ezgileştirdiği seslerle saz şairinin?

Eş yapıda mıdır atomları duyduğumuz kokunun,

Cesetler yakılırken alanlarda ve sahneye

Kilikya safranı serpilirken, bir tapınaktan

415

Doğu tütsüleri yükselirken duyduğumuz kokuyla?

Gözlerimize bir renk şöleni veren görüntüleri

Nasıl eş düşünebiliriz yapıcı; bizi ağlatan,

Tiksindiren, çirkinliğiyle iten görüntülerle?

420

Belli bir düzgünlük olsa gerektir, duyularımızı

Tatlandıran her şeyin kurucu atomlarında.

Maddece bir kabalık gösterirler

Acı verenler, sert gelenlerse duyularımıza;

Bayağı, asık suratlı, iğrenç olanlar.

425

Öyle şeyler de var ki tamtamına pürüzsüz diye

Adlandıramayız onları. Ama köşeli ya da sivri de

Değildirler. Acı vermek yerine, duyularımızı
Yumuşak açılılarıyla uyarırlar. Şarap tortusu
Ve harlı hindiba işte bunlardan ikisi.

434

Evet, kızgın kor ve dondurucu tipisi kışın
Duyularımızı bambaşka dişlerle kemirirler,
Dokunma duyumuzdaki değişmeden anlarız bunu.
Çünkü yalnız dokunma duyusu, inan bana,
Özüdür duyularımızın; ister bir şey sızsın
Bedenimize dıştan, ister acısın gövdemiz
Ya da Venus'un oyunuyla haz dolsun içimize,
İster öyle bir vuruşla sarsılsın ki atomlar,
Bozguna uğrayıp altüst etsinler duyularımızı;
Kendi elinle vur gövdenin herhangi bir yerine
Daha iyi anlayacaksın ne dediğimi
Atomlar, demek, öylesine değişik ki birbirinden
Böylesi değişik duyular yaratıyor bedenimizde.

435

440

Yineleyelim: bize sert ve katı gelen şeyler
İçiçe geçmiş, sımsıkı kenetlenmiş atomlardan
Oluşsa gerektir, sarmaş dolaş kollarıyla.
En başta elmas gelir çarpmalara direnciyle,
Sonra kunt çakmaktaşı, inatçı demir ve tunç
-Kapılarımızın sürgüsü vurulduğunda
Yalnızca inildiyerek mertçe ayakta duran-

445

450

Sıvılsa, akışkanlıklarının kıvamını
Pürüzsüz, yuvarlak kurucu atomlara borçludurlar.
Örneğin haşhaş tohumu, akışkandır su kadar
Akıp gider, birbirini engellemez yuvarları.

Bir de dağılıp giden şeyler vardır anında: 455
 Duman gibi, bulutlar ve alevler gibi.
 Atomları, tamtamına pürüzsüz olmasa da
 Dikenli, sivri ve dolaşık sayılamaz bunların.
 Ama bedeni uyaracak bir yapıları olmalı,
 Bir araya gelmeseler de işlerler kayaların içine. 460
 Demek, duyuları etkileyen ama katı olmayan tözler
 Köşelidirler ama yoktur uzantıları.

Şaşırtmasın seni bazı şeylerin hem sıvı olması
 Hem de acı vermesi. Örneğin deniz suyu, pürüzsüz
 Atomlardan oluşsa da, pürüzlüler katışmıştır içine 465
 -O yüzden yakar- Ne var ki çengellenmemişlerdir
 Birbirlerine. Hem pürüzlü hem yuvarlaktırlar
 Ve yuvarlanabilirliklerine karşın
 Duyularımızı hırpalayabilirler.

Deniz suyu, bileşiminden midir pürüzlü atomların 470
 Pürüzsüzlerle? Ayırabiliriz bileşimin öğelerini,
 Yahtlayarak inceleyebiliriz. Tatlı sudur örneğimiz:
 Toprak tabakalarından süzülünce, acılığını
 Kaybeder deniz suyu; tuz kalır geride.
 Çünkü bir bölük atom, pürüzlü olduğundan, 475
 Daha dirençlidir ve yapışır toprağa.

Yeni bir inandırıcılık kazandıracağım
 Şu örnekle deminki kanıtlara: *farklı*
Biçimleri, sayıca sonludur atomların. Yoksa
 Sonsuz bir irilik kazanırdı bazısı. 480
 Oysa herhangi bir tozanın dar sınırlarına
 Bir sınırlı biçim sayısı sığışabilir ancak.
 Diyelim ki en azından üç bölümlüdür atomlar

Belki biraz daha da fazla.

Şimdi tüm olanakları kullanarak

485

Kümeleyelim bu bölümleri. Tepede toplayalım,

Dibe alalım, serpiştirelim sola, sağa

Yani bütünü gözeterek, olabilecek

Türlü düzenleri gerçekleştirelim parçalarla.

Yine de yeni parçalar eklemeyen

486

Bir değişiklik yapamayız asıl biçimde

Ve amacımız biçimi daha da değiştirmekse

Yeni parçalar gereklidir yeni düzenlemeye.

Biçimde değişiklik izler boyutta değişikliği.

Öyleyse, biçimleri, sayıca sonsuzdur

487

Diyemezsin atomlar için. Korkunç büyüme hakkı

Tanımış olursun kimine. Oysa bu

Her olanağın dışındadır, kanıtladığım gibi.

Yoksa Doğu'nun görkemli giysileri

-Tesalya deniz kabuklarının

488

Meliboia erguvanlarıyla bezenmiş- ya da

Altın süslü kuyruğu tavuskuşunun ve parıltısı,

Yeni bir renk karşısında solup giderdi.

Sarı sakızın kokusu küçümsenirdi ve balın tadı.

Kuşunun ölüm şarkısı ve Phoibos'un lirinden çıkan

Usta ezgiler sus pus olup kalırlardı öylece.

Çünkü varolanı aşacak daha yetkin bir şey

Olurdu mutlaka. Ve iyilerin

Daha iyiye boyun eğdiği gibi,

Kötüler de ezilirdi beterin karşısında.

Ama her iki uçta varlıklara sınır çizilmişse,

Maddenin farklı biçimlerine de

Benzer bir sınır konmuş demektir.

Kızgın ateşten, kışın dondurucu soğuşuna ve

Gerisin geri kızgın ateşe, bir sınırlı alan uzanır.

Ara ısılar da tamamlar çizelgeyi.
 Belli uzaklıktadırlar birbirlerinden,
 İki uçta iki son nokta vardır, alevler
 Ve dondurucu soğuklarla belirlenen.
 Ilımlılar kalırlar iki ucun arasında. 520

Başka bir kanıtla pekiştirelim
 Demin ele aldığımız gerçekleri:
Her biçimin sayıca sonsuzdur atomları.
 Biçimlerin çeşitleri sınırlı olduğundan
 Bir örnek atomlar sonsuzdur sayıca 525
 Yoksa tümü sonlu olurdu maddenin,
 Ki dizelerimde hep karşıt görüşü savundum.

Ey Memmius ,kanıtladım ki evren
 Atomların savıca sonsuz silsilesiyle sürer.
 Her yönden gelen çarpımlar zinciri 530
 Kopmadan kalır böylece.

Diyebilirsin, kimi hayvan türleri daha kıttır,
 Doğada daha azmış gibi onların tohumları.
 Gel gör ki başka bir iklimde, uzak ülkelerde
 Yeterince vardır; eksikliği dengeler hem de. 535
 Dört ayaklılar arasında olağanüstü bir örnek
 Hortumlu fil türüdür. Hindistan'a set çeken
 O aşılmaz, fildişi duvarın yapımına kim bilir
 Kaç bini katılmıştır bunların? Şimdi tek tük.
 Bu hayvan ne kadar boldu demek bir zaman. 540

Diyelim ki eşsiz bir gövde yaratıldı,
 Doğuştan benzemeyen asla
 Yeryüzündekilerin hiç birine.

Bu doğumu gerçekleştirebilecek sonsuz
 Bir madde yığınağı olmasaydı, gelemezdi dünyaya.
 Nerden büyüye beslenirdi, yaratılmak bir yana?

545

Yine diyelim ki bir gövdenin atomları
 Sonludur ve dağılmıştır dünyaya.
 Yabancı gövdelerle dolup taşan
 Bu karmaşık madde denizinde
 Hangi ortam, hangi etken aracılığıyla
 Gerçekleşebilir birbirlerine rastlamaları?
 Böyle bir olasılığı düşünmem ben kendi adıma.
 Bir gemi çarpışmasında bile düşün, sular,
 Nasıl dağıtır, sürükler yüzen parçaları
 Serenleri, pruvayı, direkleri, kık direklerini
 Nasıl sürüp götürür kıyılardan uzaklara
 Bir uyarıdır bu ölümlülere: hayın denizin
 Sakınsınlar diye öfkesinden, kurnazlığından
 Ve hiç bir mevsimde inanmasınlar kahkahasına.
 İşte varsaydığımız bitimli atomlar da, çatışan
 Dalgalarıyla maddenin savrulacak şuraya buraya.
 Hiç bir akıntı, dalga biraraya toparlayamaz,
 Zaten kalamazlar bir bileşikte, çoğalamazlar da.
 Oysa karşıtını gösteriyor bize deneylerimiz.
 Yani doğuyor nesneler, büyüyor doğduktan sonra.
 Apaçık ortada: Atomları var her türün sayıca sonsuz.
 Madde yığınağını besleyen boyuna.

550

Yıkıcı devinim önceliği alamaz hiç bir zaman
 Altedemez diriliği asla. Çoğaltan güçler de
 Bir kez yarattıklarını, koruyamazlar sonsuza kadar.
 Demek baştan beri süregelen savaşı öğelerin
 Eşit koşullarda sürüyor. Şurada kazanıyor
 Yaşama gücü, bakıyorsun yenik düşüyor şurada.

570

Ağlanırken, yas tutulurken bir yanda 575
 Gözlerini güneşli dünyaya açan bebelerin
 Çığlıkları karışıyor ağıtlara.
 Gün geçmiyor ki, gece geçmiyor ki, karışmasın.
 Bu bebe çığlıkları ağıt seslerine,
 Acıyla sevinç çatışmasın birbirleriyle. 580

Bununla ilgili olarak bir başka gerçek var
 Kilitleyip, mühürleyip saklaman gereken
 Belleğinin en gizli kasasında:
Hiç bir görünür nesne, tek tür atomdan oluşmamıştır,
 Her şey öğelerin karışması yoluyla olur ancak. 585
 Nitelikleri, yetenekleri oranında gövdenin
 Çeşitlilik görülür kurucu atomlarının
 Hem biçiminde, hem sayısında.

Önce yeryüzü. Onda saklıdır, sınırsız okyanusu
 Yenileyen atomları sepsenin akan ırmakların. 590
 Yangın doğuran madde de ondadır:
 Yer yer ateşlenir toprak, yeraltı yangınları
 Pekiştirir Etna'nın püsküren öfkesini.
 Ekinler fışkırır toprak, sulu yemiş ağaçları
 Ve bunları insan soyları için büyütür. 595
 Irmaklarını, çimenlerini, sulak çayırlarını,
 Dağın yabanıl hayvanlarına ayırır.

Boşuna takmamışlar ona eski Yunan şairleri
 Tanrıların ve Hayvanların Anası, insanın yaradanı adını.
 Dillerinden düşürmemişler onu ezgilerinde. 600
 Aslan koşulu arabaya kurulmuş bir tanrıça
 Olarak düşünmüşler onu. Demek istemişler ki,
 Gökemli yeryüzü_yüzüp_durmaktadır uzayda,

Bir başka yeryüzü yoktur yaslanabileceği.
 Yabanıl hayvanlara gem vurmalarıysa şu yüzden: 605
 En haşarı çocukları bile yola getirebilir,
 Duydukları görev duygusu anababalarına.
 Kentlerin ağırlığını taşıdığını yeryüzünün
 Belirtmek için kuleli bir taç da koymuşlar başına.
 Bu imgeyle hâlâ dolaşmakta dünyayı Kutsal Ana. 610
 Kimi Ida'lı Anamız diyor ona; Phrygia'da
 Bin görevli katıyorlar yanına. Çünkü onlarca
 Ekin, ilk Phrygia'da bitmiş ve yayılmış dünyaya.
 Hadım rahipler de eşlik eder ona, anababaya
 Hayınlık edenlerin, döl getiremeyeceğini 615
 Göstermek amacıyla gün-ışıklı dünyaya
 Hafifçe dövülen gergin derili davullar çalar,
 Kösler gümbürder, çatlak sesli borular
 Bir uyarı verir derinden ve dokunaklı flüt
 Phrygia ezgileriyle coşturur herkesi. 620
 Ellerde bıçaklar da vardır, çılgınlık simgesi,
 Ama arıtmak içindir, tanrıça korkusuyla,
 Nankör ve aşağılık kalabalığın yüreğini.

Ve tanrıça büyük bir kente ilk girdiğinde
 Sessiz dualarla kutsarken ölümlüleri, 625
 Bakır ve gümüş paralar atılır önüne,
 Kar tanelerini andıran güllerle donanır yol
 Tanrıçayla artçılarının geçtiği.

Sonra Yunanlıların Küreta'lar ordusu dedikleri
 Bedenlerinden akan kanla esrik, başlar oyuna. 630
 Ürkünç sorguçlarını verince rüzgâra
 Girit'in eski Küreta'larını andırırlar.
 Öyküye göre bir zamanlar bir adada,
 Kalkanlarını birbirine vurarak belli aralarla
 Çocuk Zeus'un sızlamalarını bastırmışlardı 635

Ve durmadan oynayarak tez ayaklarla çevresinde.
 Çocuklar içinde bir çocuktu Zeus; Kronos
 Pençesine almasın diyeydi onu, çabaları,
 Onulmaz bir yara açılmasın anasının yüreğinde.
 Belki bu yüzden silâhla beklerler ananın başını, 640
 Tanrıça buyuruyor belki de insana, yurdunu savunmasını,
 Silâhlarıyla ana-babalarına siper olmasını.

Bu inanç akla yakın, övülesi görülse de
 Aslında gerçeğin epey uzağındadır.
 Çünkü tanrılar katından biri, yaradılışı gereği 645
 Bizim yaşadıklarımızın dışında, dünyamızdan uzak,
 Dinginlik içinde, ölümsüzlüğün tadını çıkarır.
 Acıdan yoksun, tehlikenin dışında
 Bizden bağımsızdır, yeter kendine.
 Ne erdemlerimize kulak asar ne öfkeyi tanır. 650

Toprak, baştanberi duyu gücünden yoksun bir varlıktır
 Ve sayısız yoldan ürünler sürmesinin nedeni,
 Sayısız tözlerin atomlarını barındırdığındandır.
 Çıkıp da, Neptunus derse denize biri,
 Ekinleri, Ceres ve bildiğimiz üzüm suyunu 655
 Bacchus adıyla anarsa, toprağa da
 Tanrıların Anası diyebilir elbet; yeter ki
 Bulandırmasın kafasını batıl inançlarla.

Bol yapağılı koyunlar, dövüşken hayvanlar,
 Boynuzlu büyükbaşlar örneğin, çoğu kez 660
 Aynı gök parçasının altında
 Bölüşürler aynı çayırları
 Giderirler susuzluklarını aynı ırmağın suyuyla;
 Yine de kendi türlerine özgüdür yaşamaları:

Soyaçekerler, soylarının davranışına öykünürler.
Öyle çeşitli her otta, her suda madde yığmağı.

665

Her tür hayvan çeşitli parçalardan oluşmuştur
Kemikler, kan, damarlar, kaslar, nem, et ve ısı -
Ve aralarındaki tek ayırım şudur bu tözlerin:
Atomlarının değişik biçimlerde olması.

670

Dahası var; tutuşabilir ve yanabilir her nesne,
Hiç değilse ateş alma, ışık verme, küllenme
İçin gerekli bir madde gizler içinde.
Aynı yoldan çıkarak başka nesneyi incelersen
Göreceksin ki nice tözlerin
Tohumları vardır gövdesinde ve
Nice atomlar bileşmiştir çeşitli biçimleriyle.

Hem renk var, hem tat ve koku nesnelerin çoğunda,
Demek ki bol biçimlidir onları oluşturan madde.
Çünkü koku, rengin giremediği derinliğe
Sızar insan bedeninde.

680

Renk başka bir yol seçer,
O yoldan varır insan duyularına.
Atomların biçimlerinde bir ayırım var demek ki:
Değişik biçimler birleşiyor bir bütünde
Ve tohumların karışımından oluşuyor nesneler.

685

Bir göz at dizelerime, ortaklaşadır
Birçok harf birçok süzcükte, yine de
Ayrımlıdır dizelerle, sözcüklerin öğeleri.
Ortak harflerin yetersizliğinden değildir bu.
Tamtamına aynı harflerden oluşan iki sözcük de

690

Bulabiliriz ayrıca. Ne ki tıpatıp eş öğelerden
Oluşmuyor her birinin bütünü.

Başka durumlarda da öyle. Çoğu atomlar
Ortaklaşa oldukları halde çoğu tözlerde,
Değişkenlik gösterebiliyor bütünün yapısı.
Yani insan soyu, ekinler ve yemişler
Bileşimce kat kat ayrılır birbirinden.

695

Her çeşit atom her çeşit bileşiğe girer sanma.

Öyle olsaydı canavarlar basardı yeryüzünü,
İnsanla hayvan karışımı yaratıklar doğardı.

700

Canlı bedenlerden kocaman dallar sürerdi,
Kenetlenirdi toprak-hayvanlarının kolları
Deniz-hayvanlarına. Korkunç ağzından

Alev püskürten ejderhalar yetiştirirdi doğa
Doğurgan toprağın bağrında. Yok böyle bir sey,
Her şey özel tohumlarından yaratılıyor,
Özel bir anadan doğuyor, çekiyor soydaşlarına.

705

Her bireyde, o bireye yararlı atomlar

Besinle alınır, yayılırlar organlara;

710

Birleşip devinime getirirler yaşam çarkını,

Artakalan maddeyse toprağa döner yeniden.

-Bir yere bağlanamayan, dirimli devinime
İçteki, öykünemeyen ve ayak uyduramayan-
Görülmez tozanlardır bunlar ve doğa

715

Kusar onları toprağa gövdeden.

Bu yasaları yalnız hayvanlara özgü sanma,

Her şey için geçerli. Bütün yaratıklar

Yapılarıyla ayrıldıklarına göre birbirlerinden,

Earklı biçimlerde atomları olsa gerektir her birinin

720

Eş biçimde atomlara sık rastlanmadığından değil,

Yaratıklar, aynı öğelerden
Aynı biçimde oluşmadıkları için.

Tohumlar eş olmadığına göre kuşkusuz,
Yol, ara, bağlantı, baskı, çarpışma, ağırlık
Ve devinimce de eş değildirler aralarında.
Canlılardaki ayrımları belirlemekle kalmaz,
Toprağı denizden ayırır, göğü tepede tutarlar..

725

Ey Memmius! Araştırmalarımın kulak ver
Ararken büyük sevinç duyduğum gerçeklere:
Sanma ki ak nesneler ak atomlardan alırlar
Karlı görünümlerini. Karalarsa, kara
Öğelerden oluşur. Hiçbir şeyin rengini
Atomlarının eş renkte oluşuna bağlama sakın.
Çünkü renkten yoksundur ilksel tozanlar
Yani ne oluşturdıkları nesnenin rengindedirler
Ne de bambaşka bir renkte.

730

735

Kafamızla kavrayamayız bu nesneleri dersen
Yanılıyorsun derim sana. Doğuştan kör olanlar,
Hiç görmemiş olanlar günüşiğini,
Bir renkle ilişkili olarak düşünmeyenler nesneleri,
Dokunma yoluyla kavrarlar.
Biz de, renk izi taşımayan nesnelerin demek ki
İmgelerini canlandırabiliriz kafamızda.
Hem kör karanlıkta dokunduğumuz şeylerin
Renk özelliklerini zaten kavramayız ki

740

745

Renksiz gövdelerin kavranacağını kanıtladım;
Atomların da böyle olduğunu göstereceğim sana.

Bil ki her renk değişebilir başka bir renge.
 Renk değiştiremezler atomlar oysa, 750
 Çünkû sûrûp giden gövdeler de olmasaydı değişmeden
 Hiçliğe gômûlûrdû evren.
 Sınırlarım aşacak kadar değişirse bir nesne
 Bir önceki durumunun ölümü demektir bu.
 Boyamaya kalkarsan atomları, hiçliğe döner evren. 755

Demek renkten yoksundur atomlar ve yalnızca
 Biçimlerin zengin çeşitliliği yüzünden
 Evrendeki renk dizisini yaratırlar,
 Bileşimleri, durumları, karşılıklı devinimleriyle.
 Şimdi kolay gelecek açıklamak: 760
 Kopkoyu görünen şeyler biraz önce,
 Nasıl dönebiliyor birdenbire mermer beyazına?
 Deniz sözgelimi, taze esintiyle kıpırdadı mı,
 Yüzeyi mermersi dalga köpükleriyle dolar.
 Gözümüze karanlık görünen bir şey, 765
 Azıcık çalkalanmaya görsün atomları,
 Altüst edilmeye görsün bir kere,
 Bazı eklentiler ve bazı eksiltmelerle,
 Aklaşır, bu kez beyaz görünür bize.
 Oysa aslında mavi olsaydı 770
 Deniz atomlarının rengi
 Asla aklaşamazlardı, çünkû
 Ne kadar karıştırırsan karıştır, boşuna.
 Mermer solgunluğuna getiremezsin mavi boyayı.

Denebilir ki denizin katışıksız ışıltısı 775
 Değişik renklerdeki tozanlardan oluşmuştur.
 -Nasıl kare biçimindeki bir nesne çoğunlukla
 Değişik biçimlerdeki parçalardan oluşuyorsa-
 Ne ki karede tek tek görürüz değişik parçaları.
 Öyleyse suyun yüzeyinde ya da 780

Başka bir katışıksız ışıltıda da
Renk çeşitlerini seçmemiz gerekir.

Dahası: parçaların biçimlerindeki çeşitlilik
Bütünün kare olmasını engellemez asla.
Oysa renklerdeki çeşitlilik öyle mi:
O, bütünün katışıksız parıltısını engeller.

Atomları renkli düşünmenin çekiciliğine
Kapılırsak, nasıl yanılacağımızı gördük.
Beyaz gövdelerin beyaz dokulu, karaların
Kara dokulu olmadığını doğruladık böylece.
Her gövde çeşitli renklerden oluşmuştur diyoruz
Beyaz, daha kolay doğabilir renksizlikten
Karadan ve kendiyle çatışan renklerden doğduğundan.

İmdi: ışıksız renk olamayacağına göre
Ve ışığa çıkmadıklarına göre atomlar
Renkli bir giysi yoktur üstlerinde.
Renk olabilir mi hiç kôr karanlıkta?
Renk, ışık değişmesiyle değişime uğrar.
-Işığın dik ya da yanlamasına vuruşuna göre-
Güvercinin boynunu çevreleyen,
Ensesini taçlandıran tüylere
Bak güneşte: yakut kırmızısına döner bazan.
Zümrüt yeşiliyle göğün mavisini görürler,
Belli bir açıdan bakanlarsa orada.
Tavuskuşunun kuyruğu da, bol ışık altında
Yanardönerdir kımıldayınca. Bu renkler
Yalnızca ışığın oyunundan doğarlar
Ve renk diye bir şey yoktur, ışık yoksa.
Özel bir etki altına girer gözbebeğimiz
Beyaz renkle karşılaştığında, oysa karada

Başkadır bu etki. Ama nesnelere dokunduğumuzda
Renkleri ne olursa olsun, biçimleri önemlidir
Bizim için. Şu gerçeği çıkartabiliriz öyleyse:
Renge gereksinimi yoktur atomların, yaratıcılar
Türlü dokunma duyumlarını, aldıkları biçimle.

815

Doğal bir bağlantı bulunmadığına göre
Renklerle biçimler arasında, atomlar rasgele
Bir renge bürünürlerdi, renksiz olmasalardı,
Biçimleri hesaba katılmadan. Peki neden öyleyse
Gelişigüzel renklerde olamıyor her türdeki bileşimleri?
Bu varsayıma bel bağlarsak, kuzgunların
Şaşmayız karlı kanatlarındaki karlı ışıltıya,
Kuğuların kara olmalarına, kara atomlardan
Oluşmalarına ya da başka bir renge bürünmelerine.

820

Nesnelerin parçalara bölündükleri oranda
Renkleri de soluklaşır, uçar gitgide.
Nasıl dağılırsa kırmızı bir kumaş sözgelimi
İplikleri çekilip dokuması çözüldüğünde
Parlaklıkta üstüne olmayan kızılığ, allığı da
Dağılır, yitip gider gözümüzün önünde
Tozanları atomlarına bölününceye dek
Renk diye bir şey kalmaz dokularında.

825

830

Son olarak: sesle koku vermediğini her nesnenin
Bildiğimize göre, yakıştıramayız ses ve kokuyu
Bunların hepsine. Bu ilkeye dayanırsak
-Gözümüzle göremediğimiz için her şeyi-
Tıpkı kokusuz ve sessiz olanlar gibi
Renksiz de olabileceğini çıkarırız kimi şeylerin.
Uyanık bir zekâ çabuklukla kavrar bunları da
Başka niteliklerden yoksun nesneleri, kavradığı gibi.

835

840

Sanma ki renk doğaca esirgenen
Tek nitelikler atomlardan.

*Sesten de yoksundurlar, tattan da,
Sıcaklığa, soğukluğa, yakıp kavuran
Bir ısıya da raslayamazsın onlarda.
Hiçbir koku salmazlar gövdelerinden.*

Mercanköşk, sarısakız, hintsümbülü:
Bir koku hazırlayacaksın bu otlardan
-Burun deliklerimize cennetten esinti salan-
İlk işin kokusuz bir yağ bulmak olmalı
Kendi kokusuyla bozmayacak-en azından-
Tözüne karışan, katılan kokuları.

850

Kendilerine özgü bir koku da vermezler
Bileşimini kardıkları varlıklara atomlar.
Ses de vermezler, çünkü hiçbir şey ayırlamaz
Gövdelerinden, kopamaz; bir tat da vermezler;
Bir soğukluk, bir ılıkılık, bir kızgın sıcak da.
Çünkü varlıkların yokolabilir nitelikleri bunlar:
Yumuşayarak esnekleşme, ufalanıp kırılma;
Gevşek dokudan doğan geçirgenlik gibi
Nitelikleri de uzak tutacaksın atomlardan.
Yıkılmaz bir temele oturtabilmek için evreni.
Hiçliğe gömülürdü herşey yoksa.

860

*Gördüğümüz her duyulu nesne, kabul et ki
Duyu gücünden yoksun atomlardan oluşmuştur;
Tanık olduğumuz olaylar, bu gerçeğe
Çelişmiyor, tersine bizi elimizden tutup
Yöneltiyorlar yeni bir gerçeğe: diyoruz ki
Canlı, cansızdan doğuyor her keresinde.
Gür sağnaklarla vıcık vıcık olunca toprak,
Çürüyünce, nasıl üşüşür ortalığa solucanlar.
Böylesi bir değişime uğrar cisimlerin her çeşidi.*

870

Irmaklar, yeşillikler ve sulak çayırlar
 Davara dönüşürler önce, davarın özü,
 İnsan bedenine dönüşür zamanla. Ve kimi zaman 875
 Bizim bedenimizle beslenir yabancı hayvanlar,
 Dev kuşların güçleri artar göklerde.

Evet, doğa besinin tümünü demek
 Canlı gövdelere dönüştürüyor
 Ve canlıların duyularını yaratıyor onlardan. 880
 Tıpkı odunu alevlendirip ateşe döndürdüğü gibi.
 Bu yüzden önemli değil mi içine girdikleri düzen
 Atomların? Hangi atomlarla birleşip, hangi
 Devinimi başlattıkları, devraldıkları hangisini?

Nedir öyleyse duyularımızı allak bullak eden 885
 Kafamızı kurcalayan ve bize hayır dedirten
 Duyu gücünden yoksundan türediğine duyulu varlığın?

Elbette ki su, odun ve toprağın karışımı
 Canlı duyarlığı üretemez kendiliğinden.
 Bu arada unutmaman gereken bir gerçek var: 980
 Duyulu varlıkları yaratan öğelerin tümünden
 Duyum her koşulda doğar demiyorum ben.
 Duyu oluşturan atomların boyuna, biçimine
 Devinimlerine, düzenlerine ve durumlarına
 Bağlı hepsi. Tahtada da, toprakta da 895
 Yok, bu saydığımız özellikler. Yine de bu maddeler
 Sağanaklarla çürüyünce, küçük solucanlar çıkar,
 Çünkü maddenin tozanları eski düzenlerinden
 Edilirler yeni bir etkenin işe karışmasıyla
 Ve canlı üretecek yeni bir bileşime girerler. 900

Duyumun yalnızca duygun gövdelerden doğacağını sananlar.
 Kaynağını benzer duyulu gövdelerde arayanlar
 Onların, ölümlü kılıyorlar duyularımızın temelini.
 Çünkü duygunluk etle ilişkilidir: damarlarla,
 Kasla: yumuşak ve bozulabilir şeylerle yani. 905

Haydi diyelim ki, damarlarla kasların.
 Sonsuza kadar dayanabilir tozanları.
 Onlara yakıştırdığımız duyum ya bir parçanın
 Ya da duyumu olmalıdır bir canlının bütününüyle.
 Ne ki, duyumdan yoksundur parçalar. 910
 Tüm bedenimizle algılarız organlarımızda duyuları,
 Bedenden ayrılan kol, duyumu sürdürmez kendinde.
 Tek olasılık kalıyor geriye: bu tozanlar
 Bir canlının tüm duyularını taşırlar öyleyse.
 O zaman tıpatıp, bizim gibi duymaları gerekir 915
 Dirimsel duyumlarımızı paylaşmaları. Ve nasıl canlı,
 Ölümsüz bir öge olabilir, ölümlüyle özdeşse.

Ölümden kaçılabilse bile ne çıkar
 Birliktelikten, yanyanalıktan,
 Bir sürüden, bir canlı kalabalığından başka? 920
 İnsanlar, sürüler ve yabanıl hayvanlar ne yaratır
 Yine insan, sürü ve yabanıl hayvandan başka?

Kendi duyu gücünü atıp gövdelerinden
 Başka duyu gücü edindiklerini düşünsek, neden
 Atılabilecek bir şey baştan verilsin onlara? 925
 Önceden de sözünü ettiğimiz gibi yumurtadan
 Cıvciv çıktığını görüyoruz ve toprak çürüyünce
 Gür sağanakla, solucanların üşüşüğünü ortalığa:
 Duyu ürüyor diyebiliriz, duyulu olmayan varlıktan.

Tutalım, biri çıktı karşımıza da dedi ki: 930
 Duyu, duyu gücünden yoksun olandan ürür, evet.
 Ancak değişim gerekli değil mi bunun için,
 Ya da doğuma benzeyen yaratan bir süreç?
 Biz de, doğumla değişimin salt birleşme ya da
 Bileşimle gerçekleşeceğini kanıtlayacağız ona. 935
 Hem canlı daha doğmamışsa, duyum söz konusu mu?
 Madde dağılı durmaktadır havada ve ırmaklarda,
 Toprakta ve toprak ürünlerinde ve atomlar
 Rastlaşmamıştır ki, karşılıklı çabayla,
 Her canlının yaşamına kılavuzluk eden 940
 Uyanık duyularımız için gerekli
 Dirimsel devinimleri koyabilsinler yola.

Yapısının kaldıracığı gücü aşan bir çarpmayla
 Karşılaşınca herhangi bir canlı,
 Kargaşa içinde kalır beden ve ruhun 945
 Bütün duyuları. Çözülür atomların bağlantıları.
 Dirimsel devinimler engellenir içerde.
 -Ta ki her yanı sarsılmış, ırgalanmış madde
 Canın bağlarını koparana kadar bedenden,
 Her gözenekten saçana kadar tozanlarını- 950
 Bu çarpma her şeyi temelden dağıtıyorsa
 Daha önemlisi düşünülebilir mi etkice?

Çarpışma daha az hırpalayıcı olduğunda
 Baskın çıkar dirimsel devinimler kimi zaman,
 Zorlu yıkıntıları giderir sarsıntılardan doğan, 955
 Döndürür her tozanı kendine özgü yoluna.
 Egemenliğini kurmaya çalışan ölümü savar,
 Sönmeye yüz tutmuş duyuları ateşler yeniden.
 Yoksa nasıl ölümün eşiğindeki canlılar, toplayıp
 Bilinçlerini dönerlerdi kıyımın kapısından 960
 Almışlarken yarı yolu, gitmek daha kolayken?

Dahası: yabancı bir güçle yerinden edildiğinde
 Diri etin bileşimindeki tozanlar
 Yani iç konumlarını yitirdiğinde, doğar acı.
 Dingin mutluluksa döner geri
 Öğeler yerli yerini bulduğunda. Demek ki
 Acı işlemiyor atomlara, haz da duyamıyorlar.
 Devinim değişmeleriyle acıya yol açan
 Ya da sonra dirimsel mutluluğu devşiren
 İlksel tozanları yoktur ki onları oluşturan;
 Duyumla donatılmış da olamazlar bu yüzden.

465

470

Şu da var: Canlılardaki duyum yetisini genellikle
 Atomlarının duyululuğuna bağlayacaksa eğer,
 Nasıl açıklayacağız insan soyunu oluşturan
 Atomları özellikle? Duyulu olmakla kalmaz bunlar,
 Kahkahayla gülerler, yaşlar süzülür yanaklarından,
 Küfre varanadek tartışırılar yaradılış üstüne,
 Kendilerini oluşturan öğeleri sorarlar.
 Ölümlülere benzetilecekse tohumlar,
 Başka ilksel tozanlardan oluşmaları gerekir,
 O tozanların da daha başka tozanlardan.
 Bir son çekemeyiz bu sürece, derim ki ben de
 Bu kanıtça, her canlı -düşünen, gülen, konuşan-
 Bu edimlerle donanmış tozanlardan oluşmalı.
 Diyeceksin ki, düpedüz çılgınca bir sav bu:
 Gülemeyen tozanlardan oluşsa da gülebilir kişi,
 Düşünceden, konuşmadan yoksunsa da tozanları
 Girebilir bilgiç tartışmalara. Duyumlu varlıklar
 Neden çıkmasın duyudan yoksun tohumlardan?

Üstelik göğün dölünden geliyoruz hepimiz,
 Babamız birdir ve besleyici anamız; ondan alır
 Su damlalarını sağanaklar halinde, ve
 Döllenince, güleç yemişler verir gür ağaçlar,

- İnsanoğlunu, bütûn hayvan soylarım türetir.
 Beslendikleri ondandır, sevinçleri ondan, 995
 Ondandır soylarını yenilemeleri.
 Boşuna değildir toprağın *ana* diye anılması.
 Bağrından fışkıranlar yine ona döner sonunda
 Esirden süzülen tozanlarsa göğe çıkar yine.
 Ölüm, yok edemez varlıkların kurucu tozanlarını, 1000
 Dokularını bozar. Sonra yeni bir bileşime
 Sokar onları, biçim ve renkleri değiştirerek.
 Edinilmiş duyum, doğabilir ve yitebilir bir anda.
 Düşün ki, göğü, denizi, toprağı oluşturan öğeler,
 Ekinleri, ağaçları ve hayvanları da oluşturur. 1005
 -Aktardıkları, üstlendikleri devinimlere göre-
 Ne büyük önem taşıdığını kavrayabiliriz
 Aynı öğelerin başka bileşimlerde, durumlarda.
 Gövdelerin yüzeyinde görünüp de
 Arasına varolan, sonra ansızın yiten 1010
 Niteliklerine bakıp da atomların
 Ölümsüzlüklerinden artık kuşkulanmazsın.
 Bu dizelerde harflerin ne anlamda ve
 Nasıl bir sıra gözetilerek dizildiği
 Elbet önemli. Hepsi değilse bile benzeşiyor çoğu. 1015
 Yine de harflerin konumundaki
 Farklılıktır belirleyen her bir sözcüğü.
 Doğal varlıklar için de böyle: bir değişim varsa,
 Varlıkları kuran atomların bileşiminde,
 Deviniminde, düzeninde, durumunda ve biçiminde, 1020
 Bileşik nesnede de koştut değişme var mutlaka.

- Kulak ver şimdi anlatacaklarıma, ey Memmius!
 Bir gerçek, can atıyor göz önüne serilmeye,
 Evrenin bir başka görünümü belirme çabasında.
 Hiç bir gerçek, daha ilk bakışta 1025
 Kolayca kabul edilip benimsenecek ve

Kuşkulanılmayacak kadar yalın değildir.
 Ve hiç bir şey yoktur ki olağanüstülüğüyle,
 Yüceliğiyle gözümüzü kamaştırsın da baştan,
 Zamanla azalmasın yarattığı şaşkınlık. 1030
 Göğün katışıksız, karartısız parıltısını alalım,
 Kapsadıklarını: yüzeyinde dolanan yıldızları,
 Ayı ve günışığının hepsini bastıran görkemini.
 Bunlar umulmadık bir anda görünselerdi
 Daha büyük bir tansık olabilir miydi bundan? 1035
 Kimsecikler inanır mıydı önceden söylense?
 Oysa şimdi kimse başını kaldırıp bakmıyor bile
 Gök ışıklarına! Gözler öyle tıkabasa doygun kil
 Vazgeç o zaman, Memmius! Akılyürütmeyi kovma
 Tedirgin eden yeniliğinden korkmak konunun. 1040
 Tartıp ver kararı, doğru geliyorsa sana benimse,
 Hazırlan onunla savaşa eğer yanlışa.
 Çünkü akılyürütmeyle bulmak istiyor insan kafası
 Neler olduğunu, ta orada, bitimsiz boşlukta
 -Dünya surları dışında usun ulaşmaya can attığı 1045
 O bölgede- ve oraya yöneltiyor uçuşunu düşünce.

Diyeceğim şu öncelikle: her boyutta
 Sağda-solda, dipte-dorukta, her yönde
 Sonsuzdur evren. Bunu kanıtladım sana zaten.
 Kendini seriyor ortaya gerçek; boşluk kavramı 1050
 İyice berraklaştırıyor her şeyi. Her doğrultuda
 Uzandığına inanmıssak bir kez boş uzayın
 Ve sayısız tohumların sürekli devinim itisiyle
 Binlerce yöne koşuştuklarına dipsiz evrende,
 Oldukça su götürür bir gerçektir, bu toprakla 1055
 Göğün yaratılmış tek dünya oluşu, yararsızlığı
 Onun dışındaki tüm madde tozanlarının.
 Doğa, atomların gelişigüzel çarpışmasından
 Yaratmıştır dünyamızı ve bu çeşitli, kasıtsız,

Amaçsız bileşimle kaynaşım sonucu, atomlar 1060
 Kalıcı örgülerin-toprak, deniz, gök, canlılar
 Başlangıç noktası olabilir her karesinde.
 Demek ki neresinden baksak, maddenin
 Başka kümelenmeleri vardır başka yerlerde,
 Aynı sıcaklıkla kucakladığı Esirin, sevgiyle. 1065

Elbet oluşacaktır varlıklar, hazırda bol madde,
 Elverişli uzay varsa ve oluşumu engelleyen
 Hiçbir neden ya da durum söz konusu değilse.
 Sayılamayacak kadar çoktur atom yığınağı
 Canlıların ve dünyamızda nasıl kümelenmişlerse, 1070
 Başka herhangi bir yerde de tıpatıp
 Kümeleştirecek doğal bir güç vardır onları.
 Demek başka yörelerde de
 Başka dünyalar var bizimki gibi
 Başka hayvan türleri, başka insan soyları 1075

Bir de düşün ki: doğumunda ve gelişiminde
 Teklik ve benzersizlik gösteren.
 Türünün tek örneği olan bir varlık yoktur evrende.
 Sayısız bireyleri kapsayan türlerden
 Birinin üyesidir. Bir göz at canlılara : 1080
 Dağ başında kolgezen canavarlar kadar, insanlar
 İçin de geçerli bu yasa, suskun balıklar
 Ve kanatlı yaratıklar için de. Benzersiz değil
 Demek gök, güneş, yeryüzü, ay, deniz ve öbürleri
 Sayısız yalnızca. Çünkü kesin bir sınır var 1085
 Onların yaşamlarında da ve gövdeleri,
 Büyük sayılarla varolan türler gibi yeryüzünde
 Doğumla belirlenmiştir ve son bulur ölümle.

- Dünyanın doğuş mevsiminin ardından, doğduğu günden
 Sonra denizle karaların ve güneşin türeyişinden, 1090
 Nice atomlar eklendi yeryüzüne dışardan
 Tüm evrenden, dört bucaktan düşerek
 Deniz ve gök çoğaldı bunlarla, gökkubbe
 Çatışını yükseltti ta tepelere, genişledi
 Ve yukarlara tırmanabildi hava. 1095
- Ulaştı geldi her birine kendi atomları
 Başka başka çarpmalar sonucu,
 Ayrı ayrı yönlerden. Hepsi türdeşine bitişti
 Su suya kavuştu, toprak doldu toprakla,
 Ateş ateşi bile, Esir Esiri. Sonunda 1100
 Her varlığı son aşamasına ulaştırdı
 Yaratkan ve tamamlayıcı doğa
 -Dirimsel damarlara akan, tükenip gidenden
 Suyu çekilenden azsa, gelinmiştir bu sınıra-
 Ve kendi gücünün artışı denetledi böylece. 1105
- Bil, keyifle büyüyüşlerini gözlediğin varlıklar,
 Adım adım olgunlaşırken, daha çok atom
 Alıyorlardır yitirdiklerinden. Besin damarlara
 Kolayca yayılır. Madde artımına yol açar. Bunlar,
 Fazla madde bırakacak ya aldıkları besinden ya da 1110
 Yaşlarının gerektirdiğinden çoğunu harcayacak
 Olgunluğa ulaşmamıştır henüz ve doruğuna
 Varana dek büyüme, yeni tozanlar eklenmelidir.
 Olgunluğun gücü tükenir bundan sonra yaş, yokuşu
 İnmeye koyulur. Doğaldır, büyümesi oranında 1115
 Tozan döker varlık, tohum atar çürümeye başlayınca,
 Yüzeylerinden. Besin kolay yayılmaz damarlara,
 Ne de gövdesinden akını, yitene dengeleyen
 Bir birikim sağlanabilir artık. Çünkü varlıklar
 Besinle yenilenir, düzenlenir, ayakta dururlar. 1120
 Damarlar alamaz bunca besini. Doğaysa,
 Bu konuda tüm gereksinmeyi karşılayamaz;

Yıkımla son bulacaktır bu süreç demek sonunda.
Doğaldır madde sızıntısı arttığında zayıflaması,
Boyun eğmesi dıştan gelen vuruşa varlığın :
Besin alınması, uygun düşmez yaşlı yapıya,
Kesintisiz ölümcül tozan sağanağı da dışardan
Başarır sonunda onu çözmeyi, ayrıştırmayı.

1125

Böylelikle dünyamızın surları da çatlayacak,
Yıkıntı halinde yığılacak çevremize.
Çünkü besindir bütünlüğü koruyan, yenileyen,
Destekleyen, ayakta tutan varlıkları.
Oysa ne damarlar geçirebilir,
Ne doğa sağlayabilir bunca besini. Gençliğini
Çoktan geride bıraktı dünyamız. Bir zamanlar
Canlıları yaratan, dölyatağından dev hayvanlar
Çıkaran toprak, böcek bile üretemiyor artık.
Ölümlülerin gökten altın iple indiğini
Sanmıyorum elbet tarlalara; ne de denizden,
Kayaları döven dalgalardan doğduğunu:
Besin sağlayan topraktır onlara can veren.
Güleç ekinler, şaraplar sunardı baharındayken
Tatlı yemişler, çayırılar sunardı insana.
Şimdi çabayla bile yetiştiremiyoruz bunları.
Öküzler bitkin düşüyor, rençberler bitkin
Ve saban başa çıkamıyor ürünlerini esirgeyen,
İşimizi kat kat güçleştiren toprakla.
Yaşlı rençber içini çekerek sallıyor başını,
Biliyor ki bunca zahmet, emek boşa gitmiş
Geçmiş düşüdüğü, şaşıyor babasının bahtına.
Diyor ki eskiden, araçlar bunca gelişmemişken,
Tanrı korkusuyla insanlar, ufak çiftliklerinde
Esenlik içinde yaşarlarmış; her birinin payına
Şimdikinden daha az toprak düşse bile.
Aynı kötümserlikle bağcı da küfrediyor zamana

1130

113

1140

114

1150

1155

Bilmiyor ki her şey usulca çürüyor
Ve yaşla yıpranıp yaklaşıyor sonuna .

Bu gerçekleri görünce özgürlüğünü anlayacaksın
Doğanın, denetlenmediğini kibirli efendilerce
Ve tanrıların yardımı olmadan yönettiğini
Evreni. Sorarım sana -çalkantısız yaşamlarını
Dingin bir sonsuzlukta geçiren tanrılar adına-
Kim sözgeçirebilir sınırsız varlığın toplamına?
Kim tutabilir dizginlerini
Sonsuz derinliğin? Kim döndürür
Bütün gökleri ve Esirin
Alevleriyle kışkırtır bereketli toprakları?
Kim her zaman ve her yerde olabilir aynı anda?
Canı çektiğinde karartır göğü, şimşekle sarsar,
Yıldırımıla yok eder kendi tapınaklarını
Ya da çekilip ıssıza öyle boşaltır ki öfkesini
Suçlu kaçsa da suçsuz kaynar gider arada.

1164

1165

1170

ÜÇÜNCÜ KİTAP

- Sen kör karanlıkta ilk duru ışığı yandıransın,
Yaşamın gizli tatlarını açığa vuransın
-Sensin kılavuzum, ey Yunan ırkının görkemi!-
Senin belirgin ayak izlerinde yürüyorum şimdi.
Aşktır sana öykünmemin nedeni, haset değil. 5
Kırlangıç aynı türküyü tutturabilir mi kuğuyla?
Oğlak, incecik bacaklarıyla yarışabilir mi
O tez-koşuşlu güçlü kısırakla?
Sensin atam, ey gerçeğin bulgucusu!
Bir ata sevecenliğiyle yol göster bana. 10
Çiçeklerden sekmeden bal toplayan arılar gibi,
Dadanmışım ben senin altın sözlerine,
Sonsuz dirime yaraşan altın deyişlerine.
- Tanrısal kafadan doğma o düşünüş,
Evrenin yapısını açıklamaya başlayınca, 15
Çöker dünyanın alevli surları, unuturum korkuyu,
Evrenin oluştuğunu görürüm bitimsiz boşlukta.
Tanrıların görkemi ortaya çıkar, yaşadıkları ülke :
Fırtına tanımayan, yağmur nedir bilmeyen,
Kıyıcı bir kırağıdan sonra buz kesen 20
Beyaz karlara yabancı o bölgeler. Göğü
Kahkahasının ışıltısıyla bulutsuz Esir örter.
Tüm gereksinmeleri doğaca karşılandığından

Hiçbir dert bozamaz erinçlerini. Gelgelelim
 Yeraltında Akheron'u göremem nedense, 25
 Olup bitenleri toprak gizlemese de gözümden.
 Tanrısal bir mutlulukla dolarım o an işte,
 Titretici bir korkuyla; senin gücünle doğanın
 Böylesine çıplanmasından, büyümesinden
 Tüm ayrıntılarıyla gözlerimin önünde. 30

Sana atomların yapısını anlattım, Memmius;
 Nasıl farklılık gösterdiklerini biçimce ,nasıl
 ilerlediklerini boşlukta süreğen bir itiyle
 Ve nasıl yaratıldığını varlıkların atomlardan.
 Şimdi de ruhun ve dirimin yapısını
 Açıklayacağım dizelerimde. Ve böylelikle
 Her şeye ölümün karasını bulaştıran,
 Katışksız, bozulmamış bir tat komayan,
 İnsan yaşamını temelinden sarsan
 Cehennem korkusunu söküp atacağım içinden. 40

Biliyorum, kimilerinin gözünde sayrılık ve
 Lekeli bir yaşam, daha korkutucudur cehennemden.
 Onlarca, insan ruhu, kandan ya da -ne bileyim-
 Soluktan oluşmuştur, nasıl gelirse.
 Akıl yürütme önemli değildir, çünkü bu kof sözler 45
 Gerçeği araştırmaktan çok gösteri amacı güder
 -Böylesi bir tutumdan bekleneceği gibi-
 Sürülseler de sılalarından bu adamlar,
 Suça bulaşsalar, ağına düşseler kara yazgının,
 Sıkıca yapışsalar yaşamaya. Ve fırsat düştüğünde 50
 Kaçınmazlar bağışlardan bunlukları ölçüsünde.
 Kara koyunlar kurban ederek
 Sungularla siftinirler tanrılara.
 Ve bağnazlıkları, acıları oranında artar.

Kuşkuda, tehlike içindeyken sınanabilir kişi.
 Acı, mihenk taşıdır, acıyla söyler insan
 Yüreğinde gizli kalmış sözleri :
 Maske sıyrılınca, gerçek ortaya çıkar.

Bir de o acınası, açgözlü kişilere bak;
 Un, para hırsı, gerektiğinde suç ortaklığına,
 Maşalığa bile iter onları; gece gündüz demeden
 Mal-mülk hesabı yaparlar kara bir tutkuyla.
 Temelde ölüm korkusudur besleyen,
 İçten kemiren bu açık yaraları.
 Rezillik, düşkünlük, yoksulluk nice uzağındadır
 Yaşama sevincinin, güvenin: ölümün eşliğinde
 Bekleşen karartılardır zaten onlar. Bu yazgıdan
 Delice bir korkuyla kaçmak ister insan.
 Çok uzaklara. Böylelikle kan dökerek biriktirir
 Varlığını; cesetleri de yığar üstüste bu uğurda.
 Öz kardeşinin ölümünü sevinçle karşılar.
 Korkuyla ve nefretle doldurur içini
 Kandaşlarının cömert yürekle açtığı sofrada.

Bu duygularla, bu korkunun etkisiyle sık sık
 Başkasının başarısından hasetle kavrulur içleri.
 Bir utku halkasıyla çevrenmiştir o biri'si
 Oysa kendi yaşamaları bulanmıştır bataklara.
 Un adına yaşamayı bile gözden çıkarır kimileri.
 Ölüm korkusu öyle iter ki ölümlüleri yaşamdan
 İğrentiyle bakarlar dünyaya ve o tedirgin yürekle
 Kendilerine kıymayı yeğlerler. Unuturlar
 Bütün bunluğa bu korkunun yol açtığını.
 Budur suçu besleyen, dostluğu yıkan, erdemi
 İndiren doruktan. İnsanlar kutsal yurtlarına,
 Anababalarına nasıl hayınlık ederlerdi,
 Bu zorlu cehennem korkusu olmasa?

Kör karanlıkta nasıl ürkerse çocuklar,
 Üstlerine birşeylerin yürüdüğüünü sanırlarsa,
 Bizler de bir o kadar temelsiz korkuların
 Pençesinde buluruz kendimizi duru gün ışığında. 90
 Ne günün ilk ışıkları işler bu kuşkulara,
 Ne ergen gün. Alt edilebilir bunlar ancak
 Akıl erdirmekle doğanın işleyişine ve yapısına.

Önce şunu diyeyim, Memmius, sana! Çoğu kez zihin
 Diye tanımladığımız *ruh* da -ki yaşamın 95
 Denetmenidir- bil ki, *bir parçasıdır insanın*;
 Tıpkı el, ayak ya da öbür organlar gibi,
 Parçalarından biridir canlı varlığın bütünüünün.
 Kimileri der ki: ruhun duygunluğu yoksundur konumdan,
 Yalnızca bedenin dirim koşullarından biridir, 100
 Yunanlıların *uyum* diye adlandırdığı bu güç,
 Konumu olmasa da, bizi duyulu olarak yaşatır;
 Özel bir bölümü olmasa bile, sağlığın nasıl
 Sağlam bedenle ilintili olduğu söylenebilirse;
 Özel yere yerleştirmes ruhun duygunluğunu 105
 Bu düşünürler; aslında çok da yanılırlar bence.

Çoğu kez, gözle görölür bir bölümü sayrıdır
 Bedenin. Öyleyken gözle görölmeyen içimiz,
 Hoşnuttur, doyum içredir. Terside olur:
 İçi sayrı olanın bedeni sapsağlamdır. 110
 Ayağı ağrıyan birinin başının
 Hiç mi hiç ağrımayabileceği gibi.

Kendimizi uykuya bıraktığımızda nasıl
 Doygun ve dingin, duyusuz yatar beden.
 Bu arada başka bir uyanık nesne vardır, 115
 Her çeşit uyarıyı yanıtlamaya hazır
 -Tözden yoksun sevince ve burkuntulara açıktır-

İmdi: bil ki, *can dağılmıştır organlarımıza*
 Ve beden uyumdan almaz duyu gücünü;
 Bedenin büyük bölümü kesip atılsa bile, 120
 Yaşam bir süre oyalanır organlarda. Oysa
 Isı tozanları dağılıp da son soluk çıktığında
 Ayrılır damarlardan, kemikleri bırakır.
 Şu gerçeği çıkarabilirsin bu olgudan;
 Bütün öğelerde eşit dirim payı yoktur, 125
 Ve eşit dirim barındırmazlar. Ne ki
 Rüzgâr ve ısıнын atomları aracılığıyla
 Barınır organlarda yaşam; demek ki kendinde
 Bedenin, dirimsel bir soluk ve ısı var,
 Ölümde en son onlar ayrılıyor organlardan. 130

Gördük, bedenın bir parçasıdır
 İnsanda işbirliğindeki ruh ve can,
 Helikon tepesinden ezgicilere bağışlanan
 -Belki başka bir kaynaktan alıp bu sözcüğü
 O güne dek adsız sanatlarına uygulamışlardır- 135
 Uyum'u bırakalım onların olsun. Sen beni dinle.

Diyorum ki, *birbirine bağlıdır ruhla can*;
 Tek bir töz oluştururlar birlikte.
 Ama, kafa da diyebileceğim, asıl egemen gücü bedenın,
 Ruh ya da zihin dediğimiz yol gösterici ilkedir. 140
 Bu, göğsün ortasına sıkıca yerleşmiştir.
 Korku ve ürkünün orada atar nabzı,
 Sevincin okşayan eli orada duyulur.
 Demek burda zihinle ruhun barınağı.
 Canın geri kalanıysa, bedene dağılmıştır, 145
 Ruhun itisiyle, onun gösterdiği yolda gider.
 Ruh kendi başına düşünür, sevinç duyar,
 Beden ve canı hiç bir şey etkilemese bile.

Başımıza-gözümüze bir sancı saplandığında,
 Bedenin tümü katılmaz bu acıya. 150
 İşte ruh da acı çeker tek başına, sevince
 Kapılır. Canın öbür organlara dağılmış bölümü
 Yeni bir itiden habersiz de olsa. Gelgelelim, ruh
 Daha büyük bir korkuyla altüst edildiğinde,
 Can da tüm organlarda katılır tedirginliğe. 155
 Ter basar bedeni, gözler dalar, yüz solgunlaşır,
 Kulak uğuldar, el titrer, dil dolaşır.
 Ruhu saran korku yüzünden yığılıp kalan
 Nice adama rastlamışımıdır. Demek ilinti var
 Ruhla can arasında ki, ruhun itişiyile can 160
 Sarsılıyor ve devinime geçiriyor bedeni.

Ruh ve can da maddeden oluşmuşlardır
 Bu mantığa göre. Kolları uyarışlarını,
 Uykudan kaldırışlarını bedeni, anlamını
 Değiştirişlerini yüzün, bizi yönetişlerini; 165
 Ustlenişlerini dokunma gerektiren bu edimleri
 Görebiliyoruz; dokunmada da gerekliyse madde
 Maddeden oluştuklarını nasıl yadsırız?

Katıldığını sık sık görmüşüzdür ruhun
 Bedenin yaşantılarına: Delici gücüyle mızrak 170
 Yarıp geçti mi kemikleri ve kasları, yaşamın
 Otağına ulaşamasa bile, başı döner kişinin,
 Bayılacak gibi olur ve yıkıldığında, kargaşa
 Sürüp gider kafasında, ayağa kalkmak itisi
 Belli aralarla gider gider gelir. Dokusu 175
 Maddeden oluşan silâhtan etkilendiğine göre,
 Ruhun dokusu da maddeden oluşsa gerektir.

- Ruhun nasıl bir maddeden nasıl oluştuğunu
Göstermektir şimdiki çabam. Önce şunu
Söyleyeyim ki *çok incedir dokusu, olağanüstü* 180
Ufaklıkta tozanlardan oluşmuştur.
Kulak verirsen, sıralayacağım gerçeklerden
Sen de çıkarabileceksin bunu.
Ruhun bir olayı canlandırdığı,
Tasarladığı hızla, asla boy ölçüşemez olayın hızı. 185
Demek ki, dokuları gözle görülür nesnelerden
Çok daha tez çalışır ruh kendi kendine.
Yani olağanüstü ufaklıkta ve yuvarlaklıkta
Olmalı atomlar; öyle ki,
Devinime geçsin en ufak dokunuşla. 190
Suyun en hafif dokunuşta çağlamasının nedeni
Atomlarının küçüklüğü ve hazır oluşudur akmaya.
Balın yapışkanlığı -ağır akışı, geç ilerleyişi-
Kurucu maddenin sıkı kenetlenmesine bağlıdır.
Görüldüğü gibi, ne öyle pürüzsüz, ne öyle ince, 195
Ne de öyle yuvarlaktır tozanları.
Bir haşhaş yığının alalım ele,
Tohumlar en hafif esintide yuvarlanırken
Bir taş ya da mısır koçanı yığını kımıldamaz bile.
Küçüklükleri ve pürüzsüzlükleri oranında 200
Devingenlik kazanır nesneler.
Ağırlık ve pürüzlülük arttıkça
Daha sağlam çakırlar yerlerine
- Olağanüstü devingenlikte olduğundan ruhumuz
Tozanları da olağanüstü ufaklıktadır, 205
Olağanüstü pürüzsüzlükte ve yuvarlaklıktadır.
Sık sık kavrayacaksın, ey Memmius,
Bu bulgunun önemini ve yararlılığını!

Bir kanıt daha sana, canın dokusunun	
Ne kadar ince ve saydam olduğu ve	210
Yığılabilseydi tozanları üstüste,	
Ne kadar az yer tutacağı konusunda.	
Kişioğlu dinginliğine boyun eğdiğinde ölümün	/
Ruhu ve canı bırakıp gittiğinde bedenini,	
Şöyle bakarak ya da ağırlığını tartarak	215
Anlayamazsın bedenden birşeylerin yittiğini.	
Ölüm her şeyi yerli yerinde bırakmıştır	
Dirimsel duyu gücü ve sıcaklık dışında.	
Demek canın atomları öylesine ufak ki,	
-Damarlar, et ve kaslar da kenetlenmiş-	220
Can bütün bütüne gittiğinde, bedende	
Ne görünüş değişir, ne azalma olur ağırlıkta.	
Bacchus'un içkisi burukluğunu yitirince ve	
Açıktaki kalan koku, özünü; tadı kalmayınca	
Güzel bir yemeğin, aynı durum söz konusu.	225
Nesne, gözle görülür bir eksilmeye uğramaz.	
Ağırlığı da azalmaz, çünkü tat ve koku	
Kütlenin tümüne yayılan ufak atomlardandır.	
Savımız, hiç bir koşulda değişmeyecek :	
Ruh ve canın olağanüstü hafiftir atomları,	230
Ayrılmaları değiştirmez o yüzden kitleyi.	
 Ruhla candaki temel maddenin	
Tek öğeden oluştuğu sanılmamalı.	
Çünkü ılık ve seyrelmiş bir soluk da	
Sızar ölünün bedeninden ve ılıkılık	235
Havayı taşır yedeğinde. Olmayınca havanın katışımı,	
Varolamaz ısı : yapıcı seyrekliğinden ötürü	
Sürüyle hava atomu gezinmelidir kovuklarında.	
 <i>Ruhumuzun oluşumu en az üç katlıdır öyleyse.</i>	
Ama bu üç öğe birleşince de doğmuyor duyu gücü.	240

Düşüncelere kaynaklık eden duyusal
 Devinimlerin salt bunlarca yaratıldığını
 Yadsır insan kafası. *Dördüncü bir öğe gerekiyor*
 Ki ondan devingen, seyrek bir başkası yok evrende.
 Kurucu atomları hiçbir şeyin, daha küçük ya da 245
 Daha düzgün olamaz ondan. Ve odur ilk başlatan
 Duyusal devinimleri kollarda, bacaklarda;
 Atomların küçüklüğü yüzünden ilk uyarıyı alan.
 Sonra ılıklığa sıçrar devinim, soluğa, havaya.
 Derken beden tümüyle uyanır, kan hızlanır, 250
 Nabız dolar, et duygunlaşır, kemikler ve ilik
 Tatla coşar ya da altüst olur acıyla.

Dördüncü öğeye ne sızı işleyebilir, ne acı :
 Yoksa yaşama olmazdı ve canın öğeleri
 Uçup giderlerdi gözeneklerden. Oysa genellikle 255
 Bedenlerimizin yüzeye yakın bir yerinde,
 Dirençle karşılaşır böylesi devinimler
 Ve bu durdurma yüzünden yapışılır yaşama.

Şimdi dinle beni, Memmius! *Bu öğelerin nasıl*
Birleştiğine geçiyorum, nasıl bir birlikten 260
 Güç aldıklarına. Yazık ki, dilimizin yoksulluğu
 Engel bana. Ama yüzeyden bile değinsem konuya,
 Sanıyorum başarıyım. Atomlar yollarını izleyerek
 Sürdürür ortak devinimlerini, kopuşamazlar.
 Yoksa işlemez güçler tek başına. 265
 Tek gövdenin türlü özellikleri gibi yan yanadır onlar.
 Nasıl her canlının etinde koku,
 Renk ve tat ayrı ayrı varsa da
 Bileşimleri bir bütünü oluşturur,
 İşte ısı, hava ve solugun görünmez erki birleşip 270
 İlk itiyi kendinden veren ve tende,

Çeşitli duyusal devinimler yaratan o güçle
 Birleşip, bir etken yaratırlar; bedenın ortasında
 Saklı durur bu ana etken ve hiç bir şey
 Ondandır daha önemli değildir, dirimsel gücün
 En can alıcı ögesidir. Ruhumuzla
 Canımızın gücü nasıl kenetlenmiş
 Organlarımızda nasıl saklı duruyorsa
 -Atomların küçüklüğü ve seyrekliğinden ötürü-
 Canda saklıdır ufak atomlarıyla bu adsız öge de
 Ve söz geçirir bedenın tümüne. Organlarımızda
 Katışım halinde bulunan soluk, hava ve ısı da
 Karşılıklı etkilerini sürdürür böyle.
 Biri ağır basar kimi zaman; kimi zaman altta kalır
 Öbürü. Oysa tek madde görünür hepsi bize.
 Bir başlarına yapmazlar görevlerini
 Isı, soluk ve hava; kopmazlar da birbirlerinden.
 Duyu gücü diye bir şey kalmazdı onlar ayrılıydı.

289

Önce : buyruğundaki ısı ögesiyle kızışır
 Ruhumuz ve gözlerimizden öfke fışkırır.
 O serin soluk da -korkuya değgin-
 Eksilmez, dizleri titretir, kaçışa sürükler.
 En son durgun hava gelir ki, o
 Yüreğe dinginlik, yüze kaygısızlık verir.
 Tutkulu, öfkeye yatkın kişilerde baskındır ısı.
 Olağanüstü bir örnek bu konuda aslanın haşın
 Yaradılışı. Kükrer göğsü çatlayıncaya kadar,
 Öfke tufanını bir türlü geme alamaz. Oysa
 Payı çoktur soğuk yüreğinde geyiklerin,
 Rüzgârın ve ürpertinin. Sığırların yapıdaysa,
 Durgun hava çok daha büyük bir yer kaplar :
 Hiç bir zaman değmez yüreklerine
 Kara, kör karanlığıyla gözleri perdeleyen
 Dumanlı meşalesi öfkenin, delirtircesine.

295

300

Dondurmaz onları korkunun soğuk yüzü de : 305
 Geyiğin uysallığı, aslanın yırtıcılığı arasında
 İlimli bir yer tutarlar yaradılışça.

İnsanlarda da öyle. Eğitim kimilerini
 Biraz parlatsa da, huylarının belirgin izlerini
 Silemez hepten. Sanmamalıyız doğuştan gelme 310
 Kusurların, sapmaların yok edileceğini :
 Korkak daha çabuk korkuya kapılacak,
 Öfkeli daha çabuk kusacaktır öfkesini,
 Atılımları çekimser karşılayacaktır ılımlı.
 Binlerce açıdan ayırım gösterir insanlar huyca. 315
 Bu ayrımların temelindeki gizli nedenleri
 Açıklamak, benim gücümün ötesinde.
 -Ad takamazken ben atom biçimlerinin
 Gösterdiği ayrımlara yol açan çeşitliliğine-
 Bir gerçek kesin yalnız : felsefe yoluyla 320
 Elenemeyen doğuştan özelliklerin izleri
 Öyle hafiftir ki, engellenemez insanın
 Tanrılara yaraşır bir yaşam sürmesi.

Demek ki, *can vardır bedenın tümünde*
 Bedenin kılavuzu, koruyucusudur can da. 325
 Ortak köklerle sarılmışlardır birbirlerine
 Ve yıkıma uğramadan kopamazlar da.
 Ne kadar kolaysa özüne dokunmadan
 Tütsüden kokusunu ayırmak;
 Çözülmeye uğratmadan bedeni, 330
 Ruhla canı çıkarmak da kolaydır
 Aynı ölçüde! -İlk oluşumdan bu yana ikisi
 İçice geçmiş atomlarıyla ortaktırlar yaşamada-
 Şurası apaçık : olmadan birinin yardımı
 Öbürü yoksundur duyum yetisinden. 335

Onların karşılıklı devinimlerinin bileşiminden
Etimizde ancak parlar duyu gücünün kıvılcımı.

Ne doğumu bilebilir beden, ne büyümeyi bir başına
Ve ölümden sonra arta kalamaz.

Oysa su ısınıpı bırakırken havaya, 340

Ayrışmaz bileşimi gövdesinin, tersine,

Hiç bozulmadan sürer. Ama

Can çıkıp gitti mi bir kere, öksüz organlar

Çözölür, içten içe çürümeye başlar. Demek ki

Ana karnındayken, ta baştanberi, beden ve can 345

Elele edinmişlerdir yaşam-doğuran devinimleri,

Zedelenmeden kopamazlar birbirlerinden;

Yokolmadan, yıkıma uğramadan.

Birbirleriyle bağlantılıdırlar yapıca da,

Varoluşları işbirliğine dayandığından. 350

Biri çıkıp şöyle dese : duyulu değildir beden;

Bedene yayılmış duran candır.

Duyum dediğimiz devinimi yaratan. İnanma!

Gözle görülür doğrulara karşı çıkıyordur o.

Kim daha kolay açıklayabilir bedenın duyumunu 355

Deneylerimizle edindiğimiz bilgiler dışında?

Evet, can gitti mi beden duyusuz kalır

Ama kalıcı niteliklerinden biri değil ki can,

Ölünce yitirdiği birçok özellikten biridir.

Gözlerin yoksun olduğunu savunmak 360

Görme yetisinden, ruhun gözler aracılığıyla

-Açık kapıdan bakarcasına- baktığını sanmak...

Gülünç bir sav! Görme duyusu ters yöne,

Ta gözbebeklerimize çekiyor bizi.

Parlak nesneler, gözümüzü kamaştırır. 365
 Kapılar bilmez bunu. Dışarıya bakmak için
 İttiğimizde tedirgin olur mu kapılar?
 Zaten kapıya eşse gözlerimiz, kör olduğumuzda
 Ruhun daha iyi görmesi gerekir çevreyi.
 Görüşü engelleyen kapı yoktur artık nasılsa. 370

Bir yanılgı daha var kaçınman gereken :
 Yüce Demokritos'un saygın yetkisiyle
 Kutsadığı bu inanca göre, organlarımız
 Bedenle ruhun birbirini ardarda izleyen
 Atomlarınca dokunmuşlardır. 375
*Aslında canımızın atomları, bedenimizi
 Ve etimizi oluşturanlara oranla
 Sadece daha ufak değildirler boyutça,
 Sayıca da daha azdırlar onlardan ve*
 Seyrek dokuyla yayılmışlardır organlarımıza. 380
 Bizde duyuşal devinimi uyandıran küçük nesnelere
 Bir göz atalım da, bir fikir edin
 Canın atomları arasındaki boşluklar üstüne.
 Tozun sindiğini sezmeyiz üstümüze kimi zaman,
 Ellerimize bulaşan kireç dumanını; gece sisini, 385
 Duymayız bile yürürken ayaklarımıza dolanan
 Pamukçukları, başımıza düşen saydam örümcek ağını,
 Kuş tüylerini, uçşan şeytan arabalarını
 -Öylesine hafifletirler ki yere inmezler bile-
 Üstümüzde yürüyşen sürüşgenin yolunu seçemeyiz, 390
 Sivrisineklerin, tatarcıkların ayakizlerini de.
 Demek canın organlarımıza yayılmış atomları,
 Bu genel kıpırdanmayı algılayana kadar
 Ve aralardaki boşluklara üşüşüneceye
 Ve çarpışıp, birleşip ayrılana kadar, 395
 Oldukça büyük bir kargaşaya oluyor bedenimizde.

Unutma ki, *yaşamı gözetmede, ayarlamada*
Ruh çok daha önemlidir can'dan.

Ruh ve zihin olmasa; organlarımızda bir an
 Dayanamaz dirim gücü ve can, izleyerek
 Kılavuzunun seçtiği yolu, dağılır havaya,
 Ardında ölüm soğuşunu duyan organlar kalır.
 Ruh varken vardır yaşam. Yoksun kaldığı halde
 Dirim gücünden organlarındaki,

-400

Bedeni parçalanmış, ezilmiş biri,
 Yaşar ve içine çeker dirim veren havayı.

-405

Gitmişse de bedeninden canın önemli bir oranı
 O dönüp sımsıkı yapışacaktır yaşama yine.

Çevresindeki dokular zedelense bile gözün,
 Gözbebeği sağlam kaldığı süreç

-410

Yitmez görme yetisi. Ama tümüyle parçalanırsa
 Gözçukuru, bebeği bağlantısız kalırsa bedenle,
 Elbet tam bir yıkım izleyecektir bunu.

Öte yandan oynamaya kalkarsan gözbebeğiyle
 Ossaat söner ışık, karanlık çöker,

-415

Sapasağlam ısıya bile gözyuvarlağı.
 Canla ruhun işbirliği sürekli, sıkıdır böylesine.

Anla ki, ey Memmius, *canlıların ruhları*
Ve incecik dokusu canlarının

Doğumsuz ve ölümsüzdür. Bu amaçla
 Dizeler sıraladım, değdi çabam

-420

Mutluluğuma. Şimdi sana yaraşır bir anlatım
 Kalıbına dökeceğim düşüncemi unutma, tek adla
 Karşılıyorum ikisini. Can ölümlüdür dediğimde,
 Canla tek töz oluşturan ruhu da anla.

-425

Önce şunu kanıtladım ufacık tozanlardan
 Oluşmuş incecik bir dokudur can. Atomları

Tez-akışlı sudan da, sisten de ve dumandan
 Çok daha küçüktür elbet -devingenlikte onları
 Kat kat aştığına, çok daha hafif bir itişle 430
 Devininime geçebildiğine göre kolaylıkla
 Dumanın ve sisin imgeleriyle...
 İmgeleriyle bile-. Derin uykumuz arasında
 Sunaktan yükseldiğini gördüğümüz
 Buğu ve duman salt birer imgedir. 435
 Ve kırılan bir çanaktan her yöne akar su,
 Islaklık yayılır, havaya karışır buğu.
 Hiç kuşkun olmasın : can da böyle dağılır
 Üstelik daha büyük bir hızla yiter ve
 Kurucu atomlarına daha çabuk ayrışır 440
 İnsan bedeninden ayrıldığı an.
 Canı barındıran çanak-beden kırılırsa,
 Kan kaybından tutamazsa içindeki sıvıyı; hava
 Nasıl barındırabilir ki çatımızdan
 Çok daha seyrek, gevşektir dokuca? 445

Dahası biliyoruz ki ruh ve beden
 Birlikte doğar, serpilir ve çürür birlikte.
 Çocuğun zayıf, ince yapısına uygun düşen
 Bir zayıflık vardır düşünmesinde.
 Yılların gelişmiş beden gücünü ise 450
 Daha olgun, daha kararlı bir ruh destekler.
 Yaş bindirdi miydi daha sonraları,
 Köreltti miydi gücü el-ayakta,
 Sezgi buğulanır, dil dolaşır,
 Ruh aksar : zayıflar ve çöker 455
 Herşey hep birden ve aynı anda. Olağan demek
 Canın tıpkı buğu gibi uçup gitmesi,
 Bedenin doğumunu ve büyümesini paylaştığına,
 Ve yaşla tükendiğine göre onunla birlikte.

Üstelik : beden sayrılığın acılarına,
Sancının vuruşlarına katlanırken, kaygıyla,
Acıyla, korkuyla dolar ruhumuz. Öyleyse
Ölüme de katılmasından olağan bir şey var mı?

460

Sık sık bedenın sayrılığına katılır ruh.
Dalgınlık içinde sayıklar durmadan.
Arasına bir uyuşukluk dalgasına kapılır,
Gözler kapanır kendiliğinden baş düşer
Derin, sonsuz uykuda. Silkinip duyamaz sesini
Yanında bekleyenlerin, ıslak yanaklarını
Yaşlarla dolu gözlerini göremez ve kendini
Yaşama döndürme çabalarını ayırt edemez.
Sayrılık ruha böyle bulaşmışsa, yokolabilir
Demek o da. Nice deneyler gösteriyor ki artık,
Ölüm oyununun ustalarıdır acı ve sayrılık.

465

470

Şarabın sıcaklığı yayıldığında damarlarımıza
Nasıl sendeler, yalpalar ayaklar,
Dil dolaşır, ruh bulutlanır, göz dalar,
Birbirini izler küfürler, haykırmalar
Ve bildiğimiz öbür belirtiler sırasıyla.
Şarabın azgın gücü kapıp koyvermeseydi
Bedendeki dirimsel gücü, salmasaydı canı,
Nasıl olabilirdi bütün bunlar? Böylesine
Yerinden ediliyorsa, değiştiriliyorsa varlıklar
Biraz daha büyük bir güç karıştığında işe
Yokedilebilirler : demek ki ölümlüdürler.

475

480

485

Saralının biri -sık sık görmüşüzdür-
Ansızın yıkılır yere, yıldırım çarpmışçasına.
Köpükler gelir ağzından. Her kası ayrı ayrı

- Titrer. Sayıklar. Gerilir bedeni. Kasılır.
Soluk alamaz. Deli gibi çırpınır. Organlara 490
Yayılan sayrılık, yerinden oynatınca canı,
Rüzgârın dalgaları dövüşü gibi katıp önüne,
Gelir köpük. Organlar acıyla sarsıldığı, sesin
Atomları kütle halinde çıktığı için ağızdan
Duyarız iniltileri. Ağız, en kolay, en doğal 495
Çıkış yoludur seslerin. Sayıklamanınsa
Şudur nedeni ruhla can bölünmüş,
Şu yana bu yana savrulmuşlardır rasgele,
Sayrılığın salgısı olan zehirle.
Neden sonra hızı geçince nöbetin, kara salgı 500
Çekilir gizli inine ve kişi doğrulur,
Sendeleyerek adım adım duyularına kavuşur,
Ele geçirir dirimsel gücü yeniden.
Böylesi ölümcül saldırılarla, böylesi
Bir dağılmayla yüzyüze kalırsa ruhla can 505
Bedendeyken bile, ya beden dışında, açık havada
Sert rüzgârda, fırtına karşısında
Tek başlarına nasıl sürdürürler dirimlerini?
- Öte yandan ruh da sayrı bir beden gibi
İyileştirilebilir, sağaltılabilir ilâçla. Bu da 510
Ölümlü olduğunun belirtisidir aslında.
Ruhta olsun, herhangi bir nesnede olsun,
Değişiklik yapmaya kalktığında göreceksin :
Düzeni değiştirmeden. parçalar eklemeden
Ya da toplamdan azıcık çıkarma yapmadan 515
Gerçekleştiremezsin amacını. Oysa ölümsüz nesne
İzin vermez parçalarında yer değiştirmine,
Eklentiye, en küçük bir çıkarmaya bile.
Çünkü bir varlık kendi öz sınırlarının
Dışına taşacak kadar değişti mi 520
Öldü sayılmalıdır artık önceki niteliği.

İmdi sayrılanıp iyileşiyorsa ruh, ölümlüdür.
Böylece, gerçek, yanlış akılyürütmeyi çürütüyor,
Sarıp ikilemiyle yerden yere çalıyor onu.

Görmüşüzdür yavaş yavaş düşkünleştiğini
İnsanların, dirimsel duyarlıklarını yitirişlerini.
Önce ayak parmakları, tırnakları solar.
Sonra ayaklarla bacaklar ölür, derken
Soğuk yüzölüm ölüm usulca ve sezdirmeden
Yayılır öteki organlara. Can dağıktır, birden
Toparlanamadığına göre, demek ölümlüdür.
Diyebilirsin ki, odağına çekilip belki de
Topluyordur bedene dağılmış parçalarını,
Duyarlığı da çekip alarak organlardan böylelikle.
Gelgelelim can kitlesinin yoğunlaştığı nokta
Olağanüstü bir duyarlık gösterirdi o zaman.
Böyle bir yer yok oysa, öyleyse demin de
Başka sözcüklerle dediğim gibi, damla damla
Sızar can, yokolur kısacası. İstersen bir an
Benimseyelim bu yanlış varsayımı, diyelim ki,
Can yoğunlaşır bedenlerinde, günışığını bırakıp
Öteye göçenlerin. Yine de ölümlü olması gerekir.
İster rüzgârla savrulsun, ister yoğunlaşıp taşlaşsın,
İki durumda da kişinin -bütünüyle alındığında-
Gittikçe yoksun kalır duyarlıktan organları
Ve gittikçe azalır yaşam, her organdaki.

40

Ruh da bir parçasıdır insanın ve
Çakılıdır belli bir yerde: yaşama yol gösteren
Kulaklar, gözler ve öteki duyular gibi.
Elimiz, gözümüz ya da burun deliklerimiz
Bizden yalıtlandıklarında duyumdan yoksundur,

550

Varolmazlar bile, çürüyüp giderler hemen.

Ruh da varolamaz bedenın ve kendisini

Çanak gibi taşıyan kişinin dışında.

Bu benzetmedekinden daha da yakındır üsteli

555

İlintileri : beden sanki yapışmıştır ruha.

Dahası, ruhla beden -yaşayan bir güç olarak-

Bağlantılarından alırlar güçlerini ve dirimlerini.

Beden olmazsa ruh yürütemez dirimsel devinimleri;

Duyularını işletemez candan yoksunken,

560

Ayakta kalmaz beden. Tıpkı çıkarılmış bir göz

Nasıl göremezse, canla ruh da

Güçsüzdürler tek başlarına. Onların damarlara

Ete, kaslara ve kemiklere karışmış

Atomlarını birlikte tutar tüm beden,

565

Ki ayrılamazlar, uzaklaşamazlar birbirlerinden

Ve duyu gücü yaratan devinimlere girişebilirler böylece.

Ölümden sonra havaya atılınca da bedenden,

Sürdüremezler duyusal devinimleri. Çünkü yoktur artık

Bütünlüğü sağlayan eski gövde. Can atomlarım

570

Tutabilmek için bir arada -eskiden bedende

Kaslardayken yürüttükleri devinimleri

Şimdi de sürdürmeleri için-

Havanın canlı bir beden olması gerekirdi.

Bu tartışmasız kanıtlara bakınca anlıyacaksın :

575

Son dirim soluğu çıkıp da beden sönünce,

Ruhun ve canın duyuları da çözüşür birlikte,

Çünkü ikisi de aynı nedenin sonucudurlar.

Şu da var : canın çekilişi sırasında beden

Çürümeye koyulur, bir leş kokusu salar.

580

Nasıl yadsıyabiliriz öyleyse,

Derinliklerine sinmiş canın yükseldiğini,

Buğulaşıverdiğini yüzeyde? Neden değişime
 Uğradığını bedenın, neden çürüdüğünü
 Gösterir bu : en derindeki kökler kurumuştur, 585
 Canın akıp gitmesiyle organlardan
 Ve tüm oluklarıyla, gediklerinden gövdenin.
 Bu belirtilerden anlarız ki can, damla damla
 Sızar organlardan ve daha bedendeyken
 Parçalanmıştır, uçup çıkmadan havaya. 590

Can daha yaşam sınırını aşmamışken
 -Büyük bir sarsıntıya uğradığında-
 Nasıl kurtulmaya çabalar bedenden!
 Yüzün çizgileri gevşer kesin bir durağanlıkta,
 Kollar bağlantısızmış gibi sarkar 595
 Kanı çekilmiş bedenden. Böyle anlarda
 Kişi kendinden geçer, bilinç yiter, deriz.
 Ölüm korkusu kaplar içini, yaşamayla arasındaki
 Son bağlantıya yapışır. Çalkantı içindedir
 Can ve ruh, beden de çalkantıya kapılınca 600
 Yıkım kapıdadır artık, sarsıntıda ufak bir artma
 Silip süpürecektir tümünü. Peki can
 Kabından..çıkıp boşluğa atılınca
 -Sonsuza kadar sürmeyi bir yana bırak-
 Bir an bile nasıl dayanabilir o kırılgan dokuyla? 605

Ölümün eşiğindeki kimse, canının bir anda
 Tümyle çıktığını duymaz bedeninden,
 Önce boğazına, sonra ağzına yükselişini de.
 Tersine, öbür duyuları gibi onun da
 Seyrelip tükenişini izler bedenindeki yerinde. 610
 Ruhumuz ölümsüz olsaydı gerçekten,
 Ölüm anında azalmazdı algılama yetisi.
 Zindandan kurtulmuşcasına sevinirdi can,
 Yılan derisinden sıyrılır gibi atardı giysisini.

Hem sonra ruh ve düşünce neden 615
 Başta, ayaklarda ya da ellerde değildir de
 Özel bir yere çakılmıştır herkesin bedeninde?
 Her varlığa özel bir yer ayrılmış demek
 İçinde doğup serpilebileceği. Yaratıkların
 Büyük çeşitlilik gösterir de organları, 620
 Değişmez karşılıklı durumları. Nedenle sonuç
 İzler birbirini : Selden doğmayacağı gibi alevın,
 Ateşten yaratılamaz buz da.

Ustelik yapıcı ölümsüz can, bedenden
 Ayrıldığında da duyulu kalabiliyorsa, 625
 Ona da beş duyu hakkı tanımalıyız.
 Akheron kıyılarında başıboş dolanan
 Ölü canları nasıl gözönüne getiririz yoksa?
 Geçmiş yılların ressamaları, yazarları
 Böyle duyulu düşünmemiş mi ölü canları? 630
 Ama göz, burun deliği, el, dil, kulak
 Nasıl yakıştırılabilir bedensiz bir cana?
 Nasıl ki duyulu değildir beden, can olmayınca?

Dirimsel duyululuğun bir bütün olan
 Bedene yerleştiğini görürüz; bedenın tümü 635
 Canlıdır yani. Düşün ki, ortasından ansızın
 Bir kılıçla ikiye ayrılıyor beden,
 İki parçaya. Can da hiç kuşkusuz bölünüp
 İkiye ayrılacaktır bedenın yanısıra.
 Oysa yapıcı bölünebilen ve ayrılabilen bir şey 640
 Ölümsüzlüğe öykünemez asla.

Derler ki, çarpışma kızışıp kıyım hızlanınca
 Tırpan tekerlekli savaş arabaları öyle çabuk

Biçer ki savaşıcıyı, kesik organı seyirir durur
 Ve daha bilincinde bile değildir yaralı 645
 Olup bitenin : apansız gelmiştir çünkü acı.
 Ruhunsa savaştadır akli gücü artakalanıyla.
 Çarpışmaya, kan dökmeye koşar bilinçsizce.
 Oysa gitmiştir sol kolu, savrulmuştur
 Arabaların bıçaklarıyla savaşımlar arasına. 650
 Sağ kolunun yittiğini bilmez, çabalar öbürü.
 Bir başkası doğrulmaya çalışır parmaklarının
 Kopuk ayağında oynadığını görmez yanıbaşında.
 Sıcak, diri bedenden yeni koparılmış bir baş
 Yerde de korur çizgilerinin canlılığını ve 655
 Gözleri açıktır, son soluğunu vermeden önce.

Tıslayan yılanı alalım sözgelimi,
 Keselim çöreklenen kuyruğu, büzülen gövdeyi.
 Görürüz ki yara tazeyken, kesilen her parça
 Kıvrılıp bükülür, irin kusar toprağa 660
 Ve baş kısmı, yaranın acısıyla dönüp
 Isırmaya kalkar kuyruğu. Öyleyse her bölümde
 Ayrı bir can barınır mı diyeceğiz?
 Bu varsayıma göre bir canlının
 Birçok can barındırması gerekir içinde. 665
 Aslında bedendeki tek can
 Parçalanmıştır bedenle birlikte.
 İkisini de ölümlü saymalıyız,
 Birçok parçaya bölünebildiklerine göre.

Dahası : eğer ölümsüzse can özü gereği 670
 Ve doğumla yerleşiyorsa bedene,
 Neden daha önceki yaşamamız ve o dönemle ilgili
 Olaylar hiç iz bırakmamış belleğimizde?
 Böylesine değişmişse ruhun işleyişi

-Geçmişteki edimlerini silmişse bütün bütüne- 675
Yok olmasına pek az kalmıştır bence. Bize düşen,
Benimsemektir önceden varolan canın öldüğünü
Ve yeni bir yaratı olduğunu şimdikinin.

Kanıtlamayı geliştirerek diyelim ki : ruhun dirimsel gücü,
Beden oluşumun doruğuna erdiğinde yani 680
Doğduğumuz, yaşamın eşiğinden atladığımız an
Verilir bize. Ruhun bedenle birlikte geliştiği,
Aynı kanla beslendiği gerçeğine tamtamına
Aykırıdır bu kuram. Çünkü ruh bir kafeste
Mahpus yaşarken bedenın tümünde duyululuk sürerdi. 685
Demek ki canları doğumsuz sayamayız,
Ölüm yasası dışında tutamayacağımız gibi.

Bedene dıştan girmiş olsalardı, birbirlerine
Sıkıca kenetlenebilirler miydi hiç böylesine?
Çünkü can ta içine sinmiştir damarların, 690
Etin, kasların ve kemiklerin -dışlerimiz bile
Katılır bu duyuma- buz gibi suyu
İçince ya da taş çıkınca ekmekten
Nasıl sızlarlar, değil mi? Bedenle
Böyle kaynaştığına göre, kaslardan, kemiklerden 695
Ve eklemlerden sıyrılıp çıkamaması doğaldır
Bütünlüğünü yitirmeden canın, zedelenmeden.

Canın bedene girdikten sonra dışardan,
Organlara aşılandığını sanıyorsan,
İyi ya, derim sana, büsbütün kaçınılmaz 700
Değil midir, bedenle birlikte yokolması?
Bir şeye aşılınmak, erimek demektir onda
Ve yokolmak sonunda. Biliyoruz ki bedenimizin

Oluklarından akarak organlarımızca
 Uleşilen besin, yakılır, yeni nitelik kazanır. 705
 Yeni oluşmuş bir bedene ruhla canın
 Ayrı varlıklar olarak girdiğini tasarlarsak
 Eridiklerini de benimseyeceğiz dolaşımında,
 Gözeneklerimizden geçip organlara karışacak
 Bedene söz geçiren yeni ruhun tozanları. 710
 Eskisi yokolmuştur çünkü bu yayılma sürecinde
 İmdi : doğum gibi ölüm de geçerlidir ruha.

Bir soru var : canın atomlarına
 Hiç rastlanmaz mı cansız bedende?
 Rastlanıyorsa, ölümsüz diyemeyiz cana, 715
 Parçalarının bir bölümünü yitirebildiğine göre.
 Öte yandan hiç iz bırakmadan bütünüyle
 Gidiyorsa nasıl açıklayacağız, cesetten
 Çürümeye başladığında çıkan kurtları?
 Şişen organlarımıza üşüşen bu kemiksiz, 720
 Kansız canlıların nedir kaynağı?

Diyebilirsin ki, canları dışardan gelip
 Tek tek yerleşiyor kurtların bedenlerine.
 Neden toplansın bunca can peki
 Bir tek canın bıraktığı yere? Ama daha önemli
 Bir şey sormak istiyorum aslında :
 Bu sözde canlar kurt atomu avına çıkararak mı
 Yapıyorlar kendi barınaklarını?
 Hazır-bedenlere mi giriyorlar yoksa?
 Akla yakın bir neden bulamayız 730
 Bunca yapım zahmetine katlanmalarına.
 Bedene girmeden önce sayrılık, soğuk
 Ya da açlık bilmeden dolaşıyorlar nasılsa.
 Çünkü beden çok daha yatkındır bu dertlere

Ustelik ruhun dertleri de eklenir bunlara. 735
 Diyelim ki bedene büyük gereksinimleri var:
 Söyle nasıl yerleşecekler içine? Canın beden
 Ve organ yaptığını düşünemeyiz kendine;
 Hazır-beden düşüncesi de saçma, ruhun
 Bedenle duyuşal etkileşmesini açıklamadıktan sonra. 740

Neden yırtıcılık değişmez huyudur aslanın?
 Kurnazlık, tilkinin? Neden ceylânlar
 Anababalarından devralırlar ürkekliği?
 Titrek bacakları, atadan kalma korkuyla neden
 Kaçmaya yönelir? Bu özelliklerin tümü neden 745
 Doğuştan çakılıdır yapıya ve kişiliğe?
 Ruh paylaşmasaydı bedenin özel gelişimini
 Tohum ve dölce eğer ve ölümsüz olsaydı,
 Geçseydi bedenden bedene, özellikleri
 Karıştırdı canlıların : Hyrcania tazısı kaçırdı 750
 Geyiğin saldırısından. Ve güvercin gördü mü şahin,
 Uçup giderdi korkudan. İnsan düşünceden yoksun,
 Yabanıl hayvanlarsa akıl sahibi olurdu.

Can ölümsüzse, beden değiştirdiğinde
 Değişime uğraması da tutarsız bir görüş : 755
 Değişen her nesne sonunda ayrışır ve yokolur.
 Yer değiştirirler canı oluşturan öğeler de
 Oynatılınca. Demek organlara yayılmış olabilir can
 Ve sonunda yitip gidebilir bedenle birlikte.
 Öte yandan deseler ki, insan canı ancak 760
 Başka bir insana geçebilir, sorarım sana :
 Neden bunuyor akıllılar?
 Neden akıl işlemiyor çocukta, neden
 Tay, uzak kırsağın becerisine?
 Tek kaçamak kalıyor geriye o zaman : 765

Denilebilir ki güçsüz bedende, güçsüzdür ruh da.
O zaman da benimseyeceğiz canın ölümlülüğünü
Değil mi ki bedene yerleşirken yitiriyor
Önceki canlılığını ve duyarlılığını tümüyle?

Ruh, bedenden güç alıp varıyorsa doruğuna
Gelişimin, ikiz saymak zorundayız onları.
Organlar yaşla yıpranınca, neden
Ruh kaçıp kurtulmak istesin? Ufalanın
Bedende mahpus kalmaktan korktuğundan mı?
Zamanla yıkılıp gideceğinden mi barınağının?
Ama ölümsüzler korkmazlar ki tehlikeden!

Hayvanların çiftleşmesi ve doğumu sırasında
Canların bir kıyıda durup beklediğini
Sanmak da gülünç. Sürüyle ölümsüz,
Ölümlü bedenleri kollayacaklar yani,
İtiş kakış kapmaya çalışacaklar
En iyi bedeni? En iyi yerler önce gelenlere mi
Verilecek? Yoksa gelenek uyarınca
Bir bilek güreşi mi olacak canlar arasında?

Ağaçlar gökte barınır mı? Bulutlar
Denizin dibinde? Balıklar tarlada? Ve kan
Akabilir mi tahtanın damarından? Özsü taştan?
Doğada özel bir yer ayrılmıştır her varlığa
Büyümesi ve varolması için. İşte ruh da
Beden olmadan doğamaz, kaslardan ve kandan
Yoksunsa. Ters elinden gelseydi,
Başta, omuzda, topukta ya da bedenimizin
Başka bir yerinde işlevini sürdürmeyi yeğlerdi.
Tek aynı çanakta, yani aynı kişide kalsın da!

Oysa insan bedeninde bile -görüyoruz, belli-
 Bir yer ayrılmış canla ruha. Öyleyse
 Nasıl yadsımayız onların beden dışında
 Doğup sürdürdüklerini yaşamlarını? Demek ki,
 Beden yokolunca, içine dağılan can da
 Yokoluyor onunla birlikte.

795

800

Ölümlüyü ölümsüzlükle eşlemek ve
 Çalışabileceklerini sanmak uyum içinde
 Çılgınlıktır düpedüz! Bir düşün
 Ölümlüyle ölümsüz, tek bileşimde göğüslüyor
 Büyük fırtınayı! Bundan daha tutarsız,
 Daha aykırı, uygunsuz bir görüş olabilir mi?

805

Ölümsüz nesneler üç çeşittir demek ki
 Birinciler, maddenin atomları gibi, tozanlarının
 Saltık somluğundan ötürü püskürtür vuruşları,
 Hiç bir güç sızıp içlerine, çözemez dokularını.
 İkinciler, vuruşlara bağışlıkları yüzünden
 Karşı koyarlar zamana-dokunulamayan, çarpmalardan
 Etkilenmeyen boşluk gibi. Sonuncularınsa,
 Çevrelerinde bir boşluk yoktur ki
 Yayılıp, çözülebilsin parçaları.
 Toplamı sonsuz olan evren gibi
 Ne maddenin kaçabileceği
 Bir boşluk vardır dışta
 Ne de girip öz dokuyu çözüştürebilecek
 Başka bir madde! İmdi can ne somdur ne ölümsüz
 Çünkü boşluk diye bir şey vardır doğada
 -Sana önceden de söylediğim gibi- ve canda
 Büyük yer tutar boşluk.
 Kaç varlık sayabiliriz bitimsiz evrende
 Bir baskınla karşılaştığında, sarsılmasını

810

815

820

825

Benliği karşı karşıya kalmasın yıkımla?
Değil mi ki geniş boşluklar var
İlksel öğelerin yayılacağı, yokolacağı varlıkların?
Ölümsüzlük kapanmıştır böylece cana da.

Nasıl açıklayabiliriz canın ölümsüzlüğünü?
Koruyucu güçlerin gözetiminde midir?
Düşman güçler işleyemez mi ona?
Yoksa bu güçler saldırıya geçse bile
Durdurulur mu daha biz uyarıyı almadan?
Ama can, yalnız bedenın dertlerini paylaşmaz,
Kendisi de sayıdır. Ezilir gelecek korkusuyla,
Bitkin düşer; yanlışlar geçmişteki
Acı pişmanlığı getirir yedeğinde.
Üstelik kendine özgü illetler de edinebilir ruhun
-Çılgınlık, bellek yitmesi gibi- ve dalar,
Saplanır kalır unutuşun kara bataklığına.

Ölümün ne önemi var bizim için öyleyse
Ruhumuz da bedenimiz gibi ölümlüyse?
Geçmişte Kartaca orduları yurdumuza karşı
Saldırıya geçtiğinde -Yeryüzü savaş gümbürtüsüyle
Sarsılıp yüce gökkubbenin altından kaymaya
Başladığında- insanlar titreyerek beklerken
Kimin kazanacağını, karada ve denizde,
Bizim kılımız bile kıpırdamış mıydı?
Öldükten sonra da bedenimizle ruhumuzun
Dirimsel bileşimi bozulduğunda hiç bir şey
Etkilemeyecek bizi, duyularımıza işlemeyecek.
İster yerle gök bir olsun, ister deniz
Yükselip karışsın göğe, bize ne?

- Ruhta ya da canda duyum izleri kalsa bile 855
 Bedenden ayrıldıklarından sonra, bize ne bundan?
 Değil mi ki bedenle canın çiftleşmesinden,
 Kaynaşmasından doğmuşuz biz? Ya da ölümden sonra
 Bizi oluşturan maddenin parçaları yeniden birleşse,
 Zamanla, tıpatıp girse bugünkü duruma 860
 -Bize bir daha sunulsa yaşam ışığı-
 Bir kez koptuktan sonra benliğimizin zinciri
 Bu yeniden-doğuş ilgilendirir mi bizi?
 Bugün geçmiş varlığımızla ilgilenmiyorsak
 Yeni kimliklerin çekeceği acıdan bize ne? 865
 Düşününce geçen zaman diliminin ölçülmezliğini,
 Girdiği binlerce binlerce biçimi maddenin,
 Bizi oluşturan atomların daha önce de kimbilir
 Kaç kez girmiş olduklarını kabulleneceksin
 Bugünkü bileşimlere. Ama ruhumuz anımsayamıyor: 870
 Çünkü bir yaşam kopukluğu var
 O zamanla şimdi arasında ve atom devinimleri
 Çok uzaklara sürüklenmiş duyu gücünden.
- Gelecekte bizi güçlük ve mutsuzluk bekliyorsa
 Biz de varolmalıyız onları duymak için. 875
 Gelgelelim ölüm kurtarır bizi bu zorlu yazgıdan
 Varolma hakkı tanımayarak benliğe
 Acılardan uzak tutar onu. Bil ki, Memmius,
 Korkulacak hiç bir şey yoktur ölümden.
 Varolmayan, acı da çekemez nasılsa. 880
 O zaman ne ayırım kalır ölmüşle
 Hiç doğmamış olanın arasında?
- Biri çıkıp da, ölümden sonra mezarda
 Çürüme, yanma, yırtıcı kuşlara yem olma gibi
 Kaygılardan söz açarsa, inanma. 885

Gizli bir ürküntü vardır içinde; her ne kadar,
 Duyumun öldükten sonra da
 Süreceğini açık açık yadsısa da, çelişir
 Dediğiyle düşündüğü tümüyle bırakamaz yaşamı. , 890
 Varlığının bir parçası hep sürecektir sanki.
 Ölümünden sonra bedeninin yırtıcı kuşlar
 Ve hayvanlarca yağmalanacağını sanan kişi
 Nasıl acır kendine! Dışında kalamaz olayın
 Ne de cesetle bir ayırım yapabilir arasında,
 Kendi gibi görür o cansız nesneyi 895
 Ve bakarken duyduğu acıyı da aşılır ona.
 Bundandır ölümlü yaratıldığına üzülmesi.
 Bir türlü anlamaz ki gerçek ölümde
 İkinci bir benlik yoktur ölenin yasını tutan.
 Yanıbaşında durup acısına katılan; parçalanışını, 900
 Ya da yakılışını gözleyen onun, yattığı yerde.
 Çünkü yağmalanmak gerçekten kötüyse,
 -Çakallara yem olmak ölümünden sonra-
 Ha gömme töreninde yakılmışsın, ha balmumuyla
 Sıvanmışsın kaskatı, ha donmuşsun soğuktan, 905
 Ha ezici toprak bastırmış üstüne, ne fark eder?

Bitmiştir hepsi. Mutlu bir yuva,
 Eşsiz karın karşılamayacak seni, çocukların
 Koşmayacaklar kapıya, ilk öpüşü almaya yanağından;
 Duymayacaksın artık o anlatılmaz sevinci. 910
 Ne aileni gözetme, ne zenginleşme sorunu var.
 Zavallı; diyecekler, yaşamın sayısız tatları
 Bir günde hileyle alındı elinden! Bilmezler ki
 Bu tatları yitirme acısı işleyemez yüreğine.
 Bunu iyice kavrasalar, çelişmese 915
 Sözleriyle davranışları, ölümün ve yasın
 Ağır yükü altında kalmazlardı. Derlerdi ki :
 Evet, sen ölüm uykusunda, erinç içindesin

Ve öyle kalacaksın sonsuza kadar. Acı ve
Umutsuzluk değmeyecek bile sana. Ama bizler, 920
Küllerini gözlerken onulmaz gözyaşı dökenler;
Dinmeyen acı, hiç eksilmeyecek bizim içimizden.
Sor onlara : bir şey uykuya ve erince varıyorsa
Ardından yas tutup dövünmenin anlamı ne?

Bir şölende, başları çiçeklerle taçlanmış, 925
Ellerinde kadehlerle hafifçe kaykılanlar,
Şunları geçirirler içlerinden : Biz zavallılara
Sunulan güzel anlar ne kadar da kısa! Hemen
Geçip gidiyor, anımsamıyoruz bile.
Sanırsın ki öldükten sonra da dinmeyen 930
Bir susuzluk, bir tutkuyla erimektir yazgıları.

Oysa uykuda, tatil deyken bedenle ruh,
Ne kaygıya kapılırsınız, ne yaşam çabasına.
-Bu uyku sonsuza kadar sürseydi,
Hiç bir tutku, hiçbir kaygı etkilemezdi bizi- 935
Oysa uyanıp toparlanıyoruz ufak bir sarsıntıyla;
Demek ki uzağına düşemiyor dirim atomlarımız
Duyusal devinimlerinin. Yani, bizim için,
Ölüm, çok daha az varolandır uykudan
-Daha az varolabilirse bir şey, hiçliğini algıladığımızdan- 940
Çünkü kaynayan madde kütlelerinin büyük oranda
Dağılması söz konusu ölümden sonra; bir girdi mi
Bu soğuk kesiklik araya, bir daha uyanamaz kişi.

Doğa birden dile gelse, dese ki
Nedir derdiniz? Neden dövünüyorsunuz boyuna? 945
Neden yas tutuyorsunuz ölüme? Eğer
O ana kadar hoşnutsanız yaşamınızdan

-Tatların tümü boşuna harcanmamışsa
 Çatlak çanağa doldurulan su gibi akıp-
 Ey sersem yaratık, neden o zaman 950
 Doygun bir konuk gibi çekilmiyorsun
 Dingin kafayla dinleneceğin yere kaygısızca?
 Kazancının tümünü saçıp savurmuşsan,
 Çekilmez olmuşsa yaşam, neden arttıracaksın
 Zararlar toplamını? Yeni emeklerin de kolayca 955
 Boşa gidebilir. Neden sonu gelmesin yaşamın
 Ve çabanın? Bir tat yaratmamı mı bekliyorsun
 Benden yoksa? Yok öyle bir şey, bil! Kırılmazsın
 Değişmeyen zincirini olayların. Bedenin daha
 Çökmemişse yaşla, tutuyorsa daha elin ayağın, 960
 Bil, yeni bir şey görmeyeceksin. Canlıların
 Tümünden çok da yaşasan, hiç ölmesen de hattâ.

Nerden baksak doğa haklıdır savında,
 Doğrudur suçlaması. Hele yakınan yaşlıysa,
 Yaklaşan ölümden korkan bir ak sakallıysa, 965
 Daha da sert çıkışmaz mı ona? Demez mi ki,
 Alçak, git başımdan! Usandım sızlanmandan!
 Yaşamın tatlarına doyduğun halde razı değilsin
 Gitmeye, öyle mi? Sen zaten hep elinde olmayana
 Yandın, bilmedin elindekinin değerini, 970
 O yüzden doyumsuz ve ödülsüz geçmiş yaşamın.
 Ölüm apansız avlayacak seni şölenden kalkmadan.
 Vazgeç yaşına uymayan bu saçmalıklardan hadi,
 Kendine gel; yerini başkalarına bırakmaya
 Hazırla içini. Seçme hakkın yok nasılsa. 975

Hiç kuşkusuz haklıdır yine azarlarında.
 Yeniye yol açmak için hep itilecektir eski.
 Ve yeni, kurulacaktır çökenin yıkıntılarından.

Karanlık cehennem de yoktur ölümden sonra.
 Hep yeni kuşaklar yaratacak madde vardır. 980
 Gerekli yaşam süreleri tamamlandığında onlar da
 Gidecek, onlardan sonra gelenler de.
 Her şey birbirinden doğmuş olacak böylece.
 Kimse el koyamaz, sahip çıkamaz yaşama.

Doğumumuzdan önceki sonsuzluğa bir göz at. 985
 Ne önemi var bizim için o geçmişin?
 Doğanın uzattığı bir aynadır bu:
 Ölümümüzden sonraki sonsuzluğu görürüz içinde.
 Korkutucu, irkiltici bir şey var mı görüntüde
 En derin uykuyu bile aşan bir erinç dışında? 990

Akheron'un¹ derinliklerinde bizi beklediği
Söylenen işkenceler, aslında yaşamımızın içinde.
 Mitosa göre, tepesinde asılı kayanın korkusuyla
 Donakalan zavallı Tantalos yoktur gerçekte,
 Ama nice insan yaşarken tanrı korkusuyla titrer 995
 Yazgının her an indireceği yumruğu bekler.

Akheron'da yırtıcı kuşlarla paralanın
 Tityos da yoktur gerçekte.
 Dev bir göğüs kafesini didikleyerek habire
 Sonsuza dek yetecek et bulabilir mi kuşlar? 1000
 O insanüstü titan gövdesi ne kadar yer tutsa
 -Gerilmiş kolları, bacaklarıyla
 Dokuz dönümcük bir alana sığmasa da, bütün
 Yeryüzüne yayılsa- ne sonsuz acı çekebilir,
 Ne de sonsuz bir besin kaynağıdır. Ama aramızdadır 1005

1. *Cehennem ırmağı.*

Zavallı âşığı nasıl gagalar kıskançlık,
İçini nasıl kemirir tutkular, düşün bir kerel

Gerçek Sisypheos da aramızdadır.
Bir post kapmak, çıkarlara ve güce yaslanmak
Eğiliminde olanları nasıl yenilgiye uğratar, 1010
Nasıl buruklaştırır kamuoyu. Bu yararsız,
Hiç ele geçmeyecek ödül uğruna ter dökmek;
Durmadan, sarp bir tepeye sürmektir kayayı.
Oysa doruğa ulaşıldığında yuvarlanmıştır kaya
Ve çoktan bulmuştur ovanın düzeyini. 1015

Seçkin şeylerle doldurlsa da, hoşnut olmayan,
Doymak nedir bilmeyen bir ruhu
Sürekli doyurmaya çalışmak -mevsimler
Gelip çatinca kendilerine özgü ürünleri
Ve değişik albenileriyle, sundukları 1020
En güzel yemişlerini tadamamak-
Çatlak kaba habire su dolduran
Kızcağızın öyküsünü andırmaz mı?

Kerberos¹, Furia'lar², ateş püsküren derin cehennem...
Bil ki hiçbirinin aslı yoktur. Ama yaşamı, 1025
Hataların cezalandırılacağı korkusu karartır.
Suçların büyüklüğü oranında korku da artar,
Ceza da : Tarpeia kayasından atılış, zehir,
Zindan, kamçı, sehpa, işkence çarkları,
Kaynayan uçurum, kavuran zift, dağlayan demir... 1030
Bunlar gerçekte olmasa bile, suçlu,

1. Ölümler ülkesinin kapısını bekleyen korkunç köpek.

2. Kötülilik yapan, öç alan cinler.

Korkulu bekleyiş içinde kendini kamçılar
 Kestiremez iskencenin ne zaman kesileceğini,
 Ne zaman biteceğini cezasının. Ve ürker ölümün
 Acıyı arttıracığından büsbütün. Yani cehennem, 1035
 Akılsız ölümlülerin bu dünyada sürdüğü yaşamdır.

Diyebilirsin ki kendine, o eşi bulunmaz
 Kral Ancus bile öldü, çok daha erdemliydi benden.
 Ve zamanında dünyayı yönetmiş nice soyluyu,
 Nice önderi alt etti ölüm, nice başbuğu. 1040
 Ya bir zamanlar deniz altında yol açan ve
 Tuzlu sularda yürüten birliklerini,
 Okyanus gümbürtüsünü bastıran nal sesleriyle,
 Krallar kralı? Sonunda o da ışıktan yoksun kaldı,
 Salıverdi canını bedeninden. Ya Kartaca'nın dehşeti, 1045
 Savaş şimşegi Scipio? Zavallı, bir serf gibi,
 Kemiklerini toprağa vermedi mi ?
 Doğruyu ve güzeli bulanları da ekle bunlara.
 Musa'ların yoldaşları ve onların başı eşsiz Homeros
 Aynı uykuya dalmadı mı sonunda? Demokritos, 1050
 Usunun aksadığını anlayınca yaşlı yıllarında
 Eğilmez başını sunmadı mı ölüme, isteğiyle?
 Ya Usta? Güneş-ışıklı koşusunu
 Bitirdikten sonra ölen Epikuros?
 -Parlak ışınlarıyla yükselen güneş 1055
 Nasıl sönük bırakırsa yıldızların ışıltısını
 Dehasıyla bütün benzerlerini öyle gölgede bırakan-

Sen nasıl karşı çıkabilirsin yazgına?
 Sen ki yaşamın süresince kapıkomşusuydun ölümün!
 Zamanının çoğunu uykuyla geçirdin 1060
 Uyanırken de horlayıp düşler görürdün,
 Asılsız korkulara tutsak düşen ruhunla

Araştırmadın kaygılarının nedenini,
Sonuç yakını bırakmayan önyargıların itişiyile
Bulanan ruhun döndü durdu çalkantılarda. 1065

Evet, bir ağırlık duyuyor ruhlarında insanlar.
Göğüslerine çöken yıkıntının nedenini
-Bu yükün kaynağını görebilselerdi-
Sürdürmezlerdi çoğunluğun yaşama biçimini :
Kimse ne istediğini bilmiyor aslında ve herkes 1070
Kaçma çabasında bulunduğu yerden, sanki
Yer değiştirmeye yük atılabilirmiş gibi.

Bakıyorsun, zenginin biri bunalmış
Konağında oturmaktan, çıkmış; gelgelelim
Hemen dönüyor geri, dışarda da sıkılıyor çünkü. 1075
Yazlığa gitmeye kalkıyor bu kez.
Atları öylesine kırbaçlıyor ki
Sanırsın yangından mal kaçırarak.
Ama daha adımını atar atmaz eşikten,
Başlıyor esnemeye, uykuya sığınarak 1080
Unutmayı deniyor ya da kente dönüyor geri.
Kaçamıyacağı benliğiyle sürdürdüğü
Kötü evlilik sonucu, gitgide iğreniyor kendinden
Derdinin درمانını araştırmıyor çünkü.
Bunu kavrayabilseydi, kaygılarının tümünü 1085
Atıp incelemeye adardı kendini
Evrenin yapısını. Bir saatlik değil ki
Sonsuz konumuz : bitmeyen zaman ölümden sonraki

Nedir aslı bu kör tutkunun, bizi
Belirsizlik ve tehlike karşısında bile 1090
Yaşama bağlayan? O ki ömrümüz kısıtlı
Ve kaçmak olanaksız ölümden?

Nasılsa değişmiyor yaşamımızın çerçevesi
 Ve yeni bir tat sunmuyor doğa
 Yaşamakta direnenlere. Ne değerli oluyor 1095
 Elde edemediklerimizi Bir kere de
 Elde ettik mi, başka şeye yöneliyor tutku.
 Dinmez, onulmaz bir susuzlukla bağlıyız yaşama
 Ama gelecek ne getirirmiş, orasını bilmiyoruz.

Birazcık bile olsun kısaltamayız ölümü 1100
 Yaşamı uzatarak.
 Değişmez kalır ölümden sonraki süre.
 Kaç kuşak katarsan kat ambarına yaşayarak,
 Aynı sonsuz ölüm beklemektedir seni.
 Varolmama süresi eşittir herkesin; 1105
 Ha dün ölmüşsün, şafakta
 Ha aylar, yıllar önce kapamışsın gözlerini!

DÖRDÜNCÜ KİTAP

Musa'ların, daha önce kimsenin ayak basmadığı Pieria'daki yurdunun dolambaçlı yollarında İlerlemeye çalışıyorum yaktığım ışıkla.	
Erden kaynaklar bulmak ne güzel, sulardan içmek!	
Ne güzel çiçekler toplamak ve yeni çayırırlardan,	5
Daha hiçbir şaire takmadıkları Musa'ların Bir çelenk derlemek başıma!	
İnsanı eğitmenin ödülü bu işte, yüce konularda, Bağnazlığın boyunduruğundan kurtarmaya çalışmanın;	
Herşeyi Musa'ların kıvılcımıyla aydınlatan	10
Renkli ışınlarını bu türkünün, karanlığa tutmanın.	
Evet, amaçsız değil benim şiirim	
Hekimler, hintyağı verdiklerinde, önce nasıl	
Şöyle bir sıvarlar çanağın ağzını duru balla.	
Acı yudumu içiverir çocuk, kapılıp balın tadına.	15
Kandırılmış olur, ama aldatılmış sayılmaz,	
Yeniden kavuştuğuna göre sağlığına.	
Bizim öğreti de acı geliyor ilk kez tadana	
Ve çoğunluk tatmaya hiç yanaşmıyor.	
Onu şiirin büyüğü sesiyle sunmam bundandır;	20
Musa'ların tadına doyulmaz balıyla sıvamam.	
İstiyorum ki dizelerim üstünde düşünürken	
Duyularına öyle bir sezgi gelsin ki,	
Evrenin yaradılışını çözebil, işleyişini kavra	
Ve anla harmanını kaldırdığın ekinin değerini.	25

Şimdiyedek atomların yapısını anlattım sana;
 Biçimlerini; kendiliğinden uçuştuklarını
 Boşlukta, sürekli bir devinimin dürtüsüyle ve
 Tüm nesnelerin nasıl yaratıldığını
 Onlardan. Ruhun yapısını da açıkladım; bedenle
 Kurduğu birliğin hangi güçlerin etkisiyle
 Yetkinleşeceğini; ve ayrışmasını kurucu atomlarına. 30

Şimdi önemli bir gerçeği açıklamanın
 Sırası geldi : *bir de imgeler var* evrende.
 Varlıkların yüzeyinden sıyrılan zarlardır bunlar 35
 Hiç durmamacasına; o yana bu yana uçuşurlar.
 Bunların dürtüsüyle, uykuda ve uyanık
 Garip nesneler görürüz ansızın,
 Hortlaklar çıkar karşımıza, ürkeriz.
 Sık sık tatlı, derin bir uykuda 40
 Akheron'dan uğradığını sanırsınız
 Ölülerin, gölgelerinin dolaştığını aramızda.
 Ve öyle gelir ki bize, yaşayan bir parçamızı
 Sürecektir ölümden sonra da, beden ve
 Ruh çözüldüğünde, ayrıştıklarında atomlarına. 45

Diyorum ki, şeylerin tıpatıp örnekleri ya da
 Maddesiz biçimleri, yüzeylerinden salınır nesnelerin.
 Dış gömlek, zar diye tanımlayabiliriz bunları,
 Çünkü uçuşan imgelerin her biri, ayrıldığı
 Gövdenin biçimindedir tıpatıp. İşte nedenleri : 50

Bir kere, zekâsı en kıt olanlar bile bilir ki,
 Gözle görülebilir tozanlar bırakır varlıklar.
 Bazısı dağınık ve seyrek, duman gibi
 Kütüklerden çıkan ya da ısısı gibi ateşin.
 Kimileri daha yoğun, daha sıktır. Örneğin : 55

Yazın borumsuz hırkasını çıkarır ağustosböceği Ve sıyrılır gövdesini saran zarlardan Yeni doğan buzağılar. Kaç kere görmüşüzdür, Kaygan yılanın bıraktığı eski derinin Işıl ışıl parladığını dikenlerde.	60
Demek varlıklar da çok daha ince, Bir zar salıyorlar bedenlerinin yüzeyinden. Daha katılar çıkabildiğine göre, Neden çıkamasın çok daha inceler?	
Üstelik, biliyoruz ki varlıkların yüzeyinde Binlerce tozancık vardı ve bunlar -içine girdikleri Düzen ya da biçimlerinin taslağı değişmeden- Daha da çabuk atılabilir. Hem sayıca azdırlar Hem de dışta olduklarından engellenmeye pek uğramazlar.	65
Görüyoruz ki, çoğu varlıklar bol tozan atıyor Hem içlerinden değil salt -demin dediğim gibi- Yüzeylerinden de, renk olarak.	70
Açıkça görülür bu tiyatrolarda : Direklere, çatıya gerilen, dalgalanan Sarılı, kıızıllı, kahverengili tentelerde.	75
Aşağıdaki kalabalığın bulunduğu yer ve sahne Tentenin renkleriyle donanır tepeden tırnağa, Işıldar. Çevredeki duvarlar ne kadar yüksekse, O oranda göz kamaştırıcıdır renk sağanağı.	
Böylesine renk yayabiliyorsa çadırbezi bile, O zaman bütün varlıklar yüzeylerinden -O yana bu yana sıçrayan tozanlarla- Zarsı imgeler bırakmalıdır dışarıya.	80
Artık kesinlikle biliyoruz ki, her yanda Dokuca son derece ince Ve tek tek olduklarında gözle görülmez İmgeler uçuşup duruyorlar.	85

İkincisi : kokunun, dumanın, ısıнын neden şekilsiz
 Bulutlar halinde çıktığına gelince varlıklardan;
 Öylesine derindedir ki kaynakları, 90
 Parçalanırlar dolambaçlı yolculuklarında.
 Kenetlenerek ilerleyecekleri, doğruca dışarı
 Açılan bir geçit yoktur ki. Oysa yüzeydeki
 İnce zarı atıldığında rengin, hiç bir şey
 Çözmez onu : dışardadır, etkiye açıktır çünkü. 95

Ve yansımaları düşün son olarak,
 Aynada, suda ve öbür parlak yüzeylerdeki.
 Tıpatıp eşleri değil midir bunlar
 Gerçekte de varolan nesnelerin?
 Onlardan çıkan zarlardan -imgelerden- 100
 Oluşmuşlardır çünkü. Belki göremediklerimizden
 Daha büyük yer tutar uygun varlığın imgeleri.

Demek incecik ikizleri var varlıkların,
 Tek tek alındıklarında gözle görülmeyen.
 Ama çarpıp da düzgün yüzeyine aynanın 105
 Geri dönerlerken hızla, üstüste gelince,
 Görülebilir imgeler yaratan. Yoksa bu zarlar
 Nasıl korunabilir ve böylesine benzerdi nesnelere.

Şimdi sana *ne seyrek olduğunu anlatacağım*
Bu zarların dokuca. Biliyoruz ki, bir kere 110
 Atomlar, duyularımızın kapsamının çok altında kalır.
 Gözün seçemediği ufaklıktaki nesnelerden çok daha
 Ufaktırlar. Birkaç sözcükle anlatayım
 Varlıkları oluşturan atomların ufaklığını sana.

Öylesine ufaktırlar ki kimi hayvanlar, 115
 Uçte birleri gözle görülmez artık.
 Ya iç organlarını nasıl getirebiliriz gözönüne
 -O küçücük yüreği, gözleri- bacakları, kolları,
 Eklemleri ne büyüklüktedir?
 Ya canla ruhu oluşturan kurucu atomlar? 120
 Bir düşün, ne kadar ince ve ufak olmalılar.

Keskin bir koku salan şeyleri düşün :
 Şifa otu, acı pelin, bunaltıcı karapelin,
 Buruk kantaryon. Sıkmayagör hafifçe parmağınla
 Bu otları; görülme de tozanları 125
 Kokuları kalacaktır elinde.
 Havada türlü yönlerde uçuyor olması gereken
 Ve duyularımızı etkilemeyen yüzey zararlarının
 Sayısı konusunda bu bir fikir verir sana.

Havada dolaşan zarlar salt nesnelerindir sanma; 130
Kendiliğinden üreyen zarlar da vardır
 Göğün hava dediğimiz alt bölümünde oluşan.
 Çeşitli biçimlere girer bunlar ve çok yükseklerde
 İllerler. Biriktiğini görmez miyiz ara sıra
 Bulutların tepede? Havayı kırıştırıp kapkara 135
 Bir perde çektiklerini güneşe?
 Büyük gölge parçaları sürüyen
 Dev yüzler de yüzer aralarında.
 İnsana öyle gelir ki, sivri doruklar
 Önüne durup karartmadadır güneşi. 140
 Derken fırtına yüklü öbür kara bulutlar
 Bir devin eliyle dağıtılır dört yana;
 Akışkanlıklarında boyuna değişir biçimleri.

Ne büyük bir rahatlık ve hızla ürer bu zarlar!
 Ve nesnelerden hiç durmadan akar, 145
 Yüzeylerinden kayıp giderler.
 Çünkü en dıştaki gömlek, en çabuk atılabilendir.
 Başka bir nesneyle karşılaştığında, geçebilir
 Arasından, camda olduğu gibi. Oysa
 Sarp kayaya ya da tomruğa çatinca 150
 Hemen sapar, imge de yaratamaz böylelikle.
 Ama karşıdaki hem parlak, hem de sıkı
 Dokuluysa -ayna gibi- olmaz bunların ikisi de.
 Engel cam değildir ki, zarlar geçsin; öte yandan
 Sapmazlar da, pürüzsüzlük korur onları. 155
 Böylesi yüzeylerin neden gözle görülebilir
 İmgeler yansıttığımı anladın mı şimdi?
 Ne zaman bir nesne koysan aynanın karşısına, belirir
 İmge. Demek nesnelerin yüzeyinden çıkıyor kesintisiz bir
 İnce dokular ve zarsı biçimler çağlayanı. Onlara 160
Anlık diyebiliriz, kısa sürede doğduklarına göre.

Güneş nasıl yığınla ışık tozanı
 Bırakmak zorundaysa kısa sürede
 -Yeryüzünü sürekli aydınlatabilmek için-
 Bir anda yığınla imge yaymalıdır nesneler de, 165
 Türlü biçimlerde, tüm yüzeylerden ve her yöne.
 Hangi yana çevirirsen çevir aynayı, nesneler,
 Renkleri ve biçimleriyle belirecektir içinde.

Güneş pırıl pırıl yanarken bazan,
 Şaşılacak bir hızla kararır hava. 170
 Sanırsın ki, Akheron'un olanca karanlığı
 Toplanıp gökkubbeyi kuşatmış.
 Bir fırtına gecesi biriken bulutlarda
 Asılı durur korkunun kara suratı.

Böylesi bir madde kütlesiyle karşılaştırılınca,
Yüzey-zarının ufaklığı anlatılamaz, belirtilemez oranı da

175

Bu zarların hızını da anlatacağım dizelerimde.
Düşün, havada ne tezlikle kayabiliyor ki
Kendine özgü itkisinin yönelttiği yere her biri,
Bunca yol alıyorlar kısacık bir sürede.
İnandırıcı şeylerdir anlatacaklarım, ayrıntılı değil;
Çok daha tatlıdır kuğunun kısacık türküsü
Bulutlarla yarışan turnaların yaygarasından.

180

Önce: hepimiz biliriz ki ivecendirler
Küçük tozanlardan oluşanlarla hafif nesneler.
Güneşin ışığı ve ısısı en iyi örnek:
Öyle ufaktır ki atomları, savrulduklarında
Aşarlar hava boşluğunu zaman yitirmeden
-İtiliş nereye sürüklerse- Işık yığınağı
Hemen yenilenir taze ışıkla. Birbirlerini
Devinime geçirir ışınlar hiç durmadan.
Zarlar da bir anda inanılmaz genişlikte
Sınırsız bir alanı assalar gerek, iki nedenle.
Bir: Sürekli dürtüyle yola çıkınca
En arkadaki, ilerleyeceklerdir öndekiler de
Hafifliklerine uygun bir hızla. İkincisi:
Dokuları çok seyrek olduğundan
Her gövdeye girer, süzülebilirler boşluklardan.

190

195

Gövdelerin en derin yerinden
Yüzeye atılan kimi tozanlar
-Güneşin ışığını, ısınıyı oluşturanlar örneğin-
Daha gün doğar doğmaz kopar,
Dağılırlar gökyüzüne boydan boya

200

Ve uçarak denizden ve karadan, kaplarlar
 Gökkubbeyi. Peki, ya atıldıkları sırada 205
 Zaten yüzeyde olanlar? Engellenmeyenler baştan?
 Elbet daha hızlı gideceklerdir ve daha uzağa;
 Kat kat büyük bir alanı aşacaklardır
 Güneş ışığı gökte parlayıncaya kadar.

Yüzey zarlarının ilerleme hızı konusunda 210
 En inandırıcı deneyi söylüyeyim sana;
 Gök yıldızlarla ısıt ısıt yanarken, aç göğ
 Bir çanaktaki suyun pürüzsüz yüzeyini:
 Hemen ışıldayan yıldızlar göreceksin,
 Yansıyacaklar suya olanca görkemleriyle. Demek 215
 Esir sınırından anında iniyor yeryüzüne imge.

Gövdelerin, gözlerimize vurup
 Görme duyumuzu uyaran tozanlar bıraktıklarının
 Kanıtları bunlar. Kimi gövdelerden sürekli
 Bir koku dalgası yayılır, ırmaklardan 220
 Serinliğin, güneşten ısının ve okyanustan
 Yalıyarı kemiren serpentinin yükselişi gibi.
 Çeşitli sesler durmaksızın uçuşur havada.
 Kumsalda yürürken dilimizde bir tuz tadı duyarız.
 Hintyağı içilirken yanımızda, burulur ağzımız. 225
 Her gövdeden bir madde ırmağı akıyor
 Ve yayılıyor her yana demek ki.
 Bu ırmağın kesintisiz akması gerek,
 Duyularımız hep tetikte olduğu sürece ve
 Varlıklar, görüldükçe, koklandıkça, duyuldukça. 230

Karanlıkta yoklanan bir gövde tıpatıp
 Günün duru ışığındaki biçimiyle gelir elimize.

Demek *tektir, dokunma ve görme duyularımızı*
Uyaran kaynak. Diyelim ki, dörtköşe
 Bir nesneye dokunduk karanlıkta: 235
 Işık vurunca gözümüze, dörtgen görünen şey
 Bu nesneden çıkmış zar değil de nedir?
 İmdi: zarlarda saklıdır görme nedeni
 Ve onlar olmadan görülemez hiçbir şey.

Görüyoruz, dağılıp yayılıyor her yöne 240
 Zar dediğim şeyler. Biz salt gözlerimizle
 Görebildiğimizden, bakışımızı
 Belli bir yere çevirdik mi,
 Gözümüze oradaki varlıkların
 Tümü çarpıyor biçimleri ve renkleriyle, 245
 Bu zarlara bağlı yine, gövdelerin her biriyle
 Aramızdaki uzaklığı algılamamız
 Ve ayırmamız da. Çünkü zar bırakılınca
 Kovar gözle arasına giren havayı.
 Ve hava gözyuvarlağından süzülür. 250
 Şöyle bir yalayıp geçer gözbebeklerimizi.
 Zarın önündeki havanın çokluğu ve gözlerimizi
 Yalayıp geçen esintinin süresi oranında
 Uzaktır bizden bir gövde; ama
 Öylesine çabuk olup biter ki bunlar,
 Aynı anda seçeriz yapısıyla uzaklığını.

Tek tek görülememelerine karşın
 Gözümüze çarpan zarların,
 Çıktıkları gövdelerin görülebilir olmasına
 Hiç şaşmamalı. Rüzgâr damlacıklarla 260
 Çarpar yüzümüze, soğuk ısırır, ama
 Biz rüzgârla soğğun tek tek birimlerini değil
 Toplam etkilerini duyarız sonuçtaki.

Sanki bizi iteleyip kakalıyordur,
 Dürtüklüyordur sanki dışımızda biri. 265
 Onun varlığını duyarız yanibaşımızda.
 Çarptığında parmağımız, taşın dış yüzeyidir,
 Renk zarıdır değdiğimiz, ama öyle gelmez bize
 Çarptık sanırsız kayanın sert çekirdeğine.

Peki neden aynanın öte yanında 270
 Belirir imge? Gerisinde görünürken yüzeyin?
 Eşikten bakar gibiyizdir, yarı aralık kapıdan
 Evin dışındaki şeylere göz atarız. Yine
 Çift-hava engeli vardır görüntünün yanısıra.
 Gözle, kapı arasmda kalan havayı
 Algılarız önce, tarayarak menteşeleri sağlı sollu
 Dışardaki ışığa varırız; ikinci hava dalgası
 Orada çarpar gözümüze; ardından da
 Açık havada gerçekten görülen varlıklar.
 Aynada yansıyan imgede de öyle: gelirken 280
 Gözümüze doğru, kendisiyle göz arasına giren
 Havayı iteler zar, önüne katar; öyle ki,
 Daha aynayı görmeden duyarız esintiyi.
 Asıl aynayı gördüğümüzde, bizden ona giden
 Ve ondan yansıyan zar, döner gözlerimize, 285
 Başka bir hava tabakasını katarak önüne.
 İmgeden önce algılarız onu
 Ve o yüzden aynanın ötesinde gibi gelir
 İmge bize. Şaşmamak gerekir demek
 Aynanın yüzeyinden yansıyan görüntülere; 290
 Çifte yolculuklarını, çifte hava
 Hortumuyla perçinledikleri düşünülürse.

Sağda olan şeyin aynada neden solda
 Göründüğüne gelince: zar, düz yüzeyine

Çarptıktan sonra aynanın, dümdüz bir çizgide 295
 Olduğu gibi gelir geri. Alçıdan bir maskeyi
 Daha tam kurumadan duvara fırlatsa biri
 Ve tersyüz olsa hiç değişmeden maske,
 Geriye dönebilse; yüz çizgileri
 Değişime uğramasa bile artık 300
 Aykırı düşecektir eskiye. Eski sağ göz, soldadır;
 Sol gözse, geçmiştir sağın yerine.

Bir zar, kimi zaman aynadan aynaya
 Geçebilir. Ve beş ya da altı imge çıkar ortaya.
 Odalarımızın iç bölümlerine 305
 Yerleştirdiğimiz şeyler ne kadar uzak ve
 Sapa yerlerde olsalar, bir dizi aynadan
 Yansıyan sapa yolu izleyerek
 Beliriverirler önümüzde. Her yansıyışta sol
 Sağa geçer, sonra yeniden sola; 310
 Yine sağa ve ilk görelî durumunu alır sonunda.

Bükümleri bizim oranlarımıza uyan aynalar
 İmgeleri ters çevirmeden yansıtırlar.
 Belki de zar, ikinci bir kere
 Karşı kıyısına çarptıktan sonra bükümün, 315
 Yani çifte yansımadan sonra ulaşır bize.
 Ya da daha aynaya vardığında döner,
 Bükümlü yüzey, bize doğru çevirir yüzünü.

İmgeler sanki adım adım izler bizi,
 Ne yapsak aymnı yaparlar. Çünkü 320
 -Bir parçasından çekilmeyegör aynanın
 Zar yansıyamaz o bölümden- doğa der ki:
 Geliş açısına eşit bir açıyla yansıyacaktır
 Yansıtıcı yüzeyden her tozan.

Göz neden kamaşır parlak nesneler karşısında? 325
 Gözünü akıtır güneş, bakmakta diretirsen!
 Çünkü korkunçtur gücü ve saldığı zarlar
 Son hızla yol alıp büyük derinlikteki
 Katışıksız havada, atom yapısını zedeleyen
 Bir hızla çarparlar göze. Ustelik, 330
 Kamaştıran ışık, kişiyi kör edebilir;
 Bileşimdeki ateş tozanları girer göze elenmeden.
Sarılık çekenlere sarı görünür baktıkları:
 Kendi bedenlerinden çıkan yığınla sarı tozan
 Yaklaşan öbür zarların yolunu keser 335
 Gözlerinin dokusuna da karışmıştır bunlar
 Ve herşeye bulaştırırlar sarılıklarını.

Biz karanlıktayken aydınlıkta kalan
Nesneleri şu yüzden görürüz: Yakınıımızdaki
 Loş hava önce açık gözlerimize girer ve onlara 340
 El koyar. Parlak, ışıklı hava hemen ardından
 Gelerek yıkar gözlerimizde kalan son gölgeleri.
 Çünkü çok daha devingendir aydınlık hava
 Çok daha ince taneli, çok daha yetkindir.
 O, gözlerin geçidini ışıkla yıkadı mı bir, 345
 Karanlığın demin tıkadığı yollarını açtı mı,
 Aydınlık nesnelerden atılan zarlar hemen gelir,
 Görme duyumuzu uyarırlar. Öte yandan
 Karanlığa bakarken aydınlıktan,
 Hiç bir şey göremeyiz; çamurlu, bulanık, 350
 Loş hava en sonda gelir ve boğar
 Gözlere giden yolları, geçitleri tıkar ve göz
 Hiç bir nesnenin zarına tepki gösteremez artık.

Yuvarlak görünür bize uzaktan
Bir kentin dörtgen kuleleri. Çünkü uzaktaki 355

- Her aç ı ya siliktir ya da seçilmez köşeleri,
Etkisi de körelir gözlerimize ulaşmadan.
Çünkü havada uzun süre yol alan zarlar
Sürekli ona çarparak yitirirler sivriliklerini.
Açıların tümü de kaçınca gözümüzden, 360
Yuvarlaklaştırılmış köşeli taşlara dönerler:
Yani yakından bakıldığında gerçekte
Hiç de yuvarlak olmayan, ama uzaktan
Yuvarlaklığa öykünen bulanık gövdelere.
- Dahası, *günüşiğindayken oynar gölgemiz*, 365
Ayak uydurur, öykünür bize. Şaşmamalı,
Işıktan yoksun havanın insan davranışıyla,
İnsan adımlarıyla dolaşabildiğine.
-Gölge diye adlandırdığımız şey, çünkü,
Işıktan yoksun havadan başka nedir ki?- 370
Aslında, yürüyen gövdelerimiz girip araya,
Yoksun bırakır yeryüzünü güneş ışığından
Belli aralarla. Ve geçtiğimiz yer yeniden
Işığa boğulur arkamızda. Bu yüzden
Gövdemizin ardarda beliren gölgelerini 375
Tek gölge sanırız, bizi adım adım izleyen.
Durmadan ısıltı tozanları yağar, ateşe atılan
Yün gibi, tüketerek bir öncekileri. Yeryüzü de
Işıksız kalma hızıyla siler gölgenin izlerini.
- Burada da her zamanki gibi 380
Yanılma hakkı tanımıyoruz gözlere.
Işığın yerini seçmektir onların işlevi
Ve karanlığın yerini. Ama bir ışık öbürünün
Tıpatıp eşi mi? Deminki gölge mi ötedeki?
Ya da şu anlattığım durum mu söz konusu? 385
Akılyürütme karar verir buna. Olayların niteliği
Gözle kavranamaz. Yanılgı ondan sorulmamalı.

Bindığımız gemi, bize duruyormuş gibi gelir
 Açıldığı halde -oysa gidiyor gibidir
 Demirlemiş bir gemi- Kanatlı yelkenleriyle 390
 Hızla geçerken yanlarından, dolu rüzgârla,
 Uçsuz düzlükler, tepeler kış tarafa sürüklenir.
 Mavi göğe gömülü yıldızlar kıpırtısız gibidir,
 Sürekli devinimde olmaları gerekir, oysa;
 Işık saçan gövdeleriyle kalkıp boydan boya 395
 Aştıklarına göre gökyüzünü, uzak yuvalarını
 Bulmadan önce. Yerlerinde çakılıdır sanırız
 Güneşle ayı. Olgular, dolaştıklarını kanıtlasa da.
 Uzakta, denizin ortasında yükselen dağlar
 -Aralarında bir donanma geçecek yer olsa bile- 400
 Kenetlenmiş bir kütle, tek ada gibi gelir bize.
 Hızla döndükten sonra ansızın durduklarında,
 Odanın, duvarların döndüğünü sanır çocuklar.
 Öylesine canlıdır ki bu duygu, çatının
 Tepelerine çökeceğinden korkarlar. 405

Doğa günün ilk ışıklarını sürdüğünde
 -Titreşen alevlerin renginde, kıpkızıl-
 Ve aşırıttığında dorukları, sanırız ki
 Işıyan güneş konmuş da oraya, kendi ateşiyle
 Yalazlıyor ortalığı. Oysa tepelerden en aşağı 410
 Beş yüz mızrak belki iki bin ok atımı uzaktır
 Ve korkunç okyanus düzlükleri yatar
 Tepelerle güneş arasında, geniş küreyle çevrilen;
 Ve kaç binlerle kara girer araya
 Çeşitli insan ve hayvan türlerini barındıran. 415

Bir parmak derinliğindeki su birikintisi
 Kaldırım taşları arasındaki çukurda,
 Yer altında bir uçurum gibidir sanki

Tepelere yükselen göğü yansıtan.
 Ayağının altında bulutlar görürsün ve göğü;
 Yer altındaki uçsuz gökte gizlenen gövdeleri.

420

Sürdüğümüz eşkin ansızın duruverdiğinde
 Irmağın ortasında, göz atarsak tez akan suya
 Seli göğüslediğini sanırsız duran hayvanın
 Ve akıntı yukarı yol aldığını hızla.
 Ve nereye bakarsak bakalım, her şey akmaktadır,
 Son hızla yüzmektedir bizimle birlikte.

425

Kemerli yolun bir ucundan bakınca
 -Yapının kusursuz da olsa bakışımı,
 Kemerler eş yükseklikte de olsa-
 Uzaktan, gittikçe yere yaklaşır tavan,
 Sol yan, sağa kayar ve sonunda hepsi
 Görünmeyen koninin sivrisinde birleşir.

430

Denizciler, dalgalardan yükseldiğini
 Sanırlar güneşin, sonra batarken yine
 Işığını denize gömdüğünü. Çünkü yalnız su
 Ve göktür gördükleri. Bu yanılgı küçümsenmemeli.

435

Denizi hiç bilmeyenler, bozuk sanırlar
 Limanda demirlemiş tekneleri.
 Salt su üstündeki bölümü düzdür küreklerin,
 Dümenin de. Su altındaki bölümlerse
 Işıktaki kırılıp, bükülmüş görünürler yukarı.
 Sanki suyun üstünde yüzebilmek için
 Kıvrılmışlardır yatay olana kadar.

440

Dağınık bulutlar, önüne düştüklerinde rüzgârın, 445
 Gece göğünde kıvılcımlanan yıldızlar da
 Sivri dişlerine takılıp bulutların
 Bir yöne yollanırlar, eski yönlerinden bambaşka.

Elimizle gözümüzü bastırırsak alttan,
 Yeni bir görüş biçimi çıkar ortaya: 450
 Her baktığımızı çift görürüz;
 Lambayla ışığı ikileşir, evdeki eşyalar da.
 İnsanlar iki yüz takınırlar, her biri
 İki bedenle dolaşır ortalıkta.

Uyku, organlarımızı tatlı zincirine bağlayıp, 455
 Beden eriştiğinde katışıksız erince,
 Uyanık sanırsınız kendimizi ve
 Kolumuzu bacağımızı oynattığımızı. Gecenin
 Kôr karanlığında güneşe bakarız, günışığına;
 Daracık bir alanda göğü aşarız, yaya geçeriz 460
 Denizi, ırmakları, dağları. Ve çayırlardan
 Gecenin ıssızlığında sesler duyarız.
 Tek sözcük çıkmadan ağzımızdan, haykırırız.

Duyulara olan güvenimizi sarsan
 Böylesi olaylara sık sık rastlarız. 465
 Ama boşuna. Bu yanılsamaların çoğu
 Kendi kendimizi -zorlayarak -inandırdığımız
 Sanılardan doğar: duyuların algılamadığını
 Algı sanmak yanılgısından. Görünür gerçekleri,
 Su götürür yorumlardan ayırmak en güç iştir. 470

*Hiç bir şeyin bilinemeyeceğini söyleyen kişi
 Bu savının doğru olup olmadığını da
 Bilemez aslında: bilemediğine göre hiç bir şeyi.*

Bile isteye tepetaklak duranlarla tartışmam.
 Tatalım, dedikleri geçerli, soralım ona: 475
 Nasıl ayırt ediyor bilgiyle bilgisizliği
 Doğruyla hiç karşılaşmamışsa? Ve
 Doğru ile yanlış kavramının kaynağını? Söylesin nedir
 Kuşkunun kesinlikle bir olmadığını kanıtları.

Anlıyacaksın ki doğru kavramının 480
 Duyulardadır kaynağı. Duyularsa, yanılmaz.
 En güvenilir tanık değil midir; yanlış,
 Doğruyla birleşip kendiliğinden alt eden?
 Evet, onlardan güvenilir bir tanık var mı?
 Yalancı duyulardan doğan akıl, 485
 Çelişkiye düşebilir mi kendi öz kaynağıyla?
 Yani eğer doğrucu değilse duyular
 Hepten yalancıdır öyleyse akıl da.
 Gözün gördüğünü yadsıyabilir mi kulak,
 El, kulağın duyduğunu? Öte yandan 490
 Dil, burun ve göz yalanlayabilir mi?
 Elin dokunduğunu? Söz konusu bile değil bence.
 Kendine özgü bir yetisi var her duyunun,
 Özel bir işlevi. Yumuşaklık, soğuk ve sıcak
 Ve renkler, ayrı ayrı algılandılar gerektir; 495
 Damağa özgü tatlanma yetisinin işlevleri
 Başka başkadır. Ve yine başka başkadır
 Kokuların ve seslerin üreyişleri; bir duyunun
 Öbürünü yadsıma olanağını kaldırır bu.
 Kendini de yalanlayamaz duyu 500
 Çünkü değişmezdir inandırıcılık ölçüsü.
 Demek algıladığı her zaman doğrudur.

Diyelim ki, akıl kestiremiyor
 Yakından dörtgen görünen nesnelerin
 Uzaktan yuvarlak görünmelerinin nedenini. 505

Öyle de olsa, sūrçen akılla
 İki biçime uydurma nedenler yakıştırmak,
 Daha iyidir açık seçik gördüğümüz şeyleri
 Bilerek elden kaçırmaktan. İnancın köküne
 Saldırmaktır bu. Yaşamı besleyen temeli yıkmak! 516
 Salt akıl da değildir yıkılacak bu arada
 Tehlikeden kaçınmak yolunda; korunmaz,
 Güvenmezsen, karşı çıkarsan duyulara,
 Yaşamın da kısa sürecektir demektir, böylece
 Sözde kalacaktır onlara yöneltilen saldırılar. 515

Çarpık bir cetvelle çizilen taslaktan
 -Biraz eğri bir dörtgen, biraz eğimli bir düzey-
 Ancak çürük bir yapı çıkabilir ortaya.
 Çarpık çurpuk, sallantılı, darmadağınık,
 Şurası girintili, burası çıkık. Her parçası 520
 Temeldeki yanlışlar yüzünden, her an
 Yıkılmaya yüz tutan. Tıpkı temelindeki
 Duyular yalan yanlış olursa,
 Akılyürütmenin de çarpık ve çürük olacağı gibi.

Bundan sonra *duyuların her birinin*
Kendilerine özgü nesneleri nasıl
Algıladığını saptamak kalıyor geriye
 Ki pek güç değil bu. Bir kere *gürültülerin*
Ve seslerin her türlüşü ancak, kulağa çarpıp
 Duyum uyandırdıklarında basınçlarıyla 530
 Duyulabilir. Duyulara işleyebilmesi, seslerin
 Cisimleri olduğunun başlıca kanıtıdır.
 Üstelik ses boğazı yırtar çıkarken,
 Haykırırken zorlanır nefes borusu. Çünkü
 Alışlıandan çok sayıda ses atomu üşüşmüştür 535
 Kalabalık eşğine ağzımızın, o daracık çıkışa.

Yani tozanları maddeli olsa gerektir
Seslerle sözcüklerde acıtabilme yetisi varsa.

Tanın ilk ışığından, akşamın gölgeleri
İnene kadar konuşan biri, bilirsin 540
Ne kadar yorgun düşer, nasıl yıpranır sinirleri
-Konuşurken avaz avaz bağıırıyorsa hele-
Çok konuşmak bir şey alıp götürüyorsa
Bedenden, demek ki ses de
Maddeli olmalıdır yapıcı. 545

Ve son olarak: bir sesin tırmalayıcılığı
Kurucu atomlarının tırmalayıcılığındandır,
Pürüzsüzlüğü, onların pürüzsüzlüğünden.
Pes bir trompetin *tok gümbürtüsü*
Ne kadar değişik gelir kulağa 550
Yırtıcı kayalarda yankılanan kükremelerden
Ve kuğu ağıtlarından, Helikon'dan yükselen!

Bedenimizin derinliğinden bulup bu seslenişleri
Ağzımızın geçidinden doğruca çıkardığımızda,
Böler onları, sözcükler ustası esnek dil 555
Ve kalıba döker dudaklarsa.
Kaynağından çokça uzaklaşmayan her seslenme
Bir yere gelir ki, sözcükler tek tek duyulur,
Açık seçik anlaşılabilir her hece.
Çünkü korur seslenme oranını ve biçimini. 560
Öyleyken, umulmadık uzunluktaysa ara
İster istemez karışacaktır sözcükler.
Bağlantıları kopacaktır seslenişin
Geniş bir hava tabakasına dağılınca.
Sesi duysan da kavrayamayacaksın sözcükleri, 565
Öylesine karışık gelecek seslenme sana.

Kimi zaman birinin haykırdığı sözcük
 Bütün bir kalabalıkça duyulur. Besbelli
 O tek seslenme bölünüyor yığınla seslenmeye,
 Başka başka kulaklara pay ediliyor; her birine
 Bir sözcüğün biçimini kazıyor, özgün sesini. 570

Kulağa ulaşamayan seslenişlerse uçar gider,
 Rüzgâra karışırılar etki bırakmadan geride.
 Kimi de katı gövdelere çarpıp döner,
 Bizi yankısıyla yanıltan bir sesle, sözcüğü seçmede. 575
 Bunu kavradın mı anlayabilirsin neden,
 Anlatabilirsin başkalarına: kırlık alanlarda
 Yolunu yitiren, gölgeliklerde kalmış
 Dostları ararken, seslenirken, kayalardan
 Çarçabuk döner sözcükler sırayla, aynı biçimde, 580

Altı-yedi yankıyla karşılık veren
 Yerler de vardır tek seslenişe.
 Tepeden tepeye sekerek yankılanır sözcükler.
 Satyr'ler, ¹ Nympha'lar basmıştır orayı
 Süregelen yerel efsaneye göre. 585
 Faunus'ların çılgınca şenlikleri, boydan boya
 Bozar gecenin ıssızlığını: lirin telleri ve
 Ustanın parmaklarıyla boşalan ezgiler flütten.
 Savurarak keçi başını donatan çam dallarını
 Rüzgârlı sazlarda hiç durmadan Pan 590
 Dolaştırır o kısık dudaklarını; aksın
 Kesintisiz diye kavalın delişmen ezgileri.

1. Gövdelerinin belden üstü insan, belden aşağısı at ya da teke biçiminde doğa cinleri. Kırlarda dolaşır ve Nympha'ların (kırperileri) peşine takılırlar. Faunus'lar da Satyr'lerin benzeridir.

Çoğu kez köylüler anlatır bu peri masallarını
 Belki de övünürken bu inanılmaz olaylarla
 Avunmak isterler, unutmak, tanrıların bile
 Bıraktığı bir çoraklıkta yaşadıklarını.
 Belki de bambaşka bir dürtüyle: çünkü
 İnsanoğlu hep cankulağıyla dinler masalları.

Pek karmaşık olmayan bir sorun var:
 Nesnelerin gözle seçilemediği geçitlerden
 Sesin kolaylıkla geçip, kulağa nasıl eriştiği.
 Kapalı kapılar ardındaki konuşmayı izleriz
 Çünkü: nesnelerin görsel zarları geçirmeyen
 Dolaşık yarıklarında kolayca yol alır ses. Zarsa,
 Her çeşit imgenin geçebildiği, camdaki gibi
 Düz yarıklardan kırılmadan geçebilir ancak.

Ayrıca: her yöne yayılır sesler çünkü her biri
 İlk bölünüşünden sonra ufacık parçalara,
 Başka sesler üretir; küçük bir kıvılcımın
 Kendi ateşini yayıp çoğaltması gibi.
 Düz yol dışında kalan yerler de dolar böylece
 Engelleri aşan, birbirini kızıştıran seslerle.
 Oysa görsel zarlar baştan tuttukları yolda
 Düz çizgiler izleyerek ilerler; öyle ki, kimse
 Duvarın ötesini göremez ama duyabilir
 Yükselen sesleri. Ses, engelleri aşarken körelir,
 Boğuklaşarak ulaşır kulaklarımıza ve bizler
 Sözcükleri seçemeyiz, sesi duyarız yalnızca.

Tat organları dille damağı uzun uzun açıklamak
 Gereksiz: bir kere yemeği çiğnerken ağızımızı
 Büzdüğümüzde tat alırız, sanki tıkabasa

Su emmiş bir süngeri biri eline almış da
 Usulca sıkıyormuşcasına. Dahası,
 Sıktığımız yayılır damağın gözeneklerinden
 Ve süngersi dilin rûzgârlı geçitlerinden. 625
 Çeşninin tozanları pürüzsüzse, sarar damağı
 Tatlı tatlı ve coşkuyla kurcalarlar
 Dolaşık akışlarıyla ıslak bölgelerini dilin.
 Biçimlerinin sivriliği, sertliği oranında
 Isırlar, yırtarlar girerken duyu organlarına. 630

Tadın verdiği haz geçmez damağın ötesine.
 Lezzetli lokma gırtlaktan indiğinde,
 Organlara dağılırken haz biter artık.
 Hangi besini alırsan al, ne önemi var?
 Sindirebildiğin, bedenine dağıtabildiğin, 635
 Midendeki sıvı dengesini koruduğun sürece!

Şimdi beğenilerin neden birbirine
 Uymadığını anlatacağım sana.
 Birine acı, lezzetsiz gelen, tatlı gelebilir
 Başka birine. Tepki öylesine değişir ki 640
 Birini besleyen, başkasını zehirleyebilir.
 Sözelimi bir yılan vardır, insan salyasına
 Değer değmez, ısırarak öldürür kendini.
 Bizim için öldürücü bir zehirdir harbak otu.
 Oysa keçilerle bildircınlar yağ bağlar yeyince. 645

Bu gerçeği kavrayabilmek için ilkin
 -Daha önce de söylediğim gibi- anımsanmalı
 Varlıkları oluşturan atomların çeşitliliği.
 Besin alan hayvan türlerinin
 Kurucu atomlarının biçiminde de 650

-Organların ana çizgilerinde belirlenen
 Özel ayrımlarla ortaya çıkan-
 Dış görünümüne koşut farklar vardır.
 Bunlar, çatlaklardaki değişkenliği yaratırlar,
 -Gözenekleri yani- bedenın tümünde, 655
 Hatta ağız ve damakta bile. Kimi türlerde
 Doğuştan ufaktırlar, kiminde iridirler,
 Kiminde üçgendirler, kiminde dörtgendirler.
 Çoğu yuvarlaksa da çokgendir bir bölüğü.
 Kısaca, atomların biçimleri ve devinimleri
 Gözeneklerinin biçimini belirler kesinlikle,
 Atomların yapısı belirler atomlar arası geçitleri.

Birine tatlı gelen, acı geliyorsa öbürüne
 Demek ki en pürüzsüz tozanları girerken
 Öncekinin damağına, pürüzlü ve çentikli 665
 Tozanların saldırısına uğramıştır ikincisi.

Bunu anladıktan sonra, sorun çözülmüş demektir.
 Yani biri safra fazlalığından yakınıyorsa
 Ya da başka bir sayrılığı varsa,
 Bedeni tepeden tırnağına altüst olur bir anda,
 Kurucu atomların durumları tümüyle değişir.
 Duyusunun geçitlerine uygun düşen tozanlar
 Yoktur artık. Girişleri tedirginlik uyandıran
 Başka tozanlara açılmıştır kapılar.
 Daha önce de kaç kere belirttiğim gibi, 675
 Bal iki tadın karışımıdır: tatsızın tatlıyla.

*Burun delikleri kokunun çarpmasıyla
 Nasıl etkilenir, sorununu ele alayım şimdi.
 Önce çeşitli gövdeler olmalı, çeşitli*

Biçimlerde kokular saçan-bir ırmağın 680
 Yaygın kollarını andıran- Ama
 Kimi kokular belirgin özelliklerinden ötürü
 Belli hayvan türlerine daha çekici gelir.
 Arıları sınırsız uzaklıklara çeker bal kokusu;
 Leş, akbabayı. Yırtıcı hayvanın tırnak izi, 685
 Öncü av köpeklerini oraya yöneltir.
 İnsan kokusunu çok önceden alır, Romulus
 Kalesinin zambak aklığındaki koruyucusu kaz.
 Demek her biri, kendi koku yeteneği uyarınca
 Özel besinine yönelir ve türler yokolmaz. 690

Burnumuza çarpan kokulardan kiminin
 Daha büyük bir etki alanı var, doğru.
 Ama sesler kadar uzağa gidemez hiçbirisi,
 Görme gücünü uyaran zarlarla oranlanamaz bile.
 Tembel, gecikmeli bir yolcudur koku ve hafifler 695
 Varmadan menziline; ince maddesini dağıtır rüzgâra.
 Bir kere, varlıkların derinliğinde doğar ve
 Dışarı güçlülük çıkar; gövde parçalandığında,
 Ezildiğinde, eridiğinde neden keskinleşsin
 Varlıkların çekirdeklerinden sızmiyorsa? 700
 Bir başka neden: koku sestten daha iri,
 Daha büyük atomlardan oluşmuştur besbelli;
 Taş duvarları delip geçemediğine göre
 Tüm gürültülerin kolaylıkla aşabildiği.
 Onun kaynağını hemen bulamayışımız bundandır, 705
 Sesin kaynağını bulduğumuz gibi. Akışı katılaştır havada,
 Duyulara sıcaklığı iletmez haberlerini.
 İşte bundandır köpeklerin sık sık şaşırması,
 Dolanması bu yüzdendir kokunun ardında.

Kokulara ve tatlara özgü değil bu uyma yeteneği. 710
 Varlıkların görülür biçimleri ve renkleri de

Eşit ölçüde uygun değildir duyu organlarına
 Bütün türlerin. Dahası: bakıyoruz,
 Tedirgin bile edebilir gözü kimi durumlarda
 Tan habercisi horozun, örneğin, kanat çırparak 715
 Coşkuyla ötmesi, kovması geceyi; aç aslanların
 Katlanamadıkları bir görünümüdür.
 Daha ilk bakışta kaçmak düşer akıllarına.
 Demek horozun gövdesindeki bazı atomlar,
 Öyle incitiyor ki gözbebeğini aslanın, 720
 Dayanamıyor yiğit hayvan. Ama ya bedenimize
 Hiç giremediklerinden ya da girince
 Hemen bir çıkış yolu bulduklarından
 Yani engellenmediklerinden hiçbir yerde,
 Gözbebeğimizi incitemiyorlar bizim. 725

Ey Memmius, *hayal gücünü uyaran dürtüyü ve*
Ruhumuza yer eden görüntülerin, kısaca,
Nereden geldiğini anlatacağım sana.
 Önce diyorum ki: varlıkların yüzeyinden çıkan
 Yığınla incecik zar uçuşmaktadır her yana. 730
 Havada rastlaştıklarında, bürümcük
 Ya da altın varaklar gibi kolayca girebilirler
 Bileşime. Gözü alan, görme duyumuzu uyaran
 Zarlara oranla çok daha seyrekler dokuları.
 Girip bedenin çatlaklarından, ruhun o incecik 735
 Tözünü harekete geçiriyor, duyumu uyarıyorlar ya!
 Kentaur'lar, Siren'ler, Kerberos benzeri köpekler
 Ve kemikleri toprağın bağına karışmış nice ölü
 Bu yüzden görünür bize. Aslında
 Her yerde uçan bu zarlar çeşitlidir: kimi, 740
 Ansızın kendiliğinden oluşur havada; kimi çıkıp
 Türlü gövdelerden, oluşur biçimlerinin kaynaşmasıyla.
 Kentaur, sözgelimi: yaşamdan alınmamıştır imgesi.
 Hiç varolmamıştır ki böylesi bir yaratık! Ama

Dediğim gibi, bir atla bir insandan çıkan 745
 Yüzey-zarları rastlantı sonucu çakışırsa,
 Dokularının narinliği ve inceliği nedeniyle
 Ossaat yapışabilirler birbirine.
 Öbür düşsel yaratıklarda da durum böyle.
 Dediğim gibi, anlatılmaz bir devingenlik ve çeviklikle 750
 Devinir bu zarlar ve bir dokunuşta devindirir herhangi biri,
 Onlar kadar narin ve şaşılacak devingenlikteki ruhumuzu.

Bu açıklamanın doğruluğunu sınayabiliriz şöyle:
 İlk: ruhun algıladığı herhangi bir görüntü
 Benzeşiyorsa eğer gözü'n gördüğüyle, 755
 Eş yöntemle yaratılmıştır ikisi de. Sözgelimi,
 Aslanı görmem, zarının gözüme çarpışı sonucudur.
 Demek ki, benzer bir yöntemi var
 Ruhun çalışmasının da; en az gözler kadar,
 Zarlar yardımıyla, aslanı kavrayabildiğine göre. 760
 Tek farkı: çok daha incedir ruhun algıladıkları.
 Sonra; uykudayken, gevşemişken organlarımız,
 Ruhumuz nasıl da uyanıktır! Uyanıkken iz bırakan
 Zarlar öylesine canlıdır ki artık,
 Ölümüne ve toprağa kavuşmuş birinin 765
 Dolaştığına inanırız önümüzde. Susmuştur
 Tüm bedensel duyular; tepeden tırnağa durmuştur
 Ve kovamaz yanlışı izlenimi, koyamaz doğruyu.
 Belleği de saf dışına itmiştir uyku;
 O da diyemez ki, ruhun sağ sandığı kişi 770
 Çürümüştür artık, çoktan ölümün olmuştur.

Şaşmamalı, düşteki imgelerin belli bir uyumla
 Kollarını-bacaklarını oynatmalarına. Bu arada
 Bir zar geçmiş, farklı duruşta bir başkası almıştır
 Onun yerini hızla; öyle ki, biz, önceki imgenin 775

Duruşunu değiştirdiğini sanırız. Çok hızlı uçar zarlar;
Birçok kaynaktan gelir ve atom yığınağı yenilenir bir anda.

Konudan doğan sorunlara hemen /
Bir açıklık kazandırmamız gerek. İlk soru: ruh
Neden istediği anda düşünebiliyor dilediğini? 780
Yani imgeler buyruğumuzda mı bizim
Ki, gönlümüzce, dilediğimiz zar geliyor önümüze;
Ama gökmüş, ama yeryüzüymüş, ama denizmiş!
Topluluklar, törenler, şölenler, çarpışmalar!
Doğa hemen bunları hazır mı ediyor bize? 785
Üstelik, unutmamalıyız ki, aynı anda
Ve aynı yerde, başka ruhlar tamtamına
Başka nesneleri düşlemektedir.

İkincisi: imgeleri, düşlerimizde çevik,
Uygun adım yürür götürürüz. Peki, neden 790
Çaprazlamadır kol ve bacak atışları?
Ve neden baktıkları yöne uydururlar ustalıkla
Bacak atışlarını? Yani bu başıboş zarlar,
Eğitim mi görmüş, dans mı öğrenmiş gecelerce?
İki soruya da gerçeğe daha yakın bir yanıt 795
Verebiliriz elbet: Algılanabilir anın içine
-Tek hece söyleyebildiğimiz süreye-
Varlıkları akılla bilinen ama algılanmaz
Birçok an sığmıştır. Bu, belli bir zamanda
Her çeşit zarın, neden her yerde hazır olduğunu 800
Gösterir. Tez uçuşludur zarlar ve kaynakları
Nasıl da çeşitlidir! Ve öyle incedirler ki, ruh,
Ancak uğrunda özel bir çaba harcadığını seçebilir.
İz bırakmaz çoğu; ruh, bekler her görünümü
Doğal sonucunun izlemesini. Gördüğü de odur aslında. 805

Bilirsin, zor seçilen nesnelere bakarken
 Göz nasıl bir çaba harcar ve ayarlar kendini;
 Yoksa açık seçik algılayamaz karşısındakini.
 Görülür nesnelerde de öyle: çevrelerinde
 Sürekli bir kayıtsızlık, uzaklık havası vardır, 810
 Onlara yöneltmezsek ruhumuzu
 O zaman canının çektiğinin dışındaki
 İzlenimleri yok saymasına ruhun, şaşmamalı!

Ufak belirtilerden önemli sonuçlar çıkarıp
 Yanılgıya sürükleriz sonra kendimizi. 815
 Bazan umduğumuz gibi belirmez imge,
 Kadinken erkek oluverir ansızın: yüz çizgileri
 Ve yaşı değişir gözümüzün önünde.
 Bu arada duyacağımız şaşkınlıksa, uykudaki
 Unutkanlıkla bastırılır, bellek eksikliğiyle. 820

Bu arada özellikle kaçınman gereken
 Bir yanılgı var-sezginle önleyeceğin:
 Sanmamalısın ki, gözlerimizin parlak küreleri
 Önümüzü görmemiz için yaratılmış, bile isteyey;
 Ve yaslanmış sağlam temeline ayaklarımızın 825
 Yürüme içgüdüğü sonucu, bileklerle bacaklar.
 Ve sağlam omuzlara bağlanışı kollarımızın,
 Yardımcı ellerin takılması uçlarına, yaşamı
 Sürdürmeye gerekli girişimlerimiz adınadır.

Bu olguları böyle yorumlamak yanlıştır, 830
 Altüst etmek demektir gerçeği.
 Aslında, *bedenimizdeki hiçbir organ*
Biz kullanalım diye yaratılmamıştır.
Tersine, var edilen, yaratır kullanmayı.

Göz yokken, görme yoktu ve dil yokken, konuşma. 835
 Ve dilin varoluşu, konuşma yetisinin
 Kaynağından çok daha eskilerde kalır.
 Daha ses duyulmadan vardı kulaklar;
 Ve tüm organlar, kullanılışlarından çok önce.
 Demek ki salt kullanma adına yaratılmamışlar. 840

Düşün, göğüs göğüse ne savaşlar verildi
 Alevli oklar kullanılmazken daha,
 Kollar yara aldı, bedenler kana bulandı.
 Vuruş savuşturmayı doğa öğretti insanoğluna,
 Kalkanı sol koluna alma bilgisi yokken daha.
 Evet, eski bir alışkanlıktır -çok eski-
 Bitkin bedeni dinlendirmek, döşek sermekten.
 Ve susuzluk, bardak yokken de giderilirdi.
 Diyebiliriz ki, gereksinme ve yaşama deneyi
 Sonucunda bulunan bu araçların yapılışında, 85
 Kullanılmalarıdır amaç. Önce kendileri varolan,
 İşlevlerini sonradan esinleyen organlarla
 Duyulara benzemezler hiç. İşte, bunların
 Özel işlevler gözetilerek yaratıldıklarına
 İnanmaman için sürüyle kanıt sana. 855

Şaşılmaması gereken bir başka gerçek de şudur:
Canlının bedeni, içgüdüyle besinini arar.
 Önce de söyledim, sayısız tozan, sayısız yönde
 Akıp gitmede varlıklardan. Ama hayvanlar
 Başı çekmeli sayıca, hep devnimde olduklarına 860
 Ve böylece durmadan atom yitirdiklerine göre:
 İlerle atılır çıkıp derinlerden kimi atomlar,
 Kimi kesik soluklarla uçar ağızdan.
 Bu süreçler azaltır bedenin yoğunluğunu
 Suyu çekilir tözün. Ve acı bastırır ardından. 865

Besin alınır ki, dağılıp organlarla damarlara,
Desteklesin gövdeyi, yenilesin, doyursun.

İçecekler de bu yoldan dağılır
Neme gereksinme duyan organlara.
Ve midemizi kavuran o binlerce ateş tozanı, 870
Sıvının gelişyle geri çekilir,
Yangın söner ve kavrulmaz artık beden.
Böyle diner dayanılmaz açlık
Ve soluk kesen susuzluk böyle giderilir.

Nasıl yürüyebildiğimizi açıklayacağım sana 875
Gönlimüzce nasıl oynattığımızı kollarımızı
Ve bacaklarımızı türlü biçimlerde? Nasıl
Taşıyabildiğimizi bedenin ağırlığını?
Kulak ver banal Yineliyorum: yürüme imgeleri
Önce iz bırakır ruhta: İstem doğar. 880
Çünkü ruh önceden saptamazsa istemini,
Hiç kimse girişemez herhangi bir edime. Tözüdür
İmgenin bu. Ve ruh -o andaki devinim deneyi
Atılma isteğini getiriyorsa- toparlar
Her organa, her damara dağılmış canı 885
Kolaydır bu da; ruh, canla bağlantılı olduğuna göre.
Sonra can sarsar, toparlar bedeni. Ve usulca
İtilir, devinime geçer bedeninin tümü.
Yoğunluğun azalmasıdır bir etmen de.
Açılan gözeneklerden girer hava -doğal olarak- 890
Öylesine devingendir ki; bir çağlayan halinde
Akar, yayılır bedeninin en küçük, en gizli
Yerine bile. Bu iki öğenin bileşimidir
Gövdeyi iten: gemi, rûzgârla yelkenlerin
Bileşik etkisiyle nasıl sürüklenip giderse. 895

Bu ufak gövdelerin böylesine iri bir kütleyle
Çekip çevirebilişine, yönünü değiştirişine
Şaşmamalı. Rüzgârın da seyrekir yeterince,
Küçücüktür tozanları; gelgelelim
Koca bir geminin kütlesini katabilir önüne 900
Ve ne kadar yollu olursa olsun gemi, yekesinde
Tek el vardır, tek elle yönetilir.
Nice ağır yük, palangaların, bocurgatların
Yardımla bir çırpıda kaldırılabilir.

Ya uyku? Nasıl bir ustalıkla getiriyor 905
Organlara dinginliği, ruhun tedirginliğini
Nasıl söküp atıyor göğüsten?
İnandırıcı şeylerdir anlatacaklarım, ayrıntılı değil.
Çok daha tatlıdır kuğunun kısacık türküsü,
Bulutlarla yarışan turnaların yaygarasından. 910
Karşı koymaz kulağını, kuşkucu aklını ver bana,
Yoksa yadsıyabilirsin açıklamamı ve körlüğünde
Aramayıp suçu, yüz çevirebilirsin doğrudan.

Bir kere: bedenim tümünde can altüst olduğunda
Gelir uyku-kimi parçaları yitip gitmiştir, 915
Kimileri bastırılıp sürülmüştür derinlere-
Böyle anlarda çözülür organlar, gevşer; çünkü
Candır duyarlığı sağlayan. Ve duyum
Son bulmuşsa uykuyla, canın altüst edildiği
Ya da bedenden kovulduğu anlamı çıkmalıdır. 920
Kovulamaz oysa, ölümün sonsuz soğuğu
Bastırırdı o zaman. Organlarda can tozanı
Hiç kalmasaydı -külde uyuyan köz örneği-
Hangi kaynaktan ateşlenebilirdi yeniden,
Nerden başlardı organlarda duyu gücü ansızın, 925
Tıpkı gizli ateşten parlayıveren alev gibi?

Şimdi de, bu değişimin nasıl olageldiğini
Açıklayacağım sana: can nasıl altüst olur, nasıl
Gevşer beden; havaya gitmez sözcüklerim, umarım.

İlkin: bir gövde komşudur dış yüzeyiyle 30
Esintili havaya, etkilenir ondan. O yüzden de
Hep karşı karşıyadır onun vuruşlarıyla.
Yoksa gövdelerin hemen hemen tümü neden
Kürklerle kaplı olsun, deriyle, kabukla, kavkıyla?
Soluyan gövdelerin içi de dövülür boyuna 35
Alınıp verilen havayla. Bedenimiz dıştan-içten
İkili saldırıya uğradığından;
Ve vuruşlar, küçük gözenekler aracılığıyla
Ana bölümlerle ilksel öğelere ulaştığından,
Giderek çökme tehlikesiyle karşılaşır organlar. 40
Bedenle ruhun atomları yerlerinden edilir.
Sonuçta: bir bölümü büzüşür canın, derinde;
Bir bölümü sürülür; bir başka bölümse, gevşekçe
Dağılır organlara; ne birleşebilir ve katılır etkişmeye,
Doğa engel koyabilir çünkü bileşmeyle devinime.
Bu köklü değişme, duyu gücünün çekilmesi demektir.
Bu arada gövdeyi ayakta tutacak madde
Azalmıştır: beden zayıflar, organlar gevşer,
Göz kapamır, kol düşer. Çoğunca bitkin kişinin
Dizleri çözülür, yıkılıverir yere.

Yemekleri hemen izler uyku
Damarlara yayılışıyla havayı andırır.
En ağır uyku doyunluğun ya da bitkinliğin
Ardından gelendir. Bir karmaşaya atılmıştır
Atomlar, üstlendikleri ağır işin gerilimiyle.
Daha derinlere siner canın kısmi kümelenişi
Aynı nedenle: boşaltma genişler ve hızlanır
İşsel kopuşma, yerinden edilme.

Çoğu kez günlük uğraşlarımız, ilgimizi
 En çok çeken konular ve uyanıkken
 En çok yer tutanlar ruhumuzda,
 Zorlayıp uğraştırırlar uykuda bizi.
 Avukatlar savunma yapar, yasa yorumlar;
 Generaller birliklerini sürer çatışmaya;
 Rüzgârla savaşlarını sürdürür denizciler.
 Ben, evrenin yapısını araştırıyorum kendi adıma,
 Bulgularımı özdilimle açıklıyorum uykularımda.
 Uykuda hep işine ilişkin görüntülerle uğraşır,
 Başka çabası, başka uğraşı olanların ruhları da.

165

Yine: günler boyu kendilerini
 Eğlenceye adayanlar da görmüşüzdür.
 Artık duyuları ilgilendirmeyen nesneler
 Öylesine geniş geçitler oymuşlardır ki
 Ruhta -kendi imgeleri girebilsin diye-
 Günler sonra bile aynı görünümüler
 Belirir gözler önünde:
 Çevik kollarını, bacaklarını sallar
 Türlü hünerleriyle usta oyuncular,
 Lirin kaygan ezgisi dolar sanki kulağa;
 O kalabalık yapı, o renkli sahne
 Görkemle yanar. İlginin, hazzın ya da
 Günlük uğraşın çarpıcı etkisi bu işte.
 Salt insanlarda değil hem, hayvanda da.

166

Benekli atları görmelisin dinlenirken,
 Nasıl terlerler, solurlar uykularında, nasıl
 Çabalarlar var güçleriyle yarışa almaya,
 Engeller yeni kalkmış gibi önlerinden!

Ya av köpekleri, usul uykudayken
 Nasıl sık sık seğirir bacakları; nasıl ansızın
 İnilderler, hızlı hızlı solurlar 990
 Yeni bir kokunun ardına düşmüşçesine?
 İzini uyandıklarında da sürerler
 O tez, düşsel geyiklerin. Neden sonra kovarlar
 Görüntüleri de kendilerine gelirler.

Çatımızın altında yaşayan uysal enikler 995
 Nasıl telâşa kapılır, ürker,
 Silkinip doğrulur ansızın.
 Sanki yabancı yüzler, yabancı gölgeler
 Dikilmiştir karşlarına! Cinslerinin yırtıcılığı
 Oranında yırtıcıdır uykudaki davranışları. 1000

Kuşlar nasıl havalanır sonra, geceleyin,
 Ve nasıl ürpertir tanrıların korularını
 Ardarda kanat çırpışlarıyla. Kuşkusuz
 Atmacalar düşmüştür peşlerine dingin uykuda.

Ya insan ruhunun tedirginliği uyku sırasında 1005
 Ne büyük tasarıları bir anda gerçekleştirir.
 Krallar baskın verip kuşatır kentleri,
 Tutsak düşer, çarpışmalara katılır,
 Hançeri boğazlarında sanıp haykırırlar.
 Oysa yerlerinden kıpırdamamışlardır bu arada. 1010
 Kimi canını kurtarmaya çalışır, acıyla inler,
 Aç bir aslanın pençesinde kıvranırcasına
 Çılgınlık savurur geceye. Önemli gizleri açıklar
 Uykusunda kimi, suçlarını ele verir böylece.
 Ölenler de olur. Yalçın kayalardan 1015
 Fırlatıldıklarını sananlar, sıçrarlar uykudan,

Ve akıllarını yitirenler gibi uzun süre
 Gelemezler kendilerine, öyle sarsılmışlardır.
 Koca bir ırmağın yanında durur susayan,
 1020 Irmağı içer handiyse. Küçük oğlanlar, helâda
 Giysilerini sıvarken görürler kendilerini.
 En görkemli atlas yorganlar bile o zaman
 Bedenlerinden koyverdikleri suyla ıslanır.

Olgunlaşan yaşın tohumu organlarında
 1025 Usulca yeşerip ergenlik çağına gelenler;
 Çekici yüzlerin, gülbeyaz tenlerin habercisi
 İmgelerle kuşatılır her yandan, böylece
 Döl birikimiyle şişen organ uyarılır
 Çoğu kez işlevini yerine getirmişçesine
 1030 Bir sıvı bırakır ve ıslatır giysileri.

Yıllarla güçlenince organlar, bedende
 Uyarıya karşılık veren, yeşeren tohumdur.
 Hedefleri başka başkadır uyarıların
İnsan dölünü kızıştıran tek uyarıysa
İnsan bedeninde, yine bir insan imgesidir.
 1035 Tohum bir kez çıkmaya görsün yerinden, yayılır
 Bedene, kasıklarda yoğunlaşır ve etkiler
 Üreme organlarını. Onlar şişince tohumdan,
 Doğa, tutkunun çektiği yöne boşaltılmasını
 1040 Buyurur tatlı suyun, Ruhun aşkla bağlandığı
 Kaynağa yönelir beden. Yaralı nasıl yarasının
 Olduğu yana düşerse: Aldığı vuruşun kaynağına
 Doğru fışkırır kan, öyle ki, yakından savaşıyorsa
 Düşman da kıpkızıl kesilir bu kanla.

Venus'un oklarıyla yaralandı mı bir kez
 1045 -Oku atan, ister kadınsı incelikte bir oğlan,

İster gövdesinden aşk dalgaları yayan
 Bir dişi olsun- yaranın kaynağına koşacaktır.
 Yaralı. Delicesine isteyecektir birleşmeyi,
 Kendi töziünden bir şey aktarmayı onun bedenine. 1050
 Haz önsezisiyle bağlıdır dili. Budur
 Venus işte, Amores dediğimiz aşkın kaynağı!
 Venus balının ilk yudumuyla gelen kalp ağrısı!
 Sevdığımız yanımızda olmasa da, imgeleri
 Bırakmaz peşimizi, adı çınlar kulağımızda. 1055

Böyle körü körüne tutulursan birine,
 Sakınmalısın bu imgelerden. Tutkuyu besleyen
 Her şeyi at içinden, ruhunu başka yöne çevir.
 Başka gövdeleri dölle sevginle!
 Bil, ona tutunursan, hüznün ve acı 1060
 Kaçınılmazdır! Yara, beslendikçe azacaktır.
 Yas koyulaşacak, gitgide artacaktır çılgınlık.
 Tek çare, yarayı keskin bir bıçakla deşmektir
 Daha yeniyken; rasgele uyup Venus'un buyruğuna
 Başka ilgilerle avutmaktır ruhu, sık sık. 1065

Sanma ki, büyük tutkulardan kaçınırken
 Yoksun kalacaksın Venus'un sunduğu yemiştin.
 Tersine, cezasız tatlar devşireceksin böylece.
 Bil ki sağlıklı kişiler, çok daha katışıksız
 Bir tat alırlar aşktan, derdi çekenlere oranla. 1070
 Sevenin tutkusu kasırğa gibidir, kopamaz
 Kuruntu ve güvensizlikten, erme anında bile.
 Gözünü mü doyuracaktır önce, elini mi? Bilemez.
 Sararken canını yakar sevdiğinin, dişleri
 Dudaklarına girer öperken. Çünkü aldığı tat 1075
 Katışıksız değildir, acıtmak ister gibidir

Kendisini delirteni. Gerçek aşktaysa, haz merhemiyle
Acıyı sağaltır Venüs; cezayı hafifletir.

Çünkü aşkta, tutku ateşini ancak
Yakanın söndürebileceği inancı vardır.
Nasıl ters düşer bu doğanın gidişine!
Aldıkça almak istediğimiz ve bir türlü
Doyuramadığımız tek tutkuyken aşk!
Yemekle içki, kendilerine ayrılan
Yerleri doldururlar bedende. Böylelikle
Açlık ve susuzluk giderilebilir kolayca.
Oysa güzel bir yüz ve pembe bir ten,
Uçucu imgelerden ve çoğunluk rüzgâra karışan
Bir umuttan başka ne verebilir kişiye?
Susuzun biri düşünde su içmeye kalktığında,
O yangını söndürecek tek yudum bulamazsa,
Boşuna bir çabayla saldırır su imgelerine.
Ve sonuçta gürül gürül ırmakta susuz kalır.
Venus de böylesi imgelerle kandırır âşıkları
Sevişme anında. Ne kadar baksalar gözleri doymaz
O tapınılası bedene. Güvensizce dolaşan elleri,
Ayaları; o incelikten hiçbir şey yağmalayamaz.

Sonra sarmaş dolaş olmuş sevgililerin
Gençlik çiçeğini derleyecekleri an gelir.
Mutluluk önsezisiyle titrer gövdeler:
Ekim zamanıdır artık Venus'un tarlalarında.
Delice bir oburlukla yapışır bedenleri,
Dudaklar dudakları ezer, uzun soluklar alınır
Kenetlenmiş dişlerden. Bir şey koparamazlar ki
Âşıklar birbirlerinden; ne de içiçe girince
Eriyip yokolabilirler birbirlerinin bedeninde.
Öyleyken nasıl bir iştahla birleşirler Venus'un

Zincirinde. Duydukları tadın büyüklüğüyle
 Kolları bacakları boşalıp erirken.
 Kösnü duralar neden sonra, dinince tutku seli. 1110
 Ama uzun sürmez bu. Çılgınlık çabuk döner.
 Nöbet bastırır. Ne aradıklarını sorarlar:
 Yoktur çaresi hummanın. Görünmez yara tüketir bedeni.

Bir de güçlerinin tümünü harcadıklarını düşün
 Bu gerilimde. Sevdiklerinin acımasına kalmıştır 1115
 Günlerini nasıl geçirecekleri. Servet tükenir,
 Görevler unutulur, ün sarsılır, gözden düşerler.
 Sikyon terlikleri ışıldar ince ayaklarda,
 Altın iğnelerde yeşil ateşler yanar zümrütten;
 Sevgilinin deniz rengindeki görkemli giysileri 1120
 Aşınmıştır, lekelenmiştir aşk oyunlarında.
 Ama ata mirası, varsın su gibi harcansın
 Süslü taçlara, Elis ve Keos tezgâhlarında
 Dokunan başyapıtlaral Hiçbir şey esirgenmesin
 Döşenişte, yemeklerde, içki su gibi aksın! 1125
 Kumar, kokular, çiçekler, demetler-Boşunal
 Sevincin yüreğinden fışkıracaktır burukluk
 Ve ergeç zehirleyecektir kokusunu çiçeklerin.
 Ya anımsayıp en güzel yıllarını; zevk,
 Kösnü uğruna tükettiğini, pişmanlık duyar kişi, 1130
 Ya sevgilinin anlamlı bir sözü yakar yüreğini,
 Ya alaylı bir bakış yakalar onun yüzünde;
 Hiç değilse fazlaca bakıyordur sağa sola.

Düşün ki bunlar, mutlu ve dileğine ulaşmış
 Aşklara özgü sayrılıklar. Sayısızdır 1135
 Karşılıksız, horlanmış aşktaki sayrılıklarsal
 Ve göz açılmadan bile görülebilir. O zaman
 Daha akıllıca değil mi önceden tetikte olmak?

Bu ağa dolanmaktan çok daha kolaydır inan,
Aşkın pençesinden kaçınmak; tuzağa düşüp de
Venus'un karmaşık düğümünü açmaktan. 1140

Lânetli ağdan kurtarabilirsin kendini,
Yeter ki kendi özgürlüğünün önüne durma!
İlkin tapındığın, uğruna iç çektiğin dışının
Kusurlarını ara bul, bedence ve ruhca. 1145

Çünkü aşk, kör eder çoğunluk gözünü erkeğin,
Olmadık özellikler yakıştırır sevdiğine.
Nice çirkin kadına tapınıldığını biliriz.
Bakarız, gülüp geçer dostuna biri,
Alçaltıcı tutkusundan ötürü; oysa zavallı 1150

Kendisi de -bilmeden- benzer bir açmazın içindedir.
Sütlü kahve olur çıkar, kara-sarı haspa,
Övülür pasaklının *sevimli dağınıklığı*.
Gözleri yeşil olsa bile, tanrıça grisidir.
Sıksa ve kuru mu, *ceylân sekişli*'dir mutlaka, 1155

Bodur ya da kavruksa *küçük periler*'i andırır,
Görkemli tanrı dölü'ndendir, iriyse, hantalsa.
Kekeme mi, çocuksu tutukluğu ne çekicidir!
Donuksa, alçakgönüllüdür; geveze mi, cevher saçar;
İnce ruhludur sıskaysa, öksürürken boğuluyorsa. 1160

Memeleri çok iriyse *Bacchus'u emziren Keres*'e benzer
Burnu kütse *Satyr'lerin çocuğu*'dur, Köfte
Dudaklıysa *öpülesi*'dir -Saymakla bitmez bunlar-

Tutalım yüzü gerçekten güzel, olabildiğince;
Venus'un çekiciliği fışkırıyor bedeninden. 1165
Başka kadın mı kalmadı? Hem daha önceleri de
Onsuz yaşamadık mı? Biliriz ki hemcinslerinden,
Yapıca en ufak bir 'ayrımı yok. O da pis kokular
Sürer bedenine: Hizmetçileri güler arkasından gizlice.

Bu arada çiçekler derler gözü yaşlı âşık, 117
 Yığar suratına kapanan kapıya. Yasla öper,
 Tatlı kokularla sıvazlar kibirli tokmakları.
 Oysa bir içeri alınsa, havayı bir koklasa, hemen
 Bir özür bulmak isteyecektir kaçmak için.
 Uzun uzun tasarladığı o ustalıklı sözler, 1175
 Donacaktır dudaklarında. Sevdiginde ölümsüz
 Erdemler varsaydığı için küfredecektir kendine
 Venus'un kızları da bilir bu gerçeği.
 Nasıl çırpınırlar âşıklarından saklamaya
 Yaşamın kulisinde olup bitenleri. Boşunadır çaba, 1180
 Ruhun günüşiğine çıkarabilir gizleneni.
 Gelgelelim tatsız gerçekleri benimseyeceksin
 İster istemez kadın iyiye, içteise,
 İnsanın kusursuz olmadığını katacaksın hesaba.

Erkeğe sıkı sıkı sarıldığında kadın, 1185
 Onun bedenine yapıştığında, nemli dudakları
 Çırpınarak uzattı mı öpüşleri; sanma her zaman
 Yalandan inliyordur. Çoğunluk içtendir
 Davranışları. Paylaşılacak bir zevkin özlemiyle, sürer
 Erkeği yarışın sonuna. Öyle değil mi kuşlar ve 1190
 Öbür hayvanlar da? İneklerle kısraklar kendilerini
 Verirler miydi, alev alev yanmasa dişilikleri;
 Üreten tohuma karşı. kırılmasaydı dirençleri hazla?

Bilmez misin paylaşılan zevkle kenetli çiftler 1195
 Nasıl acı çekerler bazan bu birleşmeden?
 Köpekler köşebaşlarında ayrılmak isteyip de
 Ters yöne çekişmelerine karşın vargüçleriyle,
 Venus'un zinciri nasıl bağlar onları! Çabaya
 Değeceğini bilmeseler önceki deneylerden
 Karşılıklı mutluluğun, katlanırlar mıydı buna? 1200
 İşte cinsel tadın paylaşıldığının kanıtları.

Kimi zaman tohumların karışımı sırasında
 Tatla esrik dişi, alteder erkeğin gücünü;
 Ananın dölü tutar o zaman, çocuk ona çeker.
 Babaya çeker, erkeğin tohumu tutunca. 1205
 Anababalarına eşit ölçüde benzeyenlerdeyse
 Babanın bedeniyle karışmıştır ananın kanı.
 Venus'un dürtüsüyle kollarda bacaklarda
 Karşılıklı tutkunun hızıyla yol alan tohumlar
 Tam bir eşitlikle çarpışmışlardır. 1210
 Güçler denktir onların dölleniğinde.
 Dedelerine, ninelerine çeker çocuk bazan da,
 Ya da atalarını andırır çizgileri. Çünkü
 Gizli bir tohum birikimi vardır anababada,
 Atalardan geçen, çeşitli bileşimlerde 1215
 Kuşaklar boyu süren. Venus, gelişigüzel
 Bir seçme yapar bunların arasından;
 Sesi, saçı, bakışları yineler soyaçekim yoluyla.
 Çünkü bu özellikler de belirlenmiştir, yüzümüz
 Ve öbür organlarımız gibi, özel tohumlarla. 1220
 Kızların baba tohumundan doğması,
 Ana bedeninin oğlan doğurması yadırganabilir.
 Dölüt ikisinin atomlarından oluşur aslında.
 Ne ki, en çok benzediğinden alır atomların çoğunu
 Görüyoruz, dışıde de erkekte de geçerlidir bu. 1225

Sanma ki tanrıların isteğiyledir
 Erkeğin dölsüz kalması; hiç duymaması
 Sevgili çocuklarından baba sözcüğünü;
 Yemişsiz, kısır bir cinsel yaşam sürmesi.
 Niceleri bu inancın etkisiyle kana boğarlar 1230
 Sunakları, tütsü yakarlar acınası bir umutla:
 Sağlıklı tohumla döllensin diye karıları.
 Boşunadır tanrıları ve yazgıyı zorlamaları.
 Erkeğin kısırlığı tohumun sertliğine bağlı,

Ya da çok ince, çok akışkan oluşuna. 1235
 İnce tohum çakılı duramayacağından yerine
 Çabucak kayar, düşer, verimsiz kalır. Sertse
 Kütle olarak çıkacağından, ya gerekli hızı
 Bulamaz, ya da süzülemez hedefine. Girse de,
 Tamtamına karışamayacaktır dışının tohumuyla. 1240

Çünkü uyumda büyük çeşitlilik gösterir
 Venus'un işleri. Erkeğin dölleme gücü
 Değişir kadına göre, kadınların da öyle; değişir
 Değişik erkeğe göre döl alışı, gebelenişi.
 Gençlik yıllarında kısır olan nice kadın 1245
 Sonraki kocalarından çocuk doğurmuş,
 Doğumun tadıyla zenginleşmişlerdir.
 Ve bu doğurgan kadınları evlerinde yıllarca
 Kısır bırakan erkekler de kendilerini yapıcı
 Tamamlayan dişiye bulunca, yaşlılıklarında 1250
 Oğul sahibi olma mutuyla güçlenmişlerdir.
 Aslolan doğru bileşimini bulmaktır tohumların.
 Sertle inceyi, inceyle serti bağdaştırmaktır uyumla.

Bu konuda beslenme de önemli bir sorundur.
 Kimi yemekler pürüzlendirir tohumu, 1255
 Kimileri inceltir, küçültür. En önemli öğeyse
 Tat alma oyunlarının biçimidir çiftleşmede.
 Genel bir inanca dayanırsak,
 Dört ayaklı hayvan duruşunda,
 Kasıkları kalkırken, daha kolay 1260
 Alır tohumu ve döllendir kadın.

Elbette karılarımız gereksinme duymamalı
 Kösnü oyunlarına. Yalancı bir dirençle

Kıvırırsa kalçalarını, daha güç kapar
 Kadın, tohumu. Sabanı çıkarır bir kere
 Sürdüğü izden, tohumu düşürtür evleğin dışına.
 Kendi çıkarlarını gözeterek
 Orospular düşkündür bunlara. Hem kolay
 Gebe kalmazlar, işlerinden olmazlar böylece,
 Hem daha çekici gelirler çiftleşme süresince.
 Ama karılarımızın ne yararı olur bundan?

1265

1270

Son olarak: Tanrıların yardımı olmadan da
 Çirkin bir kadına tutku duyulabilir.
 Çoğunluk, kadın hoş tutarak erkeği
 Hep çocukça kurnaz kalarak kendisi, ve
 Hep diri; kolaylaştırır erkeğin yaşamını.
 Üstelik alışkanlıktır yavaş yavaş yol açan aşka.
 Hiçbir şey dayanamaz, hiçbir şey, çünkü
 Israrlı, sabırlı vuruşlar karşısında.
 Nasıl ki, aynı yere düşen su damlaları,
 Kocaman bir kayayı aşındırıyorsa zamanla.

1280

BEŞİNCİ KİTAP

Kim bu içeriğe, bu bulgulara yaraşan
Bir şarkı yaratacak gücü bulur yüreğinde!
Bize bağrından böylesi zenginlikler çıkarıp
Armağan eden o bilgenin erdemlerini, sanmam
Ustaca dile getirebilsin ölümlünün biri. 5
Görkemli düşüncelerine uygun bir isim gerekse
Bir tanrıydı diyebilirim -gerçek bir tanrıdır,
Soylu Memmius-şimdilerde *felsefe* adıyla
Anılagelen yaşam kuralını ilk bulan;
Sanatıyla, böylesi dalgalı bir denizden 10
Yaşamı kurtaran ve böyle kara bir geceden
Dingin, güneş-ışıklı bir göğe çıkaran.

Onun başarısıyla karşılaştı, eski bulgularını,
Tanrılar katına yükseltilen öbür ölümlülerin.
Derler ki Ceres¹, tahılı öğretmiştir insana, 15
Bacchus² üzüm suyunu; ama bunlar olmadan da
Sürdürebilirdik yaşamı, günümüzdeki ilkel
Birtakım kabileler gibi. Nasıl yaşırdık oysa
İnsanca arınmadan yüreklerimiz?
Bildirişiyle imparatorlukları aşan ve ruhlara 20
Erinç getiren bilgeye nasıl tanrı demeyiz?

1. *Bereket tanrıçası.*

2. *Şarap ve esrıklilik tanrısı.*

Hercules'in girdiği serüvenleri
 Daha zorlu sanıyorsan, uzağındasın gerçeğin.
 Nemea aslanının yutan ağzı, o kan dökücü
 Arkadia domuzu ne yapabilir bugün bize?
 Girit boğası; ya o Lerna bataklığındaki belâ:
 Zehirli yılanlardan sayısız başı olan ejder Hydra?
 Ne çıkar, üç gövdesinin birleşik gücüyle
 Hâlâ uzak İspanya'daysa Geryoneus?
 Stymphalos gölünde dolanıyorsa alıcı kuşlar?
 İsmaros'un Balkan yamaçlarında hâlâ, ne çıkar,
 Ateş soluyorsa Trakya'lı Diomedes'in atları?
 Hesperid'lerin parlak altın elmalarına,
 O pullu, kötü-gözlü ejderha bekçilik ediyorsa,
 Ağaca kalın halkalarla dolanarak, kimsenin
 -Barbarların bile- varmadığı Atlantik kıyısında?
 Bugün bu ölmüş canavarlar yaşasaydı
 -Altetmemiş olsaydık onları-
 Ne zararları dokunurdu bize? Hiç, bana kalırsa.
 Günümüzde de yırtıcı hayvanlarla dolu yeryüzü.
 Çalılıklarda, dağbaşında, ormanın derininde
 Pusuya yatmış korku. Ne var ki yolumuz
 Sık sık düşmüyor oralara, kaçınabiliyoruz.

311

40

Oysa yüreklerimiz arınmamışsa,
 Ne yıkıcı bir çatışma sürecektir içimizde!
 Ne kaygılar, ne korkular! Hele korkular
 Tutku nöbetine tutsak düşeni nasıl hırpalar!
 Kibir, düşkünlük, kösnü, bolluk
 Ve bunalım, ne belâlar hazırlar!
 Bu düşmanların tümünü alteden, ruhundan
 Kovabilen-hem de silâhla değil sözcüklerle-
 Tanrılar katında bir yer hak etmiştir elbette!
 Hem o bilgenin tanrısal sözleri

41

Unutulmamalı, ölümsüz tanrılar üstüne, ve
Öğretisiyle nasıl açıkladığı evrenin gizlerini.

Onun adımlarını izleyerek dizelerimde
-Doğuşlarını hazırlayan yasalar uyarınca-
Sınırlı bir süre içinde yaşadığını anlattım
Varlıkların. Çünkü öncesiz-sonrasızlığı aşamayacaktır
Hiç biri. Bunu örneklemek için özellikle
Ruhun bedenle birlik olduğunu -sonsuzluk dek
Var olamayacağını- gösterdim.
Uykuda gördüğümüz imgelerin,
Ölmüşleri canlı sanmamızın sözgelimi,
Bir yanılısama olduğunu. Şimdi dünyanın da
Ölümlü bir gövdeden doğduğunu kanıtlamalıyım,
Ondan oluştuğunu. Sonra yeryüzünün, denizin
Ve göğün ve yıldızlarla güneşin ve ayın
Temelindeki madde yığınağını ele almalıyım.
Hangi canlılar yaşamış yeryüzünde, hangileri
Hiç doğmamış? İnsanlar nasıl kararlaştırmış
Varlıklara koyacağı adları kendi aralarında?
Ve bütun dünyada bütun tapınakları,
Kutsal gölleri, korularla sunakları,
Ve putları kutsallaştıran tanrı korkusu
Nasıl girmiş insanın ruhuna?

61

Daha sonra güneşin yolunu çizen gücü
Anlatacağım sana, ayın yolculuklarını;
Ki sanmayalım yerle gök arasındaki
Yıllık koşularına gönüllü katıldıklarını,
Ürünlerle hayvanların gelişimini hızlandırmak
Amacıyla ve tanrısal tasarılarla uyduklarını.
Tanrıların kayıtsızlığına yeni inananlar,
Kuşkuya düşebilir, evreni yürüten gücün

81

Nereden doğduğu konusunda.

85

-Hele tepede, Esir sınırındaki devinimleri-
O zaman eski boş inanlarına döner zavallılar,
Güçleri tartışılmaz zalim efendiler yaratırlar
Kendilerine yine. Neyin olup olamayacağını
Bilmediklerindendir bu: her gücün bir sonla,
Kıpırdamaz bir sınır taşıyla kısıtlandığını.

96

Boş sözlerle oyalamıyayım artık,
Memmius senil Önce bir göz at denize,
Göge ve karalara. Yapıları böylesine farklı,
Ayrı biçimde, dokuda üç gövde; bir günde
Silinip gidecek bil kil Dünyanın nice yıldır
Dayanan çatısı yıkılıverecek bir anda.

95

Biliyorum, kolayca inanılmaz yokolacağına
Göğün ve yerin. İnsanları inandırmak güç buna.
Kişioğlu kendi deneyleri dışındaki gerçekleri
Kuşkuyla dinler hep: gözüyle göremeyeceği,
Eliyle dokunamayacağı şeyleri-insan yüreğine
İşleyebilecek, ruhunda yer edecek en kestirme
Yolken duyular-Yine de söyleyeceğim yılmadan.
Belki de olaylar doğrulayacak kanıtlarımı.
Belki yakında gözünle göreceksin, bir anda
Korkunç depremlerin paramparça edişini dünyayı.
Böylesi bir yazgıdan esirgesin bahtımız bizil
Umarım akıl gösterebilir sana, olay değil
Her şeyin bir patlamayla son bulacağını.

100

105

110

Ama kehanetimin, başı defnelerle taçlandırılmış,
Pythia adlı bakıcının kine göre daha sağlamdır,
Güvenilirdir. Doğru sözlerle rahatlatacağım

Ruhunu. Bağnazlığa kapılıp da; karalara,
 Güneşle göğe, denize ve yıldızlara ve aya
 Tanrısal bir gövde bağışlandığımı ve
 Sonsuzadek sürececeklerini söyleyeceğim sanma.
 Ve sanma ki bu yüzden, aşı devlere verilen,
 Korkunç suça yaraşır bir ceza verilmelidir,
 Dünyanın surlarını akıl yürütmeyeyle yıkanlara;
 Gölge düşürenlere gök-ışığı güneşe,
 Ölümsüzleri alçaltanlara, ölümlü boş sözlerle!

115

120

Bu gövdeler kutsallıktan öyle uzaktır ki
 Aslında; tanrılar katında bir yeri
 Öylesine hak etmemişlerdir ki, dirimsizi ve
 Duyumsuzu simgelerler bize. Ancak belli
 Gövdelerle işbirliği yapabilir ruhla kavrayış gücü.
 Esir'de barınamaz ağaç; tuzlu denizde bulutlar;
 Balıklar nasıl tarlada bitemezse ve kan
 Nasıl dolaşamazsa tahtada; özsu, taşta.
 Her şeye gelişimi ve sürmesi için
 Belli bir yer ayrılmıştır. Ruh da bedensiz
 Olamaz tekbaşına: kaslardan bağımsız ve kandan.
 Yoksa başımızda daha kolay işlerdi mutlaka,
 Omuzlarda, topuklarda ya da herhangi
 Başka bir yerinde yuvalanırdı bedenini;
 Aynı çanakta, yani aynı kişide olduğu sürece.
 İnsan bedeninde bile canla ruhun
 Gelişimi, sürmesi için bir yer ayrılmışsa;
 Nasıl kesinlikle yadsımayız onların
 İnsan ve hayvan gövdesinden uzakta,
 Güneş ateşinde, suda, toprak kümelerinde
 Ya da üst sınırında barınabileceğini Esir'in?
 Ve nasıl tanrısal bir bilinç
 Bağışlanmış olabilir bu nesnelere,
 Yoksunsalar eğer yaşayan candan bile?

Ustelik, sanma ki, tanrıların kutsal barınağı
 Dünyanın sınırları içinde bir yerdedir.
 Çünkü duyularımızın çok dışında kalan
 İnce yapılarını güçlkle algılayabilir 150
 Ruhumuz bile kaçtığına göre değişimizden
 Ve elimizin basıncından- Dokunabildiğimiz
 Hiçbir nesneyle de yok ilintisi tanrılarının.
 Başkasına dokunamaz ki, dokunulamayan!
 Bizimkilere benzemiyordur barınakları da, ilerde 155
 Kanıtlayacağım gibi; aynı dokudandır bedenleriyle.

Tanrılarının dünyayı bütün görkemiyle
 İnsanlar adına yarattığını söyleyen kuram,
 Kutsal işçiliği övüp ölümsüz sayalım diyeyse;
 Tanrılarının insanoğlu adına kurdukları 160
 Sonsuz barınağın düzenini bozmak zorbalıkla,
 Tartışmalarla yıpratmak, altüst etmek
 Günah sayılacaksa; bu kuram -bizce- saçmasapan
 Bir peri masalından öteye gidemez, Memmius!
 Çünkü bu ölümsüz ve kutsal varlıkların 165
 Ne çıkarı olabilir bizim gönül borcumuzdan,
 Ki bizi gözetinler çabalarında?
 Uzun süre dinginlik içinde yaşamışları
 Hangi yeni etki saptırabilir yaşamlarından?
 Devrimci, eski düzenden hoşnut olmayandır.
 Oysa geçmişinde dert nedir bilmeyen,
 Nasıl bir dürtüyle yenilik peşinde koşar?
 Dahası, yaratılmamış olmanın ne gibi
 Bir zararı dokunurdu bizlere? Yani ille de
 Yaratışın ilk ışığı yanana kadar, yaşamımızın
 Yas ve karanlığa boğulduğunu mu düşünmeliyiz?
 Bir kez doğduktan sonra sağ kalmak ister kişi,
 Orası öyle, oyalanabildiği sürece hazla.

Ama yaşam sevincini hiç tatmamış ve insanlara 180
Hiç karışmamışın, *yaratılmamışlık* umurunda mı?

Hem şu da var ayrıca: insanoğlunu tanrılar
Hangi örneğe bakarak yaratmışlar?
Hangi kaynaktan alıp imgesinin esinini,
Göz önüne getirmişler yaratmak istediklerini? 185
Nereden bilebilirlerdi atomların gücünü ve
Çeşitli bileşimlerindeki gizli yetkinliği,
Doğa kendisi sunmasaydı yaratışın örneğini?
Yığınla atom kendi ağırlığıyla sürüklenirken
Oradan oraya, sonsuz zamanda, birbirlerine 190
Hızla çarparak; olabilecek her türlü bileşimi
Denemiş ve bu yolla gerçekleşebilecek her şeyi
Göstermişlerdir böylece. Bugünkü dünyamızı yapan
Ve her gün değişimi körükleyen kümeleşmeleri,
Devinimleri bulmalarına şaşmamalı sonunda. 195

Atomları hiç bilmeseydim de, göksel olayların
Kendilerini çağırırdım tanıklığa ve başka
Kanıtlar aracılığıyla ortaya koyardım evrenin
Tanrısal güçle yaratılmadığını bizim adımıza,
Neden dersen, öylesine çok ki eksik! 200

Bir kere, göğün kapladığı büyük genişliğin
Obur dağlar tutmuş bir bölümünü,
Yırtıcı hayvanları barındıran ormanlar bir de.
Kayalar, bozkır ve karaları birbirinden ayıran
Deniz kurulmuş öbür bölümlere de. Nerdeyse 205
Yeryüzünün üçte ikisini esiriyor insandan,
Kavurucu sıcak ve dondurucu kar örtüsü.
Geriye kalan işlenebilir toprak, doğaya kalsa,

Çalılık olurdu, karşı koymasa insanın gücü.
 Kişioğlu yaşamı uğruna, terliyor çapanın başında. 216
 Sabanla sürüp uyarmasa toprağı,
 Altüst etmese, kendiliğinden çıkar mı
 Açık havaya ekinler, yeşerir mi? Tarlalar
 Yaprğa ve çiçeğe boğulsa da emeğin gücüyle
 Yine de sonunda, ya zamansız sığağıyla 215
 Kavuracaktır kızgın güneş, ya sağanaklar,
 Ya don şaşırtacaktır ekini ya da
 Kasırğa gibi savuracaktır deli rüzgâr.
 Hem karada ve denizde başımıza belâ olan
 Yırtıcı hayvan dölünü neden besliyor doğa?
 Mevsimler neden sayrılık getiriyor yedeğinde?
 Zamansız ölüm neden kol geziyor aramızda?

Gemi çarpışması sonunda azgın dalgalarla,
 Kıyıya savrulmuş bir denizci gibi,
 Çırılçıplak yatar insan yavrusu, konuşamaz.
 Yoksundur yaşama gerekli desteğinden dirimin.
 Doğa, doğum sancılarıyla onu ana rahminden
 Güneş-ışıklı dünyanın kıyılarına attığında
 Acı çığlıklar koparır-haklıdır da-
 Ne dertlerle karşılaşacağını düşünürsek ilerde.
 Oysa hayvanların tümü -evcil ve yırtıcı-
 Şamata çıkarmaz, ninnilerle oyalanmak istemez,
 Havaya göre giysi değiştirmez. Silâh kuşanmaz,
 Sur çekmez malını korumak amacıyla, çünkü toprak
 Ve doğa, her gereksinmesini cömertçe karşılar.

Bir kere, dünyayı oluşturduğunu gördüğümüz
 Öğelerin katı toprak ve nem; havanın ve yakıcı
 Ateşin soluğu- hepsi ne doğumsuz ne de ölümsüz olan
 Gövdelerden oluşmuşlar. Demek tümüyle böyle olmalı

Dünya da. Bilinir ki, kurucu parçaları 240
 Doğan ve ölen maddenin yapılanmasından oluşan
 Gövdelerin kendileri de
 Dışında kalamaz bu kuralın.
 Ana öğelerinin çözüldüğünü ve yeniden var olduğunu
 Görüyorsak dünyanın, göğün ve yerin de; 245
 Doğduklarını çıkarabiliriz bundan ve bir gün
 Eninde sonunda yıkılacaklarını kesinlikle.

Kanıtsız konuşuyorum sanma, ey Memmius,
 Toprağın ve ateşin, rûzgârın ve suyun
 Ölümlü olduklarını; öleceklerini 250
 Gün geldiğinde, sonra kuşkusuz yeniden
 Var olup gelişeceklerini söylediğimdel
 Toprağı al önce. Sürekli güneşte kavrulan ve
 Ayak altında çiğnenen bölümü, bir buğu salar.
 Uçuşan toz bulutları, savurgan rûzgârla 255
 Havaya karışır. Bir bölümü sele dönüşür yeniden
 Yağmurların etkisiyle ve ırmaklar
 Kemirir durur kıyılarını. Toprak, durmaksızın
 Verdiğini beslemek için başka varlıkları
 Geri alır. Evrensel ana, ortaklaşa mezardır da. 260
 Bir vandan aşınırken, bir yandan tazelenir.

Suya gelince: söylemek gereksiz sanırım,
 Durmaksızın çoğaldığını denizin ve çayların,
 Akışın hiç bitmediğini. Suyun çağlayışı
 Her yerde kanıtlıyor bunu. Öncü sel kesilir, 265
 Çağıltısı yiter ve yükselmez suyun düzeyi.
 Ya yüzeyini tarayan rûzgârın etkisiyledir
 Ya kızgın güneşin çözüştüren ışınlarından
 Deniz suyunun azalışı. Ya da suların
 Toprak altında her yöne sızmasından. 270

Tuz süzülür ve suyun ana kütlesi gerisin geri
Gözeyle akar, toplanır orada. Ve arınmış olarak
Çağlar toprakta, ıslak ayakzinde dalgalarının.

Şimdi havayı, olanca kütlesi her an
Sayısız değişimden geçen havayı alalım ele. 275
Gövdelerden durmaksızın salınanlar, kocaman
Okyanusunda barınır havanın. Karşılığında
Gövdelere madde vermese hava; yenilemese
Akıp duran biçimlerini; çoktan çözölüp dönüşürlerdi havaya.
Demek varlıklardan ürüyor hava, yine onlara dönüşüyor; 280
Her şey sürekli bir oluşta olduğuna göre.

Kızgın güneş! Akışkan ışığın cömert pınarı,
Usanmadan yıkar göğü taze parıltısıyla.
Gecikmez eski ışığın yerine yeniyi getirmede.
Çünkü her ışın çakışı -sonucu ne olsa- 285
Bir eksilmedir gözede. Anlatayım bak:
Bulutlar daha göğ'e tırmanır tırmanmaz,
Keser kesmez güneşi, ışınların uçları
Ansızın görünmez olur. Ve
Bulutların geçtiği yerde yeryüzü aydınlanmaz. 290
Gövdeler hep yeni bir ışığa gereksiniyor demek.
Her parıltı çakışı kısa sürelidir ve asla
Görülemezdi güneşte varlıklar; o gür gözeden,
Işık, sürekli olarak sağlanmasaydı.

Evimizdeki aydınlatma araçları da böyle, 295
Yağlı dumanla alevleri kararan meşaleler de.
Yanmalarından beslenerek koşarlar
Yeni ışık kaynağına hızla, daha hızla;
Hep ışıldayan alevlerle, kesintisiz,

Hiç ara vermeden parıltı sağanağına. 300
 Her ateşten doğacak tez alevlerle
 Öylesine hızla önlenecektir ki her sönüş!
 Güneşi, ayı, yıldızları böyle düşün,
 Ardarda patlamalarla yağdırırken görkemlerini
 Ateşlerini çakışlarla durmadan yitirirken; 305
 Zamanın yıpratamadığı özler olarak değil.

Çevrene bak, kayaların bile boyun eğdiğini
 Göreceksin zamana: yıkılan koca kuleler,
 Unufak duvarlar, zamanla silinen tapınaklar,
 Tanrı imgeleri. Kutsallıklar uzatabiliyor mu 310
 Doğa yasalarına karşı, verilen süreyi?
 Yüce kişilerin yontuları soruyor bize
 Neden ölümsüzlük aradığımızı. Dağlardan kopan,
 Yuvarlanan kayalar, sayılı zamanın
 Yüzüne haykırıyorlar güçsüzlüklerini. 315
 Çünkü ani bir sarsıntı sökemezdi onları,
 Koparamazdı yerlerinden, süregelselerdi;
 Zamanın aşındırmasıyla çürümeselerdi baştanberi.

Son olarak, yeryüzünün üzerinde ve çevresinde,
 Onu kuşatan dış kabuk var. Kimilerinin dediğince, 320
 Buysa herşeyin kendisinden doğduğu ve döneceği,
 Sonunda; maddesi ne doğumsuz ne ölümsüz demektir.
 Çünkü, başkalarını beslemek için veren kendinden,
 Eksilir ve yeniden var olur geri aldıklarıyla.

Şunu da düşün: bir başlangıç noktası yoksa 325
 Yerle göğün zamanda, ozanlar neden
 Thebai savaşından, Troya trajedisinden
 Önce olanları ele almamışlar?

Neden onca yiğitlikler silinmiş bellekten ?
 Neden yer tutmamış, ünün ölmez anıtlarında? 330
 Yanıtı şu bence: *dünyamız daha çok gençtir*,
 Uzak geçmişte değildir doğumu, yenilerdedir.
 Bugün de yetkinleşme yolunda kimi sanatlar:
 Sürüyor gelişme. Yeni buluşlar var gemicilikte.
 Alışılmadık uyumlar peşinde mızıkacılar. 335
 Doğanın gizleri de yeni yeni çıktı açığa
 Ve ben daha ilk kişiyim açıklamaya
 Girişip çaba harcayan, kendi öz dilimde.

Bütün bunların daha önce de varolduğuna
 İnanabilirsin! Bir ısı patlaması silmiştir belki 340
 İnsan soyunu yeryüzünden: kentleri yoketmiştir
 Büyük bir deprem; ya da obur ırmaklar,
 Sürekli yağmurlar sonucu aşarak setlerini,
 Kasabaları basmıştır. Bu da haklı çıkarır beni.
 Demek yerin ve göğün sonu yaklaşmakta, 345
 Böylesine salgınlarla, kıranlarla sarsılmışsa
 Yeryüzü, gerçekten son bir sarsıntı yetecektir
 Evrensel yıkıma; son bir çöküş, bir kıpırdama.
 En kesin kanıt ölümlülüğümüzün de
 Türdeşlerimizi nice yıllar önce yok eden 350
 Salgınlarla yüzyüze oluşumuz değil mi bugün de?

Ölümsüz nesneler üç çeşit demek ki.
 Birinciler -atomlar gibi- tozanlarının
 Saltık somluğundan ötürü püskürtür vuruşları,
 Hiç bir güç sızıp içlerine, çözemez dokularını. 355
 İkinciler, vuruşlara bağışıklıkları yüzünden
 Karşı koyarlar zamana -dokunulamayan, itilerden
 Etkilenmeyen boşluk gibi.- Sonuncularınsa
 Çevrelerinde bir boşluk yoktur ki,

Yayılıp çözülebilsin parçaları 360
 -Tümüyle ölümsüz olan evren gibi-
 Ne maddenin kaçabileceği
 Bir boşluk vardır dışta
 Ne de girip öz-dokusunu çözüştürebilecek
 Başka bir madde! Yabancı gövdeler de yok mu, 365
 Sonsuz boşluktan çıkıp durmadan
 Dünyayı döven ya da yaralayan
 Ölümcül ölçüde? Ve boşluğun
 Derinlerinde bol bol yer var
 Bir sarsıntı sonucu çöken duvarlarını 370
 Kolayca barındıracak dünyanın.
 İmdi: ölüm kapısı kapalı değildir
 Göğe, güneşe, yeryüzüne ve
 Denizin ölçülmez dalgalarına.
 Ardına kadar açıktır, esneyen bir uçurum gibi 375
 Onlara kucak açar. Bu nedenle zamanın
 Çocuklarıdır onlar; öyle görülmelidirler.
 Yapısı ölümlü hiçbir şey, başı olmayan zamandan bugüne
 Sürüp gelemezdi, karşı koyamazdı çünkü
 Ölçülmez zamanın acı gücüne. 380

Düşün ki, dünyanın çatışan öğeleri arasında
 Böylesine geniş çapta bir iç savaş
 Bir gün sonuca varacaktır nasılsa. Belki
 Güneşle ısı içip bitirecek ırmakların suyunu.
 Şimdi de bu çabadalar zaten; yalnız 385
 Ulaşamadılar amaçlarına: öte yandan ırmaklar
 Gür kaynaklarla beslenirken, okyanus diplerinden
 Yeryüzüne baskın vermeye çalışıyorlar.
 Onlar da engelleniyor ama: safları seyreliyor
 Okyanus-tarayan rüzgârlarla ve kızgın güneşin 390
 Işınlarıyla: hedefe varmadan kuruyor damlalar.
 Büyük çıkarları uğruna çekişerek karşıt ordular,

Süzdürüyor kızgın savaşı. Efsaneye göre,
 Bir zamanlar ateş baskın çıkmış, bir keresinde
 Su altetmiş ateşi: güneşin arabasını çeken atlar
 Phaethon'u çevirdiklerinde gökteki yolundan
 Karalara doğru. O zaman tanrılar tanrısı,
 Öfkeyle yere çalmış toy Phaethon'u
 Bir yıldırımla söküp arabasından: Ateşin utkusul
 Toprağın ilk duyması onun kavuruculuğunu. 411
 Ama baba güneş atılıp yakalamış sönmez ışığı,
 Yeniden geme vurmuş parlayan atları,
 Doğru yola sürerek; geri getirmiş
 Düzeni dünyaya. Yunanın eski ozanları
 Anlatıyor öğretice yadsınan bu öyküyü.
 Ateşin utkusunun gerçek nedeniyse, bir artıştır
 Sonsuz boşluktan beslenen tozan yığınağında.
 Sonuç kaçınılmazdır artık, ateşin ordusu ya
 Gerilemek zorunda kalacaktır -bir nedenle-
 Ya da kavrularak son bulacaktır dünya. 414
 Başka bir efsane, suyun bir zamanlar nasıl
 Gücünü yığıp egemenlik kurduğunu anlatır,
 Kentleri bastığını; insanların boğuluşunu.
 Sonsuzdan beslenen ordularda ufak bir azalma,
 Bir gerileme yüzünden yağmurlar dinmiş ama, 415
 Irmaklar azaltmış akışlarını.

Şimdi evreleriyle ele alacağımı sırayla,
 Maddenin başlangıç yoğunluğunu;
 Yerin, göğün ve okyanus diplerinin
 Ve güneş ve ay yuvarlaklarının
 Temelini nasıl attığını onun. Besbelli
 Atomlar uslarını kullanarak düzen gözetmedi,
 İşbölümüne de gitmediler aralarında.
 Ama yığınla atom, sonsuz zamanda, çeşitli
 Yönlere koşuşturarak, ağırlıklarıyla çekilip 425

Çarpışarak birleşmiştir türlü biçimlerde
 Ve bileşimleriyle ortaya koymuştur
 Oluşabilecek şeyleri. Demek her türlü devinimle,
 Her türlü bağlantıyı denedikleri bu yolculukta
 Ansızın rastlaşanlar ve doğal olarak 430
 Yaratabilenler özlü dokuları -yeri, göğü,
 Denizi ve canlı türlerini- gelmiş bir araya.

Güneşin parlak topu görünmüyordu o sıralar
 -Tepelere ağın ve ışığını yağdıran-
 Ne de gökkubbeye üşüşmüştü yıldızlar. 435
 Ne deniz vardı, ne gök, ne yer, ne hava,
 Ne de bildiklerimize benzer bir nesne- salt
 Yeni kümelenmiş her türden atomlar arasında
 Bir kasırga- Bu uyumsuzluktan doğdu çatışma:
 Ara boşluklarında atomların, yönelişlerinde, 440
 Birleşimlerinde, çarpışmalarında, devinimlerinde
 Kargaşa yaratan. Biçimlerindeki çeşitlilik gereği
 Koruyamazlardı başlangıçtaki bileşimlerini,
 Devinimce uzlaşamazlardı çünkü. Bu karmaşada
 Elendiler kendiliklerinden: benzerler birleşti, 445
 Dünya kabataslak çizildi: önce göğün çatısını
 Yerden ayırdılar; kütleden ayrı bir çanakta
 Suları barındırdı deniz; yalıtlanmış
 Katışıksız alevi Esir'in, ötelerde kümelendi.

Toprağın tüm tozanları, ağırlıklarından ve 450
 Dolaşıklıklarından ötürü ortada toplandı.
 Ve diplerdeki mevzileri geçirdi ele.
 Kaynaşmaları ve kenetlenmeleri oranında
 Basınçlarıyla attılar dışarı yıldızları,
 Güneşi ve ayı ve denizi oluşturan atomları 455
 Ve dış duvarlarını bu yüce dünyanın.

Çünkü pürüzsüz ve yuvarlak bunların tohumları
 Ve çok daha küçük toprağın tozanlarından.
 Topraktan ilk kopan öge, geçip süngersi kabuktan
 Tepelere ağan, ateş-üreticisi Esir oldu. 460
 Hafifliği yüzünden ateşi de taşıdı yedeğinde.
 Güneşin altın ışınları çiğle ıslanmış otlarda
 Nasıl parlar tan ağarırken: pınarlar ve göller
 Bir buğu salıverir; toprak kendisi de tüter
 Kimi zaman. İşte bu buğular kaynaştığında, 465
 Tözleri havanın yukarı katlarında birleşince,
 Göğün altına kalın bir perde dokurlar.
 O günlerde de Esir'in oynak, uçucu ateşi,
 Tıpatıp böyle dağıldı dünyanın çemberine
 Ve sızarak içperlere yayıldı ve aldı 470
 Öğelerin tümünü sımsıcak kucağına.

Günesin ve ayın doğumu izledi bunu.
 Başladılar havakürenin yarı yolunda dönmeye.
 Toprak sahip çıkmadı onlara, Esir de; çünkü
 Ne dibe çökecek kadar ağırdılar, ne de 475
 Doruklara ağabilecek kadar hafif. Ama
 Yarı yolda canlı gövdeleri döndürebilir,
 Parçalarını toparlayarak bütünlerler dünyayı.
 Bizim bedenimiz de öyle değil mi? Kimi organlar
 Çakılıyken yerlerine, özgüirdür devinmekte kimi. 480

Bu öğeler çekildiğinde, bugün denizin
 Mavi enginliğiyle örtülmüş bölgelerde,
 Ansızın çöktü toprak, köpüren tuz doldu boşluğa.
 Çevreyi kuşatan Esir ateşleriyle
 Güneş ışınları; durmadan döverek dört yandan 485
 Dış kabuğu daha da sıkıştırdı.
 Öyle ki, büzüşüp yoğunlaştı toprak merkezde,

Kütleleşti. Daha gür tuzlu su selleri sızdı
 Bağrından, okyanusun köpük tarlalarını besledi.
 Hep yenilenen ısı ve hava tozanları kaçarak 490
 Toprağın ta üstünde yükselen ışıltılı göğü
 Perçinledi. Düzlükler yerine otururken,
 Dağ dorukları daha bir sivrildi; çünkü
 Çökertilemezdi kayalar ve getirilemezdi
 Aynı düzeye toprağın bütün parçaları. 495

Ve toprak, tözünün ağırlığıyla, kaynasmasıyla
 Dinginliğe ulaştı. Ve -bir benzetme yaparsak-
 Tümü dibe çökeldi tortusunun, dipte birikti.
 Sonra deniz, hava ve ateşli Esir sırasıyla
 Özgür kaldılar ilksel katışıksızlıklarında 500
 Hafifliklerine göre. En duruları, en hafifleri
 Esir, yüzer durur esintili havada ve
 Karıştırmaz duru özünü rüzgârın hırçınlığına.
 Alt kesimlere bırakır yutan kasırgaları; onlar
 Altüst olur deli rüzgârla. Kesin bir yol çizer, 505
 -Kendi öz ateşleriyle- kayarken Esir.
 Bu düzgün ve ayarlı akışın bir örneğini de
 Bosporos'ta¹ görürüz; bu denizin sularının
 Hep aynı eğimle, aynı akıntıya uyuşunda.

Şimdi yıldızların devinim nedenini alalım ele. 510
 Ve göğün koca yuvarlağının döndüğünü
 Varsayıp, girişelim işe. O zaman diyebiliriz ki
 Yeryuvarlağının iki kutbunu, karşı uçlarda tutan,
 Havanın dış basıncıdır -ya üstten akarak,
 Işıldayan yıldızların döndüğü doğrultuda; 515

1. *Istanbul Boğazı,*

Ya da altan akıp karşıt yönde döndüren
İrmağın döndürdüğü gibi değirmeni-

İkinci olasılık: göğün durağan olduğunu tümüyle,
Salt yıldızların döndüğünü benimsemek...
Bu da olabilir, çünkü ıvecen Esir akımları
Hapsedilmiştir göğe ve çıkış yolu arayarak
Habire dönüp, ateşlerini yollarlar geceye.
Ya da başka yöreden gelen bir dış akım
Kendi yoluna çekip döndürebilir onları.
Belki de başlarına buyruk yüzer her biri,
Özel besininin ardısıra geniş otlaklarında
Göğün ve doyururlar ateşten bedenlerini.
Kolay değil saptamak, bu olasılıkların hangisi
Daha doğru dünya açısından? Ben yalnızca
Evrendeki olayları sayıyorum, olabilecekleri;
Türlü kalıplarda oluşmuş türlü dünyalarda;
Yıldız devinimlerine yol açan nedenleri
Bir bir ele alıyorum. Yalnız hangisi
Asıl etmen? İşte onu bilemiyoruz daha.

*Yeryüzünün nasıl durağan kalabildiğine gelince
Dünyanın ortasında...* Diyebiliriz ki, kütlesi
İncelmekte gitgide, azalmakta. Alt kesimlerde
Başka bir töz olsa gerek, başlangıçtan bu yana
Birleşip işbirliği yapan rüzgârlı bölgeleriyle
İçinde kök saldığı dünyanın. Bu yüzden de
Yük olmaz havaya, basınç yapmaz üstüne.
Biliriz. ağır gelmez kişiye kendi kolu bacağı
Omuzlara yük olmaz başı; duymayız bedenimizin
Ayaklarımıza abanısını. Dış kökenli ağırlıkları
Taşımak zor gelir bize -daha hafif olsa bile-
Önemli olan her gövdenin kendi gücüdür.

Demek: yeryüzü ansızın karışarak
Yabancılık çekmemiş havaya. Dünyanın
Belirgin bir parçası onunla birlikte doğmuş.
Tıpkı organlarımız nasıl öz parçalarımızsa.

550

Dahası: yeryüzü büyük bir gök gürültüsüyle
Sallandığında, tüm havaküreye yayılır sarsıntı;
Dünyanın rüzgârlı bölgeleriyle ve gökle
Bağlantılı olmasaydı, bu nasıl açıklanırdı?
Aslında, başlangıçtan bu yana, sımsıkı
Bir işbirliğiyle kenetlenmişler, ortak köklerle.
Bedenimizin ağır kütesini nasıl kaldırırdı
İncecik dokusu canımızın, düşün
Böylesine yakın bir bağ olmasa arada!
Beden sıçrayabilir miydi hiç, can
Söz geçiremeseydi bacaklara? İncecik bir töz
Ağır bir kütleyle birleşince nasıl güçlenir?
Kanıtlar bunu havayla toprağın, insan canıyla
İnsan bedeninin kurduğu bileşimler.

555

560

Ve güneşin kızgın topu ne daha iridir, ne de
Daha ufak duyularımızla algıladığımızdan.
Ateş, ışığını iletecek, tatlı bir sıcaklık
Ufleyecek kadar yakındaysa bedenimize;
Alev kütesi azalmaz yolda: hızı kesilmez.
Güneşin saldığı ısı ve ışık da
Bunca uzaktan gelip vardığına göre duyularımıza,
Aydınlattıklarına göre değdikleri her yeri;
Demek güneşin de görünürdeki boyutları ve biçimi
Gerçeğe uygun: ne küçültme söz konusu, ne büyütme.

570

Ay da; İster ödünç bir ışık yansıtın görünüme,
İster kendi gövdesinden bir ışıltı saçsın

575

Yolculuğu sırasında, bizlere görüldüğünden
 Daha büyük değildir boyutları.
 Çünkü uzaktaki bütûn nesneler,
 Kalın bir hava perdesinin ardında
 Bulanık görünürler, kütleleri küçülmeden.
 Keskin çizgileri ve biçimiyle ay demek ki
 Tıpatıp olduğu gibi görünüyor gözümüze;
 Belirgin sınırları ve aslındaki boyutlarıyla.

586

Esir ateşinin toprakta görülebilen
 Her kıvılcıma da öyle. Ateşlerin çapı
 Büyük değişikliklere uğramaz -ne küçülür
 Ne büyür çokça- yanma açıkça seçildiği sürece
 Ve yalazlar belirginse. Ama yıldızlar aslında
 Biraz ufak da olabilir görüldüğünden;
 Azıcık daha iri de olabilir, o başka.

Güneş bu kadar küçücükse, peki;
 Karaları, denizi ve göğü yıkayan,
 Yeryüzünü sıcak bir ısıltıyla dolduran
 Bu ışık selini nasıl üretiyor? Şaşmamalı.
 Belki de bu geçitten fışkırıyor ışık,
 Gür bir pınar olup çağlıyor özgürce.
 Dünyadaki tüm ısı atomlarının birleştiği
 Yerdir bu! Bu evrensel birikim yine
 Işığı yayan kaynak oluyor. Ufacık bir dere
 Yetmez mi çayırı sulamaya? Basmaz mı ovayı?
 Bir olasılık daha söz konusu: belki de
 Güneşin -bir ölçüde ufak- ateşinin sıcakıyla
 Tutuşuyor hava, hele en ufak bir ateşe
 Değer değmez alev almaya yatkınsa.
 Düşün ekinler ve saman
 Nasıl tutuşur, yanar kimi zaman

600

605

Bir kıvılcımın başlattığı yangınla.
 Ama belki de güneşin yakut meşalesi,
 Parlaklığın belirlemediği, görünmez, ısıyla yüklü, 610
 Geniş bir ateş bölgesiyle kuşatılmıştır.
 Işınlara ısıtıcılığını arttırıyordur bu halka.

Güneş nasıl deviniyor? Yazlığından nasıl
Dönüyor kış ortasında Oğlak burcundaki gün durumuna?
 Ve yaz ortasında dönüp gerisin geri, 615
 Varıyor Yengeç burcunda doruğuna?
 Açıklayamıyoruz kesin ve doğru bir varsayımla,
 Ne de güneşin bir yılda alabildiği yolu
 Bir ayda alıvermesini ayın. Yineliyeyim:
 Kolayca bulunamaz nedeni. Bilge Demokritos'un 620
 İleri sürdüğü akla yakın görüşü analım.
 Buna göre, toprağa yakınlıkları oranında
 Gökteki çevrintinin etkisinden kurtulurlar
 Göksel gövdeler. Çevrintinin -denildiğine göre-
 Gür, atak erkesi azalıyormuş alt kesimlerde. 625
 Demek, parlak takım yıldızlardan çok daha
 Aşağılarda olduğundan, giderek yavaşlıyor güneş;
 Geri kalıyor onlardan. Ay daha da çok:
 Güneşin altında akan yolda, toprağa yaklaştıkça
 Büsbütün ayak uyduramıyor yıldızlara. 630
 Çizdiği çevrintinin yavaşlığı oranında,
 Takım yıldızlar yetişiyor ayın peşinden.
 Dönen halkalar çizerek art arda ve bu yüzden
 Her takım yıldızda daha çabuk varır sanıyoruz, güneşten.
 Aslında onlar, daha çabuk yetişiyor aya. 635

Belki de iki karşıt hava akımı var gökte,
 Mevsimlere göre değişen: biri, yaz takım yıldızlarından
 Sürüyor güneşi kış gün durumunun

Buzlu soğuşuna: öbürü çıkarıp soğuktan,
 Karanlıktan, alevli yıldızların ülkesine götürüyor.
 Ay için de geçerli bu; kocaman yörüngelerinde
 Koca yılları tamamlayan gezegenler için de.
 Karşıt yörelerden gelen rüzgârların
 Önüne katılmış gibi onlar. Bak: bulutlar
 Nasıl çeşitli yönlerle gidiyorlar
 Çeşitli düzeylerde, çatışan rüzgârlar yedeğinde...
 Esir'in geniş kuşaklarında barınan gövdeler de.
 Neden hız almasın peki, çatışan akımlardan?

646

645

Gecenin ta uzaktan karanlığa boğuş nedeni
 Yeryüzünü -belki de- Günlük yolculuğundan sonra
 Bitkin düşen güneşin, göğün sınırına varınca
 Havayla boğuşmuş, yorgun ateşini söndürmesidir;
 Belki de onu toprağın üstünde tutan güç,
 Bu kere de toprağın altına sürmektedir.

Şafak, saati geldiğinde gül-kızılı parıltısını
 Yayarken Esir'e, açarken günün kapısını;
 Gece toprağın altına gizlenen güneş
 Işınlarıyla tutar göğü, tutuşturmaya çabalar.
 Ama belki de o saatte bir yoğunlaşma
 Oluyordur ateşlerde: yığınla ısı tozanı
 Birlikte akmakta, yenilemektedir gün ışığını
 Hiç aksatmadan. Derler ki, İda dağı¹
 Tan ağarırken ateş saçarmış; bu ateşler
 Kaynaşıp bir küre oluştururmuş sonra.

666

Ateşten tozanlar kümesinin, güneşin görkemini
 Yenilemesine şaşmamalı elbirliğiyle,

1. Çanakkale bölgesinde bir dağ (Kazdağ).

- Belli bir saatte. Doğada nereye baksak
Yinelenen birçok olay görürüz belli sürede.
Belli mevsimde tomurcuklanır ağaçlar ve
Süre dolduğunda döker çiçeklerini. 670
Yaş ilerleyince dökülür dişler; ayva tüylerinin
Seyrek bir sakal alır yerini.
İklimsel olaylar bile -kar, yağmur, fırtına
Bulutlar, rüzgârlar- başlarına buyruk değildir
Mevsimler boyunca. Etkin nedenlerin 675
Bu özelliği gösterdiği, olayların bu kalıba
Döküldüğü bir dünyada ta baştan beri;
Aynı düzende yinelenenecektir demek hepsi.
- Neden günün uzaması gecenin kısılmasıyla
El eledir -tersi de geçerli- Görüşler değişiyor: 680
Aynı güneş yol alırken yerin altında
Ve üstünde, Esir yuvarlağının irili ufaklı
Yaylarından geçiyordur belki de.
Günlük yörüngesini bölüyordur
Eşit olmayan iki parçaya. Birinden aldığını 685
Öbürüne ekliyordur dönerken: ta gündönümüne,
Eşitleyecek takım yıldıza varana dek karanlıkla ışığı.
Kuzey ve güney rüzgârından kaçarken günes,
-Yarı yoldayken- gök onun iki yanında
Eşit uzaklıkta tutar dönenceleri. 690
Zodyak kuşağının durumuna bağlıdır bu; arasından geçer
Yıllık dönüşünü tamamlarken güneş,
Işınlarıyla yanlamasına aydınlatır göğü-yeri:
Takım yıldızların düzenini bulanların dediği bu.
- Ya da hava, daha yoğundur bazı yörelerde. 695
Toprak altında barınsa da ateş,
Ağamaz bir türlü yükseklerle.

Bu yüzden sürüncemede kalır uzun kış geceleri,
 Günün parlak ışıkları gelene kadar. Ya da,
 Kimilerinin ileri sürdüğü gibi; ateş tozanlarının 700
 Birlikte akışıyla bir yörede, yeni bir güneşin.
 Mevsim belirler değişik saatlerde yükselişini,

Ya ay? Belki ancak güneşin ışınlarını alınca
 Saçıyordur ışığını. Sonra günler geçtikçe,
 Uzaklaştıkça güneş yuvarlağından, daha da 705
 Çeviriyordur aydınlık yüzünü bizlere, ta ki
 Tırmanarak tepeye, yüz yüze gelsin batan güneşle;
 Doruğuna ulaşsın ışıltısı. Işığını demek ki
 Adım adım gizlemek zorunda arkasına
 Göğün çevresinde kayarken, burçlar kümesinin 710
 Karşıt ucundan güneş ateşine doğru.
 Ayı; güneşin altında bir yörüngede dönen
 Küresel bir gövde sayanların görüşü bu.

Ya da kendi ışığı vardır ve dönerken
 Değişkendir saçtığı parıltı. Çünkü her yönde 715
 Perdeleyici, engelleyici ama yine de
 Işıltısızlığımdan ötürü görünmez kalabilen
 Bir başka gövde de olabilir yörüngesinde.
 Ya da yarısı ışığa boğulmuş, dönen
 Bir yuvarlak diyeceğiz aya ve 720
 Çeşitli biçimlere girdiğine inanacağız,
 Ateş saçan yarısını döndürenedek yeryüzüne.
 Sonra adım adım dönerek esirgeyecektir
 Yuvarlağının ışıltılı yarısını bizden.
 Böyle der Babilli'lerin Khaldea öğretisi. 725
 Böyle çürütmeye çalışır Yunanın
 Gökbilimcilerini. Sanki her iki varsayım da

Yanlı olamazmış gibi; birini benimsemek
Sanki büyük bir açmaza sokarmış gibi kişiyi.

Hem neden ay her gün yeniden yaratılmasın, 730
Belli bir sıra gözeten değişik biçimleriyle?
Eski ay solunca neden, yenisi almasın yerini,
Bunca varlığın kesin bir sıra gözetilerek
Yaratıldığı ortadayken? Çok güç aslında
Bu olasılığı ortadan kaldıracak 735
Kavrayıcı, inandırıcı bir kanıt bulmak.
Çünkü bahar geldiğinde, Venus de gelir
Kanatlı habercisiyle önünde. Ve Flora,¹
Donatır renkli, hoş kokulu çiçeklerle
Batı yelinin yollarını. Derken kızgın sıcak bastırır, 740
Tozlu Ceres'le birlikte ve deli esintileriyle
Kuzey rüzgârının. Onları güz izler,
Bacchus şenlikleri! Derken öbür mevsimler
Ve büyük öfkesi Voltumnus'un, -şimşekleriyle
Gözalan, kulak tırmalayan- Kar getirir kış, 745
Diş takırdatan soğuk, dondurucu kırağı.
Bunca şey zincirleme yaratıldığına göre, belli sırayla;
Neden belli bir anda doğmasın ay da
Ve neden belli bir anda silinmesin?
Güneş ve ay tutulmalarının nedenleri de 750
Anlaşılabilir böylece. Eğer ki ay
O inatçı başını, sokup güneşle toprak arasına,
Görünmez bir kütleyle durabiliyorsa
Parlak ışınların önüne; ışıktan tümüyle yoksun
Devingen bir gövde, aynı etkiyi neden yapamasın? 755
Ya da havakürede, ışığını söndürmeye can atan
Ates-düşmanı bir bölgeyi aşarken güneş,
Arada bir neden kısılmasın ışığı. loşlaşmasın?

1. Çiçek ve bahar tanrıçası.

Sonra neden yine harlamasın? Hem yeryüzü
 Işık çalabiliyorsa aydan -aşağılardaki güneşi
 Örterek- küremizin gölgesinin sivri konisinde
 Kayarken ay, bildik dönüşü sırasında,
 Neden başka benzer bir gövde
 Geçemesin ayın altından, güneşin üstünden?
 Kesemesin gür akışını ışığın?
 Tatalım kendi ışıltısıyla parlıyor ay,
 Göğün belli bir yöresinde;
 Neden hafiflemesin ışığı, neden solmasın
 Bu özgül ışığa yatkın olmayan bir bölgede?

65

Gökkubbenin mavi genişliklerinde
 Çeşitli olayların ne gibi süreçler sonucu
 Gerçekleşebileceklerini alalım ele;
 Güneş ve ayın devinimlerine yön verebilecek
 Güçleri. İkisinin de nasıl tutulacağını
 Gösterdim, ışınlar engellenince, karartacağını
 Şaşkın yeryüzünü, Sanki gözünü kırıp açmış da
 Bakıyordur dünyaya, berrak bir parıltıyla.
 Dünyanın çocukluk çağına dönüyorum şimdi:
 Toprağın doğurgan tarlası ilk hangi ürünleri
 Sürmüş günışığına, rüzgâra bırakmış?

Önce: tepelerini yeşil otların ışıltısıyla
 Donattı toprak, her düzlükte güleç otlaklar
 Yeşil yeşil yandı, tomurcuğa durdu.
 Sonra her türden ağaç doludizgin
 Serpilme yarışına girdi esintili havada.
 Kanatlıların ve dört ayaklıların gövdesinde
 Tüy, kürk ve post nasıl hemen çıkarsa
Yeni doğan toprak da otlar ve çalılar sürdü
Ve ölümlü türlerini yarattı sonra.

Gökten düşmüş olamaz hayvanlar 790
 Türlü kaynaklardan, türlü biçimlerde.
 Ne de denizden çıkmadır karada yaşayanlar.
 İmdi: *ana* adını boşuna vermemişler toprağa
 Çünkü ondan çıkmış her şey. Bu gün bile
 Sağanakların ve güneşin iç sıcaklığıyla 795
 Sürüyle hayvan oluşuyor topraktan, Öyleyse
 Gencecikken toprak ve Esir, şaşmamalı
 Daha çok, daha iri hayvanların yaratılışına!

Önce kanatlı kuş türleri çıktı baharda
 Yumurtalarından. Şimdi de ağustosböceği 800
 Yazın kendi isteğiyle sıyrılmaz mı;
 Barınak, besin ardında, borumsuz hırkasından?
 Ve ondan sonra toprak ilk memelileri yarattı.
 Bir su ve nem bolluğu vardı her yanda
 Ve her elverişli yerde döl yatakları 805
 Köklerle bağlandı toprağa. Sonra
 Zamanı geldiğinde, gelişince dölüt,
 Patlattı yatağı, saldı suyu, havaya koştı
 Soluk soluğa. Doğa hemen toprağın
 Tüm gözeneklerini yöneltti oraya, 810
 Damarları açtı, süte benzer bir su çıkarttı.
 -Şimdi de doğum yapan her dişi
 Tatlı sütle dolar, içindeki besin akımı
 Memelere yönelir tümüyle -Yavrularını besledi-
 Tüyü bol yeşil çimende ısıttı, uyuttu toprak. 815

Yaman kırağılardan, kavurucu sıcaktan
 Deli rüzgârlardan iz yoktu, dünya çocukken.
 Çünkü gelişme ve yetkinleşme varlıklarda
 Zamanla atbaşı gider. Buradan görüyoruz ki
 Haklılar, *ana* adını takmakta toprağa. 820
 Değil mi ki, insan soyunu yaratmış bir yandan;

Belli mevsimlerde yabanıl hayvanları;
Can vermiş hava kuşlarının zengin türlerine de.

Ama bir sonu olması gerekir her bolluğun.
Toprak da, yaşla yıpranmış bir kadın gibi
Doğuramaz oldu bir süre sonra.
-Dünyanın yapısı da değişir çünkü zamanla-
Ardarda aşamalardan geçer her şey, kalamaz
Sonsuza kadar olduğu gibi. Devinim süreklidir:
Doğa değiştirir varlıkları, yeniliğe zorlar.
İyi çürürken, güçlenir çamurdan çıkan.
Dünyanın yapısı toplam olarak değişir.
Ardarda aşamalardan geçen toprak yitirir
Eski verimini, yeni bir verim kazanır ama,

O günlerde, yapısı ve görünüşü irkiltici
Yığınla canavar yaratmaya yeltenmişti toprak:
İki-cins arasında, aslında cinsellikten uzak
Erselikler; elsiz, ayaksız dilsiz
Ağızsız canavarlar, gözsüzler, körler,
Elleri-ayakları bedenlerine yapışık olduğundan
Kımıldayamayanlar, kendilerini savunamayanlar.
Evet böyle *ucubeler yaratıldı*
Ama boşuna. Doğa çoğaltmadı hiçbirini.
Ne çiçeğini derleyebildiler serpilmenin,
Ne besin bulabildiler, ne de üreyebildiler
Venus'un oyunları uyarınca. Besbelli
Başka öğelerin de katkısı gerekli
Türlerin çoğalmasında. Önce: besin yığnağı,
Sonra bir geçit, dölleyen tohumların
Organlardan süzülüp, bedenden çıkabileceği.
Asıl: çiftleşmeyi gerçekleştiren dış organlar,
Tek iştahta birleştiren erkekle dişi.

Toptan kırana gelen türler de olmuş o günlerde
 Şimdi soluk aldığını gördüğümüz türlerse,
 Kurnazlık, yiğitlik, hız gibi yetileriyle
 Korunabilmiş başlangıçtan bugüne.
 -Bir de yararları yüzünden beslediklerimiz var-
 Hırçın aslanın, sözgelimi, olanca yırtıcılığıyla
 Bugüne sürüp gelebilmesi, yiğitliğindendir.
 Tilkinin kurnazlığından, geyiğin ürkekliğinden,
 İşte yük hayvanları, bol yapağılı koyunlar da,
 İşte köpek -bağlılığıyla uykusunda bile tetik-
 Boynuzlu büyükbaşlar insanda arar güvenceyi.
 Yağmacı hayvanlardan kaçabilmişler; amaçları,
 Çaba göstermeden erinç ve besin bulmak!
 Dilediklerini karşılayıp onların biz de
 Vazgeçilmez yardımlarını ödüllendiririz.
 Oysa bütün bu doğal yetilerden
 Yoksun olanlar; bağımsız, kendi başlarına
 Sürdüremeyenler yaşamlarını; insan esenliğine
 Katkıda bulunamayanlar; gözetimimiz altında
 Güvenlik içinde, türlerini doyurma olanağından
 Yararlanamayanlar; kara yazgılarına
 Boyun eğmişler, öbür hayvanlara av olmuşlar
 Ve tükenmiş bitmiş türleri en sonunda.

855

860

865

Oysa Kentaur'lar gibi *çift yapılı yaratıklar*
Hiç var olmadı, olamaz da. Aykırı organlar
 Tek bedende birleşince, yabancı özellikler
 Nasıl bir güç dengesinde tutulabilirdi?
 En kalın kafalılar bile kavrar bu gerçeği.

880

Bir düşün ki at, üç yaşında varır
 Gelişiminin doruğuna; oysa insan yavrusu
 O çağda bile sık sık ana memesini arar

Uykusunda. Tam atın gücü kesileceği sırada,
 Canlılığı yaşla usulca azalırken; çocuk, 885
 Delikanlıdır. Yanakları ayva tüyüyle kaplıdır.
 İnsan ve at karışımı Kentaur'lar
 Ya da kudurgan köpeklerle kuşatılmış
 Gövdesiyle, deniz canavarı Skylla
 Ve böylesi melez canavarlar, nasıl 890
 Bağdaştırabilir öyleyse çifte özellikleri?
 Ne eş sürede gelişip, olgunlaşıp
 Güç kazanabilir ikili bedenleri,
 Ne de aynı hızla çöker. Başka başkadır
 Venus'un ateşine uyuşları. Hızları çelişir 895
 Aynı uyarılardan aynı tadı almaz duyuları.
 Sakallı keçiler nasıl semirirdi yoksa,
 İnsan için ölümcül zehir baldıranla?

Alev koca aslanı da aynı kolaylıkla yutar
 Etten ve kandan oluşan öbür gövdeleri de. 900
 Öyleyken, nasıl varolabilir üç başlı Khimaira?
 Kuyruğuyla ejderha, kafasıyla aslan
 Bedeniyle dişi-keçi kalıbında
 Ve özünden çıkma bir ateş saçabilir ağzından?

Bu canavarların, toprakla gök daha gençken 905
 Yaratıldığını ileri süren, genç sözcüğünün
 Belirsizliğine dayanıyordu yalnızca; özgürdür
 Bu peri masallarını alabildiğine çoğaltmakta.
 O günlerde gür, altın ırmakların
 Aktığını söyleyecektir yeryüzünde, ağaçlarda 910
 Elmaslar bittiğini. Öyle güçlü, öyle iri
 Bir adam varmış ki, sözelimi, yüce denizlerden
 Yürüyerek geçermiş; gökkubbeyi döndürürmüş
 Avuçlarında. İlk canlıları yarattığında

Tohumların çeşitli oluşu toprakta, göstermez 915
 Karmaşık yapıda hayvanların -ayrı türden-
 İğreti organlarla yaratılabileceğini.
 Bugün de topraktan fışkıran ot çeşitleri,
 Tahıllar, sulak yemişli ağaçlar bile
 Şimdilik bileşik yapıda doğmamışlardı: her tür 920
 Kendi özelliğince gelişir, korur başkalığını;
 Doğamn değişmez yasaları uyarınca.

>

Kırları dolduran *insanlar* çok dayanıklıydı.
 Bugünkülerden -anaları toprağa çekmişlerdi- İri
 Ve sertti kemikleri, kunt kaslara bağlanıyordu. 925
 Çatı daha genişti. Daha az duygundular
 Sıcağa ve soğuğa, alışılmadık besinlere,
 Sayrılıklara. Güneş kimbilir kaç kereler
 Tamamladı dönüşünü gökte, onlar
 Başiboş yırtıcı hayvanlar gibi yaşadılar. 930
 Saban yapmaya harcamadı gücünü kimse.
 Kimse sürmeyi bilmiyordu toprağı,
 Ne fide dikmeyi, ne de bağ bıçağıyla budamayı
 Kuru dalları. Güneşle sağanağın verdikleriyle
 Toprağın özverili armağanları 935
 Yetti onları mutlu etmeye.
 Sık sık palamut yüklü meşelerin altında
 Giderdiler açlıklarını. Olgunlaştığını, kışın,
 Tatlı kızılığıyla haber veren kocayemiş
 Daha bol ve daha iriydi o zaman. 940
 Bitekliğinin yanı sıra baharındaki toprak,
 Sağlam besinler de sundu o zavallı ölümlülere.

Irmaklar, kaynaklar seslenirdi onlara
 Susuzluklarını gidersinler diye -bugün de
 Tepelerden çağlayan su kütlesi, yabanın 945

Susamış hayvanlarını çeker uzaklardan-
 Rasladıkları orman sığmaklarını yokladılar
 Nympha'ların; öğrendiler damlacıkların
 Bol sağanakla yıkadığını yosunları, kayaları
 Ve ovada yer yer fışkırdığını.

956

Ateşi bilmiyorlardı daha. Derileri,
 Avladıkları hayvanların postlarını giymeyi
 Akıl edemiyorlardı. Çalılıklardaydılar;
 Dağ oyuklarında, kovuklarda, ormanlarda.
 Yağmurdan ve rüzgârın kamçısından
 Kaçınmak gerektiğinde, hırpalanmış bedenlerini
 Fundalıklara gizliyorlardı. Bilinmiyordu
 Ortak çıkar, töre ve yasa kısıtlamaları.
 Birey kendini düşünüp tek başına avlanıyordu.
 Venus yeşillikte çiftleştiriyordu sevgilileri.
 Bazan karşılıklı istekti neden, bazan erkeğin
 Dizginlenmez tutkusuydu, bazan da meşe palamudu,
 Kocayemiş ya da sulu armut gibi bir armağan.

955

960

Çeviklikleri ve ellerinin, ayaklarının
 Olağanüstü gücüyle; orman hayvanlarını
 Taş atarak avlayabiliyorlardı, sopa kullanarak.
 Çoğunu altedecek güçteydiler, göz korkutan
 Bir-iki canavardan da gizlenecek yer vardı.
 Gece bastırıldığında, yaban domuzları örneği
 Yerlere çırılçıplak uzanıyorlardı, yapraklarla,
 Dallarla örtünüyorlardı. Safsatadır
 Gecenin ıssızlığında, korkuyla haykırarak
 Güneşin ardından koştukları; güneşin
 Kızıl meşalesiyle göğü aydınlatmasını yine
 Derin uykuya dalıp, dingin bekliyorlardı.
 Çocukluklarındanberi alışkındılar böyle

970

975

Karanlıkla ışığın birbirini izlemesine;
Güneşin çekilişiyle yeryüzünün bitimsiz
Karanlığa gömüleceğinden kuşkulanamazlardı.

Yağmacı hayvanların uyuyan zavallılara 980
Neler yapabileceği tasalandırıyordu onları.
Kanlı bir yaban domuzu, aman vermez bir aslan,
Barınaklarından edip düzenlerini bozduğunda;
Gecenin köründe ayrılıyorlardı kovuklarından;
Yapraktan döşekleri yırtıcı konuğa bırakarak. 985

O günlerde, sayıca pek çok değildi bugünden
Zamanı dolmadan güneş-ışıklı dünyadan
Ayrılan ölümlüler. Çoğunluk, kurban tek başına
Yem olurdu yırtıcı bir hayvana:
Pençeler arasına kısırıldığında, diri etinin 990
Diri bir mezara gömülüştünü gözleriyle görünce,
Çılgınları dağı-taşı, ormanı tutardı.
Dövüşten parçalanmış, sağ çıkabilenler,
Titrek ayalarını bastırırlardı yaralarına;
İç burkan iniltilerle ölümü çağırırlardı ve 995
Yaşam, kasılan bedenden giderdi sonunda.
Yaraların nasıl bakılıp tımar edileceğini
Bilmediklerindendi çaresizlikleri. Ama
Bu örnekler üzere binlercesi can vermezdi
Tek günde -Kızıışan okyanus kabarıp ansızın 1000
Kayalara çarpırmazdı gemileri, insanları-
Boşaltırdı öfkesini arasına ama yatışırdı,
Etkisizliğini görünce kurnaz, ısıltılı suların.
Kahkahası, kişioğlunu baştan çıkarmazdı.
Öldürücü denizcilik mesleği bilinmezken, bitiren 1005
Besinsizlikmiş çelimsiz bedenleri; şimdiyse besin.
Bilisizce zehir yutarmış eskiler, şimdikilerse
Uсталıkla başkalarına sunuyor zehiri.

Zamanla kulübe yaptı insanoğlu
 Post kuşandı, ateş yaktı. Erkeklerle dişi 1010
 Sürekli birlik kurdular aralarında,
 Gözettiler yavrularını. İşte ilk o zaman
 Yumuşamaya başladı insan yüreği;
 Ateşle, kişinin dayanıklılığı kırıldı soğuğa
 Gök altında üşüdü. Venus kaba gücünü uslandırdı. 1015
 Çocuklar türlü diller dökerek yatıştırdı
 Köpüren büyüklerini. *Komşuluk ilişkisi* başladı,
 Zorbalığa karşı koymak adına. Çocukları ve
 Kadınları için erkekler, komşularına yakardı.
 Elleri sallayıp anlamsız sesler çıkararak 1020
 Güçlülere, zayıfları korumaya çağırdılar;
 Zora karşı koymaya. Tam bir amaç birliği kurulamadı.
 Yine de, andına kalmış demek, çoğunluk...
 Yoksa silinip giderdi insan soyu tümüyle
 -Daha o günlerde-üreyip çoğalamazdı, kuşaklar 1025
 izleyemezdi birbirlerini ta bugünlere.

Konuşma dilinin seslerine gelince: bunları
 Doğa söyletti insanlara ve kullanışlılık
 Biçimlendirdi tüm varlıkların adlarını.
 Konuşamayan bebelerde görürüz benzer süreci: 1030
 Uğunarak ellerini kollarını sallar,
 İmlerler nesneleri. Çünkü her yaratıkta,
 Uğruna yetilerini kullanabileceği
 Amaçları sezme gücü vardır. Boğa yavrusu,
 Daha boynuzları gelişip de sürmemişken başında, 1035
 Öfkelenince tos vurur oraya buraya.
 Panter ve aslan yavruları, pençeleri ve ağızlarıyla
 Saldırıya geçer, yokken tırnakları dişleri.
 Kuşlar, kanatlarına güvenir rastgele uçuşta.

Varlıklara tek kişinin ad taktığını, ötekilerin 1040
 Ondan öğrendiklerini sanmak ilk sözcükleri,
 Düpedüz çılgınlıktır! Düşün, neden tek kişi
 Söz söyleyebilsin, konuşma sesi çıkarabilsin,
 Hiç kimse başaramıyorken aynı şeyi?

Üstelik, ötekiler bu sesleri kullanmazken, 1045
 Hangi kaynaktan yerleşmiş, o kişinin ruhuna
 Kullanışlılıklarının imgesi? Bir kere, kişi,
 Yapmak istediğini ruhuyla görme gücünü
 Nerden almış? Nasıl zorlayabilmiş, çoğunluğu,
 Kendi taktığı adları öğrenmeye? 1050
 Örnek vermek ise daha güç -umursamayanlara-
 Yapılması gereken konusunda. Uzun süre dayanamazlardı,
 Katlanamazlardı kafalarını şişiren,
 Anlamsız sandıkları o gürültülere.

Hem şaşacak ne var, dili ve sesi gelişmiş 1055
 İnsan soyunun, çeşitli duygularını
 Belli seslerle açıklamasında?
 Dilsiz davar, yırtıcı hayvanlar bile
 Korkuya kapılınca, acı çekerken ya da sevinçle
 Belirgin sesler çıkarmaz mı? 1060
 Deneylerimiz gösteriyor bunu, ne var bunda?

Molossus av köpekleri, gösterip dişlerini
 Gevşek çenelerini kısarlar, hırlarlar sonra
 Boğuk boğuk. Tiz, çınlayan bir ulumaya
 Döndüğünde ne kadar değişir sesleri! 1065
 Ama eniklerini yalarken, patileriyle itelerken
 Isıracakmış gibi severken, oynatırken
 Nasıl tatlıdır, sevecendir hırıltıları!

Evde tek başına kaldıklarındaki sızlanmaları
Kamçıdan kaçarkenki iniltileri oysa, 1070
Çok daha başkadır elbet bu seslerden.

Gençliğinin baharında bir aygır hızlanıp
Aşkın attığı oklardan, burundeliklerini
Açıp da salındığında kısraklar arasına,
Nasil meydan okur kişneyerek hasımlarına! 1075
Oysa korktuğunda bambaşkadır kişneyişi.

Kanatlıların bazı türleri de böyle.
Atmacalar; tuzlu dalgalarda barınak arayan
Balık kartalı martılar.. Yem ardına düşmüşken
Ya da boğuşurlarken avlarıyla, 1080
Belli çığlıklar atarlar duruma göre.

Kimi kuşlar, havaya göre de değiştirir ötüşünü
Kocamış kuzgunun çatlak sesi başkadır,
Karga sürülerinin yağmur yaygarası başka,
-Bir inanışa göre- fırtına çağırmaları başka 1085
Zorunlu sayıyorsa konuşamayan hayvanlar bile
Değişik duygularını, değişik haykırıışlarla
Dile getirmeyi; eski insanlar neden
Belirleyemesin gördüklerini belli seslerle?

Şimdi yanıtlayacağım aklımdan geçeni, 1090
Ey Memmius! *Ateşi yeryüzüne ilk indiren,*
Ve insanın buyruğuna veren kaynak, şimşekti.
Ocaklarımızın tümü ona borçludur alevi. Düşün,
Göksel ateşle yanıyor varlıklar bir vuruşta.
Bir kaynak daha söz konusu: Rüzgâra tutulmuş 1095

Sallanıp dururken ağaç bir o yana bir bu yana,
 Sürtünüp değince başka bir ağacın dallarına,
 Ateş tozanları kızıştırılabilir.
 Dal-dala, kök-köke sürtüşünce parlar alev.
 Ateşi, ölümlülere iki kaynak da vermiş olabilir.

1100

Sonradan düzlüklerde dolaşırken insanoğlu,
 Kızgın ışınların yumuşatıcı etkisini görünce
 Yemeğini pişirmeyi öğrendi güneşten.
 Değiştirdi eski yaşamını zaman geçtikçe,
 Ateşin ve başka bulguların aracılığıyla.
 Yetenek ve erkçe üstün kişilerin yönetiminde.

1105

Krallar kentler kurdu; kendilerine
 Güvence ve sığınak olarak, hisarlar.
 Sürüleri, toprağı üleştirdirler gönüllerince
 Güzel, güçlü ya da yetenekli kişilere.
 Yakışıklılık övülesiydi çünkü. Ayrıcalığı vardı
 Güçlülüğün. Mal tutkusunu, altının bulunuşu izledi.
 Altın çarçabuk altetti güzeli, güçlüyü.
 Çünkü güzel yüz ve güçlü gövde hiç kaçınmaz,
 Zenginin ardına takılmaktan.

1110

1115

Oysa gerçek felsefeye uyan kişi
 Ruhu erinç içinde, yaşayacaktır; nice zenginlikler
 Bulacaktır alçakgönüllülükte. Ustelik
 Hiç yitirmeyecektir elindekini. Kişinin ün
 Ve yetki hırsı, servetini koruma isteğinden doğar;
 Bolluk içinde, dingin bir yaşam sürme tutkusundan
 Gülinçl Doruğuna tırmanırken yetkinin,
 Kendisi tuzaklar kurmuştur kendi yoluna:
 Ta doruktan yıldırım çarpmışçasına, haset

1120

İter onu, yuvarlar utancın kara uçurumuna. 1125
 Çünkü haset, yıldırım gibidir, en yüceye çarpar,
 Ortaklaşa düzeyde en çok sivrilene.
 Demek bin kat yeğdir hırssız bir yaşama,
 Egemenlik ve efendilik taslama tutkusundan.
 Bırak, onlar tutkunun dar patikasında, bitkin 1130
 Boş çabalarını sürdürsün kan-ter içinde.
 Duyularına değil kulaktan dolma bilgiye,
 Boş sözlere, yetkeye bağlandıklarından
 Bir adım ileri gitmeyeceklerdir eskisinden.

Ve krallar öldürüldü böylece, görkemli tahtlar 1135
 Toza toprağa battı, kibirli âsâlar da.
 Düştü soylu önderlerin tuğları gönderlerinden,
 Kalabalığın ayakları altında kana bulandı.
 Bir zamanlar bunca korkulan, elbet çiğnenecekti
 Hırsla. Yine zorba kalabalığa geçti egemenlik; 1140
 Herkes üstünlük kurmak istedi kendi adına.
 Kimileri, belli haklara ve yasalara dayalı
 Ana koşullar sürdürler ortaya. İnsanoğlu,
 Zorbalıktan, çatışmadan bezmişti.
 Gönüllü boyun eğdi, yasaların ve kurumların 1145
 Boyunduruğuna. Çok doğaldı elbette
 Bu zorbalıktan kaçıp kurtulma isteği,
 Adaletli kurumların hoşgörüsünden uzak ve her bireyin
 Öfkesini insafsızca öç alarak giderdiği bir toplumda.
 O zamandan bu yana, ceza korkusu dengeledi 1150
 Yaşam ödüllерinin tadını. Kendi zorbalığının
 Ve suçun geri tepmesinden korkar oldu kişi.
 Toplumsal düzen sözleşmesini bozarsa,
 Dingin, sıkıntısız yaşam süremiyor bir daha.
 Tanrılardan ve insanlardan gizlese de biliyor 1155
 Önseziyle, hep gizli kalamayacaktır suçu.
 Masallardan duymuş çünkü, düşlerinde

Ya da ateş nöbetlerinde nasıl teker teker
Eski gizli suçlarını sayıklamış kişiler.

Şimdi de *tanrı saygısının* neden bunca 1160
Yayıldığını inceleyelim büyük uluslara.
Neden sunaklarla dolu kentler; merkezlerde
Hâlâ en önemli etkinlik olan dinsel törenler
Neden düzenleniyor? Neden korku ürpertisi salan
Ölümlülerin yüreğine ki, yine tapınaklar dikip 1165
Doluşuyorlar içine, kutsal saydıkları günlerde?
-Çok güç değil sanırım yanıtlaması-

Daha o günlerde insanlar görüntülerle
Başbaşıydı uyanıkken ve düşlerinde 1170
Boylu boslu, görkemli tanrısal suretler
Daha canlı görünürdü gözlerine. Sonra
Duyu gücü yakıştırdılar bu görüntülere.
Değil mi ki kol bacak oynatıyor, soylu çizgilerine
Ve heybetlerine yaraşır sözler ediyorlardı.
Ölümsüzlüğü de yakıştırdılar sonradan; çünkü, 1175
Biçimlerinin tözleri yenileniyordu suretlerin durmadan;
Görünüşleri hiç değişmiyordu.
Hiçbir gücün böyle kuvvetli bir varlığı
Alt edemeyeceğini sanıyordu insan. Bunlar
Ölümlülerden üstündü, çünkü ölüm korkusunu 1180
Bilmiyorlar ve düşlerde olmaz'ı öldürüyorlardı.

Öte yandan göksel olayların şaşmaz düzenini
Sezmişti insan; mevsimlerin dönüşünü de.
Ama açıklayamıyordu bütün bunları.
Tanrılara sığınmak, onlara yüklemektir en kolay 1185
Sorumluluğu, herşeyi, onların geçici hevesine.
Tanrıların karargâhı gökteydi onlarca

Çünkü gökte yol alır gibidir güneşle ay.
 Gündüz gökten gelir, ısıltılı burçları gecenin,
 Ve uçuşan meşaleleri, kayan alevleri. Bulutlar, 1190
 Güneşle yağmur, şimşekle dolu, karlar ve rüzgâr,
 Gûmbürtüsüyle gökgürültüsü, patlayan fırtınal /
 Zavallı insan, ne sorumluluklar yüklemiş,
 Ne kinci bir yaradılış yakıştırmış tanrılara:
 Ne acılar çektirmiş kendine böylece, ne onulmaz 1195
 Yaralar, ne gözyaşları hazırlamış çocuklarını!

Oyma bir suret önünde el bağlamak
 Gibisinden gösteriler mi gerektirir ululamak?
 Bu sunaklara koşuşturmalar, bu yakarmalar,
 Yerleri öpmeler tapınaklarda, yerleri 1200
 Kurbanların kanlarıyla sulamalar, adaklar ?
 Bilinçli saygı, dingin bir ruhla
 Evren üstüne düşünmeyi bekler bizden.
 Bu koca dünyanın enginlerine kaldırdığımızda
 Gözlerimizi, tepemizde asılı duran Esir'e, 1205
 ısıltılı yıldızlarla işlenmiş Esir'e;
 Güneşle ayın niteliğini, göçlerini düşünürüz.
 Başka dertlerle altüst olan yüreklerimizde
 Yeni bir tasa belirmeye başlar. Acaba bizi de
 Işıklı yıldızlara hız veren, o ölçülmez 1210
 Anlaşılmaz tanrısal güç mü yönetiyor? Şaşarız
 Bilisizliğimize: Dünyanın başı-sonu var mıdır?
 Belli bir süre sonra artık dayanamayacak mıdır
 Surları bunca sarsıntıya? Yoksa tanrılar bağışı
 Ölümsüzlük armağanı ile sonsuzda yol alırken, 1215
 Gemlenmez zamanın gücüne gülüp duracak mıdır?

Dahası: kimin akli şaşmaz, dizleri çözülmez
 Tanrı korkusundan, çorak toprak sarsıldığında

- Yıldırımla, göğü gökgürültüsü kaplayınca?
Korkudan dili tutulmaz mı her ulustan insanın? 1220
Kibirli hükümdarlar titremez mi tepeden tırnağa,
Geçmişte ettikleri bir kötülüğün, verdikleri
Haym buyrukların cezalandırılacağı korkusuyla?
Ya da bir fırtına düşün: rüzgâr tarıyor suyu,
Komutansa, -tabur tabur askeri, filleriyle- 1225
Tutulmuş olsun bu kasırgaya, bak ne adaklar
Adayacaktır tanrılara! Nasıl içten yakaracaktır:
Rüzgâr yatışsın diye, uygun esintiler başlasın!
Ama boşunadır yakarışları, kasırğa gevşetmez
Kıskacını ve ölüm kayalarına savurur tümünü. 1230
Yetkenin görkemli âsâlarına, acımasız baltasına
Alayla gülen, keyif adına onları çiğneyip geçen
Görünmez bir güç vardır ki; unufak eder
Karşısında çaresiz kalan insan gücünü.
Ve toprak kayınca ayaklarının altında, 1235
Kentler yıkılırken ya da belverirken, insanın
Kendini küçümsemesine neden şaşmalı
Evreni denetimi altında tutan insanüstü,
Tanrısal güçlere yer vermesine doğada?
- Bakırın, altının ve demirin, ağır gümüşün* 1240
Ve işe yarar kurşunun bulunuşuna geldik şimdi.
Yüce tepeler arasındaki koca ormanları, ateşin
Kül edişidir, madenin bulunmasına yol açan.
Belki bir şimşekle başlamıştır yalaz, belki
Savaşçının düşman kaçırmak için yaktığı ateşle. 1245
Belki kapılıp toprağın bitekliğine
Genişletmek istemişlerdir tarlalarını;
Ya da verimli kılmak ekilmezi, yabanı,
Belki hayvanlarındaydı gözleri, etle deride
-Tuzakla ve ateşle avlanma çok gerilere gider 1250
Kayrana çit çekmekten, köpek kullanmaktan-

Nedeni ne olursa olsun, ama büyük bir yangın
 Çılgınca sararak ormanı köklerine kadar
 Yakıp kül etti ağaçları, toprağın altına sindi
 Eriyen damarlardan yüzeydeki oyuklara
 Gümüşlü, altınlı, bakırlı, kurşunlu
 Bir ırmak aktı tek koldan. Sonraları
 Bu sıvının toprakta katılaştığını
 Yanardöner ışıklar saçtığını gören insanoğlu
 Toplamaya girişti bu güzellikleri.
 O zaman gördü ki bunların her biri
 Kalıbını almış yatağının. Düşündü:
 Isıyla eritse, yeniden dökebilirdi tümünü
 Dilediği kalıba. Türlü incelikte ve sivrilikte
 Cisimler yapardı çekiçle döverse. Böylece
 Silâhlandı insanoğlu, ağaçları kesti;
 Düzgün kalaslar çıkardı kaba tomruktan.
 Oyarak, muştalayarak burguyla
 Delikler deldi. Önce inatçı bakır gibi
 Gümüş ve altını da işlemeyi denedi.
 Başaramadı ama. Böylesi zorlu işlere
 Dayanamıyor, kırılıyordu onlar. İşte o zaman,
 Bakır baştacı edildi. Çabuk körelen altına
 Yaramaz sayıldı. Oysa bakır horlanıyor şimdi,
 Altınsa ününün doruğunda. Yargılar değişiyor:
 Bir zamanlar gözde olan, ucuzluyor; yerini,
 Kadri bilinmeyen alıyor, el üstünde tutuluyor.
 Gitgide, anlaşıldıkça erdemleri, utkuya eriyor,
 Büyük övgülerle tanınıyor hakkı.

Artık kendin de çözebilirsin, ey Memmius,
 Demir araçları nasıl bulduğunu insanoğlunun:
 İlk silâhları elleri, tırnakları ve dişleriydi.
 Sonra taşlar, ağaçlardan kopardığı dallar
 Ve bunların ardısıra ateşle alev. Sonra da

Kaba demir ve bakır geldi. 1285
 Bakır daha önce bulundu demirden aslında.
 Daha elverişliydi ve boldu.
 Bakırla sürüldü toprak. Bakırla kamçılandı.
 Savaşın kabaran dalgaları; ölümcül yaraların,
 Tohumları bakırla savruldu, sürüler yağmalandı. 1290
 Silâhlar karşısında zırhsızlar, çıplaklar
 Hemen tutsak düştüler. Sonra ağır ağır
 Demir kılıç egemenlik kurdu, yıkıldı gitti
 Tunç orağın tafrası. Rençber demir sabana alıştı.
 Ve güçler eşitlendi savaşın kargaşasında. 1295

insanoğlunun silâhlanıp at koşturması,
 Dizginleri sol eliyle kavrarken, sağ kolunu
 Özgür bırakması dalaşta, çok daha eskidir
 Çifte at koşulu arabaları sürüp,
 Savaş kumarına meydan okuyuşundan. 1300
 Sonra tırpan tekerlekli, dört atlı arabalarla
 Saldırdı savaşçılar. Neden sonra Kartaca'lılar,
 Yaraları hiçlemeyi öğretti; ordu bozmayı;
 Gövdeleri kuleyle donatılmış hortumlu fillere.
 Bu hayın kışkırtmalar sonucu, gözü korktu 1305
 Her ulustan savaşçıların. Gün günden arttı
 Savaşların getirdiği acılar. Boğalar da
 Katıldı çarpışmaya, azgın yaban domuzları da
 Sürüldü düşman üstüne. Kimileri
 Silâhlı bakıcıların yönettiği aslanları 1310
 Öncü yaptı ordularına.
 Gelgelelim bu deneyler başarılı olmadı.
 Kıyımı görünce kızışan yırtıcı hayvanlar,
 Ürkünç yelelerini savurup o yana bu yana,
 Şaşırttılar süvarileri. Biniciler yatıştıramadı 1315
 Boyunlarını okşayıp, parlayan bineklerini
 Süremediler düşman üstüne. Dişi aslanlar

Delicesine saldırdı her yana; kimi
İleri doğru atıldı, kimisi dönüp
Kendi saflarından seçti şaşkın kurbanını; 132
Alaşağı edip pençelerine aldı, dişleri ve
Tırnaklarıyla ölümcül yaralar açtı.
Boğalar, yetiştiricilerine saldırdı.
Çiğnedikten sonra onları delicesine,
Sağrılarını, karınlarını boynuzlayıp atların 132
Kana buladılar bütün alanı; toprağı
Eşelediler meydan okurcasına. Askerlerini
Kendileri parçaladı azman dişleriyle
Yaban domuzları. Kendi kanlarıyla boyandılar.
Gövdelerinde kırılan silâhlardan ve acıdan, 136
Ne atlı bıraktılar ortada sağ, ne piyade.
Atlar sinerek, ayaklarıyla teperek havayı
Yırtıcı dişlerden kaçınmaya çalıştı ama,
Paramparça sağrılarıyla yığılmış, üstüste
Cesetleri kapladı alanı. Efendilerinin 135
Evcilleştirdiği hayvanlar bile azgınlaşmıştı.
Yara, çılgılık, bozgun ve ürkü kargaşasında,
Söz geçirilmez oldu. Kör bir koşu başladı
-Yaralanan filin önce yanındakine saldırıp
Doludizgin, delice kaçıışı gibi sonra-
Kendi adıma diyebilirim ki, insanoğlu
Bu çift-yanlı utanç verici kıyımın
Ürkütücü sonucunu sezmemiş olamaz pek.
En iyisi, diyelim ki evrenin belirsiz bir yerinde
Geçmiş bu olay: oluşumca çatışan dünyalarda
Sayıca, silâhca yoksul ama ölümden korkmayanlar
Utku aramamış, düşmanı yıldırma istemişler.

Giysilere gelince: örgü, dokumadan önceydi:
Demirin bulunması gerekiyordu tezgâh yapımına.
Demir olmasa işler miydi, mekik, iğ, çırkık gibi 136
Yapımı ustalık isteyen gereçler?

Yün eğirme ödevini erkeğe verdi doğa.
 Dışından önce. Çünkü erkek genellikle
 Daha beceriklidir zanaatta, daha yeteneklidir.
 Ama kınanınca köylülerce
 Bu kadınca uğraş, o zaman kadına kaldı.
 Erkekler ağır işe girişti; kolları, kasları
 Sertleşti, gelişti harcadıkları güç oranında.

1355

Bitki ekininde ve ağaçların aşılmasında
 İnsanoğluna kendi örnek oldu doğa.
 Böğürtlenlerin, meşe palamutlarının, dökülüp
 Filiz verdikleri görüldü ağaçlarının dibinde.
 Dalları yarararak, aşılamaı öğrendi insanlar;
 Fidan dikmeyi bostanlarına. Toprağı işlemede
 Yeni yeni yöntemler denediler peşpeşe.
 Özenilirse yabanıl yemişler bile tatlanıyordu.
 Ormanı daha gerilemeye zorladılar tepelere,
 Tarıma bırakmaya boyun eğdirip eteklerini.
 Tepeler, düzlüklere genişlettiler otlakları,
 Tarlaları, bentleri, arkları, güleç bağları
 -Çukurlarda, tümseklerde, düzlüklerde akan
 Çarpıcı, mavi-boz, zeytin şeritleriyle-
 Ve böylelikle, şimdiki alacalı güzelliğine
 Büründü kırlık bölgeler, yer yer sevinçli
 Bağları bostanlarıyla. Sınırdan ise
 Sulak ağaçları çevreleyen çitler vardı.

1360

1365

1370

1375

İnsanoğlu, *ezgisinde uyum gözetilmiş şarkılara*
 Katılmadan çok önce, kuşların ötüşlerine
 Öykünürdü; rüzgârın sazlıklardaki ıslığından
 Kamışları üflemeyi öğrendi köylüler.
 Daha sonra, yavaş yavaş, parmak dokununca
 Kavalıdan çıkan içli ezgileri ezberlediler.

1380

- İşlek sokaklardan uzakta, koruda, kayranda
Çalılıklarda; çobanın, güneş ışıklı dinginliğin
Tadını çıkardığı ıssızlıkta oluşan ezgileri! 1385
- Tıkabasa doyduktan sonra, bu ezgilerle
Yatışıyor, neşeleniyorlardı- zaten doygunken
Her şey hoş a gitmez mi?- Uzanıyorlardı topluca
Yumuşak çimenlere, akarsuyun
Yambaşına, ulu bir ağacın duldasına 1386
- Ve en ucuzundan yeniliyorlardı bedenlerini.
Hele havanın yüzü gülüyorsa, yeşil otların
Çiçeğe durma mevsimiyse, gülüp-söyleşme,
Kahkaha zamanı gelmiş demekti. Kır perisinin
Esin günüydü. Uçarı bir sevinç! Başlarını
Çiçeklerden çelenklerle taçlıyorlardı.
Adım uydurmayı düşünmeden, delicesine
Ezgilerin eşliğinde oynuyorlardı.
Kollarını acemice sallıyor, acemi ayaklarını
Hantalca vuruyorlardı anaç toprağa. 1387
- Mutluluk ve kahkaha kaynağıydı bu yeni,
Yeniliğin çekiciliğini taşıyan sanatlar.
Bu arada uykusuzlar da avunabiliyordu,
Şarkının yükselişine, inişine uyarak.
Ya da kaval üflüyorlardı büzüp dudaklarını. 1405
- Gözcüler bugün sürdürür bu geleneği.
Tempo tutmayı da öğrendiler artık. Yalnız
Daha büyük tat almıyorlar, yazık ki,
Topraktan fışkıran o coşkun insanın aldığından!
- Çünkü, şu anda elimizin altında olan 1411
- Daha tatlı bir şey duymamışsak geçmişte-
En büyük hoşnutluğu tattırır, en iyi sanılır.
Sonraları daha yeni, gelişmiş bir buluş,
Köreltir eskiye bağlı beğenimizi. Bundandır
Meşe palamutlarını sevmememiz; otlar, 1415

Yapraklar örtülû döşekleri unutmamız bundan.
 Bu yüzden giyilmiyor artık hayvan derileri.
 Oysa, belki de, ilk giysinin bulunuşu, öyle
 Bir hasete yol açmıştır ki, pusuya düşürülmüştür giyen,
 Ve kimse giyememiştir bir daha o kanlı giysiyi. 1420
 Dünün derileri, bugünün allı-morlu giysileri...
 Bu gösterişli nesnelerdir yaşama acılık katan,
 Savaşlarda tüketen kişiyi. Hiç kuşkusuz
 Suçun büyüğü bizlerde. Toprağın çocukları
 Deriyi bilmiyordu; çıplaktılar, üşüyorlardı. 1425
 Bizse altın işlemeli, parlak mor giysilere
 Bürünmeden rastgele örtünebiliriz.
 Ne ki, o amaçsız, kof kurbanlık tutkusundan
 Sıyrılamıyor insanoğlu; boş kaygılarla
 Harcıyor yaşamını, kestiremiyor bir türlü nasıl 1430
 Ele geçtiğini gerçek hazzın, nasıl büyüdüğünü.
 Bu hoşnutsuzluktur derin denizlere süren yaşamı;
 Derleyen, savaşın dipten kabaran dalgasını.

Güneşle ay, dünyanın bu çifte bekçileri
 Dönen gökkubbede dolanarak ışıklarıyla 1435
 Mevsimlerin değiştiğini ve evrende değişmez
 Bir döküm, bir sıra olduğunu öğrettiler insana.

Bu dönemde insanlar, surlarla çevrili
 Bir yaşam sürüyordu; bölüşülmüş,
 Sınırlanmış topraklarını ekiyordu. 1440
 Deniz kıpır kıpırdı yelkenlerle. Toplumlar
 Sözleşmeler, dostluk antlaşmalarıyla bağlıydı.
 Tarihi, şarkılarına geçiriyordu ozanlar.
 Ama yazı yeniydi daha. Bu yüzden bilemiyoruz,
 Akılla seziyoruz bu dönemden öncesini. 1445

EVRENİN YAPISI

Denizcilik, tarım, surlar ve yasalar
Silâh yapmak, yol açmak, kumaş dokumak
Ve tat ve incelik kaynağı herşey -şarkılar,
Resimler, ustaca oyulmuş parlak yontular- /
Kullanılma sonucu doğmuş, etkin ruhun denemeleriyle, 1450
İnsan adım adım ilerlerken karanlıkta.
Demek her bir gelişme zamanla güç kazanıyor,
Akılla çıkıyor gün ışığına.
Nice şeyler kurmuş demek insan ruhu
Ve sanatla ermiş en son doruğa. 1455

ALTINCI KİTAP

Şanlı Atina'ydı eski çağlarda
Tahılı öğreten zavallı insanoğluna.
Yeni yasalarla yaşamı düzenleyen Atina'ydı;
Atina'ydı yaşama ilişkin ilk umutlu bildiriyi
Haykıran, o bilgenin ağzından. Onun 5
Yanılmaz dudaklarından çıkan doğrularla.
Bilge çoktan öldü ama tanrısal bulgularının ünü
Yüceldi, kapladı bütün yeri göğü.

O görmüştü, insanın temel gereksinmelerini,
Elinin altındaki şeylerle karşılayabileceğini. 10
Olabildiğince güven altında olduğunu insan yaşamının.
Ne kişiler gördü; servete, üne boğulmuş
Soyluluğun ve yetkenin tadını çıkaran;
Çocuklarından hoşnut ne kişiler! Yine de
Mutsuzluk cirit atıyordu evlerinde. 15
Ne tasalar bitmek biliyordu, ne yakınmalar.
Sayrılığı, dışardan toplanıp
İçine konulan nimetlere bile bulaştıran
Çanakta buldu suçu o zaman. İki nedenle:
Hem çatlak olduğundan, sızdırdığından 20
Asla tepeleme doldurulamazdı; hem de
Kendi zehrini katıyordu içine konulana.

Ve doğrularla yudu insan yüreğini,
 İsteğe ve korkuya gem vurdu. Ardında
 Hepimizin koştığı en yüce iyi'yi gösterdi ve
 Hangi yoldan varılacağını ona: ancak
 Şaşmaksızın ilerleyerek daracık bir patikada.
 Ölümlülerin yaşamında kötülük ögesinin -ister
 Raslantı sonucu olsun, ister kararlaştırılmış doğaca-
 Yaradılıştan varolduğunu gösterdi genellikle
 Ve nasıl baş edilebileceğini bunun türlü biçimleriyle.
 Ve çoğu zaman tedirginlik fırtınasını, kişinin
 Kendisinin kopardığını açıkladı kendi içinde.
 Karanlıkta kaldıklarında nasıl ürkerse çocuklar,
 Ustlerine birşeylerin yürüdüğünü sanırlarsa,
 Bizler de bir o kadar temelsiz korkuların
 Pençesinde buluruz kendimizi duru gün ışığında.
 Ne günün ilk ışıkları işler bu karanlık kuşkulara,
 Ne ergen gün. Alt edilebilir bunlar, ancak
 Akıl erdirmekle doğanın işleyişine ve dış biçimine.
 O yüzden daha bir açıyorum kanıtlarımı, Memmius!

30

40

Göğün ölümlü olduğunu gördük her bölgesinde
 Ve tözünün bir doğum süreciyle oluştuğunu.
 Kaçınılmaz göksel olayların çoğunu
 Tek tek aldık ele. Bak, neler kalıyor geriye:
 Musa'ların görkemli arabasına binebildiğime göre,
 Rüzgârın nasıl öfkелendiğini anlatacağım sana
 Ve doğanın nasıl erince vardığını öfke dinince.

45

Yerdeki ve gökteki bu çalkantıyı görünce
 Korkar insanoğlu, bozulur ruhunun dengesi,
 "ılar tanrıların gazabından;
 Alçalır, yerlere kapanır önlerinde.
 Bilmezliği yüzünden nedenleri,

50

Bütün olayları tanrılarının yönettiğini sanır.
 Onların üstünlüğünü tanır. Tanrılarının gerçekte
 Kayıtsız bir yaşam sürdürdüğünü bilenler,
 Evreni hangi gücün yönettiği, kimlerin
 Çekip çevirdiği konusunda düşünür durur.
 -Özellikle gökte, Esir sınırındaki devinimleri-
 O zaman eski bağnazlıklarına döner zavallılar
 Gücü tartışılmaz hayın efendiler yaratırlar.
 Neyin olabileceğini bilmemelerindendir bu
 Ve neyin olamayacağını; bir sonu olduğunu
 Her gücün, bir sınır taşı. Ardarda
 Yanılgıların tuzağına düşerler
 Körleşmiş aklın kılavuzluğunda.

Tanrılara aykırı bu kavramları
 Kovmazsan kafandan, sürmezsen dışarı
 Onların dinginliklerine aykırı düşünceleri,
 Hor gördüğün o kutsal yaratıklar da kaçınmaz
 Sık sık zarar vermekten sana.
 Gerçi etkilenmez tanrılarının soylu görkemi,
 Öfkeye kapılıp da öç almazlar haymca;
 Suç sendedir! Katışıksız erinci sürdürenleri,
 Öfkenin denizini kulaçlıyor sanırsan,
 Açık bir yürekle yaklaşamazsın tapınaklara
 Ve rahatça algılayamazsın tanrısal gövdenin
 İnsana yansıyan o kutlu imgesini. Düşün artık!

Gerçek akılla sıyrılırsak bu çıkmazdan,
 Önceden usta dizelerle söylediklerime daha
 Çok şey ekleyebiliriz. Kökenine inmeliyim şimdi
 Yer ve gök olaylarının, fırtınaların,
 Canlı şimşeklerin türküsünü çığırmalıyım;
 Patlayış nedenlerini, etkilerini. Yoksa

Göğü bölgelere ayırmaya çalışırsın korkudan. 85
 Nereden çıkıp nereye yöneldiğini
 Saptamaya kalkırırsın ateşin;
 Nasıl baskın verip bir yapıya utkuyla
 Yine dışarı çıktığını. Bu çabamda sen,
 Kalliope, en yeteneklisi Musa'ların, 96
 İnsanların avuntusu, tanrıların gözbebeği
 Sen yardımcı ol bana! Sen yol göster de
 Kılavuzluğunda varıp koşunun son ak çizgisine
 Utkunun çelengini geçireyim başıma.

İmdi, göğün mavi alanlarının 95
Gökgürültüsüyle sarsılmasının nedeni;
 Esir'in ta tepelerinde bulutların
 Aykırı rüzgârlarla çarpışmasıdır ansızın.
 Böyle bir gumbürtü, olmaz duru gökte;
 Bulut kümelerinin en yoğun yerinde patlar. 106

Ne taşlarla kütükler gibi yoğundur, ne de
 Sisle uçucu duman gibi seyrekten bulutlar.
 Yoksa ya kendi ağırlıklarıyla taş gibi
 Kaskatı düşerlerdi yeryüzüne ya da içlerinde
 -Duman gibi- ne buzlu karı barındırabilir, 105
 Ne de delifişek doluyu tutabilirlerdi.

Tiyatrolarda dikmelerle hatıllar arasına
 Gerilen tentenin çırpışını andırır; kimi zaman
 Göz alabildiğince uzanan, dünyanın
 Üstünde kopan bu gumbürtü, bu toz duman; 110
 Kimi zaman da deli rüzgârla parçalanan
 Bir kâğıdın hışırtısını. Gökgürültüsünde de

Duyarız bu çarpınışı; sürer sonra da
Giysiler, kâğıtlar rüzgârla savrulunca.

Kimi zaman da çarpışmak yerine, 115
Bulutlar sürtünüp geçer birbirlerine:
O sert, uzun tınlamalı çatırtıyla
Kulaklarımız uğuldar o zaman,
Bulutlar kurtulana kadar bu sıkışıklıktan.

Bir de bakarsın korkunç bir gümbürtü 120
Baştanbaşa sarsar toprağı
Ve sanki çatlatır anaç göğün surlarını.
Ansızın bir bora olup deli rüzgârlar
Yüklenmiştir bulutlara. Orada kuşatılınca,
Burgaçlanarak oyarlar durmaksızın 125
Bulutun içini; dıştaki bulut duvarıysa
Yoğunlaşır. Sonunda rüzgârın artan basıncı
Yırtar çemberi tüyler ürpertici bir çıtırtıyla.
Böyle bir gürültü çıkmaz mı, kendine göre,
Hava dolu bir küçük kese de patlayınca? 130

Bulutlardan ses çıkmasının bir nedeni de
Aralarında esen rüzgârlardır.
Küt kenarlı, çatallı bulutlar yüzer gökte.
Görmüşüzdür, sık bir ormanda rüzgâr esince
Yapraklar hışırdar, dallar çatırdar. 135

Kasırganın kabaran öfkesi kimi zaman
Karşıdan saldırıp biçer bulutları.
Rüzgârın gökte nelere yol açabileceğini,
Yüzümüze vuran tatlı yelden kestirebiliriz;
Burada bile esti mi, kökünden söker ağaçları. 140

Dalgalar da vardır bulutlarda
 -Gümbürtüyle çatlayan dalgalar-
 Derin ırmaklarda, denizlerde köpürenler gibi.

Şimşegın parıltısı buluttan buluta
 Sıçradığında da bir ses duyulur.
 Suyla doluysa eğer karşıcı bulut söndürür
 Bir cızırtıyla ateşi -Ocaktaki kızgın demirin
 Soğuk suya daldırılışı gibi- Oysa
 Kuruysa ateş alır bulut, çatırdayarak yanar;
 Rüzgârın önüne katılıp da kayıtsızca,
 Defne dallarıyla taçlanmış tepelere
 Yangın sıçratan bir alev dilimi gibi.
 Çünkü hiçbir ateş boy-ölçüşemez
 Phoibos'un¹ çatırdayan defne dallarıyla.

Son olarak: bulutlara yayılır boydan boya
 Akçıl kırağının çözülüşü, dolunun takırtısı.
 Rüzgâr yağmıştır yağışlı bulutları üstüste,
 Amansız sıkışmayla ufalanınca, yağar yeryüzüne.

Şimşeğe gelince: çarpışan bulutlardan
 Dışa vuran ateş tohumları oluşturur onu.
 Tıpkı taşa taşla ya da çelikle vurulunca
 Parlak kıvılcımlar saçan ışığın çıkışı gibi.
 Daha sonra gelir gökgürültüsü, gözalan ışığı
 Ancak kulaklarımızla algıladıktan sonra;
 Çünkü uyarılar gözden daha yavaş ulaşır kulağa.
 Oduncuyu izle istersen uzaktan, baltasıyla
 Koca bir ağacı yıkışını: gürültüsü gelmeden,

1. Apollon'un başka bir adı.

İndiğini göreceksin baltanın. Tıpkı böyle,
Gökgürültüsünü duymadan şimşeği görürüz.
Oysa aynı andadır gûmbûrtüyle çakış,
Aynı çarpışmanın sonucudur ikisi de.

176

Bulutların tez bir çakışla çevreyi aydınlatması
Ve titrek yolunu çizmesi şimşeğin şöyledir:
Önce dediğim gibi, rûzgâr zorla girdi mi buluta,
Burgaçlanarak oyarken onu, yoğunlaştırırken
Kendi devinimiyle ısınır, kızışır. Devinimle
Ateşlenebilir nesneler: uzun bir uçuşun hızı
Kurşun gülleyi bile eritebilir, kızışmış rûzgâr
Yardı mı sisli bulutu, birden bir patlamayla
Ateş tozanları saçılır dışarı. Alev
Çaprazlama çizgilerle çakar o zaman.
Sonra çarpıcı imgeyi gecikerek izler,
Kulakları tırmalayan gûmbûrtü. Anla ki bu olay,
Bulutlar yoğunken, üstüste yığılıp da
Tepeye varmışken gerçekleşir ancak.

175

180

185

Biz yerden bakanların, bulutları
Ulaştıkları yükseltilerinden çok,
Genişlikleriyle algılamamız şaşırtmasın seni.
Bir daha bakarsan rûzgârın önüsıra sürüklenen
Dağlar andıran bulutlara yanlamasına
Ya da rûzgârların dindiği esintisiz bir günde
Dağlara çökelen kıpırtısız kümelere;
O dev kütlenin büyüklüğünü kestirebilirsin.
Sarkan kayalarla kuşatılmış gibi görünen
Kemerli oyuklar göreceksin. Deli rûzgârlar
Bu oyuklara dolduğunda, yırtıcı hayvanların
Kükremesiyle çınlatır buluttan kafeslerini;
Homurtular kaplar göğü baştan başa

190

195

Bir çıkış arayarak dönenip dururlar.
 Çıkardıkları ateş tozanlarını sürüklerler; 200
 Çukur ocaklarda dövdükleri alevler
 Göz kamaştıran bir püskürmeyle saçılır dışarı.

Akışkan ateşin, altından bir parıltıyla
 Yeryüzüne sıçramasının bir nedeni de:
 Bulutlarda da yığınla ateş tozanı olması. 205
 Çünkü duruyken, karışmamışken suyla,
 En çok alevi ve kıvılcımı andırır renkleri.
 Güneş ışığından, bu türden tozanları
 Emmeden edemeyeceklerine göre, doğaldır
 Kızılıkları, kızıl bir parıltı saçmaları. 210
 Rüzgârın yoğunlaştırmasıyla tek noktada
 Boşanır buluttan alev-rengi çakışların atomları.

Bulutların seyrelmesiyle de çakar şimşek.
 Rüzgâr usulca dağıtınca, ayırınca onları,
 İster istemez atarlar parıltı üreten tozanları. 215
 Ama bu kere şimşek sessizdir artık,
 Getirmez ardından gümbürtüleri, sarsıntıları.

Peki ,yıldırımın nedir yapısı, bileşimi?
 Çarptıklarına bakınca-yanık izleri taşıyan
 Zehirli kükürt alevleriyle tüten yerlere- 220
 Ateşin belirtisidir bunlar, rüzgârın değil.
 Yağmurun da. Damlara da düşer yıldırım sık sık.
 Ateşi, aleviyle yakıp kül eder evleri.
 Bu dokuca seyrek ateşin, bil ki, öbür ateşlerden
 Çok daha ufaktır, daha devingendir tozanları 225
 Ve hiçbir engel duramaz önlerine. Öylesine
 Güçlüdür ki yıldırım; gürültüler, sesler gibi

Giriverir kapalı odalara. Madenden,
 Taştan geçer ve bir anda eritir tuncu, altını.
 Sapsağlam çanaklardan bir bakarsız 230
 Uçmuş, yitivermiş şarap ansızın;
 Çünkü yıldırım, çarpıştaki ısıyla
 Çözer ve seyreltir dıştaki toprak dokuyu.
 Sızar; ayrıştırır, sürer şarap atomlarını,
 Becerir güneşin beceremediğini çağlar boyu. 235
 Çünkü böyle yoğun değildir güneşin ısıltısı
 Yıldırımın gücü çok daha devingendir, ustadır.

Nereden doğar yıldırım, anlatayım sana:
 Bir vuruşta kuleleri uçuran,
 Yapıları deviren, kirişleri koparan, 240
 Kökünden söken uluların anıtlarını,
 İnsanın canını alan, sürüleri kırıp geçiren
 Ve elinden gelen kötülüğü esirgemeyen
 Bu hızı nereden alır, anlatayım.

Yıldırımların üstüste yığılmış, kalın 245
 Bulutlardan doğduğunu varsaymalıyız,
 Mavilikten de gelmezler, seyrek bulutlardan da;
 Deneyler kuşkuya yer bırakmıyor bu konuda
 O anlarda hava öylesine koyu
 Bir bulut kümesiyle tıkanmıştır ki 250
 Tüm karanlığın çıkıp Akheron'dan
 Uşuştüğünü sanırsız gök boşluklarına
 Ve göğü yoğun bulutların uğursuz gecesi kaplar
 Fırtına uğuldarken korkunun kara yüzü belirir.

Düşünsene! Kimi zaman denizde kasırga gökten 255
 Bir zift ırmağı gibi nasıl boşalır dalgalara

Ötelere uzatıp karanlığını. Ateş yüklüdür,
 Rüzgâr yüklüdür, şişkindir şimşekle, yıldırımla.
 Kara bir fırtınayı sürükler yedeğinde.
 Kıyıda gezenler bile korkup kaçarlar.
 Bundan çıkarabiliriz tepemize çökelen
 Bulut yığınlarının yüksekliğini.
 Çünkü yeryüzü böyle bir karanlığa gömülmezdi
 Güneşi örtene kadar yığılmasaydı bulutlar
 Ve çözüldüklerinde ırmaklar taşmazdı,
 Seller götürmezdi tarlaları, Esir'de
 Barınmasaydı bu bulut yığınağı.

Tüm gümbürtü ve çakışlara yetecek bollukta
 Bir rüzgâr ve ateş madeni var demek ki,
 Önce de dediğim gibi, içi boş bulutlarda.
 Isı tozanları gizli yığınla, üstelik
 Güneşin ışınlarıyla besleniyorlar durmadan;
 Onları bir noktaya savuran rüzgâr, bu yüzden,
 Bastırıp çıkarınca ısı tohumlarını
 -Kendi de yanarken çıkarttığı yangında-
 Sıkışık bir alana kısıtılan anafor,
 Kızgın ocaklarda yıldırım döver.
 İki nedenle yalazlanır anafor: deviniminden
 Üreyen ısıyla, bir de ateşe değdiğinden.
 Ateş alınca rüzgâr, iyiden iyiye artınca
 Ateşin ölümcül hızı, tavı gelen yıldırım
 Deler geçer bulutu, yalazıyla göz kamaştırır.
 Bu çakışı; göğün yarıldığını,
 Başımıza çökeceğini sandıran gümbürtü izler.
 Toprağı delice bir sarsıntı alır.
 Kargaşanın uğultusu siner göğün derinlerine.
 Sarsılmıştır bulut yığınağı, çatırdamıştır.
 Derken korkunç bir sağanak boşanır.
 Esir tümüyle yağmura dönüşmüş gibidir

Ve bu çağlayan ikinci bir tufanın habercisidir. 290
 Yakan, savuran, yutan ateşle birleşince
 Patlayan bulut ve kıştırılmış kasırga,
 Yukardan göğün bütûn selleri boşalır.

Kimi zaman da korkunç bir kasırga;
 Kızıışmış, tavındaki bir yıldırımla 295
 Dolu bir buluta çarpar. Patlatır bulutu,
 Yıldırım dediğimiz ateşli anaför çıkar.
 Kendini salan güce bağlıdır doğrultusu.

Kimi zaman başlangıç noktasında
 Ateşten yoksun bir esinti, ateş alabilir, 300
 Uzun yolculuğunda hedefine varmadan.
 Havayı delme hızına ayak uyduramayan
 Kimi iri atomlarını atar yolda.
 Ama uçuş süresince, birleşip ateş oluşturan
 Ufak atomları da devşirir havadan, 305
 Yanına katar bu arada. Kurşun gülle uçarken
 Atıp taşlaşmış tozanlarını ateş toplamaz mı havadan?

Ve sonunda: ateş, soğuk bir esintinin
 Bir nesneye çarpış hızından da doğar.
 Sarsıntı sonucu, ısı atomları rûzgârın, 310
 Çarpışmaya uğrayan nesneninkilerle
 Birleşiyor, tek bir ırmak olup akıyor.
 Çelikle vurmayağör taşa, ateş fişkıriverir.
 Çeliğin soğuğu engelleyemez kızgın atomların
 Uşüşmesini çarpışma noktasına. 315
 Nesneleri böyle tutuşturur yıldırım da
 -Elbet yanmaya elverişliyse yapıları-
 Zaten saltık olamaz deli rûzgârın soğuğu.

Hele o hızla kopmuşsa kaynağından,
Yolda ateş almasa bile, ısıyla ılınıp
Öyle varacaktır hedefine mutlaka. 320

Korkunçtur yıldırımın vuruşu, hızı
Ve doludizgin inişindeki ivedilik.
Bir erke gereklidir bulutlarda, erke birikimi;
Onunla beslenir hız. Ve taşınca, 325
Son dış dürtüşü kaldıramayınca bulut,
Erke akılalmaz bir hızla boşalır;
Mancınıkla fırlatılan taş gibi.

Yıldırımın ufak, pürüzsüz atomlardan
Oluştugunu da unutma. Bu tür bir töz 330
Engellenemez kolayca. Süzülür, kayar
Nesnelerin çatlaklarından ve böylelikle
Tökezlemez çarpışmalarla, yolu uzamaz.
Bundandır delice uçuşunun ivecenliği.
Doğal olarak bir aşağı çekilme dürtüsü vardır 335
Ağırlıklarda; fazladan bir itiş, o yüzden
Hızı artırır, iki kata çıkarır,
İvinti artışıyla yıldırım süpürür önüne geleni.

Yine de uzun yolda hız kazandığından
İvintisi daha da, daha da artmalıdır, 340
Büyüterek, pekiştirerek, yoğunlaştırarak
Çarpışmanın erkesini. Burgaç gibi dönen atomlarını
Tek akıntıda birleştirir, dümdüz bir yoldan
Birlikte sürükler tek hedefe.

Bize doğru gelirken belki de 345
Hızını arttıran tozanlar devşirir havadan.

Kimi tözlerden yaralamadan da,
 Hırpalamadan da geçebilir yıldırım.
 -Akışkan ateşi sızar oyuklardan- Ama çoğunda
 Zorbadır; atomları, düşmanca süzer, 350
 Çakışma noktalarındaki hasım atomları.
 Hemen ergitir tuncu, altını eritir anında.
 Ufacık, pürüzsüz atomları sezdirmeden
 Sokulur ve girince, her bağlantıyı çözer,
 Ayırıştırır en sıkı kaynaşmayı. 355

Güzdür yıldızlı göğün ve yeryüzünün
 Baştan başa yıldırımlarla sarsıldığı mevsim.
 Baharın çiçeklendiği aylar bir de.
 Soğuk hava, yoksundur yeterli ısıdan; sıcak, esintiden.
 Üstelik, bulutlar da seyrelir yazın. 360
 Demek yıldırımı oluşturan nedenler,
 Arada kalan ılımlı mevsimlerde işleyebiliyor.
 Soğukla sıcak yılın dönüşüyle karışıyor.
 Buluttan yıldırım çıkarmada gerekli ikisi de.
 Sonra aykırı uçlar çatışıyor belki; ateşle 365
 Ve rüzgârla kamçılanınca baş kaldırıyor hava.
 Sıcak havanın öncüsü, artçı kesiliyor soğuğa.
 Bahar gelmiştir -çatışma mevsimi-
 Karşıt güçler meydan okur birbirine.
 Gerileyen ısıya soğuk karışınca 370
 Anlarınız artık güzün geldiğini; yine
 Savaş vardır, yazla asık yüzlü kış arasında.
 Demek yılın çatışma dönemleridir bunlar...
 Şaşmamalı yıldırımların bolluğuna,
 Fırtınalarla sallanmasına göğün; bir cephece 375
 Alevler, öbüründe nemli rüzgârlarla bulutlar
 Saldırıya geçmiştir çünkü kıyasıya.

İşte, Memmius, ateş saçan yıldırımın
 Ve etkilerinin açık seçik, yalın
 Bir açıklamasını yaptım sana.
 Boşunadır baş vurup Etruria bakıcılarına,
 Kavramaya çalışmak tanrıların gizli amacını.
 Ateş okunun nerden gelip nereye gittiği
 Anlaşılmaz böyle: kapalı kapıdan nasıl girdiği
 Ve işini bitirince nasıl çıktığı dışarı.

Gerçekten Jupiter'le öteki tanrıların
 Işıltılı göğü amansız uğultularla sarsanlar,
 Canları çektiği yere fırlatanlar ateş topunu;
 Kendini bilmezleri neden cezalandırmasınlar?
 Gözdağı olsun diye ölümlülere,
 Suçluları yıldırımla tutuşturmasınlar?
 Neden günahsızın biri haksız yere
 Fırtınanın göksel ağına dolansın,
 Yok yere kavrulsun ateşinde, vansın?

Neden çöllere harcıyorlar güçlerini?
 El alıştırarak, ustalaşmak için mi?
 Neden bozkırda köreltiyorlar Baba Tanrı'nın okunu?
 Jupiter neden düşmanlarına saklamıyor onu?

Ve neden masmavi bir gökten
 Fırlatmıyor yıldırımını, salmıyor fırtınayı?
 Siper alıp yakından nişanlayabilmek için
 Bulutların toplanmasını mu bekliyor yoksa?
 Peki, dalgalar ne oluyor bu arada? Nedir kini.
 Suyla dolup taşan deniz otlaklarına?

Eğer yıldırımdan kaçınmamızı istiyorsa
 Neden belli etmiyor geliş yönünü?

Yok, amacı bizi apansız avlamaksa,
Gök neden gürlüyor ateşin çıktığı yerde?
Bastıran karanlık neden çağırıyor korunmayal

Nasıl inanabilirsin bir elin aynı anda 410
Başka yönlere fırlatabildiğine yıldırımları?
Yoksa bunu da yadsıyacak mısın göz göre göre?
Nasıl başka başka bölgelerde
Yağmur aynı anda ansızın bastırırsa,
Yıldırımlar da art arda düşebilir pekâlâ. 415

Ve son olarak: yakıcı ateşiyle neden
Kül ediyor türbeleri ve kendi adına
Dikilen görkemli tapınakları? Neden
Bir vuruşta parçalıyor tanrı suretlerini
Ve küfrediyor kendi kutsal resimlerine? Neden 420
Yüksek yerlere tutkun, doruklarda kalıyor izi?

Artık anlayabilirsin Yunanlıların
Presteres dediği sıcak hortumların
Hangi etmenle yerleştiğini deniz diplerine.
Kimi zaman dalgalara doğru bir direk uzanır 425
Gökten. Sular köpürür, kaynar çevresinde
Kamçılanıp deli rüzgârlarla. Bu anafora
Kapılan gemilerin vay halinel
Kısıtılmış rüzgâr, tutsak aldığı bulutu
Patlatamamış, yere doğru zorlamıştır. 430
Gökten denize yavaşça sarkar bulut,
Upuzun bir kolun ta tepelerden
Savurduğu yumrukla denize itilmişçesine;
Rüzgâr patlatınca da suya karışır doğruca,
Şaşırtıcı bir çalkantı yaratır dalgalarda. 435

Sürmüştür bulutun esnek yapısını yeryüzüne,
Kendisi de dönerek, burgaçlanarak;
Onun yanısıra iner kasırğa.
Ama denize iner inmez kaynaşan kütlesiyle,
Rüzgârı suya boşalır, kabartır denizi;
Kaynaştırır, köpürtür, uğuldatır çılgınca.

-440

Dönenen kasırğa kimi zaman
Bulut atomları devşirerek havadan,
Öykünür, gökten buluta sarınıp inen hortuma.
Karaya değip de patladı mı su hortumu,
Bir rüzgâr burgacı salar, kasıp kavuran.
Ama öylesine seyrek ki bu olay,
Dağlar engeller görmemizi; engin denizde
Daha sık görülebilir, geniş göğün altında.

-445

Bulutlarsa ansızın kaynaşmasıyla oluşur
Göğün alt kesimlerinde uçuşan yığınla atomun.
Oldukça pürüzlüdürler, öyle ki en ufak dolaşmada
Kenetlenirler birbirlerine sıkıca. Önce
Bağımsız bulut adacıkları olurlar. Sonra
Birleşerek, elele vererek içiçe geçerler;
Katılıp hep birlikte rüzgârın önüne
Fırtına çıkana kadar sürüklenirler.

-4

Bir bak, yüce doruklarda olanlara:
Göge yaklaştıkları oranda kalın, gizleyici
Bir buğuyla örtülüdürler, süt rengi buluttan.
Çünkü ilk bulutçuklar oluşmaya başladığında
-Görülemez kadar seyrekken daha-
Serseri rüzgârlar, dağ sıralarına, doruklara
Savurur onları. Yığılıp kümelenip burada
Yoğunlaşıp, varırlar, görülme evresine

-460

-465

Doruktan duru göğe ağarlar göz önünde.
 Üst kesimlerde rüzgâr eser mi sorusunu da
 Duyularımız yanıtlar, dağa tırmandığımızda.

Dahası: okyanus yüzeylerinden durmaksızın
 Bir tozan ırmağı kaldırır doğa. 470
 -Kıyıya asılan giysilerin nemlenişini düşün-
 Denizin tuzlu köpüğünden çıkan buğu
 Neden şişirmesin öyleyse bulutları?
 -İki nem bunca benzeşiyorken-
 Her ırmaktan, her karadan yükselir sis, 475
 Topraktan sızan bu soluklar, kapkara
 Bir aba giydirir göğe ve kaynaşarak
 Bulutları oluşturur. Yıldızlı Esir'den gelme
 Düşman akımlar da yardım eder onlara
 Yoğunlaşmada, kara bir perde çekmede maviliğe. 480

Son söz: Bulutu, fırtınayı oluşturan atomlar,
 Dünyanın dışından akar bildiğimiz gökyüzüne.
 Atomların sayısızlığını kanıtlamıştım sana,
 Boşluğun bitimsizliğini. Nasıl bir ivintiyle
 Uçuşunu atomların; bir anda nasıl 485
 Ölçülmez bir yolu aşabildiklerini
 Açıkladığıma göre, şaşma sakın
 Tepeden bastıran karanlığın çabucak
 Örtmesine denizlerle karaları. Değil mi ki,
 Her yandaki geçitlerinden Esir'in 490
 -Her gözeneğinden koca dünya zarının-
 Girebiliyor ve çıkabiliyor atomlar.

Şimdi yağmur damlalarını anlatacağım sana:
 Yoğunlaşışlarını tepedeki bulutlarda

Ve sağanak olup düşüşlerini yeryüzüne. 495
 Önce yadsınmayacak bir gerçek var ortada:
 Bulutların yanısıra yığınla su atomu da
 Çıkıyor her türlü kaynaktan ve bulutlar
 Atbaşı büyüyor içlerindeki suyla;
 Tıpkı bedenlerimizin gelişmesi gibi 500
 Eş oranda, kanla, terle, dirimsel sıvılarla.
 Bulutlar, sarkan yapağılar benzeri,
 Bol bol deniz suyu emerler, rüzgârla
 Geniş deniz ufkunda sürüklendiklerinde.
 Böyle sular onları ırmaklar da.
 Çeşitli kaynaktan alınca su atomu yükünü,
 Çeşitli yollardan boşalmaya girişir bulut.
 İki nedenle: Rüzgâr zorluyordur bir yandan;
 Bir yandan aşırı yığılmanın basıncıyla
 Bulut kütlesi sağanağı ezer ve sıkar. 510

Bir de: rüzgârla dağılınca bulutlar
 Ya da eriyince güneşin ısıısıyla;
 Damla damla tükenirler hemen,
 Ateşe tutulmuş balmumu gibi su salarlar.

İki güç yüklenirse; bastırırsa, bir yandan
 Bulut birikimi, bir yandan deli rüzgâr
 Korkunç bir sağanak boşalır.
 Su atomları devinimdeyse, nem yüklü bulutlar
 Yığılmıssa üstüste, abanıyorsa dört yandan;
 Yağmurlar uzun sürer ve yerden 520
 Buğulu bir soluk yükselir o zaman.

Derken güneşin ışınları, aşarak karanlığı
 Yansır fırtına bulutlarının damlalarına
 Ve gökkuşağı sarar göğü olanca parıltısıyla.

Bulutlarda oluşan, gelişen, yoğunlaşan
 Öbür maddelere gelince kar:
 Rüzgâr; dolu; suları donduran,
 Gem vurulmaz, azgın çağlayanları
 Taşa kesen don gibi her birinin
 Nasıl oluştuğunu gözönüne getirmek kolay,
 Bir kere iyice kavradıktan sonra
 Ayırıcı özelliklerini öğelerin.

530

Depremlerin asıl yapısını inceleyelim şimdi.
 Şunu unutma ki toprağın altı da üstü gibi
 Rüzgârlı oyuklarla doludur; nice bataklıklar
 Uçurumlar ve sarkıtlar gizler bağrında.
 Düşün ki, ne ırmaklar akar toprağın altında
 Ve ne gür bir akışla sürükler batık kayaları!
 En yalın gerçeklerden çıkarabiliriz ki:
 Yapıca tepeden tırnağa değişmezdir doğa.

540

İçinde bunca şeyi barındıran toprak
 Birden titrer bazan, diplerdeki iri oyukların
 Çökmesi, yuvarlanan kütlelerin sarsıntısıyla.
 Yüce dağlar yıkılır; gümbürtünün titreşimi
 Uzun uzun yankılanır ta uzaklarda.
 Doğaldır bu. Yol kıyısındaki koca yapılar
 Sallanmaz mı hafif bir arabanın geçişiyle,
 Demir çemberli tekerlekler
 Zıpladığında çakıl taşlarında?

Bazan da büyük bir kütle, zamanla
 Yerinden kopunca, suyun engin, derin
 Oyuklarına yuvarlanınca; sarsalar toprağı,
 Titretir suyun çalkantısı. Nasıl çanak
 İçindeki su durulana kadar sallanırsa.

Yeraltı mağaralarında esen yoğun rüzgâr 555
 Olanca gücüyle duvarlara abanınca,
 Dayanılmaz bir basınçla iteler toprağı,
 Ve yüzeyde kalan yapılar o zaman,
 -Gökyüzüne yakınlıkları oranında- bel verir,
 Eğilir basınç doğrultusunda; kırıltı kopar, 560
 Sarkar, yapı yıkılmaya yüz tutar ve
 İnsanlar bunca heybetli bir toprak kütlesinin
 Kaydığını gördükleri halde, koca dünyanın
 İnlemek istemezler sonunun geldiğine;
 Kıyametin gelip çattığına. Rüzgâr durulmasa,
 Hiçbir güç karşı koyamaz dünyanın yıkımına.
 İyi ki bir artıp, bir diniyor hızı;
 Geri çekiliyor, saldırıya geçmişken.
 Toprak da çoğunluk gözdağı vermekle kalır
 Çökmez o yüzden. Yan yatar, öne kaykılır, 570
 Sonra bulur dengesini, eski durumunu yine.
 Üst katların en çok sarsılması bundandır,
 Orta katların daha az, zeminde ise
 Hemen hemen hiç duyulmaması sarsıntının.

Korkunç depremin bir nedeni daha var:
 Ansızın bastıran bir kasırga -ister dışarda
 İster toprağın içinde olsun kaynağı-
 Dolunca yer altındaki oyuklara,
 Dipsiz mağaralarda delicesine
 Sürdürür egemenliğini; savrulur, dönenir, 580
 Sonra artan hızıyla derinden çatlatır toprağı,
 Diplerden fırlatarak dışarı
 Akıllamaz bir uçurum oyar
 Suriye'deki Sidon, Peloponessos'daki Egium
 Kasırgalarla ve onlardan doğan depremlerle
 Yerlebir olmuş kentlerdendi. Böyle nice
 Kara kentleri çöktü ölümcül depremlerle,
 Binlerce kişi gömüldü sulara.

Kasırga patlamazsa, birikmiş hızı.
 Yayılır binlerce yeraltı geçidine, 590
 Toprağı titreten bir ürperti gibi.
 -Soğuk içimize işleyince nasıl titrersek
 Elimizde olmadan, işte tam öyle-
 Hışıma uğramış kentlerde yaşayanlara
 Çift ağızlı bir bıçak gibi saplanır ürkü. 595
 Hem çatılar yıkılabilir tepelerine;
 Hem ayakları altında bir yarılırsa toprak,
 Obur uçurum yutuverecektir her şeyi.
 Varsınlar gökle yerin yıkılmazlığına,
 Sonsuzluğuna inansınlar daha! Arasına 600
 İninden uğrayacaktır gözle görülür tehlike:
 Toprağın ansızın kayacağı kuşkusu altlarından
 Ve temelsiz kalan dünyanın, onun ardısına
 Yuvarlanacağı azgın kargasa çukuruna;
 Bu korkular sık sık girecektir içlerine. 605

Neden denizin büyümesini sağlamaz doğa?
 Bunca su hazinesi varken elinin altında,
 Bütün o ırmaklardan gelen, her yönden...
 Bir de rasgele sağanakları ekle buna;
 Her denizi, her karayı doyuran, suya boğan. 610
 Öz kaynaklarını ekle denizin. Gelgelelim
 Okyanusun kütlesi düşünülürse, bunların tümü
 Bir damla kalır onun yanında. Bu yüzden
 Daha da genişlememesine hiç şaşmamalı.

Üstelik bu yığmağın çoğunu yer, 615
 Bitirir güneşin ışınları. Islak giysiler
 Nasıl kurur görmüşüzdür kızgın güneşte.
 Okyanuslarsa hem boldur, hem geniş.
 Güneşin belli bir yerde denizden emdiği

Ne kadar az olursa olsun, bu enginlikte
Yine de yüklüce olacaktır yitikler toplamı.

Ve yine : Okyanusu tarayan rüzgârlar
Alıp götürebilir nemin çoğunu;
Vıcık vıcık yolları bir gecede kurutur,
Tamtakır kesilir yumuşak çamur.

Dahası engin okyanustan bulutların da
Yağış devşirdiğini kanıtladım sana; rüzgâr
Onları sürüp yağmur indirirken tepelere,
Nasıl serpiştirdiklerini nemi yeryüzüne.

Son olarak gözeneklidir toprak
Komşudur denizle, çepçevre sarar kıyılarını
Ve topraktan su boşaldığı gibi denize
Tuzlu dalgalar da vurur kıyıya
Tuz süzülüp elenir ve suyun ana kütlesi
Geriye döner yeniden. Akar toprağın üstünden:
Bir tatlı su kolu yürüyüşe geçmiştir
Dalgaların açtığı eski ayak izinden.

Şimdi *Etna dağının* kimi zaman neden
Alev püskürttüğünü anlatacağım sana.
Geçştirilebilir mi hiç, o ateş sağanağının
Zorba egemenliği Sicilya tarlalarında?
Ya duman saçan lavların göğün her yanını
Kıpladığını gören komşu uluslar! Kimbilir,
Doğa acımasız bir devrim tasarlıyor diye,
Yürekleri nasıl dolar korkuyla!

Uzun araştırma ve derin gözlem
 Gerektiren bir sorun bu. Unutma ki,
 Ölçülmezdir evren ve sonsuz ufaklıkta
 Bir parçasıdır dünyamız bu bütünün.
 Öyle ki, örneğin, bir insanın
 Yeryüzüne oranından bile küçüktür.
 Unutmazsan, dosdoğru görürsen bu gerçeği,
 Tansık diye adlandırmazsın olayları

(654)

Ateş içinde yanan biri, kıvranırken sancıyla,
 Bedeni tepeden tırnağa sayrı,
 Tansıklık görüyor muyuz bunda?
 Bakıyorsun, bir ayak şişmiş durduğu yerde,
 Ya da bir sızlamadır almış dişleri;
 Gözler yanmaya başlamış; ateşli bir kaşıntı
 Yürümüş bedene, yakıyor geçtiği yeri.
 Atom çokluğudur bunların nedeni.
 Ve bu toprağımız, bu göğümüz bizim,
 Bol bol sayrılık tohumu üretecek
 Nice salgınlara gebedir. Demek ki,
 Sonsuzdan besleniyor yerle gök de;
 Yeryüzünü bilinmedik bir depremle sarsacak,
 Deli bir kasırgayı salacak karaya ve denize,
 Etna'yı parlatacak ve göğe alev saçacak
 Maddeyle, cömertçe. Aslında
 Gök de tutuşabilir ve olağanüstü yağmurlar
 Su atomlarının rastgele yoğunlaşmasıyla iner.

(655)

Bu amansız yangın çıkamaz mı sence,
 Böyle önemsiz bir kaynaktan? Her ırmak
 Sonsuz görünür başka ırmak görmeyene.
 Bir türden gördüğü ilk örnek; en büyük,
 En kocamandır insanın gözünde. Oysa

Hep bir araya gelse -gök, yer, deniz birlikte-
Ne kadarcıktır evrenin toplamına oranla?

Şimdi asıl soruya döneceğim:

O akıl almaz fırınlardan nasıl çıktığına 680
Ansızın, Etna'nın kızgın lavlarının?
Bir kere dağın içi oyuktur, delik deşiktir
Bazalt mağaralarıyla. Sonra hava ve rüzgâr
Dolanır içlerinde. Havanın kımıldanmasından
Doğar rüzgâr. İyice kızışarak ısıttı mı 685
Kayalarla toprağı değdiği yerlerde;
Püsküren alevlerini, ateş yığnağım
Sömürdü mü onların; fışkırır o açılan ağızdan,
Dosdoğru göğe fırlar. Ateş ve kül sıçratır
Ta uzaklara, kara dumanlar savurur, 690
Şaşılacak büyüklükte kaya parçaları saçar...
Bunu gerçekleştiren -hiç kuşkusuz- deli rüzgârın gücüdür.

Deniz geniş bir kıyı şeridinde
Dalgalarıyla yüklenir bu dağın köklerine
Ve emer dip akıntısını. Ve denizden, 695
Yeraltı mağaralarına uzanır, dağın derinliklerine.
Kuşkusuz, bu geçitten rüzgâr ve su karışımı
Akar dağın yüreğine açık denizden ve
Dağ ordan alev püskürür, taşlar fırlatır, toz
Bulutları kusar. Çünkü dorukta Sicilya'lıların 700
Krater dedikleri ağızlar vardır.

Tek nedenle açıklanamıyan olaylar da var:

Biz hepsini saymalıyız, gerçekte neden tek olsa bile...
Diyelim ki, bir ölü yatıyor az ötede;
Sıralamalısın olası nedenlerinin tümünü 705

Bu ölümlün, en doğrusunu bulana kadar.
 Kılıçla mı vurulmuş, donarak mı ölmüş,
 Sayrı mıydı, zehirlendi mi? Ama biliyoruz ki,
 Başına gelen birinden biri, bu olasılıkların.
 Böyle yanıtlamamız gereken başka sorularda olduğu gibi... 710

Sözelimi, öbür ırmakların hiç birine
 Benzemez Nil. Yaz gelince kabarır, basar
 Tarlaları. Bu taşma mevsiminin, Mısır'da
 Sıcakların doruğuna rastlaması;
 Kuzey rüzgârlarının -Etezyen'lerin- karşı 715
 Esmesinden ırmağın akışına, onu durdurmasından
 Ve düzeyini yükseltmesindendir, su artışıyla.
 Kuşkusuz ırmağın akışına karşıt yöndendir
 Bu esintiler, kutbun soğuk yıldızlarındandır.
 Kavurucu güneyden gelir Nil oysa; 720
 Doğar böyle bölgelerin bağrından,
 Derileri kararmış insanlar arasından.

Belki de rüzgârla savrulan denizin, kıyıya
 Taşıyıp getirdiği kumlar, akıntıya karşı
 Bir tepe oluşturunurdu ırmak ağızlarında: 725
 Böylece kısıtlanır suyun başıboş akıp gidişi
 Ve hızından yitirir denize varan akıntı.

Ya da o mevsimde yağış belki daha bol
 Düşüyordur gözesine; kuzeyden esen
 Mevsim rüzgârları, tüm bulutları 730
 Güney bölgelerine savurduğundan;
 Denebilir ki güneye sürüklenirken rüzgârlar
 Yığılınca öğleler kuşağına, yüce dağlar önünde sıkışırlar.

Son olarak belki de Etiopia tepelerinden
Kavurucu güneşle eriyen ısıltılı kar
İnince düzlüklere, oluşuyordur bu baskınlar.

Anlatayım şimdi de yapısını, *kuşsuz yerlerle*
Göllerin; kuşlara düşman olduklarından
Takılmıştır bu ad onlara;
Gerçekten de oradan geçerken kuşlar
Uçmayı hepten unuttur sanki. De ki,
Kürekleri kırılır: sarıp tüyden yelkenlerini
Tepeüstü inerler ya toprağa. ya suya;
Kucağını açmış bekleyen,
O yerin ölümcül kucağına.

Vezûv dağı yakınlarındaki Cumae'de
Çermiklerle beslenen tepeler
Ekşi bir kükürt dumanı salar. Bir de
Atina surları içinde, Akropol doruğunda
Pallas Athena ¹ tapınağı yanında 750
Var böyle bir yer. Gaklayan kargalar
-Sunak istediği kadar tûtsün- çıkmaz oraya;
Yunan ozanlarının dediği gibi,
İçeriye gözetledikleri için, Pallas'm
Öfkesini çektiklerinden değildir korkuları: 755
Yer, kendiliğinden yaratır bu etkiyi.
Suriye'deki bir yapıya giren dört ayaklılar bile
Yere kapanırmış çevrenin etkisinden,
Yeraltı tanrılarına kurban edilmişçesine.
Doğanın yasasıdır bu olaylarla nedenleri. 760
Tartaros'un ² kapısı sanmak bu yöreleri.

1. Akıl ve erdem tanrıçası. Çoğu zaman iki adla yani
Pallas Athena diye anılır.

2. Yeraltındaki ölümler ülkesinin en derin yeri.

Daha da ileri gidip bu geçitlerden
 Akheron'a çekildiğini düşünmek canların
 -Tıpkı tez-ayaklı ceylânın koklayarak
 Kovuğundan çıkarması gibi yılanları- 765
 Ne boş inançlar bunlar, ne gülünç, göreceksin!
 Çünkü anlatacağım sana doğru olam.

Yineliyeyim daha önce de söylediğimi:
 Her çeşit atom barınır toprakta.
 Çoğu besin görevi yapar, canlandırıcı gücü vardır, 770
 Sayrılık aşılar birçoğu da, ölümü hızlandırır.
 Demiştım tözlerin çeşitli canlı türlerinde
 Değışkendir yaşam kalkındırıcı güçleri,
 Yapılarında, dokularında ve atom biçimlerinde
 Görülen farklara göre. 775

Acıtıcı tozanlar kulaklarımızdan girer,
 İğneli tozanlar yakar burnumuzu,
 Değmekten kaçınıp görmeye katlanamadığımız
 Tadından hoşlanmadıklarımız da çoktur ayrıca.
 Nasıl tiksiniç ve itici geliyor besbelli, 780
 İnsan duyularına kimi nesneler!

Kimi ağaçların öyle karabasanlıdır ki gölgesi
 Uzanmayagör altlarına, otların arasına,
 Hemen başın ağrır. Helikon'un tepelerinde
 ieğinin ağulu kokusuyla insanı öldüren 785
 Bir ağaç bile vardır. Bütün bunların
 Aynı toprakta yetişmesinin nedeni ortada:
 Tohumları sayısız bileşimde tutar toprak
 Tek tek sürer hepsini besleyen salgılarını.

Bir gece lambası sözgelimi, yeni sönmüşse, 790
 Keskin kokusu dolar burun deliklerine: Bayılmaya,

Ağzının k  p  rmesine alışkın saralıyı uyku bastırır.
Yağ kandilinin kokusuyla kendinden geçer
Nakış işleyen kadın, aybaşı g  rm        ;
Kanavi  esi kayıverir ellerinden.

795

Bedendeki kasları zayıflatan yığınla şey vardır.
Ya da gevşeten ve en gizli sığınadı  ından
Bulup çıkaran canı.

Dahası ağır bir yemekten sonra uzun süre
Sıcak hamamda oyalanırsan, d        rsin
Kaynar suların i  ine bilinçsizce. Duman
Ve kömür kokusu nasıl vurur beyne,
Su i  memi  ssen önceden! O kavurucu humma
Yayıldı mı bir kez organlara,

800

Ba  a tokmak gibi iner şarap kokusu.
Topraktan   rer kükürt, kokulu zift donar.
İnsanlar izlerken altın ve gümüş damarlarını,
Kazmalarla girerken toprağın bağrına
Ne dumanlar yükselir Skaptensula'dan!¹

805

Le   gibidir altın madeninin soluğu
Ve nasıl işler insanın organlarına!
Yüz çizgilerine, renklerine bir bak
Bu işlere zorunluk sonucu ko  ulanların:
Dirimlik güçleri tükenir, ölürlür genç yaşta.
Bütün bu bu  uları demek toprak salıyor,
Savuruyor sonsuz hava boşluğuna.

815

Sözünü ettiğimiz yerlerle g  llerde de belki,
Topraktan rüzgâra karı  ıyorken
U  an kuşlara ölümcül gelen bir akıntı,
Zehirliyordur havanın belli bir kesimini.
Bu bölgeye giren kuş yakalanır, büyülenir
O görünmez a  uyla. Bu  unun t  tt    

820

1. *Trakya'da bir maden.*

Yöne düşer tepeüstü. Bir de düştü mü,
 Bugunun etkisi kovar bedeninden
 Dirim kalıntılarının tümünü, 825
 Önce başdönmesi gelir, ağunun gözesine varılınca.
 Çevreyi boğucu bulut örtmüştür, yaşamı
 Kusmaktan başka bir şey gelmez ellerinden.

Kimi zaman da buralardan doğan akıntı,
 Kuşlarla toprak arasında kalan 830
 Olanca havayı dağıtıverir, Öyle ki
 Salt bir boşluk artakalır.
 Uçarak geldiklerinde böyle bir yere kuşlar,
 Çırpamaz kanatlarını, çabaları boşunadır.
 Kanatlarına yaslanıp duramadıklarından, 835
 Doğa kendi ağırlıklarıyla yere çeker onları.
 Tam denebilecek bu boşlukta, kuşçuk canları,
 Yakınamadan bedenlerinden uçar.

Kışın neden ılıktır kuyu suyu
Ve soğur yazın? Yazın gevşer de sıcakta, 840
 Toprağın ısısının tozanları dağılır havaya.
 Isının emildiği, çekildiği oranda soğur
 Toprağın bağrındaki su. Oysa soğuktan
 Sıkışıp, büzüşmüşse, donmuşsa toprak,
 İçindeki ısının tümü doğal olarak 845
 Sıkışma sonucu boşalacaktır kuyulara.

Derler ki Amon tapınağı yanındaki pınarda, su
 Gündüzün buz gibi olur, ılınmış geceleri.
 Çok etkilemiş insanları bu:
 Kimilerine göre gece sarmaladı mı 850
 Koyu karanlığıyla karaları, o kaynak

Harından besleniyormuş güneşin yeraltındaki;
 Gerçeğe uzak düşen bir varsayım bu.
 Eğer çıplak bedeniyle su
 Yüzeyinde ısınamıyorsa güneşin değmesinden;
 Aynı ışınların gücü, kapkalın toprağın dibinde,
 Nasıl kaynatabilir aynı suyu
 Bir parıltının anısıyla?
 O güneş ki kapalı evlere sokamaz ışınını.

A

Nedir bunun açıklaması? Besbelli ki,
 O kaynağı çevreleyen toprak, dokuca
 Çok daha gevşek öbür topraktan ve
 Yığınla ateş tozanı var su kütlesinin yanında.
 Ve gece nem dalgalarıyla örttü mü yeri,
 İliklerine kadar üşüyor toprak, yoğunlaşıyor;
 Sonra tıpkı elde sıkılmışçasına
 Kaynağa püskürtüyor tüm ateş tozanlarını
 Bundandır suyun ele ılık gelmesi ve buğusu.
 Sonra güneş delici ışınlarının ısıyla
 Gevşetip seyreltti mi toprağı, ateş atomları
 İlk durumlarını alıyor ve suyun bütün sıcaklığı
 Toprağa siniyor. Su ondan soğuktur gündüzleri.

Dahası güneş ışınlarına açılan kaynak
 Nabzın atışıyla seyreler tan ağarırken;
 Olanca ısı tozanını yitirir o zaman.
 Tıpkı çözülen donda, buzda eriyen
 Tutsak su gibi, zincirinden kurtulan.

A

Öylesine buzlu bir kaynak da vardır ki
 Üstüne tutulan bir kıtık, ateş alır hemen.
 Sularında yüzen meşale tutuşur kendiliğinden,

A,SG

Alevlerle sŭrŭklenir rŭzgârın ōnŭsıra.
 Nedeni açık birçok ısı atomu var suda
 Ve toprağın diplerinden ağıp ateş tozanları
 Aşarak kaynağı boydan boya
 Bir soluk olup havaya karışıyor ama,
 Kaynağı ısıtmaya yetmiyor sayıları.

885

Dahası teker teker fırlayıp sudan dışarı
 Yŭzeyde birleşiyorlar sonra. Aradus'taki
 Tatlı su kaynağını alalım, çevresindeki
 Tuzlu dalgaları ōtelere savuran.
 Birçok yerde de deniz bŭyle
 Konukseverlik gösterir denizcilere:
 Tatlı su akıtır tuzların arasından.
 İmdi bu kaynakta ateşli atomlar kabarıyor,
 Fışkırıyor havaya. Kıtıkta kŭmelenince
 Ya da yapışınca meşalenin tŕzŭne,
 Hemen tutuşuyorlar; çŭnkŭ kıtıkta da
 Ateş tozanları gizli, meşalede de.

890

895

Yeni sŕnmŭş bir fitili yaklaştıır lambaya
 Daha aleve değmeden ateş alacaktır.
 Meşale de ōyle. Daha birçok nesne -uzaktan
 Ateşe değdirilmeden tutuşabilir
 Isı aracılığıyla. Bu kaynakta da
 Bŭylesi bir durum sŕz konusu galiba.

Acaba hangi doğa yasası uyarınca
 Demiri çekiyor mıknatıs? Yunanlıların
 Magnesia ŭlkesinden çıktığı için
Magneta diye adlandırdığı kaya.

905

İnsanlar tansımayla gözlüyor bu taşı
 Ve çektiği halkalar zincirini:
 Kimi zaman beş altı halka sarkar ardarda
 En küçük esintide bile sallanır dururlar.
 Biri öbürünün altına yapışmıştır,
 Berikinden devralır taşın gücünü:
 Böylesine genişler çekim alanı, yayılır.

916

915

Bu gibi konularda olgular saptanmalıdır,
 Açıklamalara kalkışmadan önce.
 Belki dolambaçlı bir yaklaşım bu.
 O yüzden, sevgili Memmius, beni iyi dinle!

Bir kere: görülebilir tüm varlıklardan
 Sürekli bir tozan akışı, sağanağı var;
 Gözlere çarpıp görme duyusunu uyaran.
 Kimi gövdelerden sürekli
 Bir koku dalgası yayılır; ırmaklardan
 Serinliğin, güneşten ısının ve okyanustan
 Yalıyarı oyan serpintinin yükselişi gibi.
 Çeşitli sesler durmaksızın uçuşur havada.
 Kıyıdaiken dilimizde bir tuzluluk duyarız,
 Önümüzde hintyağı içilirken burulur ağızımız.
 Bir madde ırmağa akıyor her gövdeden
 Ve yayılıyor her yana demek ki.
 Kesintisiz akması gerek bu ırmağın
 Duyularımız hep tetikte olduğu sürece
 Ve varlıklar görüldükçe, duyulabildikçe.

Yineliyeyim açıkça, anlattığımı ilk dizelerde:
 Bütün gövdelerin yapıcı olağanüstü
 Bir gevşeklikte olduğunu. Birçok sorunun

935

Çözümünde uygulanabilir bu, özellikle
 Şimdi karşılaşacağımızın yani tek gövde yok ki
 Yoksun olsun madde ve boşluk karışımından. 940

Bir kere, biliyoruz ki, mağaralarda
 Tavandan sızan nem damla damla süzülür.
 Bedenimizde de her yüzeyden fışkırır ter;
 Yüzde, kollarda, bacaklarda kıllar büyür,
 Her yere yayılır besin, en uçtaki kısımları 945
 -Tırnakları bile- besler, güçlendirir. Tutunca
 İçki dolu kupaları, soğunun ve ısının usulca
 Geçtiğini duyarız tunçtan, gümüşle altından.
 Ses ve kokuyu geçirir evlerin taş bölmeleri,
 Soğuk ve demire bile işler ateşin ısısı. 950
 Göğün dünyayı çevreleyen kalkanı bile,
 Dıştan gelen fırtınalar ve sayrılıklara
 Tam bir direnç gösteremez.
 Topraktan doğan fırtınalar yatıştır gereğince,
 Göğe çekilir; gökten doğmalarsa, toprağa. 955
 Madde ve boşluğun karışımı dışında
 Hiçbir şey varolamaz, kısaca.

Bir de gövdelerin saldıgı tozanların tümünün
 Duyularda ya da kimi özel tözlerde
 Eş olmadığını düşünmelisin, etkice... 960
 Güneş toprağı kavurur, oysa buzu eritir,
 Tepelerdeki karları seyreltir, donu çözer;
 Balmumu akar güneş ısısında. Ateş de
 Ergitir tuncu, altını eritir, Oysa bürzer,
 Buruşturur deriyi ve eti. Ocaktan çıkan 965
 Akkor demiri sertleştirir: su, oysa,
 Yumuşatır ısıyla sertleşen deriyi, eti.

Sakallı keçilere göre ambrosia ¹ gibidir
 Delice zeytin, nektar'a ² batmıştır sanki.
 Oysa daha acı yapraklı bir bitki yoktur ondan
 İnsan damağına göre. Domuz
 Kaçar mercanköşk otundan, hoşlanmaz
 Güzel kokulardan; bize dirim veren şeyler
 Onun kıllı gövdesine zehir gibi gelir.
 Bizi tiksindiren, bulandıran pisliğin ise,
 Tadına öylesine doyamaz ki,
 Çamurda gün boyu oynar, debelenir.

970

Belirtmem gerek yeni konuya gelmeden:
 Çeşitli gövdelerdeki sayısız delikçikler
 Birbirinden farklı yapıda olsalar gerektir;
 Her birinin başkadır özelliği ve geçitleri.
 Canlılarda sözelimi, çeşitlidir duyular;
 Her birinin ayırır algılama alanı.
 Ses bir organa girer, şerbet tadı başkasına,
 Kokuysa bir üçüncüye. Apaçık ki:
 Taştan geçen şeyler de var, tahtadan sızan da.
 Altına, gümüşe, cama işleyen de.
 Kimi ortam görüşe açık, kimi ısıya.
 Aynı ortamı değişik öğeler
 Değişik hızlarla aşır üstelik.
 Demin sözünü ettiğimiz, büyük
 Başkalıktan doğuyor kaçınılmaz sonuç:
 İç-geçitlerin yapısından; tözlerdeki
 Yapı ve doku farklarından doğan.

985

Kanıtlamama gereken girişi yaptım ve
 Önermeleri koydum sırayla. Artık kolayca

1. *Olimpos tanrılarının yemeği.*
2. *Tanrı içeceği.*

Aydınlatabiliriz sorunu mıknatısın

Demiri çekme gücünü

Açıklayabiliriz nedenleriyle. Bir kere:

Öyle yoğun bir atom akışı olmalı bu taştan

1000

Ki, kendisiyle demir arasında kalan havayı

Dövebiliyor, sürebiliyor uzaklara.

Alan boşalıp, bir boşluk oluşunca ortada;

Demirin birbirine girmiş atomları hemen

Kayıyor, yuvarlanıyor bu koca boşluğa,

1005

Sonuçta halka ister istemez izliyor onları.

Bu dirençli, yuğşturucu, soğuk demir kadar

İlksel atomları kenetlenmiş, sıkı sıkı yapışmış

Bir töz daha yok çünkü. O yüzden şaşmamalı

-Dürtü, atomlardan geldiğine göre-

1010

Bir küme demir tozanının ardısına

Koca bir halkanın sürüklenmesine boşluğa.

Sonunda mıknatısa ulaşıyor bu halka,

Görünmez bağlarla asılıyor. Bitişik tozanlar

İster aşağıdan dürtsün, ister yanlamasına,

1015

Boşluğun doğrultusu belirler devinimi.

Elbette kendiliğinden havalanmaz tozanlar

Onları öbür yönlerden gelen vuruşlar zorlar.

Bir yan-nedenin katkısıyla da kısalır süreç:

Halkanın önündeki hava seyreclip

Boşaltıldı mı alan, bu kez halkayı

Ardındaki hava iter. Gerçi duran gövdeleri

Durmaksızın iteler çevrelerindeki hava.

Ama bu itelenme sonucu,

Öne atılır demir. Çünkü

1020

Bir boşluk hazırdır onu karşılamaya.

İşte bu hava ustaca süzülür demirin

Gözeneklerinden, ufacık tozanlarına

Ulaşır sonunda. İter, sürükler onları; tekneyi

Rüzgârın, yelkenlerle sürükleyişi gibi.

1030

Dahası hava olması gerekir bedenlerinde
 Tüm varlıkların, çünkü gevşek dokuludurlar,
 Havayla kuşatılmış, sınırlanmışlardır.
 Demirin çekirdeğinde saklanan havanın tedirgin
 Çalkışmasının budur kaynağı. Böyle döver 1035
 Ve çözer halkayı içten ve böylece halka
 Boşluğa atılışıyla çizdiği yönde devinir.
 Tüm koşuşturması o yöndedir.

Kimi zaman demir uzaklaşır mıknatıstan,
 Yani bazan kaçır, bazan kovalar onu. 1040
 Semendirek¹ işi demir halkalar görmüşümdür;
 Mıknatıs altlarına tutulduğunda
 Fırlayıverirler havaya ve
 Bakır çanaklarda huysuzlanır demir çapakları.
 Böylesine teşnedir kaçmaya demir. Araya 1045
 Bakırın girmesiyle daha da artar kargaşa:
 Onun akışı tuttu mu demirin açık geçitlerini,
 El koydu mu oralara, mıknatısın izleyen akışı
 Dopdolu bulur demiri, geçemez eskisi gibi;
 Dokusunu iteler, dövmeye koyulur o zaman. 1050
 Böylece iter demiri ve bakırın aracılığıyla
 Kovar, çekmeye alışageldiği nesneyi.

Şaşmamak gerek mıknatısın akışının
 Her tōze bu etkiyi yapamamasına
 Vuruşlarıyla. Kimi tōzler, altın gibi, 1055
 Ağırlıklarıyla yere çakılıdır. Kimisi
 Öylesine gevşektir ki dokuca, kımıldamaz bile.
 Akım değmeden geçer ona; örnekse, tahta.
 Bu iki türün arasındadır yapıca demir,

1. *Ya da Samothrake: Ege'de bir ada.*

Bakır tozanları eklendi mi ama, kapılıverir 1060
Mıknatıs taşından çıkan akıma.

Çok büyük farklar olmadığından
Bu olaylarla başkaları arasında,
Çoğaltabilirim örnekleri; iki tözün
Şaşılacak bir ilinti kurmaları konusunda. 1065

Bir kere biliyorsun ki harçla
Birleşebilir taşlar. Öte yandan tahtaları
Tutkal yapıştırabilir ancak, öyle ki sık sık
Gerilmekten çatlaklar açılır tahtada da,
Tutkal koyvermez kendini yine. Ağır ziftle 1070

Üste çıkan zeytinyağı direnirken, üzümsuyu kolayca
Kaynaşır duru suyla. Deniz böceği kabuğunun moru
Yünle birleşebilir yalnız, hem ayrılmamacasına:
İstersen Neptunus'un selini akıt üstüne.
İster okyanus seferber etsin tüm dalgalarını. 1075

Salt ateşle kaynamaz mı altın altına?
Bakır salt kalayla lehim tutmaz mı?
Örnekler sayısız! Ama neden kafa yoralım?
Ne sen dolaşık yoldan ulaşabilirsin amaca,
Ne benim emeklerime değer. En iyisi 1080

Kısaca özetleyelim bu konuyu:
Birbirine karşıtsa iki tözün dokusu
Yani birinin girintisi denk düşüyorsa
Öbürünün çıkıntısına -ya da tersi-
Kopça gibi geçerler birbirlerine: 1085
Demirle mıknatıs da böyledir işte.

Salgınların yapısını anlatacağım şimdi
Hangi kaynaktan fışkırıp sayrılık birikiminin
Kırıp geçirdiğini insanlarla hayvanları?
Çoğu tözlerin bize dirim veren 1090

Kimi atomları olduğunu kanıtlamıştım sana.
 Sayrılık ve zehir taşıyan sayısız atom da
 Ortalıkta uçuşup dursa gerek. öte yandan.
 Bunlar bir raslantı sonucu kûmelenip
 Bozarsa havakûrenin dengesini, ağulanır hava. / 1095
 Bu salgın tohumu ya bulaşır -bulutlar
 Ve sisler gibi iner gökten- ya da çoğu kere
 Mevsimsiz sağanaklarla çürüyünce, kavrulunca
 Güneşin ışınlarıyla toprak; ondan doğar.

Bir düşün, nasıl etkiler alışılmadık iklim 1100
 Ve su, evlerinden, yurtlarından uzaklaşanları?
 Değişiktir koşullar. Britanya'daki havayla
 Nasıl bir tutarız Mısır'dakini -ki orada
 Eğimlidir göğün ekseni- Kırım'dakiyle
 Cadiz'dekini ve ta uzaklarda, güneşin yaktığı 1105
 Kara derili adamların yurdundakini?
 Dört bambaşka iklim, dört bambaşka rûzgâr
 Egemendir bu ülkelerde ve yerlileri
 Ne görünüşçe benzerler birbirlerine
 Ne de kimi sayrılıklara yatkınlıkta. 1110

Salt Mısır'da doğan, Nil kıyılarında görülen
 Bir sayrılık, fil derisine çevirir teni.
 Attika ayaklara yaramaz, Akhaia gözlere.
 Başka yöreler, başka organları sakatlar.
 Havadaki değişmelerdendir bu. Turalım ki, 1115
 Bize düşman bir havakûre işbaşında:
 Hemen sinsice yayılır uğursuz esinti.
 Sis gibi, bulut gibi kayar ve gittiği yere
 Bulaştırır bozgun tohumunu. Varınca
 Bizim bulunduğumuz kesime, yozlaştırır 1120
 Oradaki havakûreyi de; uyarlar kendine,

Düşman eder bize. Ve bu yeni salgın
Hiç haber vermeden çöker sulara;
Büyüyen başağa, tüm öbür besinlere,
Otlaklara yerleşir, ya da asılı kalır ortada. 1125
Öyle ki, soluyunca kokuşmuş havayı,
Kendiliğinden emer bedenimiz yabancı öğeleri.
Bu yüzden kırılıp gider davar ve şap,
Kırıp geçirir düşkün büyükbaşları.
İster bir kalkıp gidelim yasak bölgeye, 1130
Değiştirelim çevremizi saran havayı; isterse
Doğa, düşman bir havaküre getirsin ya da
Alışık olmadığımız bir şey, bilinmezliğiyle
Geçsin saldırıya, ne fark eder?

Atina tarlalarını bir zamanlar 1135
Böylesine bir salgın kırıp geçirdi, yolları
Çöle çevirdi, yok etti nice Atina'lıyı!
Mısır'ın yüreğinden doğdu ve aşarak havayı
Azgın denizi, kasıp kavurdu Atina halkını:
Bölük bölük boyun eğdiler vebaya 40
Ve ölüme. Önce baktılar, ateş gibi
Yanıyordu alınları, sonra gözleri
Döndü kançanağına. Derken boğazları
Kapkara kesildi, kanlarını yuttular.
Urlar tıkadı ses borusunu, gırtlığı. 1
Ruhun sözcüsü dil, acıdan bitkin
Kımıldayamaz oldu, sertleşti, kan sızdırdı.
Sayrılık göğsüne indi sonra kurbanın,
Yaslı yüreğine yerleşti. O zaman işte
Temelinden sarsıldı yaşamın korunağı. 1150
Ağzından çıkan soluk, çürümüş
Bir kadavra gibi leş kokuluydu.
Ruh ve bedenin kuvveti kesildi gitgide,
Ölüm eşikteydi. Durmaksızın arttırıyordu

Buran sancı dayanılmaz acıyı; çığlıklar,	1155
İniltilere karışıyordu. Sayrı beden	
Sarsılıyordu gece gündüz öğürtülerle	
Ve her kas, her sinir yıpranıyordu gitgide,	/
Tükeniyordu bitkinlikten. Bedenin yüzeyinde	
Aşırı bir ateş yoktu; ılıktı dokununca;	1160
Ama beden kıpkızıldı tepeden tırnağa,	
Yaralarla kaplıymışcasına. Sanki	
Çıban sarmıştı her yanını. Oysa	
Tutuşuyordu iç organlar -kemikler bile-	
Kor düşmüştü çaresiz kurbanın karnına.	1165
Değemiyordu yumuşacık örtüye bile.	
Serinlikti, serinlemekti tek isteği.	
Kimi, soğuk suya sokuyordu yanan bacaklarını,	
Çırılçıplak atılıyordu kimi dalgalara.	
Kimi kuyuya bırakıveriyordu bir tepeden kendini,	1170
Dili acıdan sarkmış. Bu susuzluğa,	
Bu dinmeyen, içlerini kavuran susuzluğa	
Bir iki damla serinliğiydi sağanağın verdiği.	
Evet, azalmıyordu çile. Gövde bitikti.	
Yatağın yanında bekleyenler, usulca,	1175
Korkularını açığa vurmadan konuşuyordu.	
Ama o kanlı, faltaşına dönmüş gözler	
Kapanmak bilmiyordu, izliyordu.	
Ölüm belirtileri geldi ardından: ve acıdan,	
Korkudan çıldırdı ruh; kaşlar çatıldı,	1180
Hummayla kasıldı yüzler, kulaklar	
Dinmeyen uğultularla çınladı;	
Soluk kesik kesikti ya da	
Ağır ağır çıkıyordu, güçlkle.	
Enseden parıltılı bir ter boşandı ansızın	1185
Sarı renkte. Tuz tadında ince bir balgam	
Sert bir öksürükle söküldü boğazdan.	
Sinirler seyirdi, eller titredi ve ayaklardan	
İnatçı bir ürperti yükseldi yukarı, usulca.	

- Son an geliyordu; burun delikleri büzüldü,
Sivrildi burnun ucu ansızın, gözler söndü,
Şakaklar çöktü; ten soğuktu, sertti.
Dudaklar ayrıkta ve sarkıyordu.
Alın şişmişti, gergindi. Çok geçmeden
Kasıldı kaldı eller ayaklar. Güneşin ya
Sekizinci yakışında ya dokuzuncuda meşalesini,
Can veriyordu kurbanlar.
Bu sondan kaçanlarsa, tiksiniç çıbanlarla,
Barsaklarından durmadan sızan kara sıvıyla,
Sürüncemeli bir ölüme gün giymişlerdi.
Bazan tıklı burun deliklerinden boşalan
Pıhtılı kan ve onulmaz bir başağrısı
Ansızın bastırıp götürürdü yaşam gücünü.
Atlatsa da bu ölümcül kanamayı,
Kaslarına, sinirlerine, üreme organlarına
Sinsice yürüyordu sayrılık. Kimileri
Ölüm korkusuyla hadım ettiler kendilerini,
Böyle kurtardılar canlarını. Kimileriye,
Elden ayaktan yoksun bir yaşam sürdürdüler:
Ölüm korkusu baskındı öylesine.
Kimileriniye unutuş bekliyordu pusuda,
Adlarını anımsamadılar bile.
Cesetler, gömülmeden, üstüste yığılıyorlardı.
Ama leş kargaları ve alıcı kuşlar bile
Kaçıyorlardı leş kokusundan, yanaşmıyorlardı;
Bir lokma alanlarsa ölüyorlardı hemen.
Hiç kuş yoktu ortalıkta. Ormandan
Çıkıp gelmiyordu yağmacı hayvanlar. Veba
Kasıp kavurmuştu çoğunu. Özellikle
İnsanın sadık yardımcısı köpekler
Doldurmuştu sokakları; çırpınıyor, tutmaya
Çalışıyorlardı vebanın çektiirdiği canı.
Kimse yas tutmuyordu ölenin ardından.
İlâca güven yoktu; değişiyordu kişiye göre;

Kimine dirim veren, yeniden baktıran gökyüzüne Öldürücü geliyordu bir başkasına. En üzücüsü de, kendini sayrı sanan kişi Yılğınlaşıp umutsuzluğa kapılıyordu hemen. Ölüm cezasına çarptırılmışçasına,	1225
Can veriyordu daha ölümü beklerken. Durmaksızın bulaşıyordu obur veba; davar Gibi, sürüler gibi çaresizdi kurbanlar. Ölümün kol gezmesinin şuydu nedeni: Yaşama, gereğinden çok tutkun olanlar, Ölümünden de o oranda korkarak, kaçıyor	1230
İlgilenmiyordu yakınlarının sayrılığıyla. Ama bu ölümcül umursamazlık sonucu Onları da cezalandırıyordu aynı ölüm; Kimsesiz ve her türlü yardımdan yoksun Aşağılayıcı ölüm, dayanılmaz acısıyla.	1235
Ne ki, yatağın başında dikelenler, Sayrılık kapanlar ve ölenlerin Yakınmalarını yiğitçe dinleyenler de vardı. Ölüm en iyi kişileri böyle avladı. Telâşla atılıyordu ölenler bir çukura	1240
Cenaze dönüşü ağlanıp sızlanılıyordu, Yataklara düşülüyordu üzüntüden. Ölümün, sayrılığın, yasın değmediği Tek kişi kalmamıştı o günlerde. Çobanlar, sığirtmaçlar, dirençli orakçılar da	1245
Katılmışlardı kurbanlar arasına. Gövdeleri üstüste yığılmıştı kulübelerde Yoksulluğun ve sayrılığın elbirliğiyle. Cansız yavruların üstünde görüyordun Cansız ana babayı. Ölü ana babalarının üstünde	1250
Debelenip son soluklarını veriyordu çocuklar. Köylüklerden kentlere taşınıyordu veba -Koşuyordu, kaçüyordu köylüler, Kente birlikte getiriyorlardı vebayı da-	1255

Duvarlarla kısıtılmış yapılara üşüşüyorlardı. 1260
 Ölüm üstüste diziyordu onları. Yollarda
 Çeşme başlarında da tatlı su özlemiyle
 Kıvrılıp kalmıştı susuzlar. Alanlarda,
 Sokaklarda bitkin gövdeler yarı-canlı
 Kirli paçavralara sarılı, 1265
 Pislik içinde ölüyordu:
 Tiksinç yaralara, toza toprağa bulanmış
 Kemiklerini, kuru bir deri örtüyordu.

Tapınaklar baştanbaşa cesetle dolmuştu,
 Ölüler almıştı ziyaretçilerin yerini; 1270
 Acının, ağrının yakınlığı
 Azaltmıştı tanrı korkusunu.
 Eski gömme töresi silinmişti birdenbire.
 Korkusuyla başbaşaydı halk. Her biri
 Koşullar elverdiğince gömüyordu ölüsünü. 1275
 Yoksulluk sonucu, ya da
 Beklenmedik bir ölümle karşılaşınca,
 Olmadık deneylere girişiyordu kişiöğlü
 Kandaşlarını başkaları için yığılmış
 Odun kümelerine fırlatıyordu, 1280
 Ateşe veriyordu çığlıklarla.
 Bu kavgalarda ne kanlar döküldü;
 Seven, sevdiği ölüyü bırakmadı ama.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	
GİRİŞ	
EVRENİN YAPISI	11
BİRİNCİ KİTAP	13
İKİNCİ KİTAP	51
ÜÇÜNCÜ KİTAP	90
DÖRDÜNCÜ KİTAP	127
BEŞİNCİ KİTAP	170
ALTINCI KİTAP	218

Büyük Klasikler

LUCRETİUS
EVRENİN
YAPISI

LATİN KLASİKLERİ